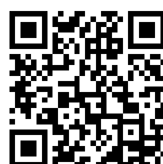
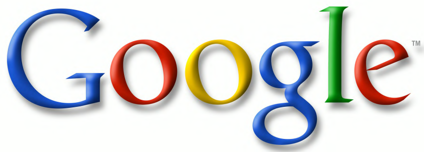
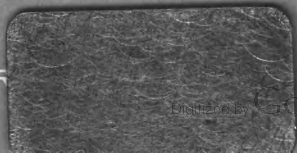

AARBØGER

FOR

NORDISK OLDKYNDIGHED OG HISTORIE,

UDGIVNE AF

DET KONGELIGE
NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1925.

III. RÆKKE.

15. BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION I DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL, NORDISK FORLAG.

H. H. THIELES BOGTRYKKERI.

INDHOLD AF AARGANGEN

1925.

Den 28. Januar 1925, paa 100 Aars Dagen for Det Kgl. Nord. Oldskrift-Selskabs Stiftelse, holdtes Møde paa Prinsens Palais.

Hs. Majestæt *Kong Christian X,* det Kgl. Nord. Oldskrift-Selskabs Præsident, indtog Forsædet og behagede allernaadigst ved Mødets Begyndelse at rette følgende Udtalelse til Selskabet:

Jeg ønsker med Tak at mindes Selskabets Stiftere. Vort Selskab har ikke blot haft en videnskabelig Side, men har ogsaa forstaaet gennem Forskning af de Skatte, tidligere Slægter har efterladt os, at fremme Kærligheden til vort Land og at forstaa Værdsættelsen af Fortidsminderne til Belysning af Forfædrenes Liv og Virken. Jeg ønsker vort Selskab en fortsat Trivsel, og jeg ser i det store Medlemsantal, omfattende alle Grene af vort Samfund, en Borgen for, at Selskabet i samme Aand som hidtil maa føres videre, følgende de smukke Traditioner til Bestyrkelse af Kærligheden til vort Fædreland og dettes Minder.

For den talrigt fremmødte Kreds gav Vice-Præsidenten, Professor Dr. Finnur Jónsson, derefter en Oversigt over Selskabets Virksomhed i de forløbne 100 Aar.

Fh. Museumsdirektør Dr. Sophus Müller fremførte en Udtalelse fra Oldforskningens Side i Anledning af 100 Aars Dagen og forelagde dernæst Undersøgelser vedrørende Stenalderens Ornamentik.

En Udtalelse af Museumsdirektør Dr. M. Mackeprang fra den middelalderlige Arkæologis Side og en Meddelelse af Samme om Kong Christian I.s Rejsealter i Nationalmuseet maatte paa Grund af den fremrykkede Tid udgaa.

Efter Mødet højtideligholdtes Jubilæumsdagen ved en festlig Sammenkomst.

Lykønsknings-Telegrammer indløb fra Islands Førsteminister samt fra flere Institutioner og Personer i Danmark og andre nordiske Lande; Finska Fornminnesföreningen sendte en Adresse.

Oldskrift-Selskabet henlagde i Dagens Anledning Kranse paa Stifterne Konferensraad C. C. Rafns og Rektor Sveinbjørn Egilssons Grave, i Kjøbenhavn og Reykjavík.

SAXO GRAMMATICUS,
HANS VÆRK OG PERSON.

AF

SOFUS LARSEN.

Foran sin Udgave af Saxo, der forelaa færdigtrykt fra Jodocus Badius' Haand den 15. Marts 1514, har Christiern Pedersen aftrykt tre Breve, der skulde tjene til Oplysning for Læseren om Værkets Forhistorie og Betydning. Det første af disse er en Svarskrivelse fra hans Velynder Lage Urne til ham selv, dateret Bispeslottet Hjortholm 10. Maj 1512, altsaa affattet et Aar og ti Maaneder før Værket saa Lyset. Det andet Brev, dateret Paris 14. Marts 1514 og rettet til Biskop Lage Urne fra Christiern Pedersen, er en lidt paa Skruer stillet summarisk Redegørelse for, hvorledes det endelig ved Roskildebispens, Ærkebispens og Kongens forenede Hjælp var lykkedes ham at føre Arbejdet til Ende og faa det trykt. Brevet, der vel nærmest maa opfattes som en Tilegnelse i Brevform, oplyser altsaa, hvad han selv og andre havde foretaget sig *efter* Modtagelsen af det førstnævnte Brev. Den tredie Skrivelse er dateret 15. Marts 'e chalcographia nostra apud Parrhisios' og forfattet af den i Datiden baade som Latinist og Bogtrykker europæisk berømte Lærde Jodocus Badius Ascencius (Josse Bade). Ogsaa den er rettet som Tak og Tilegnelse til Biskop Lage Urne. Heri prises, efter Tidens Skik i stærke Udtryk, de to Mænd, hvis Støtte — man kan vist roligt sige Understøttelse — havde muliggjort det enestaaende Værks Fremkomst, Lage Urne og Danmarks Konge Christiern II. Tillige faar Læseren i meget skruede Vendinger

Besked om, hvilken fremragende Mand denne danske Historiker, som her blev gjort tilgængelig for alle, i Virkeligheden var.

For os har dette sidste Brev kun forsaavidt Betydning, som det indirekte kaster Lys over en gammel Efterretning om Saxo's Person, men i Aaret femten hundrede og fjorten var det anderledes. Dengang betød det overordentlig meget, var et Stempel sat paa Bogen af en i Datiden højt anset Videnskabsmand; gennem det var dens literære Succes sikret. Derimod er for Nutidens Forskere, som aldeles ingen Kendskab har til det Haandskriftmateriale, Christiern Pedersen benyttede, de to første Breve af allerstørste Vigtighed. De giver os nemlig et Vink om, hvorledes Chr. P. har arbejdet, og Sikkerhed for, at han i hvert Fald har haft *et meget gammelt Haandskrift* til sin Raadighed ved den *afsluttende Recension* af Teksten. Naar jeg her tager disse Breve op til fornyet Undersøgelse, saa er det, fordi deres Udsagn efter mit Skøn hidtil er blevet grundigt misforstaaet.

I Slutningen af Brevet fra Lage Urne til C. P. forekommer nemlig følgende Udtalelse[1]: 'Idet vi kærligt bede Dig om at lade vor Saxo, som stammer fra Sjælland, denne guddommelige og glimrende Mester i det latinske Sprog, der (nu, som vi have erfaret) af Dig er blevet omhyggelig rettet eller om man vil affilet, trykke hos de mest samvittighedsfulde og nøjagtige Bogtrykkere, for at han i en lydefri Skikkelse kan træde frem for Offentligheden'.

De, som i ældre Tid behandlede dette Sted, nærede vist ikke nogensomhelst Tvivl om, at de tre af Bispen i Parenthes satte Ord maatte forbindes med det følgende, saaledes som jeg i Oversættelsen har antydet, og under denne Forudsæt-

[1] Affectuosissima prece rogantes, vt tam diuinum latinę eruditionis culmen et splendorem, Saxonem nostrum Sialandicum, (iam vt accepimus) a te diligenter castigatum elimatumve, vt in lucem feliciter prodeat, ad manus accuratissimorum bibliopolarum promoueas. Brevet er i Originaludgaven aftrykt paa Bagsiden af Titelbladet; Interpungeringen er tilsat af mig.

ning er det jo givet, at Lage Urne allerede $^{10}/_5$ 1512 havde faaet Underretning om, at den kritiske Gennemgang af Texten paa dette Tidspunkt var afsluttet, saa at kun Offentliggørelsen gennem Trykken stod tilbage, en Meddelelse han maa have modtaget fra Chr. P. selv, thi ingen anden kunde paa dette Tidspunkt vide noget om disse Forhold. Saaledes har ogsaa Kinch opfattet Ordene, selv om han betvivler, at de stemmer med de virkelige Forhold.

Hans Bemærkninger desangaaende lyder saaledes[1]: 'Hvad Kristjern Pedersens Udgave angår, så synes Udgiveren at have ladet det enkelte Håndskrift, som stod til hans Rådighed, aftrykke så tro, som det var ham muligt. Herimod synes det rigtignok at stride, at Biskop Lage Urne i sit Brev til ham af 10. Maj 1512 (Stephanius's Udgave af Saxe, Prolegom. S. 4) siger, at han har erfaret, at Saxe allerede var omhyggelig forbedret eller affilet (»castigatum elimatumve«) af ham. Dette er dog skrevet, førend Krist. Pedersen endnu havde fået noget Exemplar af Saxe, som han kunde lade aftrykke, og denne Textforbedring har derfor i ethvert Tilfælde vistnok ikke Stort at betyde; selv om Krist. Pedersen derefter må antages engang at have haft isinde at udgive en rettet Text af Saxe, må han senere have opgivet denne Plan'.

Ganske anderledes fortolkes imidlertid Stedet af Overbibliotekar Chr. Bruun i hans Udgave[2] af Angersfragmenterne S. VIII: 'Denne Opfattelse (ɔ: Kinchs) støtter sig paa Optrykket af Brevet hos Stephanius, som interpungerer saaledes: 'Saxonem Sialandicum, jam (ut accepimus) a te diligenter castigatum elimatumve'. Men saaledes som Ordene ovenfor er aftrykte efter Pariser Udgaven, maa de Ord, der

[1] Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1874. S. 271.

[2] Chr. Bruun, Lykønskningsskrift til Kjøbenhavns Universitet. Kjøbenhavn. 1879. Prof. F. Jónsson (Aarb. f. n. Oldk. 1918. S. 80) stiller sig afvisende til Bruuns Fortolkning, og med Rette. Han er overbevist om, at Chr. P. har skaffet sig sit Exemplar af Saxo 'ikke så kort en tid, før værket udkom'; men nogen Redegørelse for, hvorledes han tænker sig Sammenhængen, har han ikke givet.

staa i Parenthes, vistnok henføres til det nærmest foregaaende: Sialandicum, og ikke til de følgende, omend den sidstnævnte Fortolkning grammatisk taget er den rigtige. Den rette Forstaaelse af disse Ord har nogen Betydning. Thi har Christiern Pedersen allerede før den 10. Maj 1512 'forbedret eller affilet' Saxo, saa maa han forlænge siden have haft et Haandskrift af hans Værk at rette i, og, da dette først udkom i Maj (skal være Marts) 1514, maa han altsaa have haft god Tid til at arbejde paa, at give Saxos Text saa fejlfri som mulig. Men saaledes har det næppe forholdt sig. Det rigtige er vist, at Lave Urne, som har læst Saxo, har iagttaget, at dennes Værk i den Skikkelse, i hvilken han læste det, ikke kunde trykkes, uden at der blev agtet nøje paa, at Haandskriftets (eller Haandskrifternes) Fejl bleve rettede, uden at Texten blev forbedret eller affilet, og at han ved sit Brev har opfordret Christiern Pedersen til at gøre det. Men det rigtige er vist tillige, at Christiern Pedersen først efter i Paris at have modtaget Brevet, har givet sig til Arbejdet'.

Det kan ikke stærkt nok betones, at de af Kinch og Bruun gjorte Forsøg paa at lægge andet ind i Lage Urnes Ord end det, de rent og tydeligt siger, er forfejlede og vildledende. De burde hellere have givet Ævret op og indrømmet, at her var noget, som de ud fra deres Forudsætninger ikke kunde forklare. Endvidere er den af Bruun opstillede Fortolkning af Parenthesen 'iam vt accepimus' forkert. Disse Ord giver under det Synspunkt, han lægger til Grund, slet ingen fornuftig Mening; man behøver blot at oversætte ordret for at se det[1]. Nej, der kan ikke være Tvivl om, at iam (ɔ: nu) fra Tankens Side hører nøje sammen med de straks efter følgende Participier 'castigatum elimatumve', saaledes som Stephanius ved sin vilkaarlige Flytning af Parenthesens første Klamme har antydet. Men Bispen er til en vis Grad selv Skyld i, at hans Ord blev misforstaaede, ved den lidt mærkelige Maade,

[1] »en Sjællænder (nu, som vi have erfaret«).

hvorpaa Parenthesen er anbragt. Naar han satte den netop saaledes, skete det sikkert blot for at udhæve at *nu* var den glædelige Efterretning om Fuldendelsen af Textens kritiske Gennemgang kommet til *hans* Kundskab. Derfor maa ogsaa Brevet opfattes som en Svarskrivelse afsendt kort Tid efter Modtagelsen af Chr. P.'s Brev. At dette er den rette Sammenhæng og den rigtige Forklaring, viser jo ogsaa Omtalen af *Bogens Trykning,* som der ingen Grund var til at komme ind paa, hvis ikke Talen var om et Værk, som *nu* forelaa trykfærdigt fra Udgiverens Haand. Man kan vist ogsaa gaa ud fra, at hvis der virkelig havde foreligget en haandgribelig Misforstaaelse fra Bispens Side, vilde Chr. P. ikke have stillet sin høje Velynder i Gabestokken ved at aftrykke Brevet foran sin Udgave som et historisk Minde om den Interesse, hvormed Lage Urne fra første Færd havde fulgt hans Arbejde, saa meget mindre som Chr. P. i Begyndelsen af sin Tilegnelsesskrivelse til Bispen udtrykkelig sigter til og understreger den indtrængende Opfordring, der var rettet til ham i Slutningen af denne Skrivelse.

Man kan altsaa gaa ud fra som givet, at i de første Maaneder af 1512, da Chr. P. afsendte sit Brev, var et rimeligvis fleraarigt Arbejde med Saxo's Text lige tilendebragt, samt at Chr. P. som Grundlag for dette Arbejde havde haft til sin Raadighed et Haandskrift af denne Forfatter. Der er ingen Grund til at tvivle om, at dette Haandskrift var hans Ejendom, anskaffet netop med den paatænkte Udgave for Øje; thi utvivlsomt raadede han under sit Ophold i Paris over særdeles rigelige Indtægter og kunde af sin egen Lomme tillade sig betydelige Udgifter til Fremme af sine literære Arbejder. Det har saaledes sikkert ikke været ham nogen billig Historie to Gange at sende Expresbud til Fædrelandet med Bemyndigelse til at købe en gammel Saxocodex, ligegyldigt hvad den kostede. Men — vil man rimeligvis spørge — hvorfor har da saa mange forstandige Mænd (Brandt, Kinch, Bruun o. a.) faaet noget helt andet ud af Lage Urnes Brev eller ligefrem skudt

dette utvetydige Vidnesbyrd til Side, som om det intet vejede, og sat mere Lid til deres egne Formodninger og Fortolkninger om den rette Sammenhæng. Hvorfor har de alle med Undtagelse af Prof. Jónsson bestemt hævdet, at saadan forholdt Sagen sig slet ikke. Nej, først efter sin Hjemfærd til Danmark 1513 kom Chr. P. i Besiddelse af en Saxocodex, og udelukkende paa Grundlag af den blev Arbejdet tilendebragt i c. 7 Maaneder, saaledes at Udgaven laa færdigtrykt Marts 1514. I Sandhed en flot Rekord, da jo ogsaa det laante Haandskrift skulde afskrives og helst uden altfor mange Fejl!

Man undrer sig over, at selv Kinch kunde hylde en saadan Anskuelse; han var jo ellers en Mand, der særdeles vel forstod, hvad det vil sige at arbejde med Haandskrifter og gengive dem paa en tilforladelig Maade i Trykken. Grunden til denne kraftige Afstandstagen fra Overleveringen er let nok at se: De har alle uden Undtagelse misforstaaet Chr. P.'s Brev af $^{14}/_{3}$ 1514 til Lage Urne eller er, om man vil, blevet vildledte af det. Hensigten med denne Skrivelse, der ligeledes er aftrykt i Pariserudgaven umiddelbart efter Bispens[1], var ikke blot at gøre Rede for Værkets Tilblivelse, men ogsaa at stille Udgiverens egne Fortjenester i bengalsk Belysning, en Tendens man hyppigt møder hos Renaissancens Lærde, og som i det foreliggende Tilfælde havde sin store Berettigelse; thi uden Chr. P.'s ihærdige Initiativ existerede der sandsynligvis nu ikke nogen fuldstændig Saxotext. Men Chr. P. var trods al Selvforherligelse dog paa ét Punkt yderst forsigtig. Af let forstaaelige Grunde ønskede han ikke at stille de rimeligvis indflydelsesrige Mænd i Gabestokken, der havde lagt Sten paa hans Vej og efter bedste Evne hindret ham i at naa Maalet. Derfor er ogsaa Fremstillingen af Begivenhedernes Gang holdt i en taaget Almindelighed og utvivlsomt stillet paa Skruer. Klar og præcis kan den i alt Fald ingenlunde kaldes undtagen det, der angaar Fremhævelsen

[1] Brevet er rimeligvis kun paa denne Maade kommet Bispen i Hænde.

af hans egne og hans Venners Fortjenester. De, mod hvem Kampen blev ført, nævnes overhovedet ikke, ejheller hvor i Landet den søgte Codex befandt sig, eller hvorledes han havde faaet Nys om dens Existens. Hertil kommer, at saa at sige alt det, der gik forud, hele det Arbejde, han selv gennem flere lange Aar havde fuldført, er som forsvundet fra Horizonten, skubbet helt til Side for Beretningen om den spændende Jagt, der i Virkeligheden kun var en Episode i Stykkets sidste Akt.

Første Gang man læser hans Brev igennem, spørger man derfor uvilkaarligt sig selv: Hvad er Meningen? Naar han, som det uimodsigeligt fremgaar af Lage Urnes Brev, har haft et Haandskrift af Saxo til Brug ved sit Arbejde allerede længe før 1512, og Textrecensionen ved dette Aars Begyndelse var tilendebragt, hvorfor i al Verden da alt dette Staahøj med et skaffe en Codex fra Danmark? Det kunde han jo have sparet sig. Der maa ligge noget under! Giver man sig saa paany til med Opmærksomhed at gennemlæse Brevet og veje hans Ord, saa finder man ogsaa Sammenhængen. Han betoner nemlig selv udtrykkelig flere Gange, at det, han med alle sine Udgifter og Anstrengelser søgte at faa fat i, var *ikke et almindeligt Haandskrift af Saxo,* men en gammel, ja ældgammel Codex. Han udtrykker sig om dette Punkt saaledes[1]: »Til at tage fat paa denne Opgave (Saxoudgaven) har ingen Dødelig nogensinde været mere ivrig og villig end jeg. Medens jeg opholdt mig i Paris og arbejdede med mine Studier[2], har jeg nemlig to Gange paa egen Bekostning sendt

[1] Den latinske Text lyder: 'ad quam prouinciam nemo (vti arbitror) mortalium me fuit vnquam propensior paratiorque: quippe qui Parrhisiis agens bonisque literis operam nauans proprio impendio tabellarium bis miserim qui exemplum fidele quantiuis emptum ad me referret. Qua uia cum nihil proficerem, ipse illius ergo patriam repetii: bibliothecas omnes visi et reuolui: nec tamen Saxonem blattis, tineis situ, et puluere obsitum eruere potui: tam obstinato animo eius possessores eum occluserant'.

[2] Dr. phil. Frk. Ellen Jørgensen har i Universitetsarkivet i Sorbonne i Livre du receveur de la nation d'Allemagne 1494—1530 (fol. 108) blandt

en Brevdrager (hjem), som skulde skaffe mig et *tilforladeligt Exemplar af Værket,* ligegyldigt hvad det saa kostede. Da disse Forsøg strandede, rejste jeg selv hjem til Fædrelandet for at faa fat i et saadant. Jeg besøgte og gennemgik alle Biblioteker; men alligevel lykkedes det mig ikke at opdrive et Saxohaandskrift, som var *medtaget af Bogorme, Møllarver og Ælde, bedækket med Støv.* Saa haardnakket havde *dets Ejermænd spærret Adgangen til det*'. Dette er netop det springende Punkt, de Linier, der kaster Lys over hele Sagen.

Indtil de første Maaneder af Aaret 1512 har han altsaa arbejdet paa sin Text og fuldført Gennemgangen, tilfreds med det Hjælpemiddel, der stod til hans Raadighed, i Henhold til det gamle Ord: Den græder ej for Guld, som aldrig Guld aatte. I modsat Fald vilde han sikkert ikke have ført Værket saa langt frem, at Trykningen kunde begynde. *Men kort Tid efter maa han, utvivlsomt gennem Meddelelser hjemmefra,* have faaet bestemt Efterretning om, at der i et eller andet dansk Bibliotek fandtes en *ældgammel Codex af Saxo.* Tanken om Muligheden af et saadant gammelt Haandskrifts Existens og den Nytte, han kunde have deraf, kan ikke være opstaaet spontant hos ham selv under Arbejdet f. Ex. af kritiske Grunde; thi dels var Chr. P. — hans øvrige Fortjenester ufortalt — mindst af alt en kritisk Begavelse, dels vilde han som sagt sikkert ikke under saadanne Omstændigheder have ført Arbejdet til Ende, men strax have brudt af for at foretage den Eftersøgning, han senere iværksatte. Fra hvem han har modtaget denne Meddelelse, derom véd vi absolut intet. Kun saameget kan siges med Sikkerhed, at det maa have været fra en venskabeligsindet og literært dannet Mand, der var vidende om det Arbejde, han havde for

---

de Baccalaurer, der har betalt deres Afgift til Nationskassen for Aaret 1508, ogsaa fundet opført 'Christianus Petri dioc. Lundensis'. (Hist. Tidsskr. IX, 3, 386 Anmk. 2). Ved dette interessante Fund slaas det fast, at C. P.'s Ankomst til Paris maa falde langt tidligere, end man i Almindelighed har antaget, rimeligvis 1507.

og interesseret i dets Fuldendelse. Det falder for os naturligst at tænke paa hans høje Velynder Lage Urne. Dog tror jeg, at Chr. P. i saa Fald næppe vilde have fortiet hans Navn; thi alt, hvad der kunde tjene Lage Urne til Ære, omtaler han i høje Toner. Snarere kunde man derfor gætte paa hans fordums Lærer, Karmeliterprioren Professor Anders Christensen, der senere selv tilbød egenhændig at afskrive den paagældende Codex for ham vel at mærke, inden Chr. P. havde faaet fat i den. Et saadant Tilbud lyder nærmest som en daarlig Spøg, hvis ikke Manden var ganske klar over, at det paagældende Haandskrift var til, kendte det og mente, at selv om Chr. P. ikke kunde faa det med til Paris, vilde der dog intet være i Vejen for, at han selv kunde faa det udleveret til Afskrift. Kun under disse Omstændigheder, og naar han vidste, at Afskriften særlig af denne Codex vilde være et yderst besværligt Stykke Arbejde, var der Grund til at omtale det paagældende Tilbud i disse højtstemte Ord: .. 'conatus meos miseranti respexit oculo: qui cum nullo ære redimendum videret exemplar (ɔ: Exemplar*et*): potius se *id* manibus suis transcripturum obtulit quam tantum totius Danię lumen amplius delitescere sineret: habui tamen tantę dignitatis rationem, nec condicionem accepi: sperans faciliorem alicunde tandem emersuram'.

Saaledes tror jeg altsaa Chr. P.'s Udtalelse bør forstaas; men, som sagt, vi véd intet. Derimod kan vi selv af hans forblommede Udtalelser slutte os til, at Angivelsen maa have været nogenlunde præcis. Paa et uvist Rygte har han ikke to Gange bekostet Expresbud til Fædrelandet; thi det var absolut ikke nogen billig Historie. Jeg mener endda, at man roligt kan gaa et Skridt videre: Han har faaet opgivet, hvor det paagældende Haandskrift antagelig befandt sig. Saadan rent paa Maa og Faa kunde han jo ikke sende sit Bud til Danmark og bede om at faa et ældgammelt Saxohaandskrift udleveret, som han havde faaet Meddelelse om skulde findes dér i Landet. Man har øjensynlig i det paagældende Kloster

eller Kapitel afvist hans Bud med den Besked, at en saadan Codex var man desværre ikke i Besiddelse af. Saa vis har Chr. P. dog været paa dets Existens, at han paa ny sendte Bud og tilbød at købe Skatten, ligegyldigt hvad den kostede. Saaledes bærer man sig ikke ad, uden man er ganske sikker i sin Sag.

Disse mislykkede Forsøg var, som han selv siger, den væsentligste Anledning til, at Chr. P. rejste hjem for personlig at foretage en Ransagelse. Saa vis har han været paa, at det paagældende Haandskrift virkelig fandtes, og saa magtpaaliggende forekom det ham at faa fat i det. Atter et Vidnesbyrd om, at Angivelsen maa have været bestemt formuleret. Utvivlsomt har han saa hørt sig for i forskellige af Landets Biblioteker, hvor han kunde formode, at Manuskriptet muligvis var kommet hen, men uden Resultat. Dette er i hans panegyriske Fremstilling blevet til en Ransagelse af *alle* Landets Biblioteker; men dertil kan der under Datidens vanskelige Kommunikationsforhold slet ikke have været Tid. Det er en aabenbar Overdrivelse.

Man kan sige sig selv, at havde det paagældende Manuskript befundet sig enten i Roskildekapitlets eller i et sjællandsk Klosters Eje, saa vilde hele denne Opdagerfærd aldrig have fundet Sted; der turde antagelig slet ingen Vanskeligheder have været ved at faa det udleveret idetmindste til Laans. Myndighederne vilde næppe have kunnet sidde en Ordre fra Lage Urne overhørig, og en saadan var det utvivlsomt en let Sag for Chr. P. at udvirke. Manuskriptet maa dengang have befundet sig i en anden Landsdel, og jeg er tilbøjelig til at tro, at det dengang opbevaredes i et eller andet Kloster[1] i Sønderjylland eller det sydlige Nørrejylland. Der-

[1] Det kan konstateres, at Forfatteren af den saakaldte Jyske Krønike c. 1340, maaske snarest nogle Aar tidligere, har haft dette Hdskr. til sin Disposition gennem længere Tid, medens han udarbejdede sit Saxoexcerpt (smlgn. nedenfor S. 38 ff.). At denne Mand efter al Sandsynlighed levede og virkede i det sydlige Jylland eller Sønderjylland, viser hans Værk

for maatte Chr. P. henvende sig til en anden af sine høje Velyndere Ærkebiskop Birger, hvis Myndighed havde videre Grænser, for at faa det udleveret. Ved Ærkebispens kraftige Indgriben lykkedes det endelig at bringe Skatten for en Dag og faa den udlaant til Afskrivning. Om denne skulde besørges i Hjemmet eller i Paris, siges der intet; at i alt Fald Chr. P. har forstaaet det som en Tilladelse til at tage Haandskriftet med sig udenlands, kan der vist næppe være Tvivl om. I Brevet lyder denne Del af Beretningen saaledes: 'Reverendissimus ergo in Christo pater dominus Birgerus .... exemplar, pio tandem repperit compendio quod ad publicum vtilitatem fidei meȩ transcribendum: imprimendumque commisit'. Naar man har gjort sig klart, at der er Tale om et bestemt Haandskrift, som Ejermændene havde gemt for ikke at blive tvungne til at udlaane det, kan der her med Hensyn til Meningen kun være Tvivl om, hvad der skal forstaas ved det noget svævende Udtryk *pio repperit compendio.* Antagelig kan der kun være Tale om at forklare det saaledes: Ærkebiskoppen lod til alle de kirkelige Institutioner, der kunde komme i Betragtning, eller muligvis kun til den, hvor man vidste, at Haandskriftet befandt sig, udgaa en Skrivelse, i hvilken der gaves Befaling til at udlevere det til ham selv. Af ham blev det saa paa visse Betingelser overgivet til Chr. P. Derfor oversætter jeg Texten saaledes: »Den ærværdige Fader i Christus Hr. Birger ... fandt ved en Fremgangsmaade, der hurtigt førte til Maalet og imødekom alle skyldige Hensyn (pio), Exemplar*et*, som han paa Tro og Love overgav mig til i Offentlighedens Interesse at afskrive og lade trykke«.

Om hele denne Kampagne udtaler Chr. P. sig som sagt i

(smlgn. Script. hist. Danicæ minores I, 202—3). Hvorledes denne Codex kom ham i Hænde, ved vi slet intet om. Ærkebispens Indgriben tyder bestemt paa, at den ved Begyndelsen af 16. Aarh. ikke opbevaredes i Sjælland. Sandsynligheden forekommer mig altsaa at tale for, at den siden Midten af 14. Aarh. ikke er blevet fjærnet fra den Egn, hvor den paa dette Tidspunkt utvivlsomt befandt sig.

meget forsigtige, ja forblommede Udtryk. Det var jo heller ikke let at give en klar Redegørelse, naar han vilde undgaa at nævne dem, som efter hans Formening havde lagt saa mange Hindringer i Vejen for hans energiske Arbejde til Fædrelandets Gavn. Derimod udtaler han sig jo klart nok *om Arten* af det Haandskrift, han søgte. Det var, siger han, 'exemplum fidele . . . blattis, tineis situ, et puluere obsitum'. Heri ligger, som ovenfor bemærket, ogsaa Forklaringen paa hans ivrige Bestræbelser for at naa Maalet. De bliver kun forstaaelige under den Forudsætning, at det eftersøgte Haandskrift ikke blot i ren Almindelighed var en gammel Saxocodex, men en ganske bestemt Codex, om hvis Existens og Beskaffenhed han havde faaet Underretning gennem en eller anden, der vidste Besked om den, formodentlig fordi den tidligere havde været benyttet af andre. I modsat Fald vilde han næppe have tilføjet Ordene: 'tam obstinato animo *eius possessores eum occluserant*'.

Af Chr. P.'s Brev er man altsaa uberettiget til at drage den Slutning, at han ikke ejede noget Saxomanuskript, før han ved Ærkebiskop Birgers Hjælp fik fat i et saadant, tilmed da det af andre Grunde, som vi senere skal se, er højst sandsynligt, at han virkelig var i Besiddelse af en Saxocodex, lang Tid forinden han rejste tilbage til Fædrelandet for om muligt at opspore det gamle Haandskrift.

Et andet Spørgsmaal er: Hvorledes benyttede Chr. P. den saaledes vundne Skat? Kasserede han hele sit tidligere Arbejde eller brugte han kun den gamle Codex til at korrigere den allerede udarbejdede Text efter?

Kall Rasmussen[1] og efter ham Overbibliotekar Chr. Bruun[2] har med stor Sandsynlighed godtgjort, at den Rejse til Hjemmet, Chr. P. foretog, og som han omtaler i Brevet til Lage Urne, maa falde i Foraaret og Sommeren 1513. 'Tænkes det nu' siger Bruun 'at Chr. Pedersen strax efter er rejst med sin

[1] Aarsberetn. for Geheimearkivet I. Till. 3, S. 25.

[2] Lykønskningsskrift, S. X.

Skat til Paris, saa vil han have havt vel omtrent syv Maaneder[1] til at faa Haandskriftet afskrevet — det var ham overladt til Afskrivning — og trykt. Dertil har Tiden slaaet godt til. Men Tiden har næppe slaaet til, til at foretage nogen omfattende Forbedring eller Affiling'. Det sidste er hævet over al Tvivl: nogen kritisk Revision kan han, hvis dette Hdskr. var det eneste, han overhovedet har kendt, ikke have gennemført i dette korte Spand af Tid. Men heller ikke Afskrift og Trykning var det muligt at gennemføre i Løbet af sex à syv Maaneder. Enhver som har beskæftiget sig med at kopiere Værker af denne Art og et lignende Omfang, som her er Tale om, vil sikkert give mig Ret i, at et saadant Arbejde ikke lader sig udføre i et halvt Aar eller saa, navnlig naar det skal foregaa samtidigt med Trykningen; det gælder jo om, at alt til de mindste Enkeltheder skal være særdeles nøjagtigt. Mange Smaaændringer i Interpunktion og andet maatte uden Tvivl foretages, og det tager altsammen Tid.

Desuden havde Chr. P. i disse sex à syv Maaneder meget andet at gøre end at gennemgaa Korrekturerne og afskrive Texten: han skulde tillige affatte Registret samt de øvrige Tillæg, Værket indeholder. Endelig maa han vistnok i det samme Tidsrum selv have tegnet og skaaret en Del af de smukke Initialer, Værket er prydet med. Ogsaa Titelrammen, der er en Kopi af et ældre italiensk Arbejde, var han sikkert selv Mester for; men i hvilket Aar den er udført, maa foreløbig staa hen. Det er sandsynligt, at den skriver sig fra en noget tidligere Tid (1512). Selv om vi nu forudsætter, at han var en Slider af første Rang og ikke arbejdede altfor samvittighedsfuldt, saa kan han dog umuligt have overkommet alt dette i Løbet af sex korte Maaneder; det siger sig selv. Derimod er der næppe nogen Grund til at tvivle om, at, hvis han ved sin Hjemkomst til Danmark 1513 allerede havde

[1] Dette er vist temmelig flot regnet. Mer end sex Maaneder kan han næppe have raadet over til dette Stykke Arbejde, og saa maa endda Afskrivning og Trykning næsten være begyndt samtidigt.

fuldendt en Afskrift og en foreløbig Recension af Værket, muligvis ogsaa skaaret Initialerne, vilde han i de sex Maaneder, som Talen er om, trods alt hvad der ellers hvilede paa ham, nok kunde overkomme at gennemgaa det fra Danmark medbragte Hdskr., indføre mulige Rettelser og Tilføjelser i sit Manuskript og faa det trykt færdigt. Hvor skønsomt Chr. P.'s kritiske Arbejde indenfor disse Grænser har været, er det for os meget vanskeligt at dømme om, da vi ikke har noget Middel til at sondre mellem Textfejl, Trykfejl og Fejllæsninger.

At det maa være netop paa denne Maade Saxoudgaven fra 1514 kom i Stand, synes mig indlysende, og under disse Omstændigheder vil der heller ikke være nogen Grund til at tvivle om Rigtigheden af Biskop Lage Urnes Oplysning angaaende den Saxotext, der allerede i Foraaret 1512 forelaa fra Chr. P.'s Haand, og som sikkert var Frugten af *længere Tids* Syslen med den gamle Forfatter. Ogsaa det kunde jeg ønske udtrykkelig at betone, at Chr. P.'s Anstrengelser for i Aarene 1512—13 at fremskaffe et ældgammelt Saxohaandskrift slet ikke kan bruges som Bevis for, at Afskrifter af dette Værk fra en senere Tid f. Eks. 14. og 15. Aarhundrede allerede i Begyndelsen af det 16. var saa at sige utilgængelige for almindelige Dødelige. Selv en Udlænding, der interesserede sig for Nordens Historie som Chr. P.'s ældre Samtidige, Hamborgkanniken Albert Krantz, ejede jo eller havde til Raadighed en Codex af den danske Historiker, og saa langt ned i Tiden som fra første Halvdel af 17. Aarh. foreligger der tilforladelig Efterretning i alt Fald om ét Saxohaandskrift i udenlandsk Eje. Man maa derfor være berettiget til at tro, at i Begyndelsen i det 16. Aarh. inden Reformationstidens Storme havde raset, medens de gamle Biblioteker ved Domkapitler og Klostre endnu stod ved Magt som Gemmesteder for Middelalderens Bogskatte, fandtes der ikke helt faa Saxohaandskrifter maaske endda ret gamle i Forfatterens eget Fædreland[1]. Grunden til, at disse Hjemlandets Codices

[1] Vi har sikre Beviser for, at der i Slutningen af det 15. og i Begyndelsen

i Løbet af det 16. Aarh. saa at sige i en Haandevending forsvandt, kan næppe søges i Ødelæggelseslyst hos Reformationstidens Mænd. Mod de gamle historiske Haandskrifter nærede de ingenlunde det samme brændende vandalske Had, som kommer til Orde hos dem og præger deres Færd overfor Helgenbillederne og de øvrige Kirkeskatte fra Katholicismens Dage. Disse gamle latinske Bøger var nemlig uskadelige og derfor ikke Genstand for Had, men snarere Ligegyldighed.

Nej, Aarsagen til deres Undergang var simpelthen den, at Datidens ledende Mænd ganske manglede Blik for, at naar Domkapitlernes og Klostrenes Gods inddroges, blev samtidigt alle de gennem Aarhundreder opsamlede literære Skatte med ét Slag hjemløse og husvilde, reduceredes til en besværlig Bunke gammelt Pergament. Med andre Ord: det er Christian III.'s hovedkuldse Konfiskation af Kirkegodset, som hurtigt og i et forfærdende Omfang tilintetgjorde den latinske Middelalderliteratur her i Landet, berøvede den sit Tilhold og Tilsyn, gav den til Pris for ligegyldige og uvidende Lensmænds Vilkaarlighed eller lod Universitetets énsidige og snæversynede Theologer sidde til Doms over, hvad der muligvis fortjente at bevares. Det var maaske de mest kompetente Dommere, man dengang raadede over; men egentlig betryggende kan deres Skøn næppe kaldes. Under disse Omstændigheder er der ingen Grund til at undres over, at saa meget gik tabt, snarere over, at dog ikke saa helt lidt trods alt blev reddet[1].

af det 16. Aarh. endnu var tilbage ikke saa helt faa Codices af Saxo (Kall Rasmussen i Aarsb. for Geheimearkivet I. Till. 3, S. 24; Chr. Bruun i Tidsskr. for Filol. og Pædagogik II, 41—51). At der har været flere end dem, hvis Existens vi nu kan konstatere, forekommer mig overvejende sandsynligt.

[1] Anledningen hertil var i første Linie Kongens Plan om at forny Universitetets Bibliotek ved Hjælp af de fra Klostre og Kapitler indsamlede Haandskrifter og Bøger, dernæst de Indsamlinger, de kongelige Historiografer noget senere foretog. Se: Th. B. Bircherod, Dän. Bibl. IV., 380; L. Weibull, Bibliotek och arkiv i Skåne, S. 14; S. Birket Smith, Om Kjøbenhavns Universitets Bibliotek før 1728. S. 15. Ellen Jørgensen, Hist. Tidsskr. 8. R. 4. Bd., S. 40.

Naar det, som jeg haaber maa være Tilfældet, her er paavist, at de gamle Beretninger om Pariserudgavens Tilblivelse let og naturligt lader sig bringe i indbyrdes Overensstemmelse eller idetmindste, ret forstaaede, ikke modsiger hinanden, har vor Viden om disse Forhold ganske vist i al Almindelighed vundet sikrere Grund at staa paa; men hvad Enkelthederne angaar, er vi dog stadig lige vidt. Om Betydningen af Chr. P.'s første Textrecension, om Værdien af den Codex, han benyttede dertil, og om de Rettelser, det efter $^{10}/_{5}$ 1512 fremskaffede Hdskr. gav Anledning til, faar vi ad denne Vej aldeles ingen Oplysning, og formodentlig heller ikke paa anden Vis. Materialet er uigenkaldelig tabt; men der er dog i hvert Fald bevaret et Spor af, at det har været til.

Den gamle Canonicus vilde ikke blot give sine Landsmænd en brugbar Textudgave af Saxo; ogsaa en Oversættelse udarbejdede han, som desværre aldrig blev udgivet i Trykken; men den existerede endnu i Haandskrift paa Stephanius' Tid; ogsaa Vedel har kendt den og rimeligvis benyttet den. Man gik tidligere ud fra, at denne Oversættelse var udarbejdet efter den trykte Text i Pariserudgaven. I saa Fald er jo kun det Tab at beklage, at den danske Literatur ved Haandskriftets Undergang blev et betydeligt Sprogmindesmærke fattigere; men afdøde Prof. Axel Olrik har, uden forøvrigt at komme ind paa det her behandlede Spørgsmaal, rigtigt hævdet, at denne Oversættelse maa være gjort ikke efter Pariserudgaven, men efter et Hdskr. af Saxo[1]. I Stephanius' Noter findes nemlig et længere Citat af den[2], taget fra Skildringen af Braavallaslaget (Lib. 8). Saxo gengiver her paa Prosa et gammelt Digt, der bl. a. indeholdt en lang Opregning af de Kæmper, som paa begge Sider deltog i Slaget. Hvis nu Oversættelsen var gjort efter Saxoudgaven, maatte jo disse Egennavne i Form stemme med dem, der opregnes i den latinske Text; men der er paa adskillige

[1] Arkiv for nord. filologi X, 284 ff.

[2] Saxo ed. Stephanius. Notæ uberiores, S. 167—172.

Punkter Uoverensstemmelser, og et Par af Navnene har i Oversættelsen en rigtigere Form end i den trykte Text[1]. Oversættelsen kan altsaa hverken være foretaget eller senere rettet efter denne, men maa hvile paa en anden Codex, og da der ingen Aarsag er til at tro, at Chr. P. ikke vilde have holdt sig til sin egen Udgave, hvis Oversættelsen var udført efter 1514, *maa dens Tilblivelse falde før dette Aar, og før han i 1513 ved Ærkebiskop Birgers Hjælp fik den gamle Codex til Laans fra Danmark*. Dette vil med andre Ord sige, at den efter al Sandsynlighed er udført efter den Codex, han benyttede til sin første Recension, den der i Lage Urnes Brev af 10/5 1512 omtales som afsluttet. Formodentlig er da Arbejdet med den latinske Text og med Oversættelsen foregaaet omtrent samtidigt.

Jeg hidsætter her en Oversigt over de paagældende Navne i fire alfabetisk ordnede Kolonner. Den første indeholder de Former, vi finder i Parisertexten, den anden Gengivelserne af dem i Chr. P.'s danske Oversættelse (efter Stephanius's Citat), den tredie er taget fra en islandsk Kilde[2], der bygger paa en anden Redaktion af det Kvad om Braavallaslaget,

[1] Saa vidt er jeg ganske enig med Prof. A. Olrik (l. c. pag. 283—84); men naar han dernæst fortsætter: 'Alle disse forhold lader sig forklare ved at Kr. Pedersen brugte ikke den 1514 udgivne tekst, men et håndskrift sikkert det samme, hvorefter hans tekst blev trykt. I så fald er hans oversættelse forfattet, før Sakse blev trykt, eller maaske, medens trykningen stod på', kan jeg ikke følge ham. Ved det Haandskrift, hvorefter hans Tekst blev trykt, forstaar Olrik det samme, som han hentede 1513. Dette kan dog alene paa Grund af Tidsforholdene umuligt være rigtigt, og hvis det var rigtigt, havde Afvigelserne mellem Oversættelsen og den latinske Udgave aldeles ingen textkritisk Betydning, da Varianterne i saa Fald maatte bero paa Fejllæsning; men det er jo mer end usandsynligt, at Chr. P. skulde have læst de samme Navne forskelligt, hvis det samme Haandskrift blev benyttet til begge Dele (Oversættelse og Udgave) med meget kort Mellemrum eller, som Olrik antager, næsten samtidigt.

[2] Sögubrot af nokkrum fornkonúngum í Dana ok Svía veldi udgivet af C. C. Rafn i Fornaldar sögur Nordrlanda I, S. 363 ff. og af Petersens og Olson i Sǫgur Danakonunga. Kbhvn. 1919—23.

ALFABETISK ORDNET NAVNETAVLE TIL BRAAVALLASLAGET.

SAXO	CHR. P.'s OVERSÆTT.	SǪGUBROT	OPR. NAVNEFORMER
Abgi 259,12	Abgy	Aki 19.12	Áki, Aggi
Alf 258,9	Alff	Geiralfr 17,20	Geirr, Álfr.
Alf Aggi filius 257,17	Alff Aggesen		Álfr
Alf elatus 260,13	Alff hin stolte	Aðils aflati 19,22	Álfr, Aðils
Alf multivagus 259,37	Alf Vandere	Oddr viðforli 19,10	Álfr
Alsten 259,35	Alsten	Holmsteinn huiti 19,10	Hallsteinn - Hólmsteinn - Almsteinn
Aluuer Elrici filius 260,6	Alffuer	Alfar 18,5 son Gandalfs? hører til Haralds Mænd	Álfarr
Ambar 257,15	Ambar		Ámr
Ar 260,4	Air	Nori 69,19	Árbakki (— Árbacki, Tilnavn)
Ary altero cassus lumine 258,9	Ary med det eene Øye	Ari eineygi 17,19	Ari
Athyle filius (Ring) 259,24	Athilsøn (Ring)		Aðill ell. Attill (Navnet er *ikke* norsk)
Backi 260,4	Backi	Haki 19,19	Se: Ar
Bari 258,3	Bari	Bari 17,11	Bari
Barri 258,12	Barri		Barri
Begathus 258,2	Begat	Beigaðr 17,12	Beigaðr
Belgi 258,2	Belgi	Beli 17,11	Beli (Helgi?)
Bemonisque filii (Sygmundus et Serker) 258,38	Bemonds Søn (Serkar)		Beimi, Beimuni
Berhgar uates 260,2	Bethar Spaamand		Bergr
Bersi apud Falu oppidum creatus 259,33	Bersi aff Falu		Bersi
Biari 258,24	Biari		Biari
Biarni 259,32	Barmi	Biarni 19,8	Biarni
Biorn e vico Soghni 259,32	Biørn aff Sogni		Bjǫrn

Birvil pallidus 259, 26	Birvil hin Blege		Byrvill
Blend ultime Tyles incola 257, 20	Blend aff Tylyø	*Bløngr* 17, 9	Blæingr
Blihar simus 259, 32	Blihar hin kirtnæsede		Blígr
Bo Brami filius 258, 6	Bo Bramsøn	Bui Bramuson 17, 9	Bui Brámuson
Borrhy 258, 2 = Burgha 262, 19	Borrhy	Borgar 17, 11	Burri, Borgarr
Brahi 260, 2	Brahi		Bragi
Brami filius (Bo) 258, 6	Bramsøn (Bo)	Bramuson 17, 19	Brámuson (Bráma)
Brand Mice cognomen habens 257, 21	Brand Myg (forte Mycke)	Brandr 17, 9	Brandr myki
Brat Jutus 258, 7	Brath Jude	Bratr Irski 17, 19	Brattr
Burgar 259, 26 (= Burgha 262, 19)	Burgar	Borgar 22, 29	Borgarr
Byarchi 259, 8	Biarki		Biarki
Dahar cognomento Grenski 258, 32	Dahar Grendski	Dagr *Lifski* 18, 1	Dagr
Dal corpulentus 258, 9	Dal hin store	Dagr enn digri 19, 17	Dalr (slavisk Navn) smlgn. 249, 40
Duk Slauicus 258, 10	Duck aff Tydskland	Dukr uinduerski 19, 17	Dúkr
Elli 257, 15 & 262, 19	Elli	Ella 25, 16	Ella
Elrici filius (Aluuer) 260, 6			Alreksson
Elrico patre nati 260, 6 (— Ingi, Oly, Aluuer, Folki)	Elrikis Sønner	Alrekssynir 20, 9	Alrekssynir
Enar protuberans 259, 37	Enar Sidebug	Einarr þrjugr 19, 11 (smlgn. Iuar skage)	Einarr
Ericus fibulator 259, 34	Erick Bratze	Sogu Eiríkr 19, 9	Eiríkr
Erlingar cui colubra cognomentum 259, 35	Erling Orm	Erlingr snakr 19, 9	Erlingr
Eyil luscus 259, 13	Eyll hin surblinde	Egill skjalgi 19, 12	Egill

SAXO	CHR. P.'s OVERSÆTT.	SǪGUBROT	OPR. NAVNEFORMER
Findar maritimo genitus sinu 259, 33	Findar aff Stranden	Fiðr firðski 19,8	Finnr
Fletir, se Saxo 259,16	Fletir	Saxi flettir 19,18	
Folki 260,7	Folki		Fólki
Frig 285,3			Frigg
Frosty cognomento crucibulum 260,13	Frostin Krusz	Tolu Frosti 19,22	Frosti
Frø 260,5 & 9			Freyr
Gandal (editi Gandal sene) 259,1	Gandal den gamles Affkom	synir Gandalfs konungs 18,6	Gandálfr
Gardstang oppidi cultor (=Garthar 262,21) 257,19	Gordstang	Garðr 17,8	Garðr
Ger *(Hosger)* Liuicus 258,23	(Hosz)ger hin sorte	Geir 17,26	Geirr
Gerth alacer 259,15	Gerth hin glade	Gerðar glaði 19,17	Gerðarr (Giarðarr)
Gnepia uetulus 257,18 og 262,21	Gnep hin gamle	Gnepi (Gnepia) enn gamli 17,8; 23,10	Gnepi (Gnepia Kvindenavn)
Gnizli 258,12	Gnidsle		Gisli? Snarest slavisk Navn
Gotar 259,13	Gøthar	Gautr 19,13	Gautr
Goter 258,9	Gother		Gautr
Gram Brundelucus 259,40	Gram Brunlund		Gramr
Grenzli 258,23	Grentsli		
Gretir iniquus 259,29 & 263,3	Gretir hin Onde	Grettir rangi 20,4	Grettir
Grim ex oppido Skierum 259,40	Grim af Skeerum		Grímr
Grimar 258,23	Grimar	Grimr 17,26	Grímr
***Grinder* 259,18**	**Grinder**		**Hrindir (Dansk Navn? — Grinderslev)**
Grombar annosus 259,40	Grombar hin gamle		Gromr (Gormr)

Gromer Vermicus 259,15	**Grommer af Wermeland**	**Glumr Vermski 19,18**	**Gromr, Glúmr**
Grundi 259,17	**Grunder**		**Grundi**
Gummi e Gyslamarchia 260,4	**Gummi af Gislemarcken**	***Glismakr goði* 19,20**	**Gummi**
Guthfast 260,4	Guthfast	Gunnfastr 19,20	Guðfastr
Guti Alf patre genitus 259,13	Guthy Alffsøn	Guði *Tolluson* 19,13	Guði
Haddir durus (= *Hagder*) 259,30; 263,2	Haldir hin Haarde	Haddr harði 20,4; 22,2	Haddr
Haki 258,37	Haki		Haki
Haco genam scissus 258,3; 261,32; 262,24	Hogen med Skrammen paa Kinden	Haki høggvinkinni 18,3	Haki, Hákon
Hama 258,24; 260,17	Ham		Háma
Har 258,34	Har		Hár (Hárr)
Haraldus Olauo patre genitus 258,32	Harald Oluffsøn	Haralldr Olafsson 18,1	Haraldr
Haraldus Thotni editus uico 259,24	Harald aff Totteby		
Harki 259,35	Harky		Herkir (Hárekr)
Hastinus 258,32	Hastin		Hásteinn
Haswar (ɔ: Halwar) 259,32	Hassvar	*Hafr* 19,8	Hálfr
Hendil 260,17	Hendil		Endill
Herlewar 258,34	Herlewar	Herleifr 16,24	Herleifr
Hetha 258,4,21; 261,31; 264,26,30; 265,1	Hetha	Heiðr 17,13 & 24 (= Heiði 18,10)	Heiðr
Hialto 257,22	Hialte	Hialti 17,9	Hialti
Hildi 259,13	Hilde	Hildir 19,13	Hildir
Hogni ingeniosus 259,18	Hogni hin Kloge		Hǫgni
Holmar 260,17	Holmar		Hólmr
Holtv 260,16	Holty		Holti

SAXO	CHR. P.'s OVERSÆTT.	SǪGUBROT	OPR. NAVNEFORMER
Hortar (= Hort) 258, 1; 262, 19	Hortar	Hiortr 17, 11; 22, 33	Hiǫrtr
Hothbroddus cui effreni cognomen erat 258, 34	Hodbrod hin Galne		Hǫðbroddr
Humbli 258, 24	Humbli		Humli
Humnehy 258, 36	Humhi		Húnn, Vígi
Hun (Solwe) 259, 26	Hunselff	Húnn 22, 26	Húnn
Hunger 258, 24	Hunger		Húngeirr
Hyld pater Rani 259, 21			Hildir
Hythin gracilis 258, 32	Hythin hin Smale	Heðinn miófi 17, 26	Heðinn
Hømi 258, 31	Hømi		Hømir (Humi)
Høsa Thulhim 258, 31		*Eysǫdull* 17, 26	Ásaþulr Hunn
Ingi 260, 6	Inge		Ingi
Keclu Karll 260, 4 (i Texten Rarll)	Keklu, Karl	Karl kekkia 19, 20	Køgla-Karl
Coll 259, 18	Koll		Kolr (Kollr, Kolli, Koli)
Croc agrestis 260, 4	Krok hin Bonactige	Krokar af Akri 19, 20	Krókarr
Lesy (= Leso) Pannonicorum uictor 260, 19; 261, 2	Lewir som vant Ungern	Læsir 19, 26; 20, 8	Læsir
Leuy 260, 17	Lewi		Leifi
Lyuth Guthi 259, 21	Liudh, Buthi	*Hloombodi* 19, 15	Liótr (Hlǫðuer) goði (Guði)
Mar rufus 259, 30	Mar hin Rødskeggede		Már
Mithfrithi (id est Mithfirthi) 259, 39			Mithfjörðr
Od Anglus 259, 37	Og Engelske	Oddr viðforli 19, 10	Oddr
Olauus (Haraldi pater) 258, 33			Ólafr
Olo 260, 15 og 26		Ali en frøkni 18, 32	Áli

Oluir latus 257, 18	**Oluir hin brede**		**Ølvir**
Oly Elrici filius 260, 6	**Oly**		**Áli**
Orm Anglicus 258, 8	Orm aff England	Ormr Enski 17, 19	Ormr Enski
Othi 259, 18	Othi		Oddi
Otritus cui iuuenis agnomen erat 258, 20	Otrick hin unge		Óttrekr
Rafn candidus 259, 31	Raffn hin Hvide	Helgi enn huiti 19, 8	Hrafn, Helgi
Rani cui Hyld pater 259, 21	Rani	Hrani Hildarson 19, 14	Hrani
Rankil 260, 3	Ranckel		Hrafnkell
Rathbarthus (Rathbarthi nepos) 260, 18			Se Rǫgnvaldr
Rati Fionicus 257, 15	Rathi aff Fyn		Hraði
Rawi 259, 35	Rawi		(Hrutr) vafi
Regnaldus Ruthenus, Rathbarthi nepos 260, 17 og 39	Regnolt aff Rydszland	Rognvalldr hái (= Rádbardr hnefi) 20, 6	Rǫgnvaldr, Rádbarðs nefi
Rethyr accipiter 259, 22	Rethir Sporhøg	Hrokkell høkia 19, 16	Hreiðarr, Hrokkell
Ring *Athyle* filius 259, 24	Ring Athilsøn		Hringr
Roe (— Roa vel Roarus) barbatus 257, 16; 262, 21	Ro hin Skeggede		Hróarr
Rokar fuscus 259, 19	Rokar hin brune		Hrókr
Roldar (— Rolder) articulus 259, 30 og 263, 2	Rolder hin Sperlemmede	Hroaldr ta 20, 5; 22, 3	Hróaldr
Rolf uxorius 259, 23	Rolff hin giffte	Hrolfr kvensami 19, 16	Hrólfr
Ruthar Rawi 259, 35	Ruthar	Hrutr uaui 19, 10	Hrútr vafi
Salgarthus 257, 16	Salgacth		Salgarðr
Saligothus 259, 16	Salgot	Sali Gautski 19, 18	Sali Gautski
Sambar 257, 15	Sambar	Samr 17, 8	Sámr
Saxo fletir 259, 16	Saxe	Saxi flettir 19, 18	Saxi
Serker Bemonis f. 258, 38	Serkar Bemonds Søn		Serkr

SAXO	CHR. P.'s OVERSÆTT.	SǪGUBROT	OPR. NAVNEFORMER
Sigmundus 258,38	Sigmund	Sigmundr kaupangskappi 19,21	Sigmundr
Sigtim 260,11	Sigtim	Sigtunir 19,21	Sigtúnir
Scalck Scanicus 257,17	Skalck Skoning		Skálkr
Scumbar 259,26	Scumbar		Skúmr
Solwe 259,26	Se Hun		Sǫlvi
Soth pugil 262,29		Soknar Sote 19,15	Sóti
Starkatherus 257,4 og 262, 17; 265,14		Storkuðr (Starkaðr) enn gamli 19,3	Starkaðr
Sten Wienice paludis accola 259,14	Sten	Steinn af Uæni 19,13	Steinn
Stur robustus 259,13	Stur hin Stercke	Styr enn sterki 19,14	Styrr
Suen 257,15	Suend	Sveinn 17,8	Sveinn
Sueno superne tonsus 259,22	Svend Kulle	Sveinn uppskeri 19,15	Sveinn
Sygmundus Bemonis filius 258,38	Sigmund		Sigmundr
Syualdus 260,18	Sivald	Sigvalldi 19,24	Sigvaldi
Syuardus verris caput 259,34	Sivard Svinehoffuit	Sigurdr 19,9	Sigurdr
Tatar 257,22	Tathar	Teitr 17,9	Teitr
Thengil procerus 259,25	Tengil hin Høye		Þengill
Thoki Moricus 259,31	Thoki Norske	Þorir mærski 19,8	Tóki, Þórir
Thord nutabundus 259,17	Thord Snaffuere		Þórðr
Thorkill Guticus 259,28	Thorkil Guthe	Þorkell Þrai 20,3; 22,19	Þorkell
Thorleuar pertinax 259,28	Thorlevar hin Tretsomme	Þorleifr goti 20,4	Þorleifr
Thorny 257,21	Thorny		Þorgnýr
Thotni vicus 259,24	Totteby		
Thoruingus 257,22	Thoruing	Tyrfingr 17,9	Tyrfingr

Thorulf spissus 259, 25	**Thorulf hin Tycke**		**þórólfr**
Thririkar 260, 20	**Thririkar**	**Eirikr helsingr 19, 27**	**þrýðrikr (þrýrikr)**
Throndar nasutus 259, 17	Thronder med den store Næse		**þrándr (þróndr)**
Thronder Thrønski 259, 31	Thronder Thronski	þrandr þrænski 19, 7	þrándr
Thrygir 260, 22	Thrygir	Trygui 19, 25; 20, 7	Tryggvi
Toki Jumensi prounicia ortus 258, 20	Toki aff Julem Hærredt		Tóki
Tolcar 258, 19	Tolkar		Dálkr
Toli 258, 3	Toly	Toki 17, 12	Tóli (dansk Navn), Toki
Toruil 260, 22	Thorvil	*Tuiuiuill* 19, 25	þórúuill (þórifill)
Toui 259, 18	Toui		Tófi
Trigo 261, 2 (= Thrygir 260, 22)			Tryggvi
Tummi uelificator 258, 4	Tumme Styremand		Tumi
Ubbo Frisicus 258, 8; 262, 36; 263, 6	Ubbe aff Friiszland	Ubbi (enn) friski 17, 18	Ubbi
Ulf 259, 12			Ulfr
Ungo 261, 1		Yngui 20, 9; 21, 3	Yngví
Valsten Wicensis 259, 25	Valsten		Valsteinn
Vebiorga 258, 6; 262, 29	Wibiorge	Vebiorg 17, 15	Vébiǫrg
Wiuillus 260, 29			Vífill
Windar 259, 12	Windar	Eyvindr 19, 12	Eyvindr
Wisna 258, 4 og 10; 261, 33; 272, 39	Wisna	*Visma* (Vísina) 17, 12	Vísina
Ymi 258, 19	Yme		Ími
Yuarus cognominatus. Thruvar 259, 38	Iver Truere	Iuar skage 19, 11	Ívarr

som Saxo efter sit eget Sigende har benyttet[1]; den fjerde indeholder de formentlig tilsvarende norrøne Former. De to sidste Kolonner er kun medtagne her for at samle hele Oversigten paa ét Sted, og foreløbigt kan vi se bort fra dem.

For det her behandlede Spørgsmaal har det nemlig ikke nogen principiel Betydning at faa afgjort, hvilken Gengivelse, Parisertextens eller Oversættelsens, der er den korrekteste, men kun at prøve deres indbyrdes Afvigelser ud fra dette Synspunkt: Giver disse Uoverensstemmelser et tilstrækkeligt Grundlag for den Antagelse, at Chr. P.'s Oversættelse ikke er foretaget efter Parisertexten? Med dette for Øje kan vi straks udskyde en hel Række af de i Listen opførte Navne nemlig alle dem, som Chr. P. aabenbart dels med fuldt Overlæg dels ganske uvilkaarligt har normaliseret til den i hans Tid gængse danske Skikkelse eller dog bragt i nærmere Overensstemmelse med den i Datiden almindelige danske Bogstaveringsmaade. Hertil regner jeg følgende Former: Aluuer (Alffuer); Ring Athyle filius (Ring Athilsøn); Biorn e vico Soghni (Biørn aff Sogni); Bo Brami filius (Bo Bramsøn); Byarchi (Biarki); Duk Slauicus (Duck aff Tydskland); Ericus fibulator (Erick Bratze); Erlingar cui colubra cognomentum (Erling Orm); Gardhstang (Gordstang); Hosger Liuicus (Hoszger hin sorte); Gram Brundelucus (Gram Brunlund); Gyslamarchia (Gislemarcken); Haco genam scissus (Hogen med Skrammen paa Kinden); Hama (Ham); Haswar (Hassvar); Hildi (Hilde); Hothbroddus cui Effreni cognomen erat (Hodbrod hin Galne); Hunsolwe (Hunselff); Høsa (Høse); Ingi (Inge); Keclu (Keklu); Coll (Koll); Croc (Krok); Rafn candidus (Raffn hin Hvide); Rankil (Ranckel); Regnaldus Ruthenus (Regnolt aff Rydszland); Roe barbatus (Ro hin Skeggede); Roldar articulus (Rolder hin Sperlemmede); Rolf uxorius (Rolff hin giffte); Saligothus (Salgot); Saxo (Saxe); Suen, Sueno (Svend); Sygmundus (Sigmund); Syualdus (Si-

[1] *Saxo* ed. Holder 257, 8—9.

vald); Syuardus verris caput (Sivard Svinehoffuit); Thorkill Guticus (Thorkil Guthe); Throndar nasutus (Thronder med den store Næse); Tolcar (Tolkar); Tummi uelificator (Tumme Styremand); Ubbo (Ubbe); Vebiorga (Wibiorge); Ymi (Yme); Yuarus (Iver). Som man kunde vente drejer det sig for denne Gruppes Vedkommende i ikke ringe Grad om Navne, der enten var velkendte fra Historien eller havde hjemme ogsaa i dansk Navneskik. Hvad Resten angaar, vil det for at forstaa, hvorledes Afvigelserne er fremkomne, være rigtigst at gøre sig klart, paa hvilken Maade Chr. P. under de ovenfor udviklede Forudsætninger maa være gaaet til Værks ved Udarbejdelsen af *sit første* Trykmanuskript samt Oversættelsen. Enten kan han have foretaget de Rettelser, han ansaa for nødvendige, i sin Codex, hvad der forekommer mig usandsynligt, fordi han derved spolerede sit Haandskrift og dog kun fik et Trykmanuskript, som det var temmelig besværligt at operere med, eller han har simpelthen afskrevet Texten i den Skikkelse, hvori han mente, den burde foreligge i Trykken; dengang (før 1512) havde han jo god Tid.

Hvilken Fremgangsmaade han end har fulgt, er det i alt Fald givet, at Oversættelsen maa være foretaget efter den i Forvejen korrigerede Text; det omvendte vilde jo simpelthen være meningsløst. At der under disse Forhold maatte blive Overensstemmelse mellem Trykmanuskriptet og Oversættelsen i Henseende til de *ikke normaliserede Navneformer* kan vel anses for givet; men det er ingenlunde usandsynligt, at han under Arbejdet med Afskriften hist og her kan have begaaet Skødesløsheder eller Fejl. Man kan derfor ikke være fuldt sikker paa, at de afvigende Læsemaader, vi lærer at kende ad denne Vej, *alle* fandtes i hans Codex.

Saaledes tænker jeg mig, at Sagen laa, indtil han i 1513 ved Ærkebiskoppens Hjælp fik det gamle Manuskript til Laans fra Danmark, og Spørgsmaalet bliver da, hvorledes han benyttede det. Sikkert kun til at korrigere sit oprindelige Trykmanuskript efter; mere har han rimeligvis ikke

kunnet overkomme i de sex Maaneder, i hvilke Arbejdet stod paa. Hvor grundigt og nøjagtigt denne Kollation blev gennemført, og hvor meget han optog efter den ny Kilde, har vi intet Middel til at kontrollere; men naar man, bortset fra den ovenfor undtagne Gruppe, finder en hel Række indbyrdes Afvigelser mellem de paagældende Navnerækker i Parisertexten og i Oversættelsen, maa man som den naturligste og mest nærliggende Forklaring af Fænomenet gaa ud fra, at denne Forskel, der ingenlunde blot gælder Bogstaveringen (y — i; th — t eller lignende), er fremkommet, fordi Chr. P. har rettet vedkommende Navneformer i sit oprindelige latinske Trykmanuskript efter den Codex, han havde faaet til Laans, men undlod at indføre de samme Rettelser i Manuskriptet til Oversættelsen. Dertil havde han jo, i alt Fald foreløbig, heller ikke den fjærneste Anledning.

Med Undtagelse af den nævnte Gruppe kan vi altsaa betragte alle disse mer eller mindre betydningsfulde Uoverensstemmelser som det eneste bevarede Vidnesbyrd om de Afvigelser, der fandtes mellem to nu forsvundne Codices, som Chr. P. benyttede til Pariserudgaven. At han har haft to Codices; ikke én til sin Raadighed, derom levner de historiske Efterretninger efter min Formening ikke Tvivl. Under Henvisning til Oversigtslisten skal jeg indskrænke mig til at henlede Opmærksomheden paa de Afvigelser, der har Betydning for Navnets Form; af saadanne kan anføres Ar — Air; Berhgar — Bethar; Biarni — Barmi; Eyil — Eyll; Frosty — Frostin; Gotar — Gøthar; Grundi — Grunder; Haddir — Haldir; Haraldus Thotni editus uico — Harald aff Totteby; Humnehy — Humhi; Lesy — Lewir; Lyuth Guthi — Liudh Buthi; Od — Og; Salgarthus — Salgacth; Serker — Serkar; Thoki Moricus — Thoki Norske (ɔ: Noricus). Hertil kommer saa et Par Stykker, som kunde tyde paa, at Uoverensstemmelsen mellem de to Texter ikke indskrænkede sig til Navneformer alene. Saaledes betegnes i den latinske Text[1]

[1] Saxo ed. Holder 258, 38.

Hosger med Tilnavnet Liuicus (Liflænder); men i Oversættelsen kaldes han hin sorte (liuidus); endvidere hedder det i Parisertexten om Blend[1], at han var *ultime* Tyles incola, medens han i Oversættelsen kaldes Blend aff Tylyø (hvortil paa Latin vilde svare *insule* Tyles incola). Om der i disse to Tilfælde foreligger andet end en Skødesløshed fra Oversætterens Side, turde dog være tvivlsomt og kan i hvert Fald ikke med Sikkerhed afgøres. Derimod tror jeg, det lader sig godtgøre, at idetmindste én Uoverensstemmelse, som Olrik tillægger en vis Vægt, beror paa, at Chr. Pedersen har *læst fejl* i den gamle Codex, han fik til Laans 1513. I Parisertexten finder vi Formen Otritus, hvortil i Oversættelsen svarer Otrick; *ck* var en dengang almindelig anvendt Betegnelse for en skarp *k*-lyd (smlgn. Duck og Erick).

Dertil maatte i den latinske Text svare *Otricus*, og der kan næppe være Tvivl om, at Formen *Otritus*, som Parisertexten har, skyldes en meget tilgivelig Fejllæsning i den gamle Codex. I ældre Haandskrifter kan det nemlig undertiden falde lidt vanskeligt, naar man ikke ser nøje til, at sondre mellem Bogstaverne c og t, hvor ikke Sammenhængen viser, hvad der skal staa, og dette Korrektiv svigter jo ganske ved fremmede Navne, der kun forekommer en enkelt Gang. Den samme Fejl har Chr. P. forøvrigt ogsaa begaaet i Fortalen[2], hvor han lod trykke Scricfinni, medens Saxo sikkert skrev Scritfinni (ɔ: de paa Ski løbende Finner, middelalderlig Betegnelse for Lapperne), S. 82, 20, hvor Herletus bør ændres til Herlecus (= Herleikr), S. 117, 26; 185, 37; 186, 13 & 28, hvor Hugletus maa rettes til Huglecus (= Hugleikr, Hygelac), og i denne Oversigt over Kæmperne, hvor vi læser Scaha Fyrchi for Scahafyrthi ɔ: Skagafirþi (= Skagafjord paa Island)[3]. — At Læsemaaden Otricus, ikke Otritus her er den rette, kan der næppe være Tvivl om; Otricus svarer nemlig nøje til den

---

[1] Saxo ed. Holder 257, 20. [2] Saxo ed. Holder 8, 14.
[3] Om Anvendelsen af Dativ for Nominativ, se nedenfor.

norrøne Navneform Óttrekr eller Ótrekr, medens Otritus absolut ikke lader sig identificere med noget nordisk Navn.

Ser vi nu i den S. 28 givne Fortegnelse over Afvigelserne bort fra de Former, der ikke med Sikkerhed lader sig føre tilbage til velkendte nordiske Navne, viser det sig, at de korrekte Gengivelser findes i Parisertexten, de urigtige i Citatet fra Chr. Pedersens Oversættelse. Dette tyder efter min Formening paa, at der i det oprindelige Trykmanuskript i denne lange Fortegnelse af tildels ukendte Navne fandtes en hel Del rimeligvis *ældre Afskriverfejl,* som før Trykningen blev rettet efter det fra Danmark hentede gamle Haandskrift. Men ligesom i det Hele taget Revisionen blev udført skødesløst og overfladisk — hvad nedenfor vil blive paavist — saaledes gennemførtes Arbejdet rimeligvis heller ikke i dette Afsnit nøjagtigt. Dette er antagelig Grunden til, at en Del utvivlsomt forvanskede Navneformer findes begge Steder saaledes Abgy; Belgi; Haswar; Rawi; Windar.

Det Taageslør, der dækker Pariserudgavens i mange Henseender mærkelige latinske Text, letter dog ingenlunde ved det lille Fund, som her er gjort Rede for. Ejheller kan vi vente os ny og afgørende Oplysninger fra de Haandskriftfragmenter og gamle Citater, som kendtes før Angersfragmentets Fremkomst, skøndt ogsaa de synes at pege paa, at her ligger en Gaade gemt. I de fleste af dem møder vi nemlig foruden en hel Del forholdsvis ligegyldige Afvigelser, der formodentlig er, i hvert Fald kan være opstaaede ved Afskrivning, hist og her Spor af langt dybere gaaende Uoverensstemmelser, der enten maa skyldes vilkaarlige Ændringer og Tilføjelser af meget kyndige Mænd eller Forfatterens egne Varianter; thi hverken fra Sprogets eller Indholdets Side er der noget at indvende mod dem; de passer lige saa nøje ind i Sammenhængen som det, vi læser i Parisertexten, kan altsaa slet ikke opfattes som Rettelser til en forvansket Text. Nedenfor vil de blive gennemgaaede i Sammenhæng; her kan jeg derfor nøjes med en Henvisning til det paagældende Afsnit.

Alt i alt kan disse Uoverensstemmelser dog kun opfattes som Antydninger og Fingerpeg; paa dem alene kan ingen Undersøgelse bygges.

Først Angersfragmentets Fremkomst stiller disse Afvigelser i det rette Lys, skaber Mulighed for at danne sig en begrundet Mening om, hvorledes Saxo's Text er blevet til, og gøre det sandsynligt, at det, jeg vil kalde Saxo's Forarbejder, forholdsvis kort Tid efter Forfatterens Død er blevet benyttede paa en saadan Maade ved Værkets Afskrivning, at der paa overmaade mange Steder blev skabt Forvirring og Usikkerhed i Overleveringen.

Under hvilke Omstændigheder disse fire Blade, der paa otte Sider gemmer en Rigdom af Oplysninger for den, som forstaar at tyde dem, men rigtignok ogsaa mange ny Gaader, blev fundne og omsider i Aaret 1878 havnede i det Kgl. Biblioteks Haandskriftsamling som Ny Kgl. Samling Nr. 869 g 4to, forudsættes her bekendt. Afdøde Overbibliotekar Chr. Bruun har i Fortalen til det af Videnskabernes Selskab offentliggjorte Fragment (1879) givet alle de Oplysninger, man kan ønske sig om den Sag[1]. Tillige har han, støttet af sin udmærkede Medarbejder afdøde Bibliotekar C. Weeke, hvis sikre Skøn og grundige Kendskab til nordiske middelalderlige Haandskrifter er almindelig anerkendt, i 'Lykønskningsskrift til Kjøbenhavns Universitet ved dets 400 Aars Stiftelsesfest' besørget en Udgave af Fragmentet og omhyggeligt lagt Materialet til Rette, saa at Læseren faar en klar Forestilling om alle de Enkeltheder, der kommer i Betragtning ved Bedømmelsen af dette mærkelige Aktstykkes Tilblivelse og

[1] Jeg vil blot her gøre opmærksom paa, at den Omstændighed, at de fire Blade blev fundne som Bind om et Haandskrift fra det 15. Aarh., er uden Betydning for Afgørelsen af, hvornaar den Codex, hvortil de oprindelig hørte, kom til Frankrig. Haandskriftet, om hvilket de sad, kan meget vel være blevet indbundet eller ombundet langt senere f. Eks. engang i det 16. Aarh.

Karakter navnlig det, som især betinger dets Ejendommelighed, de talrige Varianter, der er tilføjede dels over og under Linierne dels i Marginen. At Faksimilet med Hensyn til præcis Gengivelse af Enkeltheder nu ikke længer tilfredsstiller Forskningens berettigede Krav, kan ikke lægges ham til Last. I Opløsningerne af de tidt meget dristige Forkortelser og i Forklaringerne støder man hist og her paa Unøjagtigheder og Smaafejl, som ved den Slags Arbejder vanskeligt helt undgaas. Da Bruuns Fremstilling stadig maa siges at være et Hovedgrundlag for Studiet af alle herhen hørende Spørgsmaal, sammenstilles og berigtiges de for Oversigtens Skyld nedenfor under ét. Nogle af disse Berigtigelser skyldes, som man vil se, Hasse, Holder-Egger og Finnur Jónsson.

Man kunde maaske synes, at den udførlige Redegørelse, som i det følgende fremsættes, er overflødig og unødvendig, da den udmærkede Kender af nordisk Palæografi, Prof. Dr. Finnur Jónsson, netop i dette Tidsskrift (III R. 8. Bd. 1918) for faa Aar siden har offentliggjort en dybtgaaende Undersøgelse af dette Fragment, som alle Venner af Saxostudiet maa være ham oprigtig taknemmelig for.

Ikke blot har han paa adskillige Punkter ført sin Undersøgelse langt ud over de Grænser, hvortil Bruun var naaet, men ogsaa kort og bestemt afvist de af Hasse og Holder-Egger opstillede løse Hypotheser, der indtil for faa Aar siden betragtedes om ikke som Videnskabens sidste Ord i denne Sag, saa dog ansaas for at indeholde adskillige Guldkorn.

Endvidere kan jeg ganske slutte mig til ham, naar han tager Afstand fra de Formodninger, som Prof. Kn. Fabricius har fremsat med Hensyn til Angersfragmentet i Hist. Tidsskrift 8. R. 6. Bd., og hævder, at den paagældende Codex er skrevet i Danmark, at Varianterne I & II stammer fra samme Haand som Hovedtexten, og at det hele er en Stump af Saxo's Kladde, en Opfattelse, som forøvrigt allerede Gaston Paris har gjort gældende, og som Bruun — om end i meget for-

sigtige Udtryk – slutter sig til (Lykønskningsskrift S. XXVI—XXVII). I de nævnte Punkter er altsaa Enigheden saa fuldkommen, at en Genoptagelse af disse Undersøgelser med Rette kunde synes unødvendig. Men tilbage bliver en Række Punkter, hvor mit Syn paa Sagen afviger stærkt fra Prof. Jónssons. Jeg tror nemlig at kunne føre afgørende Beviser for, at Saxo har faaet hele sin literære Uddannelse i Paris, hvoraf følger, at ogsaa hans Orthografi og Haandskrift fik sit Præg under det aarelange Ophold i Seinestaden.

Af den Grund maa Fragmentet prøves ud fra et andet Grundlag end det, Prof. Jónsson og før ham Dr. Kålund gik ud fra: det maa ses i Belysning af fransk Orthografi fra Tiden omkring 1200, hvilket ogsaa for Aldersbestemmelsen faar en ikke uvæsentlig Betydning. Fremdeles er det min Overbevisning, at den paagældende Codex umuligt kan være dikteret til og ført i Pennen af en Skriver; det maa være et Brudstykke af Forf.'s egenhændige Kladde, vi her har for os. Endelig mener jeg, at et Par af de palæografiske Paastande, som navnlig Holder-Egger i sin Tid med stor Styrke har fremsat, men underbygget meget løst, naar man ser saaledes som jeg paa Saxo's literære Uddannelse, maa tages op til fornyet Prøvelse.

For at naa til et fast underbygget Standpunkt i disse Spørgsmaal var det nødvendigt for mig paa egen Haand nøjagtigt at gennemgaa hele Materialet. Det er Resultaterne af denne Gennemgang jeg i det følgende skal gøre Rede for. Hvor Prof. Jónsson tidligere end mig har fremsat en Opfattelse, der falder sammen med min, er dette udtrykkelig bemærket. Derimod har jeg ikke anset det for nødvendigt altid at markere en divergerende Anskuelse.

De Steder, hvor jeg, som ovenfor antydet, mener, at Bruuns Læsning eller Tolkning ikke længer kan opretholdes, er: Bl. 1a L. 9—10, (aluildam) quam summe pulcritudinis intuitu postu | labat. — Over *postu* er skrevet *ꝉ* (ɔ: vel) procabatur. I Indledningen S. XX—XXI bemærkes her-

til: 'Unøjagtigheder iagttages Bl. 1 a L. 9: procabatur istedetfor precabatur; Bl. 2 a Lin. 3: hi for hic'. Intet af Stederne foreligger nogen Unøjagtighed; *procabatur* er Imperfectum af det ogsaa i klassisk Latin brugelige Deponens-Verbum *procor,* der har ganske samme Betydning som *postulo* og *posco,* hvilket F. Jónsson har gjort opmærksom paa l. l. S. 72. Af samme Stamme er Ordet *procus* (ɔ: en Frier) dannet. — Paa Bl. 2 a Lin. 3 ses et h med et derover skrevet i. Heller ikke dette kan betegnes som en Unøjagtighed; det er en ganske regelmæssig Forkortelse for *hic*[1].

Bl. 1 a L. 8 er over procursu skrevet *t* (ɔ: vel) *pirocinio.* I Transscriptionen S. 3 er det rigtigt bemærket; men der burde være tilføjet, at dette er en aabenbar Fejlskrift for *tirocinio,* hvilket først er bemærket af Hasse.

Bl. 1 b Lin. 5—8 læses i Hovedtexten: Cuius | mirifica indoles ita paternas uirtutes | redoluit... putaretur. Corporis animique etc. Over Ordene paternas uirtutes og lidt ud i højre Margin er skrevet: *t* (ɔ: vel) paternarum... exemplis respondit; over Cuius er anbragt to Skraastreger med to Prikker over (.://), og et tilsvarende Tegn (lidt beskaaret) findes anbragt længst ude i venstre Margin; lige nedenfor dette sidste læses *t.* c. m. proles gram per omnia paterne uirtutis-exempla decurrens corporis animique et cet.

Hertil bemærker Udgiveren S. XXI: 'Et Sted træffes de samme to Prikker og Streger i Texten, nemlig Bl. 1 b, Lin. 5, og i Marginen er der Spor af de tilsvarende Prikker og Streger, som om et Stykke skulde have været indskudt uden at dette dog er sket'. Udgiverens Bemærkning viser, at han maa have misforstaaet Skriverens Signaturer[2]. Forholdet

---

[1] Adriano Capelli, Lexicon abbreviaturarum, Leipzig, 1901. S. XL.

[2] Derimod er det ikke rigtigt, naar F. Jónsson l. l. S. 68 antager, at Bruun har overset de to Skraastreger med Prikkerne over i Marginen af Bl. 1 a udfor L. 7. Bruun skriver nemlig udtrykkelig (l. l. XXI) 'Bl. 1 a, Lin. 7, hvor to Prikker og Streger efter Ordet: paciebatur vise hen til tilsvarende i Marginen'.

mellem Hovedtexten og Varianterne er nemlig dette: Først er der tilføjet en partiel Variant, som kun angaar Ordene paternas uirtutes redoluit, hvilket efter Skriverens Sædvane tydeligt er angivet ved Variantens Plads. Ved en *senere* Gennemgang har han tænkt sig Muligheden af at rette et større Parti af Texten, saaledes at den Sætning, der afsluttes med putaretur, kom i nøjere Forbindelse med den følgende. Men til en saa omfattende Ændring var der ikke længer Plads her, da denne tildels var optaget af den tidligere Variant. Derfor er den ny Ændring, som ophæver den tidligere Variant, henvist til Marginen for ikke at foraarsage Forvirring; men ved de to korresponderende Tegn blev det nøjagtigt angivet, fra hvilket Ord Rettelsen galdt, og ved dens Indhold, hvor stort et Parti af Texten den omfattede, nemlig hele Sætningen fra Cuius til putaretur samt Begyndelsen af den næste. Dette sidste Ændringsforslag maa være senere end det første, thi det ophæver ikke blot Hovedtexten, men ogsaa den partielle Variant paternarum-respondit. Der er altsaa ganske vist intet tilføjet, men kun sket det, at Skriveren har benyttet Tegnet .·// paa en lidt anden Maade, end han ellers i et Par Tilfælde har gjort, og heri er der intet mærkeligt; thi selv paa disse faa Blade viser det sig, at han ikke altid gik konsekvent til Værks i denne Henseende. Saaledes har han jo undertiden, naar Forholdene nødvendiggjorde det, anbragt Varianterne under, ikke over Linien og et enkelt Sted (Bl. 2b Lin. 10) er Varianten territa tilføjet over mota uden det sædvanlige Mærke (*t*).

Bl. 2a Lin. 10 er tilføjet en længere Variant over Texten, og paa to Steder er der faldet nogle Bogstaver ud ved Bladets Afløsning fra Underlaget. Varianten eller rettere Varianterne er ikke helt godt gennemtænkte fra Forfatterens Side, hvilket nedenfor vil blive paavist; desuden har den, der skrev, her benyttet et ganske almindeligt Forkortelsestegn paa en noget ualmindelig Maade (u¹; for u¹.). Mellem magnar(um) og rer(um) ses nemlig følgende Abbreviatur (u¹;), som Udgiveren,

rigtignok med Tvivl, foreslaar at opløse til videlicet, hvilket næppe kan være rigtigt. Forkortelsen vilde i saa Fald være skrevet u; (= videlicet eller valet), og desuden giver den — hvad der er det afgørende — saaledes opløst ingen fornuftig Mening. Rimeligvis er blot Forkortelsestegnet (;) her anvendt[1] paa en lidt usædvanlig Maade (u[i]; for u[i]. dvs. uirtutis). I saa Fald er det ganske vist en stærk Forkortelse, men dog en fuldt ud korrekt, og opløst paa denne Maade giver Abbreviaturen fornuftig Mening magnarum uirtutis rerum ɔ: store Tapperheds Gærninger.

Bl. 2a Lin. 2—1 fra n. indtil 2b Lin. 1 f. o. lyder Hovedtexten: tam in | digne condicionis uinculum execratus bellum | suethicum auspicatur. Hertil er der over Linien og begyndende Bl. 2a Lin. 2 f. n. lige over tam føjet følgende Variant: *t* per sūn | tam execrabilis copule detestacionem b. s. a. (ɔ: bellum suethicum auspicatur). Varianten gælder altsaa hele Slutningen af Sætningen fra tam, og hvad der staar over Lin. 2 f. n. maa sættes i Forbindelse med det, som staar over Lin. 1 f. n. til Venstre, da begge Dele ogsaa i grammatisk Henseende øjensynlig danner en Enhed. Akkusativen detestacionem maa nemlig være styret enten af et Verbum eller af en Præposition. Denne sidste har vi i per. Men hvad betyder de tre følgende Bogstaver med den vandrette Streg over u. Udgiveren opløser dem saaledes sumin, men antyder ved efterfølgende Prikker, at han betragter Ordet som defekt. Opløsningen er sikker urigtig, og det samme gælder Hasses Forslag. Det, som fattes, kan ikke være synderlig meget, og Meningen viser tydelig nok, som Holder-Egger har gjort opmærksom paa, at Sætningen maa have lydt: per summam tam execrabilis copule detestacionem bellum suethicum auspicatur.

Bl. 4 b L. 9 f. o. er Skriften ved Bladets Afløsning fra

[1] Det er ikke helt ualmindeligt, at Tegnet (;) i Slutningen af et Ord betegner *is;* men sædvanligvis kun efter et foregaaende *s*.

Underlaget blevet en Del beskadiget. De tilbageblevne Spor levner dog ikke nogen Tvivl om, at den sidste Variant over Linie 9 lød *t* si. inpaciens diuturnioris (ɔ: silenciique inpaciens diuturnioris).

Mellem Varianten og Hovedtexten er L. 10 over d i *dictis* skrevet et Bogstav og ligeledes over u i *uirginem*. Bruun læser dem v. a. og supplerer virginem aggreditur; men der staar uden Tvivl b. a., og hermed har Vedkommende villet angive, at de to Ord skulde byttes.

Foruden de Varianter, der kan betragtes som samtidige med Hovedtexten, er der i Fragmentet hist og her tilføjet nogle korte Bemærkninger eller Forklaringer i Randen og over Linierne af en Haand fra Begyndelsen af 14. Aarh., den saakaldte tredie Haand. Fra samme Haand stammer muligvis en Række ensartede Mærker i Marginen, et hyppigt benyttet Inddelingstegn, der ligner et stort C. I Fragmentet er dette Tegn anvendt paa en noget gaadefuld Maade, i hvert Fald uden Konsekvens, og af og til skrevet temmelig flygtigt. Bl. 4a Sp. 1 Lin. 1 f. n. finder vi det sat i Randen over *Gro*. Udgiveren opløser det her til contra, hvad der palæografisk set ikke gaar an. Det er aabenbart undgaaet hans Opmærksomhed, at Tegnet er det samme Inddelingsmærke, som vi møder flere andre Steder, selv om det her er noget flygtigt skrevet.

Blad 4b udfor Linie 12 er med tredie Haand skrevet carmen ipsius gram *ad* gro; Bruun har urigtigt læst *contra* gro.

Hermed er jeg til Ende med de faa Enkeltheder, mod hvis Tydning jeg mener der kan rettes begrundet Indvending. I Bedømmelsen af Fragmentets Art og Karakter kan jeg derimod i Hovedsagen slutte mig til Udgiveren, der antager, at vi her ved et lykkeligt Tilfælde er komne i Besiddelse af et lille Textfragment, der gaar tilbage til Saxo's egen Tid. Om det skriver sig fra Forfatterens Haand eller muligvis er dikteret af ham til en Skriver, drister han sig ikke til at afgøre.

Mod denne Bestemmelse af Fragmentets Alder er der

senere hen af tyske Lærde blevet rettet meget skarp Indsigelse, efter min Formening paa et saare løst Grundlag. Til disse Indvendinger kommer jeg nedenfor tilbage. Foreløbig vil jeg ud fra den Forudsætning, at Udgiverens Skøn om Haandskriftets Alder er rigtigt, prøve hans Opfattelse af Manuskriptets Art, Bogstaver, Signaturer og Tilblivelse lidt nøjere. Jeg tror nemlig, at man paa nogle Punkter kan naa til bedre og rigtigere, paa andre til mere præcist formede Resultater.

Stærkere end Udgiveren har gjort (S. XXV Anmk. 4) vil jeg da ligesom Prof. Jónsson (l. l. S. 61) betone, at det Haandskrift, hvortil Fragmentet engang hørte, utvivlsomt af den, der skrev Hovedtexten, fra første Færd blev anlagt med dets senere Udformning for Øje. Det var med andre Ord ikke Vedkommendes Hensigt i det at give den endelige Textredaktion; *det skulde tjene som Kladde.* Afgørende i saa Henseende er ikke blot den overordentlig brede Margin (oprindelig c. 45 mm), men ogsaa den meget store Afstand mellem Linierne. En saadan Ødslen med det kostbare Skrivemateriale vilde være ganske meningsløs, hvis ikke den, der anlagde Haandskriftet, havde forbundet en bestemt Hensigt med sin Fremgangsmaade, og Hensigten var utvivlsomt den: der skal være rigelig Plads til Tilføjelser og Rettelser. Ændringerne maatte, selv om de var talrige, ikke virke forstyrrende, ikke filtres ind i hinanden, saa det Hele blev som en spejet Dukke Garn. Alt skulde staa sobert og klart, overskueligt for den endelige Afgørelse.

Selvfølgelig har Forfatteren ved Anlæget af et saadant Kladdehaandskrift kun haft sine egne Varianter, Tilføjelser og Ændringer for Øje; men dette udelukker jo ikke, at ogsaa andre f. Ex. efter hans Død kan have gjort Antegnelser deri, og saadan er det netop gaaet med dette Manuskript. Disse Tilføjelser post mortem, som forøvrigt hverken er talrige eller synderlig omfangsrige, har ikke destomindre for Haandskriftets Historie en meget væsentlig Betydning. Udgiveren

betegnede dem som korte Forklaringer og Oplysninger, tilføjede af en Læser i det 14. Aarh. til Oplysning af Sammenhængen og Fortællingens Gang. Tidspunktet, da de blev tilføjede, har han sikkert rigtigt angivet, de skriver sig fra 14. Aarh.'s første Halvdel; men Bestemmelsen af deres Art og Hensigt er næppe fuldstændig korrekt. Den rette Forklaring af dem er vistnok fundet af Lektor Emil Rathsach, som i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1920, S. 112 ff. har paavist, at Notaterne efter al Sandsynlighed skyldes Forfatteren af den saakaldte Jyske Krønike, som er identisk med den Mand, der foranstaltede det Udtog af Saxo's Værk, der tidligere gik under Navn af Thomas Gheysmers Krønike. Noternes Hensigt var tydeligt nok den at tjene som foreløbig Orientering for Epitomatoren, for at han ved det endelige Arbejde kunde have en Række Støttepunkter og Oplysninger paa rede Haand.

Dette Resultat maa siges at have en overordentlig vidtrækkende Betydning. For det første fremgaar nemlig deraf, at dette Kladdehaandskrift *var kendt og benyttet herhjemme længe efter Forfatterens Død,* og der kan ikke ses bort fra den Mulighed, at dets talrige Varianter *tidligt* har paavirket de stadigt nytilkommende Saxocodices. Saaledes som Overleveringen ligger, vil det dog altid blive usigelig vanskeligt at paavise Kladdehaandskriftets Indflydelse paa Saxo's Text i ældre Tid — ud over mer eller mindre plausible Formodninger naaer man i hvert Fald ikke. Det Strejflys, som Rathsach's Undersøgelser kaster over Angersfragmentets Forhistorie, aabner imidlertid langt videre Perspektiver: Manuskriptet, hvortil disse fire Blade engang hørte, kan ikke allerede i Saxo's Levetid eller kort efter hans Død være ført til Frankrig, men *tidligst* efter 1341. Hvis det nu er muligt at vise — og det er det —, at Parisertexten fra Fragmentet har optaget i hvert Fald én Læsemaade, som kun kan være hentet *direkte* fra dette Haandskrift, og som *ikke fandtes deri, før efter at det var benyttet af Forfatteren til den Jyske Krønike,*

saa er dermed bevist eller dog tilvejebragt en overvejende Sandsynlighed for, at det Manuskript, hvorfra Angersfragmentet stammer, *er identisk med den gamle Codex,* som Chr. Pedersen med saa stor Møje fik til Laans hjemme fra og brugte til at korrigere sin Text efter. Det vil med andre Ord sige: Vi kan gaa ud fra, at det paagældende Haandskrift blev bragt til Frankrig 1513, men *aldrig* er kommet tilbage til Danmark, samt at denne ejendommelige Kladde i en væsentlig Grad har paavirket vor nuværende Saxotext, om til Gavn eller til Skade, vil nedenfor blive undersøgt i Forbindelse med Redegørelsen for Enkelthederne vedrørende dette Spørgsmaal.

Udgiveren betegner Haandskriften i Hovedtexten som tydelig, smuk og fast. Rent i Almindelighed taget maa man give ham Ret: det er en fast og øvet Haand. Men der er dog en Hage ved denne Karakteristik. Ligesom i en Del andre Haandskrifter fra det 12. Aarh. er ogsaa i dette Fragment Bogstavernes og Forkortelsestegnenes Former særdeles variable, vakler mellem meget forskellige Typer. Det, man her ser, er aabenbart *ikke nogen regulær Skriverhaand,* vant til at prente zirlige og regelmæssige Codices til Brug for Datidens Lærde, hvor de samme Bogstaver eller Bogstavforbindelser ligner hinanden som to Draaber Vand. Nej, Hovedtexten er udarbejdet af en øvet, men stærkt individuelt præget Haand, hvis Bogstaver i mangt og meget minder om dem, som man møder i danske Diplomer fra det 12. Aarh.'s Midte og noget senere. Den samme Tendens til Variation viser sig ogsaa i den Maade, hvorpaa Forkortelsestegnene skrives; deres Form varierer ikke saa lidt, og man undrer sig derfor over den Vægt, som Udgiveren lægger paa Afvigelser af denne Art ved Bestemmelsen af det indbyrdes Tidsforhold mellem de talrige betydningsfulde Varianter, som foruden de ovenfor omtalte fra 14. Aarh., *der altsaa nu foreløbigt er ude af Sagaen,* breder sig i Mellemrummene mellem Linierne og i Bladenes Margin.

Udgiveren hævder med Rette, at alle de Varianter, der indledes med Tegnet for *vel* skrevet paa denne Maade *t*, skyldes samme Haand som den, der skrev Hovedtexten; dette er han ogsaa mest tilbøjelig til at antage om de forholdsvis faa Ændringsforslag, der indledes med samme Tegn skrevet saaledes *t*. Dog mener han, at der muligvis kan være Tvivl herom, og at de sandsynligvis maa være tilføjede adskillige Aar efter de andre[1]. I denne Tro bestyrkes han ogsaa ved den Omstændighed, at Blækket i de sidstnævnte Varianter er lysere, mere afbleget eller tyndtflydende end det, hvormed de første blev skrevne.

Dette sidste Argument har ingen Betydning[2]. Gennemblader man Haandskrifter fra 12. Aarh., og jeg har gjort Prøve med flere baade skødesløst og regelmæssigt skrevne, vil man undertiden paa den ene Side efter den anden lægge Mærke til en iøjnefaldende Forskel i Blækkets Farve baade for enkelte Bogstavers og for hele Ords Vedkommende, selv om de staar i samme eller den næste Linie. Det ligger i, at Skriveren snart har meget Blæk i Pennen, snart kun lidt, at han undertiden har skrevet med stærkt Tryk, undertiden med let. Hist og her kan man ved Hjælp af Blækkets Farve ligefrem demonstrere, hvergang han har dyppet paany, og ved Paragraftegn (§) sker det enkelte Gange, at den første Linie er sat med Eftertryk og derfor dyb sort, den anden let og derfor nu ganske bleg. Her spiller altsaa andre Omstændigheder end Tidsafstanden den afgørende Rolle, Omstændigheder der lige saa godt kan gøre sig gældende ved Ord nedskrevne umiddelbart efter hinanden som ved Skrifttræk, mellem hvilke der ligger mange Aar; ogsaa det maa jo tages i Betragtning, at Pergamentet paa visse Steder har større Til-

[1] Chr. Bruun, Lykønskningsskrift XXI.

[2] Ogsaa Prof. Jónsson gør gældende, at man ikke kan tillægge Blækkets Farve nogen Betydning som Sondringstegn mellem de to Variantrækker, og han paaviser ligeledes, at der ingen Grund er til at antage, at *alle* med *t* indledede Varianter er ældre end de med *t* betegnede, l. l. S. 64 og 69—70.

bøjelighed til at skyde Blækket end paa andre. Ud fra disse Erfaringer, hentede fra andre Haandskrifter, forekom det mig usandsynligt, at Sagen skulde stille sig anderledes for Angersfragmentets Vedkommende. Jeg besluttede derfor at undersøge Originalen endnu en Gang alene med det Spørgsmaal for Øje, om Bruuns Skøn paa dette Punkt virkelig var rigtigt. Det viste sig da, som jeg formodede, at Mistilliden var velbegrundet. Forholdet er nemlig det, at vel er de meget faatallige *t* Varianter gennemgaaende skrevne med blegere Blæk end *t* Varianterne; men Blækfarven i disse sidste er noget skiftende og paa sine Steder ligesaa bleg som i de første. Saaledes er Bl. 1 a i Varianten over L. 4 den første Del indtil stabilimentum ligesaa mørk som Hovedtexten, navnlig de to første Ord; Resten er bleg. Bl. 1 a L. 9 er Varianterne *t* og *t* begge skrevne med lige blegt Blæk, dog er Begyndelsen af *t* lidt mørkere. Bl. 2 a i Varianten over Linie 9 f. o. er Blækket temmelig blegt, ligesaa i Begyndelsen af den over L. 1 f. n., som begynder 'tam execrabilis'.

Den store Tilføjelse til Bl. 1 er gennemgaaende skrevet med blegt Blæk; men hist og her findes enkelte Ord eller Begyndelser af Ord med mørkt Blæk. Bruuns Skøn holder altsaa ikke Stik, hvad Angersfragmentet angaar. Følgelig er der al mulig Grund til *ikke* at lægge Vægt paa Blækkets Farve eller føre den i Ilden som Argument ved Sondring mellem disse to Grupper af Tilføjelser, og ligesaa ringe Betydning tillægger jeg *under de givne Omstændigheder* Forkortelsestegnets afvigende Form. Ser man lidt nøjere til og skelner til at begynde med mellem Tegnets to Bestanddele, l'et og den Streg, som krydser dets Stamme, vil det for den første Bestanddels Vedkommende overhovedet ikke være muligt at finde nogen *konstant* Forskel mellem de to Serier. For Skraastregens Vedkommende findes ganske vist for det meste en udpræget Forskel, men i et enkelt Tilfælde er Grænsen dog næppe til at drage: I den store Tilføjelse til Bl. 1 a forekommer Tegnet tre Gange L. 11, L. 6 f. n. og L. 1

f. n. Det første og det sidste Sted har det den normale Form *t*, men L. 6 f. n. har Skraastregen længst til Højre faaet en lille nedadgaaende Hage af samme Art som den, der er anvendt Bl. 2b over L. 9 ved den anden Form, omend noget mindre udpræget. Ved Afgørelsen af Spørgsmaal som disse maa det vel erindres, at Hovedtextens Haand er meget skiftende i adskillige Smaating. Hvad Under da, om Skriveren i nogle faa Tilfælde har formet en Tværstreg lidt forskelligt, tilmed da vi af selve Fragmentet kan se, at disse Afvigelser fra det sædvanlige ogsaa gør sig gældende *netop ved dette Forkortelsestegn?* Et slaaende Exempel herpaa har vi i den Variant, der er knyttet til Bl. 2a L. 10.

Den hører til *t* Typen og danner, som de fleste af de til denne Gruppe henregnede, egentlig en hel Serie af enkelte Varianter, der hver for sig indledes med et *vel* Tegn. En ny Variant begynder umiddelbart foran *pl'* (ↄ: plus) og indledes tydeligt nok med et *vel* af denne Form *t*, som altsaa klart viser, at Skriveren ingenlunde altid, ikke engang indenfor samme Serie, var konsekvent *for Skraastregens Vedkommende*. Dette kan ogsaa konstateres paa anden Vis: Skriveren har nemlig anvendt det samme Forkortelsestegn flere Steder inde i Ord, hvor det hyppigst betegner *ul*. I denne Betydning har Varianthaanden *t* brugt Tegnet fire Gange, Hovedtextens Skriver én Gang. De fire af disse fem Tilfælde har vi samlede paa Bl. 2a (i Marginen ud for L. 13 uinc*t*i, over L. 15 cop*t*e, i Hovedtexten L. 15 uinc*t*m, i Marginen mellem L. 14 og 15 cop*t*am), og i dem alle møder vi Tegnet i samme Skikkelse, som overhovedet ikke genfindes noget andet Sted i Fragmentet undtagen i *vel Tegnet* foran Ordet *plus* Bl. 2a over L. 10. I Varianten Bl. 2b over L. 9 (sim*t* = simul) afviger derimod Skraastregen fra den i *ul* Typen sædvanligvis anvendte, *men er identisk med den, som hyppigst forekommer i vel Typen* (*t*). Det synes mig derfor indlysende, at den Deling af Varianterne, som Bruun har gjort sig til Talsmand for, i Virkeligheden, rent palæografisk set, hviler

paa et meget svagt Grundlag, ja, ret besét, nærmest svæver i Luften.

Men hvorledes man end vil se paa disse Kriterier, og hvilken Vægt man end vil lægge paa en Diskussion ud fra saadanne Sandsynlighedsbeviser, afgørende kan de aldrig blive; men af andre Grunde er det min Overbevisning, at alle Dele af dette Codexfragment *maa henføres til en og samme Haand, og at denne Haand kun kan være Forf.'s egen*, ikke nogen Skrivers. Hvad nu det første Punkt, Hændernes Overensstemmelse, angaar, støtter jeg mig paa en Række Ejendommeligheder, som ikke alle kan siges at være af ren palæografisk Art. Først skal jeg henvise til, at den, der skrev Hovedtexten, som det synes, *konsekvent fulgte den Orthografi, han én Gang havde tilegnet sig;* og paa dette Punkt kan der i Varianterne ikke konstateres nogen Afvigelse: *de følger begge Trup.* Hvis nu virkelig det Haandskrift, Fragmentet engang tilhørte, saaledes som Holder-Egger formoder, var en Afskrift efter en noget ældre Original, saa havde dette Argument maaske ingen større Vægt. Afskriveren vilde antagelig benytte den Orthografi, han var vant til, baade ved Afskriften af Hovedtexten og Varianterne, der altsaa ogsaa under denne Forudsætning maatte faa et ganske ensartet Præg.

Men ligegyldigt, til hvilken Tid man vilde henføre Afskriften, synes Muligheden for en saadan Hypothese mig ganske udelukket. Ingen mekanisk Gengivelse undtagen netop Fotografiet vilde kunde følge og efterligne denne i alle Henseender individuelt prægede Concept uden at gøre sig skyldig i alvorlige Misforstaaelser og ende med at skabe vild Forvirring. Alt: Hovedtext, Varianter og Varianters Varianter griber saa nøje ind i hinanden og er anbragt saaledes, at den rette Mening kun fremkommer under Forudsætning af, at man er fuldt ud inde i Forfatterens Tankegang; den mindste Forrykkelse blot i Henseende til Plads vilde drage skæbnesvangre Konsekvenser efter sig, virke som et

Sandskorn i et Urværk. Endvidere gad jeg nok set den Afskriver, som tilsyneladende saa ubekymret og skødesløst, men dog med umiddelbar Træfsikkerhed og Sans for, hvor langt han i det enkelte Tilfælde turde vove sig ud, kunde have gengivet disse fantastiske Forkortelser, der tidt bestaar af et eneste Bogstav, hvis Betydning kun den, der er meget nøje inde i Texten, forstaar. Hertil kommer saa yderligere Skriftens lidt ujævne af Øjeblikket prægede Karakter. Den, der skrev, har ikke altid været lige omhyggelig for at prente sine Bogstaver i samme Form; men saaledes fungerer en Afskriverhaand ikke. Under Hensyn hertil skal jeg nedenfor pege paa visse smaa *særlige Træk, der gaar igen baade i Hovedtext og Variantrækker.* Tilsyneladende dukker de op som tilfældige Afvigelser fra det i disse Blade normale og er *fælles for alle tre Led;* men i Virkeligheden maa de betegnes som ubevidste Ejendommeligheder, saa meget mere beviskraftige, da de kan konstateres ved denne Haand, hvad enten den, som i Hovedtexten, fører Pennen med Omhu og Elegance eller, som i Variantrækkerne, snart skriver flygtigt og lidt jasket, snart af Omstændighederne nødes til at sammentrænge Bogstaverne paa en meget kneben Plads.

Selvfølgelig kan man af den Slags Overensstemmelser og Ejendommeligheder, som i det foregaaende er omtalte, kun med Vished slutte saameget, at det er *samme Haand,* der har skrevet Hovedtexten og indført begge Variantrækker samt, at Arbejdet ikke kan være gjort af en Afskriver. Men om det er Forfatterens egen Haand, vi har for os, eller muligvis en Haandskrivers, giver hverken Ligheden mellem Hænderne eller nok saa typiske Overensstemmelser i andre Henseender os nogen sikker Mulighed for at kunne afgøre.

Tiden, hvortil disse Fragmenter af palæografiske Grunde maa henføres (Slutn. af 12. Aarh.), lægger, som nedenfor udførligt vil blive vist, ingen Hindring i Vejen for den Antagelse, at det er Saxo's egen Haandskrift; men Sikkerhed naaes i Virkeligheden først ad ganske andre Veje. Hævder man den

Anskuelse, at Forfatteren kan have *dikteret Hovedtexten* til en Skriver, vil ingen — naar Variantrækkerne lades ude af Betragtning — kunne bevise det modsatte. Naturligvis kan han i saa Fald ikke have dikteret en Text af denne Art ud af Hovedet — det vilde simpelthen være en Umulighed; *thi improviseret er den ikke.* Dikteringen maatte være sket paa Grundlag af tidligere tilrettelagte Optegnelser. Anderledes forholder det sig, naar ogsaa Varianterne medtages.

Lad enhver, som tvivler om, at Forfatteren med egen Haand har tilføjet disse, et Øjeblik forestille sig, at han selv var Forfatteren, sad med sin Skriver i Nærheden og skulde overveje og diktere ham disse Varianter, som det har krævet et betydeligt Tankearbejde at forme. Vilde det da være muligt for ham og den stakkels Pennefører at give dem en saadan Form som den, hvori de nu foreligger for os? Skriveren kan ikke i samme Grad som Skribenten være inde i Texten og følge Tankegangen. Hvert Øjeblik vilde han være nødt til at afbryde med et Spørgsmaal: Hvor skal det tilføjes? Skal det sættes over eller under Linien? Hvilket Punkt angaar den Ændring? Hvormeget af Texten omfatter den? Eller: Der er ikke Plads til mer her; hvor skal Fortsættelsen anbringes? Hvorledes maa jeg forkorte dette? osv. osv. Det hele Samarbejde vilde rimeligvis ogsaa under denne Forudsætning være endt i Forvirring og Forfjamskelse, have umuliggjort den rolige Overvejelse, som var nødvendig for at finde det rette. Baade for middelalderlige og moderne Forfattere gælder det nemlig, at Arbejdet med at gennemtænke og tilrettelægge en Kladde paa den Maade, som her er sket, det formaar kun Skribenten selv at udføre. Skriveren er ved et saadant i strengeste Forstand personligt Arbejde blot en besværlig Tilgift, en Klods om Benet. Snart stopper Forf. og grunder længe, snart væller Varianterne ustandseligt frem i hans Bevidsthed, naar Tanken først er kommet i Sving:

Da tritt kein anderer für ihn ein,
auf sich selber steht er da, ganz allein.

Da nu, som vi saa, Hovedtext, Varianter og Tilføjelser, alt er skrevet med samme Haand, forekommer det mig, at der under de givne Omstændigheder (Kladdens ejendommelige Beskaffenhed) umuligt kan opstilles nogen anden Løsning paa Problemet end denne: Text, Varianter osv. er notorisk skrevne med samme Haand, og *Haanden er Forfatterens egen, er Saxo's*[1].

Det turde forøvrigt være ret usandsynligt, at Saxo overhovedet havde en Skriver til sin Disposition ved dette Arbejde. Selv havde han virket længe som scriba hos Absalon, og om endog han i denne Stilling vel nok har haft Underordnede til sin Raadighed, hvor det gjaldt Bispens Sager, saa kan man dog gaa ud fra, at Færdighed i at føre Pennen manglede han ikke. Desuden er det vistnok et stort Spørgsmaal, om andre end netop *Konger* samt gejstlige og verdslige *Stormænd* dengang havde Skrivere til deres Disposition. Jeg tror, det vilde være meget vanskeligt her at paavise en Undtagelse.

Jeg skal nu gøre Rede for de ovenfor S. 45 omtalte Smaatræk, der gaar igen baade i Hovedtext og Varianter og giver Skrifttrækkene et individuelt Præg, stempler dem med et særligt Mærke. De fleste af de Ejendommeligheder, som hist og her lader sig paavise i Hovedtextens Bogstavformer, gaar i stort Antal igen i Variantrække *t*, langt færre i Række *t*, simpelthen fordi disse sidste Varianter overhovedet ikke er mange. Jeg sammenstiller i det følgende et mindre Udvalg

[1] Prof. Jónsson ser anderledes paa Sagen og lægger med Hensyn til dette Spørgsmaal megen Vægt (l. l. S. 87) paa et Par temmelig ubetydelige Skrivefejl. Min Opfattelse af disse Ting er nøjere præciseret nedenfor S. 84 i Anledning af en af Hasse fremsat, Hypothese, til Gunst for hvilken det samme Argument gøres gældende. Her skal blot bemærkes, at de Fejl, Prof. Jónsson tillægger Betydning, er rettede af Vedkommende selv. Hævder man, at det er Saxo, som har ført Pennen, vil der jo intet være i Vejen for den Antagelse, at Hovedtexten er udarbejdet efter tidligere Optegnelser — det er vel endda en ganske nødvendig Forudsætning — og saa kan Saxo jo ogsaa ved Affattelsen af Hovedtexten have afskrevet disse samt ligesaa vel som en Afskriver, *der jo ogsaa kunde Latin,* gjort ganske almindelige Distraktionsfejl.

omfattende Bogstaverne f, b og l, p samt s; thi ved dem viser sig hyppigst Afvigelser fra Normalen. f har to Former f (alm.) og f (f. Ex. Bl. 3a col. 1 L. 3 f. n.; Bl. 3b col. 2 L. 1 f. n.; Bl. 4b L. 6 f. o. og L. 1 f. n.).

I Variantrække *t* forekommer kun den første Form; i Variantrække *t* (den lange Tilføjelse til Bl. 1 a) begge. I Linie 3 f uit; f i Linie 12 f. n. og oftere i Linie 1—3 f. n.

Stammen i Bogstaverne b og l deler sig gerne foroven i to smaa Spidser; i de fleste Tilfælde synes den til Venstre tilsat bagefter; undertiden er det dog den til Højre, som er tilsat. I saa Fald er den forholdsvis lang og tynd (Bl. 1 a L. 7 f. o.; Bl. 4b L. 3 f. n.). Er Stammen ikke spaltet foroven, forlænges den hyppigt ret stærkt (Bl. 2b L. 1 og 6 f. n; Bl. 3a col. 2 L. 6 f. o.; Bl. 3b col. 1 L. 3 f. o. og L. 2 f. n.; Bl. 4a col. 2 L. 6 f. n).

I Variantrække *t* finder vi:

Form b l Bl. 1 a over L. 4 og L. 9 f. o.; Bl. 1 b over L. 2 og 6 f. o.; Bl. 2a over L. 10 f. o.

Form b l Bl. 1 a over L. 4 f. o.; Bl. 1 b L. 1 f. n.

Form b l Bl. 2b over L. 9 f. o.; Bl. 2a over L. 6 og 9 f. o. og L. 3 f. n.

Form b l Bl. 1 a ov. L. 4 og un. L. 6 f. o.; Bl. 1 b ud for L. 6.

I Variantrække *t*:

Form b l Bl. 1 a Tilføjelsen L. 6 og 8 f. n.

Form b l Bl. 1 b under L. 2 f. o.

Form b l Bl. 1a over L. 6 f. o. og i Tilføjelsen L. 10 f. o.; Bl. 4b over L. 9 f. o.

Form b l Bl. 1a over L. 9 f. o; Bl. 1a Tilføjelsen L. 3 f. n.

Rundingen, som hører til Bogstavet p, slutter sædvanligvis foroven til Stammen et lille Stykke nedenfor Toppen med en fin Streg saaledes p. Afstanden fra Stammens øverste Punkt til Rundingens Begyndelse kan være lidt forskellig, dog ikke meget; derimod falder det i Øjnene, at Rundingen foroven undertiden ikke slutter helt op til Stammen; der er et tydeligt Mellemrum, som ved Varianterne bedst ses under Lupe. Denne sidste Ejendommelighed beror naturligvis paa,

at der er anvendt mindre Omhyggelighed ved Bogstavets Udformning. Det vilde være unødvendigt her at anføre alle de Tilfælde, hvor det ene eller andet forekommer indenfor de tre Grupper; nogle enkelte iøjnefaldende Exempler turde være tilstrækkelige.

Hovedtexten ꝓ Bl. 1a L. 7 og 9 f. o.; Bl. 1b L. 8; Bl. 4a col. 1 L. 2 og 7 f. o.; ꝑ Bl. 1a L. 8 og 9 f. o.; Bl. 1b L. 7 og 9 f. o.; Bl. 3a col. 1 L. 3 f. o.; Bl. 4a col. 1 L. 8 f. o.

Variant t ꝓ Bl. 1a L. 6 f. o. under L.; Bl. 1b L. 6 f. o. over L. — ꝑ Bl. 2a L. 3 f. o. over L.; Bl. 2a i Randen ud for L. 15 f. o.

Variant t ꝓ Bl. 1a Tilføjelsen L. 2 f. o.; ꝑ Bl. 1a L. 6 f. o. over Linien

Af s forekommer fem Former ſ, ʃ, ſ', ꞅ, s. Den første er den almindeligste og anvendes overalt; den anden for det meste kun i Ordenes Slutning (Undtagelser Bl. 2a L. 8 f. o.; Bl. 2b L. 1 og 2 f. o.; 1 f. n.; Bl. 3a col. 1 L. 4 f. o.); den tredie forekommer i Slutn. af et Ord Bl. 4b L. 10 f. o., i Beg. af et O. Bl. 2a L. 8 f. o.; den fjerde er et Slutnings s; lige saa den femte (Undt. Bl. 2b L. 4 f. n.).

Af disse fem Former forekommer i Variantrække *t*.

Form ſ Bl. 1a L. 4 f. o.; Bl. 1b L. 6 f. o.; Bl. 2a L. 3 f. n.

Form ʃ Bl. 1a L. 4 f. o.; Bl. 1b L. 5 (i Marginen til V.); Bl. 2a L. 9 f. o.; L. 1 og 3 f. n.

Form ꞅ Bl. 1b L. 5 (i Randen til V.) og L. 10 f. o.; Bl. 1b L. 6 f. o.; Bl. 2b L. 11 f. o.

Form s Bl. 2a L. 1 f. n. og L. 3 f. n.

I Variantrække *t*:

Form ſ Bl. 1a L. 6 f. o.; Bl. 2b L. 1 f. n.; Bl. 1a Tilføjel.

Form ʃ Bl. 1a Tilføjelsen (baade i Beg. og Sl. af Ord); Bl. 1b L. 2 f. o.; Bl. 2b L. 1 f. n.

Form s Bl. 1a Tilføjelsen L. 9 f. n.

Endelig skal jeg gøre opmærksom paa en Ejendommelighed, som hyppigt findes allerede i den ældre karolingiske Minuskel, og som forekommer sporadisk ind i det 12. Aarh.,

muligvis ogsaa senere; i alt Fald tør jeg ikke betragte den som et Alderskriterium, men kun som en Arv fra tidligere Tiders Skrivemaade, hvis Rester hos enkelte holder sig forholdsvis længe som et individuelt Træk. Vi finder nemlig, at Hovedtextens Haand af og til skriver to Ord som ét, og paa den anden Side undertiden skiller sammenhørende Stavelser ad med en Afstand som den, der normalt sættes mellem forskellige Ord. Ogsaa denne Ejendommelighed eller i hvert Fald den ene af dem gentager sig baade i Hovedtexten og i Varianterne.

Hovedtexten Bl. 1b L. 3 f. o. inpugne premium; Bl. 1b L. 9—10 f. o. adsummum (Ordene forenede ved Bindestreg); Bl. 1b L. 12 inuetustissimis; Bl. 2a L. 1 f. o. Agladiatoribus; exerci tacione; Bl. 2a L. 5 in cunabulis; Bl. 2a L. 8 sepe numero; Bl. 2b L. 5 cir coactus.

Paa *Sammenskrivning* forekommer ikke noget Exempel i Varianterne; derimod paa Adskillelse af sammenhørende Stavelser. Variant *t* Bl. 2 a over L. 13 sictru gum; Variant *t* Bl. 1 a i den store Tilføjelse: cari tate, sa l[u]tares.

Allerede disse Exempler — foruden Skriftens i det Hele ensartede Karakter — forekommer mig altsaa at være tilstrækkelig Støtte for den Antagelse, at baade den ene og den anden Variantrække skriver sig fra samme Haand som Hovedtexten. Selvfølgelig er disse Varianter ikke indførte alle til samme Tid. I ren Almindelighed kan vi heller ikke fastslaa den Orden, i hvilken de blev til; men i de Tilfælde, hvor flere Variantserier knytter sig til ét bestemt Textafsnit, vil det næppe volde Vanskelighed, i hvert Fald for Størstedelens Vedkommende, at bestemme, hvilke der er nedskrevne først, hvilke sidst. Gennemgaar man dem, som jeg strax skal gøre, med denne Opgave for Øje, vil det ogsaa klart vise sig, at enkelte af de med Signaturen *t* indledede Varianter absolut maa være ældre end visse, der indledes med Tegnet *t*, andre derimod yngre. Det drejer sig dog her kun om ganske faa; thi dels er de med Tegnet *t* indledede faatallige, dels er

de kun paa et Par Steder føjede til samme Textafsnit som de, der indledes med *t*.

Bruuns Forsøg paa en Inddeling af Varianterne i to Aldersgrupper efter *t*-Tegnets Form betragter jeg altsaa ligesom Prof. Jónsson som mislykket; den kan der intet bygges paa. Derimod kan der af Tegnets Betydning, som for begge Formers Vedkommende jo overalt er den samme (ɔ: vel = eller), drages vigtige Slutninger. Det er saaledes tydeligt nok, at hvad der tilføjedes under denne Signatur ingenlunde var tænkt som reelle Ændringer, men kun henstilledes som Muligheder, der senere maatte overvejes. Hvis det drejede sig om virkelige Rettelser, vilde den fulgte Fremgangsmaade være komplet meningsløs. Overhovedet finder den kun sin Forklaring under én eneste Forudsætning, nemlig at det Haandskrift, hvori disse Varianter blev optegnede, ikke indeholdt nogen endelig Textrecension, der kunde benyttes ved Renskriften, men et foreløbigt Udkast, en Kladde.

Endnu ét lærer vi af *vel*-Signaturen i Forbindelse med Varianternes Art og Indhold: Her foreligger ikke noget Forsøg paa at skabe ny *rhetoriske Textomskrivninger;* dertil har det Hele altfor meget Foreløbighedens Karakter, den faste Udformning, som stiller to forskellige Løsninger overfor hinanden, mangler. Det, der tilsigtedes, var aabenbart at tilvejebringe et Grundlag, hvorved der hist og her, med *saa ringe Ændring som muligt*, kunde naaes et i stilistisk Henseende lidt mere formfuldendt eller adækvat Udtryk for de samme Tanker.

Den, der som Forfatteren har anlagt sin Kladde netop med det Formaal, at der skal være rigelig Plads til Ændringer, Tilføjelser og lignende, tænker vel næppe fra første Færd paa, at han hurtigt kan blive nødt til at tage Reb i Sejlene, fordi Varianter og Ændringer ikke fordeler sig nogenlunde jævnt over det Hele, men ganske naturligt klumper sig sammen paa bestemte Steder, nemlig dér, hvor det volder særlig

Vanskelighed at finde det stilistisk adækvate Udtryk. Hvilke disse Steder er, véd han jo ikke paa Forhaand, thi saa havde han ikke skrevet, som han gjorde; først den stilkritiske Gennemgang af Texten aabner Øjet for disse Vanskeligheder. Nu er det, som vi skal se, givet, at ikke alle disse Varianter er samtidige. Sandsynligheden taler for, at der mellem adskillige af dem ligger længere Tid, dvs. at Forfatteren har foretaget flere saadanne kritiske Gennemsyn af sin Text. Herpaa tyder ogsaa den Omstændighed, at han ved Tilføjelsen af Varianterne har fulgt *to forskellige Fremgangsmaader*, og at den ene af disse aabenbart lagde Beslag paa saa megen Plads, at den tvang ham til at finde paa en ny og mere sparsommelig Methode end den, han tidligere havde fulgt. Et Exempel vil bedst oplyse, hvorledes Forfatteren søgte at klare de Vanskeligheder, som den stilkritiske Revision efterhaanden stillede ham overfor. Forøvrigt vil en Række herhen hørende Fænomener blive omtalte under den almindelige Gennemgang af Varianterne.

Bl. 1a L. 4—7 lyder det Textafsnit, til hvilket Varianterne er knyttede, saaledes:

Precurrebat igitur scioldu*s* | uiriu*m* complementu*m* animi maturitate | conflictus q*ue* gessit quor*um* eum uix specta torem etas e*ss*e paciebatur.

Over Linie 6, begyndende over q i quorum og fortsat et lille Stykke ud i Marginen, er den Variant, som jeg anser for den ældste, anbragt. Den angaar imidlertid hele Relativsætningen, hvis Konstruktion den omformer, og lyder: *t* q*uorum* uix spectator ob ten*er*itudine*m* e*ss*e poterat. Quorum er her stærkt forkortet, saa at de to Ord i Varianten 'quorum uix' indtager ligesaa stor Plads som Grundtextens quorum.

Den anden Variant til dette Sted: *t* spectator ob teneritate*m* e*ss*e poterat er skrevet nedenunder Linien. Allerede herved betegnes den tydeligt som senere tilføjet. Principielt skriver nemlig Forfatteren Varianterne *over* den Linie, de angaar, og han kan ikke vilkaarligt afvige herfra uden at skabe

Forvirring og Usikkerhed; man maa strax kunne se, hvilket Textafsnit de gælder. Derfor afviger han kun fra Reglen, naar *Pladsen over Linien allerede er optaget* af en tidligere Variant. For at forebygge Forvirring angives det da ved en Vinkelstreg ⌊__ under Varianten, at den ikke angaar den nedenunder staaende Text, og ved den lodrette Linie i Vinkelstregen lige foran Varianten føres denne samtidig op til det Punkt i den ovenfor staaende Linie, hvorfra Ændringen tænkes regnet. Forøvrigt kan det ogsaa af Variantens Indhold ses, at den er senere tilføjet; den knytter sig nemlig slet *ikke til Hovedtexten,* men er en subsidiær Variant til den, som staar over Linien; thi kun under den Forudsætning, at der foran spectator suppleres Ordene *quorum uix,* giver den fornuftig Mening. Den lodret gaaende Linie i Vinkelstregen viser altsaa i dette Tilfælde op til et Punkt i den over Linien staaende Variant, den sigter paa Mellemrummet mellem *vix* og *spectator.*

Men endnu mere oplyser dette Sted klart. Den over Linien tilføjede Variant er betegnet med et *t*, den under Linien med et *t*, og da nu den sidste, som vi saa, maa være yngre end den første, kan de med et *t* indledede Varianter ikke alle være yngre end dem, der begynder med *t*. Rimeligvis er da disse forskellige Former af *vel*-Signaturen brugte saa temmelig i Flæng, og en Sondring efter Alder mellem de to Grupper kan ikke opretholdes.

Til det paagældende Textafsnit er fremdeles knyttet en tredie Variant, som begynder over precurrebat og angaar Hovedtexten lige til paciebatur incl.: *t* q*ui* cu*m* u*ir*iu*m* stabilim*entum* a*nimi* m*aturitate* p*recur*reret *t* q*ui* c*um* etatis sta-*bilimentum* clarissimis indolis exp*e*rim*en*tis. *t* animi uigore p*re*[curreret] ecia*m* fulgore suo finitimos occupauit.

Som man ser, ombygger denne Variantrække hele Sætningens Konstruktion og forandrer Slutningens Ordlyd, hvorved Varianterne til den tidligere Relativsætning bliver overflødige. Den rimeligste Slutning, som heraf kan drages, er,

at Forf., dengang disse blev tilføjede, *endnu ikke tænkte paa at ombygge hele Sætningen,* thi den Grundregel Forfatteren følger er, at Varianten kun gælder *fra det Ord i Hovedtexten, over hvilket den begynder;* alt det foregaaende forbliver uforandret.

At denne Slutning er den rette, fremgaar ogsaa deraf, at den lange tredobbelte Variant for største Parten er ført ud i Randen og — hvor det lod sig gøre af Hensyn til Forstaaelsen — i en meget forkortet Skikkelse. Var den blevet tilføjet mellem Linierne og over de paagældende Stykker, vilde den være kommet i Konflikt med dem, der tidligere var anbragte der.

Det samme Forhold gør sig nu gældende overalt paa disse Blade, hvor en Rækkevariant og Varianter over eller under Linien er knyttede til samme Textafsnit. Følgelig er *Rækkevarianter af denne Art at betragte som senere tilføjede;* de vidner om, at Forf. har gennemgaaet Texten flere Gange og tilsidst har set sig nødsaget til at ændre den tidligere fulgte Fremgangsmaade for ikke at skabe Forvirring. Desuden medførte dette ny System den praktiske Fordel, at en hel Serie af Varianter og Bivarianter kunde sammentrænges — tildels ved Hjælp af stærke Forkortelser — paa en forholdsvis ringe Plads, uden at dog Oversigt og Sammenhæng gik tabt; tværtimod, alt kunde overskues og tages i Betragtning saa at sige med et eneste Blik.

Efter de her opstillede Synspunkter skal jeg nu Side for Side gennemgaa samtlige Varianter, som findes paa disse fire Blade med Undtagelse af den her som Paradigma behandlede.

Bl. 1 a.

Om Varianten L. 2 o. cet*er*i (*t* post*er*i), L. 8 o. p*ro*cursu (*t* pirocinio, Fejlskrift for tirocinio), L. 9 o. intuitu (*t* gr*aci*a) o. postu | labat (*t* p*ro*cabatur), L. 10—11 o. ei*us* | dem puelle (*t* earu*n*dem nupciar*um*) tror jeg ikke det er muligt at sige noget sikkert, hvad Tidsfølgen angaar. Rimeligvis skriver de sig alle fra en Gennemgang, som ligger forud for den, hvor-

ved Rækkevarianterne indførtes. Det samme gælder utvivlsomt om Varianterne til Ordene tributi lege choer|cuit i Slutningen af L. 1 f. n. Over L. staar *t* t*ri*buto adegit; u. L. *t* t*ri*butaria pensione p*er*domuit. At den første af disse er tidligere tilføjet end den sidste, viser Stillingen. Begge indledes med Signaturen *t*; *følgelig er heller ikke de med t betegnede Varianter alle samtidige.*

Bl. 1 b.

L. 1 Grundtexten: Puellam cuius pociende gr*ati*a conflic| tum ediderat.

Den øverste Margin af Pergamentet er afskaaret lige ned til første Linie paa Bladet. Men man kan endnu se Sporene af en Variant, som var tilskrevet over Ordene pociende gratia. Hvorledes den har lydt, viser formentlig Parisertexten, som her har: cuius amore conflixerat; endnu ses tydelige Rester af x i conflixerat netop dér, hvor man maa antage, at det har staaet.

L. 2. Foran acerrimo er et Ord udraderet. Efter Sporene at dømme har der staaet tanq (a over q) ɔ: tanquam (ikke som Holder præf. LXII col. 2 antager ianq). Før denne Rettelse blev foretaget, tilføjede Forf. en Variant, der begyndte over tanquam og knyttede sig til Ordene: tanquam acerrimo nupciaru*m* | emulo liberatus. Den lyder: *t* a*cri* ia*m* nup*ciarum* e*mulo* l*iberatus.* Senere blev til denne Variant subsidiært føjet en anden under Texten begyndende lige under Ordet *nup* i den tidligere tilskrevne Variant, *fordi den kun angik Slutningen af denne.* Den lyder: nup*ciarum com*petitore s*u*blato. Her har vi da et Exempel paa, at en Variant indledet med *t* er *senere* end en anden indledet med *t*. Begge Varianter skriver sig formodentlig fra en tidligere Gennemgang end den, der gav Anledning til Rækkevarianterne. L. 5 er over det sidste Ord sat dette Tegn //:, som i Almindelighed betyder, at noget skal tilføjes. Her angiver det imidlertid, at en Variant, som paa Grund af Pladsforholdene er flyttet et andet Sted hen (til

venstre Margin), egentlig skulde begynde over Cuius. I det følgende Liniemellemrum var nemlig tidligere over paternas uirtutes redoluit skrevet *t* pat*er*narum u*ir*tutum exemplis respo*n*dit. Denne Variant gik et Stykke ud i Marginen, saa den vilde komme i Konflikt med den, der skulde tilføjes, og som var temmelig lang, fordi den angik hele det følgende Textafsnit indtil Ordene corporis animique i L. 8, hvis Begyndelse ved den omformedes saa stærkt, at voldsomme Forkortelser af Hensyn til Forstaaelsen kun i ringe Grad kunde anvendes. Varianten lyder: C*uius* m*irifica* p*r*oles gram p*er* o*mn*ia paterne uirtutis exempla decurrens corp*or*is animiq*ue* *et cetera.* Som man ser, overflødiggør denne Variant aldeles den partielle over L. 6 *t* pat*er*naru*m* u*ir*tutu*m* exemplis respo*n*dit, ja er uforenelig med den. Af disse Grunde maa man antage, at den er tilføjet senere end denne. Hvad angaar de øvrige tre Varianter paa samme Side: *t* laudis over glorie i L. 10, *t* ap*u*d danicor*um* carminu*m* peritos over in uetustissimis danorum carminibus i L. 12, *t* attinebat cotidiana *et cet* over attinet acerrima i L. 15 kan jeg med Hensyn til Rækkefølgen ikke sige noget sikkert. Formentlig er de alle tidligere end Rækkevarianterne.

Bl. 2a.

L. 1—3 lyder Grundtexten: Agladiatoribus | uitandi inferendiq*ue* ictus consuetudine*m* | studioso exercii (!) genere *con*trahebat.

Hertil er over L. 2 begyndende ved consuetudinem og ført ud i h. Margin føjet følgende Variant *t* disciplicia*m* (!) docili animo tracsit[1]. Under L. 2—3, men til Grundtexten, knyttedes senere en ny Variant paa ejendommelig Vis. Nedenunder hvert af de Ord, som skulde ændres, er det tilsvarende Led af den ny Variant anbragt saaledes: under consuetudine*m* *t*

[1] Ikke displioam, som Bruun angiver; under Lupen opløser o'et sig i et *c* og et dermed næsten sammenskrevet *i*. Det synes, som om Forfatteren ved denne Fremgangsmaade har villet rette det fejle *c* til et — temmelig misdannet — *n*.

doctrina*m*, u. exercii *t* co*n*suetudinis; u. *con*trahebat *t* p*er*-discebat. Det er let at se, at en saadan Fremgangsmaade beslaglægger uforholdsmæssig stor Plads.

Noget sikkert Holdepunkt for Bestemmelsen af de to næste Varianters Tidsfølge er jeg ikke i Stand til at give. Da de er anbragte over Linien og hver kun omfatter en enkelt Variant, synes de snarest at være tilføjede paa et tidligt Tidspunkt. Den første begynder over det sidste Bogstav i L. 3, men angaar Ordene: Edu | catoris sui roari filiam. Varianten er ført langt ud i højre Margin, aabenbart fordi Pladsen mellem tredie og fjerde L. allerede var optaget, og lyder: *t* hic pedagogi sui ro*ari* fi*liam;* den anden staar over L. 6, begynder ved gratiam og angaar Ordene gr*aci*am referret uxorem adciuit, som varieres saaledes: m*er*cede*m* exsolue*ret* *con*iuge*m* adci*uit*.

Til det Afsnit af Grundtexten, som begynder i L. 9 med Que*m* og slutter i L. 12 med reliquit, er knyttet flere Varianter, hvis Tidsfølge ikke kan bestemmes med Sikkerhed, dels fordi Skriften paa en lille Strækning ved Bladets Afløsning er reduceret til utydelige Bogstavspor, dels fordi Forfatteren, rent ud sagt, her synes at have kludret lidt med Redaktionen af Tilføjelserne. Mit Skøn, som altsaa ikke gives ud for mere end en Formodning, gaar ud paa følgende: Den ældste Variant begynder over plus i L. 11, gælder Resten af Perioden til reliquit incl. og lyder: *t* i*n*cer*tu*m p*lus* g*lorie* s*ua* a*n* b*essi* u*irtute contraxerit*. Næst i Rækken kommer Varianten over L. 10, som ændrer Sætningsafsnittet fra bellicorum til reliquit og lyder *t* milicie *et* magnaru*m* ui*rtutis* rer [um haberet socium et cet.] *t* pl*us* glorie ei sua an bessi v*irtus* attulerit *t* Ig*itur* i*ncertum* pl*us* g*lorie* e*i* *et cet*. Af de i firkantede Klammer supplerede Ord eller Stavelser er *um* helt forsvundet; af *haberet* ses svage Spor (et *ha* med Punktum efter); dernæst skimtes nogle Streger, som jeg anser for Spor af *so*, endelig Rester af et 'et cet' .ɀč.. Navnlig Resterne af *c* med Hakket over č synes mig tydelige, men dog langt fra saa klare som det strax følgende Tegn for vel, der her har en afvigende Form *t*.

Hvad enten nu min Formodning om dette Supplement svarer til Virkeligheden, eller der paa et enkelt Punkt er gættet galt — meget er det næppe — viser det, som med Sikkerhed kan læses, at en enkelt af Forfatterens Varianter slet ikke passer ind i Rækken og heller ikke ret stemmer med Udgangspunktet: Grundtexten. Begyndelsen, saaledes som jeg har suppleret den, er der intet i Vejen med. Den omskriver egentlig kun Ordene bellicorum operum med et længere Udtryk, men slutter med *et cet,* der viser, at ellers er Grundtexten uforandret til reliquit incl. Det foran plus satte † Tegn indleder en ny subsidiær Variant til Sætningens Slutning, er altsaa formelt kun knyttet til *et cet.*, men der mangler Angivelse af, at attulerit maa tænkes styret af incertum reliquit, hvilket kunde være gjort ved ogsaa her at slutte med *et cet.* Værre er det dog, at Varianten, som begynder med *Igitur,* er uklar navnlig ved den Plads, paa hvilken den er anbragt (som en Fortsættelse af den foregaaende). I Virkeligheden angaar den hele Sætningen fra Quem til reliquit, og hvis den optoges, maatte man tænke sig den indledende Relativsætning strøget, hvorved Forbindelsen med det foregaaende i logisk Henseende vilde blive temmelig uklar. Maaske har Forfatteren selv indset dette og netop af den Grund senere tilføjet Varianten, som begynder over Quem og føres ud i højre Margin: † quo bellicar*um* u*ir*tutu*m* socio fre[t]*us* pl*us* *glorie et cet.* Den giver i enhver Henseende god Mening og lævner ingensomhelst Tvivl om, hvormeget der skal bevares af Grundtexten.

L. 12—16 lyder Texten: Hic cum forte | sueonum regis sigtrugi filiam gro gig[a]n | tum cuida*m* desponsam cognosset tam in | digne condicionis uinc*ulu*m execratus bellu*m* | suethicu*m* auspicatur. Af Varianterne til L. 14—15 er den ældst, der begynder over tam og lyder: † per su*m*m[am] | tam execr*a*bilis cop*u*le detestacione*m* b*ellum* s*uethicum* a*uspicatur.* Den næste begynder sammesteds, men er anbragt under L. 14 og for ikke at kollidere med den ældre Variant ført ud

i Marginen. I Modsætning til den Fremgangsmaade, der ellers er fulgt, mangler Vinkelstregen (⌊__), og Aarsagen er vel den, at Størstedelen af Varianten har Plads i Marginen til Højre. Ordlyden er: *t* ta*m* indigna*m* regio sanguine cop*u*lam bello p*re*curre*n*da*m* putaui[t] *t* p*re*cur*re*re statuit. Den sidste Del af Varianten er kun en subsidiær Ændring til Slutningen af den foregaaende.

Som den yngste Variant til dette Sted betragter jeg den, der begynder over regis i L. 13 og lyder: *t* rege*m* sigtrugu*m* fi*liam gro* fruende pacis studio giga*n*ti *sibi* i*n*festo pollicitu*m* animad[uer]t*er*et *t con*p*er*isset ta*m* inho[nestam] ui*ncu*li condicione*m* p*e*ros*us* p[er] [sum] ma*m* fut*u*re cop*u*le detesta[cio]ne*m* bellu*m* sue*thicum* a*uspicatur*.

Fra Indholdets Side er der, saavidt jeg kan se, intet i Vejen for at betragte denne Variant som tidligere end de to forud anførte; men den Omstændighed, at den omfatter hele Sætningen fra Hic—auspicatur og derved overflødiggør de partielle Varianter, tyder dog paa, at den er senere end disse. Det i mine Øjne afgørende Kriterium er i dette Tilfælde Skraakorset (×) i Marginen, der maa opfattes som et Skillemærke i Lighed med den Streg, der paa Bl. 1a tjener som Grænselinie mellem Grundtexten og den lange Tilføjelse i Marginen. At denne bugtede Linie blev draget, før Tilføjelsen blev nedskrevet, kan der ikke være Tvivl om; den angiver nemlig en Norm, som Tilføjelsen ikke maatte overskride. Ganske det samme gælder om dette Kors: saa langt maatte Varianten gaa ned i Marginen. Var nu den nederste Variant den yngste, vilde der slet ingen Grund have været til at sætte et saadant Kors; det kunde udenvidere ses, hvor det var muligt at begynde. Korsets Anbringelse skyldes derfor særlige Forhold, rimeligvis den Omstændighed, at Forf. havde til Hensigt at omforme Texten stærkt og paa Forhaand vilde klare sig, hvor langt han uden Skade kunde gaa ned. Varianten over L. 13 er altsaa til en vis Grad skrevet med paaholden Pen, hvad der ogsaa fremgaar deraf, at Skrift og

ANGERSFRAGMENTET BLAD 1A
c. 3/4 St. af Originalen.

cuit. Puellam cuius potiende gratia conflic-
tum ediderat acerrimo nuptiarum
emulo liberatus ingugne premium recepit.
Eamque sibi matrimonio copulavit. Ex qua
pro post tempore gram filium sustulit. Cuius
mirifica indoles ita paternas virtutes
redolunt ut prorsus per earum vestigia de-
currere putaretur. Corporis animique prestan-
tissimis dotibus proditam adolescenciam ad
summum glorie cumulum perduxit tantumque
magnitudini eius a posteris tributum est.
ut in vetustissimis danorum carminibus ip-
sius vocabulo regia nobilitas censeatur.
Quicquid ad firmandas acuendasque
vires attinet acerrima ingenii exer-

ANGERSFRAGMENTET BLAD 1 B
c. 3/4 St. af Originalen.

et tacione tractabat. Et gladiatorib;
uitandi inferendiq; ictus consuetudinis
studiosis exercicii genere contrahebat. Cum
catoris sui roari filiam coeuam sibi col
lacteam q; quo maiorem in cunabulis
suis gratiam referret uxorem adciuit
quam primodum bello cuda quod eius
strennua opa sepe nimio usus fuerat
mercedis loco coniugem ... auit. Que
cum bellicor operu soc... n haberet
plus glorie sua an bessi uirtute contracse
rit incertum reliquit. Hic cum forte
sueuuum regis sigtru gi filiam gro gig... m
tum cuida desponsam cognosset tam in
digne condicionis uinclm exectatus bellu

ANGERSFRAGMENTET BLAD 2 A
c. 3/4 St. af Originalen.

suethicū auspicatur herculee uirtutis
exemplo monstrorꝫ nisibꝫ obstaturus.
Inita gothia cum deturbandorꝫ obuiorꝫ gr̄a
caprinis tergoribꝫ amictus incederet ac ua
rius ferarū pellibꝫ circūactus gigantē
assimularet exuuias. ipsam gro siluestres
forte latices cum paucis ad modū pedis
sequis lauandi gracia petentem equo ob
uiā habuit. Que tam insoliti cultus
horrore muliebriter mota succussis
frenis patrio carmine hec cepit.
Conspicor inuisū regi uenisse gigantem.
Et gressu medias obtenebrare uias.
Aut oculis fallor nā tegmine sepe ferino.
Contigit audaces delituisse uiros.

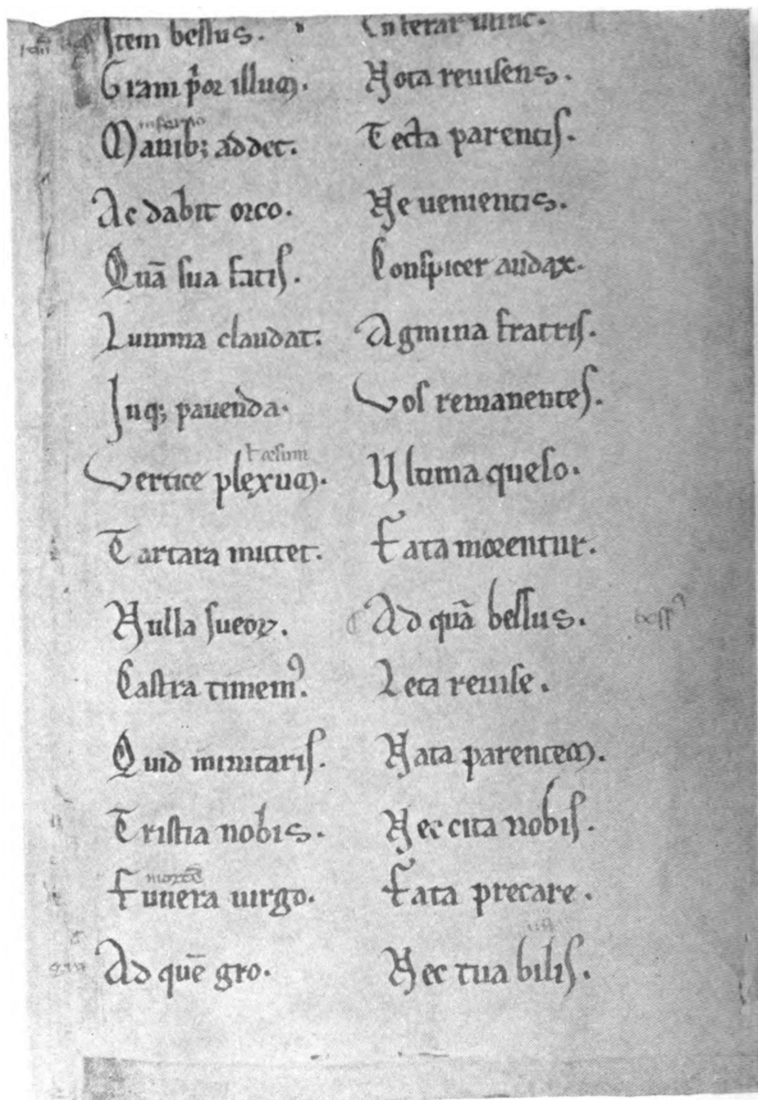
ANGERSFRAGMENTET BLAD 2 B
c. 3/4 St. af Originalen.

Tum bessus sic orsus.
Virgo caballi.
Que premis armos.
Verba uelis sim.
Mutua fundens.
Quod tibi nomen.
Qua fueris dic.
Gente creata.
Ad hec gro.
Gro michi nomen.
Rex pater extat.
Sanguine fulgens.
Fulgid armis.
Tu quoque quis sis.
Aut satus unde.

Promito nob.
Cui bessus.
Bessus ego sũ.
Fortis in armis.
Trux inimicis.
Gentib9 horror.
Atque alieno.
Sepe refundes.
Sanguine dextrã.
Tum gro.
Quis rogo uestrũ.
Dirigit agmen.
Quo duce signa.
Bellica fertis.
Quis moderatur.

ANGERSFRAGMENTET BLAD 3A
c. 3/4 St. af Originalen.

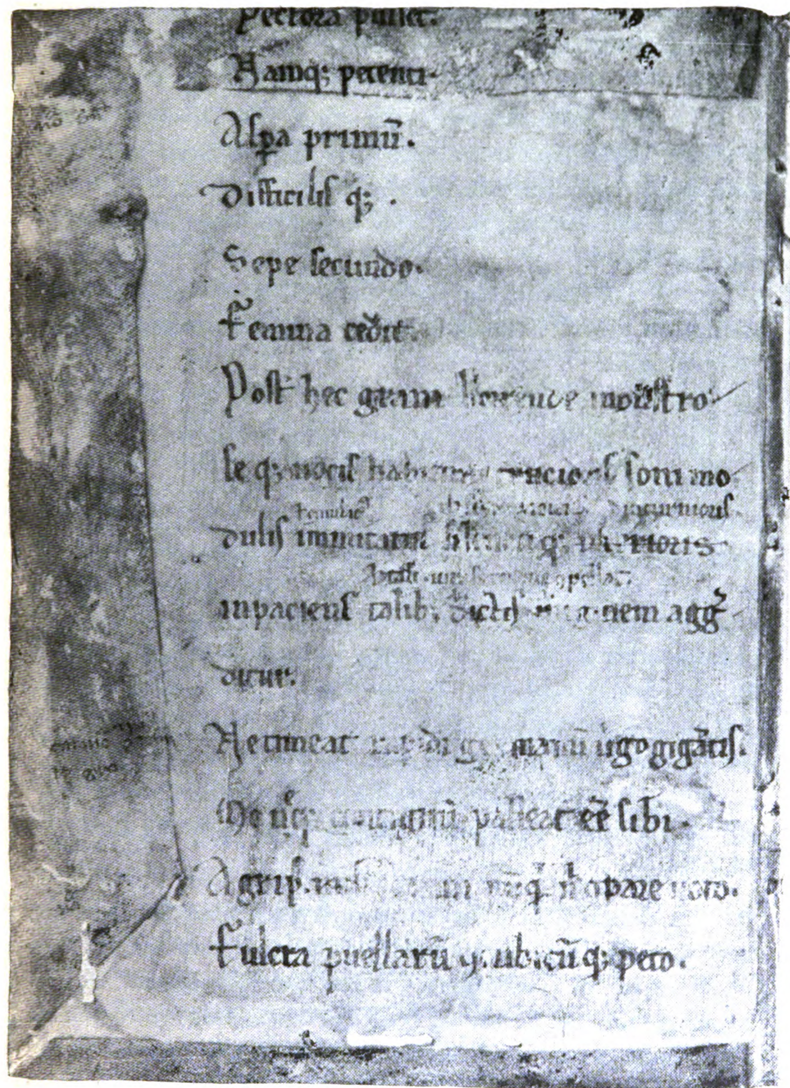
ANGERSFRAGMENTET BLAD 3 B
c. 3/4 St. af Originalen.

Item bellus.
Gram pro illum.
Manib; addet.
Ac dabit orco.
Quā sua fatis.
Lumina claudat.
Inq; pauenda.
Vertice plexum.
Tartara mittet.
Nulla sueor.
Castra timem9.
Quid minitaris.
Tristia nobis.
Funera uirgo.
Ad quē gro.

Enterat illinc.
Nota reuisens.
Tecta parentis.
Ne uenientis.
Conspicet audax.
Agmina fratris.
Vos remanentes.
Vl luma queso.
Fata moentur.
Ad quā bellus.
Leta reuise.
Nata parentem.
Nec cita nobis.
Fata precare.
Nec tua bilis.

ANGERSFRAGMENTET BLAD 4 A
c. 3/4 St. af Originalen.

ANGERSFRAGMENTET BLAD 4 B
c. 3/4 St. af Originalen.

Linier er lidt mere sammentrængt end i de øvrige Varianter paa samme Side.

Bl. 2b.

L. 9—10. Grundtexten lyder: Que tam insoliti cultus horrore. Varianten ser saaledes ud: *t* *que* spon*sum* occ*ur*risse rata sim*ul*q*ue* cul*tus* hor*rore et cet.*

L. 10. Over mota, men *uden nogen foransat Signatur,* er skrevet t*er*rita.

L. 15. I Grundtexten staar dette Vers: contigit audaces delituisse uiros. Varianten lyder: *t* su*m*me pugnaces delitue*r*ee(!) uiri.

Bl. 4a.

Col. 1 L. 8. Over plexum er skrevet *t* cesum.

Bl. 4b.

L. 9. Over immitatus er skrevet *t* emulat*us*; over silenciiq*ue* . . . | inpaciens *t* si*lenciique* [in] paciens diuturnioris.

L. 10. Over talibus dictis uirginem agg*re* | ditur er skrevet *t* tali uir*ginem* sermone *con*pellat. Mellem Varianten og L. 10 skimtes over *d* i dictis et *b*, over *u* i uirginem et *a*, begge med Punkt efter. Heraf tager Holder-Egger (Neues Archiv XIV, 146 N. 2) Anledning til at fremsætte en Formodning, som det er vanskeligt at dømme om; rimeligvis er den rigtig.

Noget Holdepunkt med Hensyn til Bestemmelsen af Tidsfølgen for de her opregnede Varianter er jeg ikke i Stand til at give.

Det har sin store Interesse at se, hvilket Standpunkt Forf. ved den endelige Redaktion har indtaget med Hensyn til disse Varianter eller rettere, om det kan konstateres, at han overhovedet har kendt og benyttet dem. Det synes nemlig i saa Fald givet, at vi her har et virkeligt Kriterium til Afgørelse af Spørgsmaalet, om de skal betragtes som Varianter optegnede til senere Prøvelse, eller om de virkelig kan anses for Forsøg paa rhetorisk Omarbejdelse af de paagældende Textafsnit (senere Stilprøver). Desværre er det Materiale, vi

raader over til en saadan Undersøgelse, yderst magert, væsentlig kun Parisertexten, der vel i Hovedsagen er en Gengivelse af det Haandskrift, Chr. Pedersen allerede før 1512 var i Besiddelse af, men dog paa adskillige Punkter maa være paavirket af den Codex, hvortil Angersfragmentet engang hørte. Som vi nedenfor skal se, er denne Codex nemlig identisk med det Hdskr., Chr. Pedersen benyttede til Revision af sit oprindelige Trykmanuskript. Dermed er altsaa givet, at Parisertexten ikke kan betragtes som en helt tilforladelig Repræsentant for Vulgatatexten, og hvorledes *Udgiveren* i sin Tid er gaaet til Værks ved Benyttelsen af Varianterne, vil det i Almindelighed være umuligt at afgøre med Sikkerhed.

For en Del af det Afsnit, Fragmentet omfatter, er vi dog ikke udelukkende henviste til Parisertexten. Det træffer sig nemlig saa heldigt, at Albert Krantz afskrev et Stykke deraf *tildels* ordret efter den Saxocodex, han maa have ejet, og optog det i sin Text (Dania I c. 5—6). Hvor altsaa Pariserudgaven og Krantz stemmer indbyrdes, kan vi gaa ud fra, at *det, de giver, er den gamle Vulgatatext, som i alt væsentligt repræsenterede Forf.'s endelige Redaktion.* Hvor de afviger fra hinanden, er K.'s Vidnesbyrd ikke til at bygge paa, baade fordi han har omredigeret enkelte Partier eller indskudt egne Bemærkninger, og fordi hans Codex ligesaa vel som Chr. P.'s hist og her i Smaating ikke stemmer med Urtexten. I den Henseende delte hans Codex naturligvis Skæbne med alle andre gennem Afskrift fremstillede Texter. Endvidere maa det betragtes som givet, at hvor Parisertexten har optaget Læsemaader, som afviger baade fra Varianter og Grundtext i Fragmentet, skyldes ogsaa de Forfatterens endelige Redaktion. Ændringerne kan næppe skyldes Udgiveren (Chr. P.); *thi det drejer sig slet ikke om Rettelser af Fejl,* men kun om mindre *Forandringer af rent stilistiske Grunde.* I og for sig giver begge Læsemaader lige god Mening, og det er jo *udelukket, at Angersfragmentet kan have givet Anledning til dem, da intet saadant findes deri*; Ændringerne maa være foretagne

under Renskriften. Ogsaa af denne Grund er i nedenstaaende Oversigt overhovedet alle Pariserudgavens Afvigelser fra Fragmentets Text og Varianter angivet. Til rent orthografiske Uoverensstemmelser tages dog intet Hensyn. Ganske vist kan de meget vel skyldes den første Codex, Chr. P. raadede over; men da det er højst usandsynligt, at denne havde bevaret Forfatterens Retskrivning uforandret, har de ved denne Sammenligning ingen Betydning[1].

Bl. 1 a.

L. 2. *P K A* çeteri. — *V* over L. (posteri) opgivet.

L. 3. *P K* nuncuparentur; *A* nu | cuparentur.

L. 4. *P K A* præcurrebat etc. *V* over L. 4 opg.

L. 6. *P* quorum vix spectator ob teneritudinem esse poterat; *K* ligesaa, dog med Tilføjelse af ætatis efter teneritudinem og lidt ændret Ordstilling. *A* og *V* under L. opg.; *V* over L. optaget.

L. 8. *P K* procursu; *A* ligesaa, *V* over L. opg.

L. 8. *P* ob Aluildam; *K* ob Abuldam puellam; *A* ob Aluildam Saxonum regis filiam.

L. 9—10. *P* intuitu postulabat; *K* intuitu, coniugem postulabat. *A* = *P;* begge *V V* over L. opg.

L. 10—11. *P* eiusdem puellæ; *K* og *A* = *P; V* o. L. 10 opg.

L. 13. *P* omnem Alemannorum gentem; *A* ligesaa; *K* udelader omnem.

L. 15. *P* tributaria ditione perdomuit; *K* ligesaa; *A* opg. *V* over L. opg.; *V* under L. (tributaria pensione perdomuit) ændret.

Bl. 1 b.

L. 1. *P* cuius amore conflixerat; *K* ligesaa; *A* opg.; *V* over L. (nu næsten bortskaaret) opt.

---

[1] I den følgende Oversigt er Pariserudgaven betegnet med *P*, Alb. Krantz's Text med *K*, Angersfragmentets Grundtext med *A*, Varianterne med *V*; — opt. = optaget i Texten; opg. = opgivet, dvs. Forfatteren har ved den endelige Redaktion ladet Varianten falde.

L. 2. *P* acerrimo nuptiarum ęmulo liberatus; *K* ligesaa, men liberatus er oversprunget; *A*=*P*; *V* over og under L. opg.

L. 5. *P* paulo post; *K* paruo post tempore; *A* ligesaa.

L. 5. *P* sustulit; *K* suscepit; *A*=*P*.

L. 5—6. *P* Cuius mirifica indoles ita paternas virtutes redoluit; *K* ligesaa, dog tilføjes foran ita Ordene iam tum sub patre; *A*=*P*; *V* i venstre Margin og over L. 6 opg.

L. 7—8. *P* decurrere putaretur; *K* ante annos decurrere videretur; *A*=*P*.

L. 10. *P* ad summum gloriæ statum prouexit; *K*=*P*; *A* ad summum glorie cumulum perduxit; *V* over L. opg.

L. 12. *P* in vetustissimis Danorum carminibus; *K* og *A* ligesaa; *V* over L. opg.

L. 14—15. *P* ad firmandas acuendasque vires attinuit acerrima; *K* ad acuendas firmandasque vires attinet acerrima; *A* ad firmandas acuendasque uires attinet; *V* over L. 15 opg.

Bl. 2 a.

L. 1—3. *P* A gladiatoribus vitandi inferendique ictus consuetudinem studioso exercitii genere contrahebat; *K* ligesaa; *A*=*P*, dog med to Fejlskrifter consuetudiniem og exercii; *V* over og under L. 2 og 3 opg.

L. 3—6. *P* Educatoris sui Roarii filiam coęvam sibi collactaneamque; *K* ligesaa, dog Roari for Roarii; *A*=*K*, dog collacteamque; *V* over L. opg.

L. 5—6. *P* incunabulis gratiam; *K*=*P*; *A* incunabulis suis gratiam; *V* over L. 6 opg.

L. 7. *P* postmodum; *K* postea; *A*=*P*.

L. 8. *P* sæpenumero; *K* sæpe; *A*=*P*.

L. 9. *P* tribuit; *K* ligesaa; *A* donauit[1].

L. 9—10. *P* Quo bellicorum operum socio fretus; *A* opg.; *V* over L. 9 (quo bellicarum uirtutum socio fretus) opt. med Ændring.

L. 10—11. *P* plus gloriæ sua an Bessi virtute contraxerit, incertum reliquit; *A*=*P*; *V* over L. 10 og 11 opg.

[1] Her standser det af Krantz afskrevne Stykke.

L. 12. *P* qui; *A* hic.

L. 13—15. *P* Sueonum regis Sicthrugi filiam Gro gigantum cuidam desponsam cognosceret, tam indignam regio sanguine copulam execratus bellum Suethicum auspicatur. *A* Sueonum r. S. fil. Gro gig. cuidam desp. *cognosset,* tam indigne condicionis uinculum execratus b. S. a.; *V* over L. opg.; med Undtagelse af Ordene indignam regio sanguine copulam gælder det samme Varianten længst til Højre over L. 15 og Fortsættelsen i Randen.

Bl. 2 b.

L. 5. *P* circumamictus; *A* circoactus.

L. 6. *P* simularet; *A* assimularet.

L. 9—10. *P* Quæ sponsum adesse rata simulque tam insoliti cultus horrore muliebriter territa; *A* Que tam insoliti cultus horrore muliebriter mota; *V* over L. 9 delvis optaget, ligesaa Rettelsen territa for mota.

L. 15. *P* Contigit audaces delituisse viros; *A*=*P*; *V* over L. 15 opg.

Bl. 3 a.

Col. 1 L. 1. *P* Cui; *A* Tum.

Col. 1 L. 14. *P* Qui sis; *A* Quis sis.

Bl. 4 a.

Col. 1 L. 1. *P* Iterum; *A* Item.

Col. 1 L. 8. *P* plexum; *A*=*P*; *V* opg.

Col. 1 L. 10. *P* Sueuorum; *A* Sueorum.

Col. 2 L. 7. *P* remeantes; *A* remanentes.

Bl. 4 b.

L. 7. *P* monstruosęque; *A* monstroseque.

L. 9. *P* ęmulatus; *A* immitatus; *V* over L. (emulatus) optaget.

L. 9—10. *P* silentiique diuturnioris impatiens; *A* silenciique ulterioris inpaciens; *V* silenciique inpaciens diuturnioris optaget med ændret Ordstilling.

L. 10. *P* talibus puellam dictis aggreditur; *A* talibus dictis

uirginem aggreditur; *V* over L. *t* tali uir*ginem* sermone *com*pellat opg.

L. 12. *P* rabidi; *A* rapidi.

Af denne Oversigt fremgaar altsaa, at af Angersfragmentets Varianter[1] er kun fire optagede uforandrede i Pariserudg.; 23 er der overhovedet ikke taget Hensyn til, medens fem er optagede med større eller mindre Ændringer. Disse sidste maa skyldes Forfatteren; der er ikke Spor af Sandsynlighed for, at Udgiveren paa egen Haand skulde have gjort Forandringer i Overleveringen. Derimod kan den Mulighed ikke udelukkes, at han et eller andet Sted har truffet et andet Valg mellem A's Grundtext og Varianter end Forfatteren selv, saaledes, at Varianterne muligvis har været noget stærkere repræsenterede i Forf.'s endelige Redaktion, end de nu er i Pariserudgaven; men at han for disse fire Blades Vedkommende paa 23 Steder skulde have indført ny Læsemaader i Vulgatatexten paa Grundlag af det Haandskrift, han benyttede ved Revisionen, forekommer mig lidet troligt. Man kan vist roligt gaa ud fra, at aller største Parten af disse 23 Læsemaader i Parisertexten skyldes Forfatterens eget Valg. I saa Fald vidner de jo om, at han ganske vist har taget noget, men dog forholdsvis lidt Hensyn til Varianterne; der er holdt Dommedag over dem. De har for ham kun været stilistiske Muligheder, over hvis endelige Skæbne han selvfølgelig havde Hals- og Haandsret — de var jo hans egen Tankes Børn. Naar vi fremdeles ser, at Parisertexten paa 18 Steder har Læsemaader, *som er ganske fremmede for Angersfragmentet,* hvortil intet tilsvarende findes hverken i dets Grundtext eller i Varianterne, saa kan der slet ikke være Tvivl om, at *disse Rettelser er foretagne af Forf. selv,* rimeligvis under den sidste Gennemgang; thi det drejer sig ikke om Berigtigelser af Fejl, men om stilistiske Æn-

[1] I denne Optælling er hver Rækkevariant kun regnet for én Variant; Rettelsen territa for mota er betragtet som Variant, skøndt den ikke signeres som saadan.

dringer, og en saadan vilkaarlig Stilretning i Saxo's Text vilde Chr. Pedersen aldrig have indladt sig paa, simpelthen fordi hverken han eller nogen anden var en saadan Opgave voxen. Med andre Ord: Afvigelserne mellem Pariserudgaven og Angersfragmentet bliver kun forklarlige under den Forudsætning, at disse fire Blade er *en Stump af Saxo's eget Kladdehaandskrift.*

Naar *P* i fem Tilfælde stemmer med *K* mod *A* og *V*, saa er det kun et yderligere og sikkert Vidnesbyrd om, at den endelige Redaktion, hvis Rester fandtes i Vulgatatexten, ingenlunde slavisk fulgte det i Kladden givne. Naar *P* i fem Tilfælde stemmer med *A* eller *V* mod *K*, tør man ikke lægge synderlig Vægt paa K's Afvigelser; thi *K* gengiver ikke nøjagtigt den til Grund for Afskriften liggende Codex; Afvigelserne er paa enkelte Steder *utvivlsomt vilkaarlige* og kan være det i flere Tilfælde, end det for os er muligt at konstatere. Derimod har det en ikke ringe Betydning, at *K* i to Tilfælde stemmer med *A* eller *V* mod *P;* disse Overensstemmelser viser trods deres Faatallighed, at den Codex, hvoraf Angersfragmentet engang udgjorde en Del, har været kendt og benyttet i ældre Tider. Læsemaader, som kun kan stamme der fra, har øjensynlig fundet Vej til adskillige Afskrifter af Saxo's Værk, skøndt Forfatteren selv ved den endelige Redaktion, saavidt vi kan se, ikke havde optaget dem deri.

Vi kommer nu til de i Antal langt færre Tilføjelser, der alle er signerede med et særligt Tegn *:\//*, som kun ét Sted af letforklarlige Grunde ogsaa er anvendt ved en Variant. Af disse tre er den, der findes paa Bl. 1 a, i alle Henseender den vigtigste og giver Anledning til videregaaende Undersøgelser. Dette sidste er ikke Tilfældet med de to andre. Af praktiske Grunde gengiver jeg derfor dem først. Begge findes paa Bl. 2 b; den ene staar over L. 5, hvor det angives, at den skal indsættes mellem circoactus og giganteas. Den lyder: orrificu*mque* dext*ra* [ges]tamen *con*[pl]exus og er ordret optaget i *P.* Den anden staar over L. 11, hvor det er angivet, at Til-

føjelsens Plads er mellem Ordene frenis og patrio. Ordlyden er: maxima *cum* toci*us* corp*o*ris trepidac*ione* ⁊ per su*m*ma*m* cor*poris* ac uocis ⁊ cor*poris* a[nimi]q*ue* trepida[ci]one*m* p*atrio* c*armine* s*ic* [cepit]. Tilføjelsen har altsaa ganske Form af en Variantrække; den første af disse er optaget i *P.* Den store Tilføjelse paa Bl. 1 a lyder saaledes:

Hic n*on* armis mo*do* u[erum] ecia*m* pat*ri*e carit[a]te *con*spicuus ex[ti]tit. Siq*uid*e*m* impias [le]ges abrogauit sal[u]tares tulit *et* quicq*ui*d [ad] eme*n*dand*um* pat*ri*e stat[um] attin[uit] summ[a] diligè*n*cia p*re*stitit. S*ed* [et] ⁊ itaq*ue* regnu*m* patris [im]p*ro*bitate amissum ui[r]tute recup*er*auit. Pri[mus][1] recindendaru*m* manu[mis]sionu*m* lege*m* ed[idit] s*er*ui que*m* forte lib*er*tate donau*er*at clandestin[is] insidiis petit*us*. Proce[res] n*on* solu*m* domestis sti[pen]diis colebat s*ed* ecia*m* s[po]liis ex hoste q*ue*sitis a[ffir]mare solitus ⁊ dice*n*[s] pecunia*m* ad mi[lites] gl*ori*am ad duce*m* [re]dundare debe*re*. Omniu*m* [e]s alienu*m* ex fisco suo soluebat *et* q[ua]si cu*m* alio*rum* regu*m* fortitudine*m* munifice*n*cia ac lib*er*alitate certabat. Eg[ros] ⁊ egentes fomentis p*ro*sequi remediaq*ue* grauiter affectis p*ro*uid[ere]. . .

Af den sidste Linies Bogstaver er en lille Smule afskaaret forneden; den yderste højre Rand af Tilføjelsen er ligeledes i hele sin Udstrækning molesteret ved Bladets Beskæring. Hvad der mangler i Randen, er dog kun lidt og let at supplere; derimod er forneden ikke blot den omtalte lille Stribe, men utvivlsomt flere Linier helt fjærnede, hvilket ogsaa kan sluttes af Bladenes nuværende Form. Ved Sammenligning f. Ex. af Bl. 1 a med Bl. 1 b kan det ses, at Marginen oprindelig var overordentlig stor (c. 45 mm). Om Randene foroven og forneden begge havde ganske samme Bredde, kan ikke med Sikkerhed afgøres; det forekommer mig sandsynligt, at i hvert Fald nederste Rand, saaledes som

[1] Saaledes Pariserudgaven; Chr. Bruun i Lykønskningsskrift til Kbhvn's Universitet S. 2 u. T. suppl. *primum;* F. Jónsson i Aarb. f. n. O. 1918 *primo;* ingen af Delene passer i Sammenhængen.

det sædvanligvis er Tilfældet i Haandskrifter, var ligesaa stor som Sidemarginen. Defekterne paa Bl. 1a peger bestemt i den Retning.

Ingen kan være i Tvivl om, at dette lange Supplement til Texten er nedskrevet hastigt og flygtigt; det viser baade Skrifttrækkene og Rettelserne (fuit; tulit; testatus). Fremdeles er det klart, at Tilføjelsen maa være senere end de tre yderst til Højre over L. 9 og 10 samt under L. 15 nedskrevne Varianter. Ellers vilde den Linie, der afgrænser Tilføjelsen fra Grundtexten, ikke have bugtet sig mer eller mindre netop ud fra disse Varianter. Saavidt jeg kan skønne, har Forf. selv betegnet dette Indskud som Supplement til Texten. Foran Ordet *Hic*, hvormed det begynder, og over hvilket Henvisningstegnet :// er anbragt, staar nemlig dette Mærke ʕ, som Bruun kalder et Paragrafmærke. Jeg maa tilstaa, at jeg aldrig har set et Paragrafmærke af denne Form; det Tegn, vi her har for os, er fuldkommen identisk med en af Forf.'s S Former (smlgn. f. Ex. Bl. 2b L. 15; Bl. 4a col. 2 L. 13 og 15); og Tegnet maa betyde noget, ellers vilde det ikke være anbragt her[1]. Det vil næppe være muligt efter den Sammenhæng, hvori det staar, at opfatte dette S som andet end en af de paa disse Blade hyppige Abbreviaturer, hvorved et helt Ord alene repræsenteres ved sit Begyndelsesbogstav. Anvendelsen af saadanne vilkaarlige Forkortelser, hvis Mening kun kan læses ud af Sammenhængen, er i mine Øjne ogsaa et Bevis for, at dette Haandskrift kun var bestemt til Forf.'s eget Brug. Da nu dette S staar foran et Stykke, som øjensynlig er en Tilføjelse, antager jeg for givet, at det her betegner 'supplenda' eller 'supplementum'. Det er formodentlig tænkt som en Advis for at præcisere eller minde om, at

[1] At dette Tegn skulde være et Skillemærke mellem Tilføjelsen og Texten, som Prof. Jónsson (l. l. S. 68) antager, tror jeg ikke. Som Skillemærke bruger Forfatteren en Streg; det vilde ogsaa her være fuldkommen tilstrækkeligt. Mellem dette Mærke og Stregens Begyndelse er der ogsaa en tydelig Afstand.

det følgende ikke maatte opfattes som en Række Varianter, men i en eller anden Form ved Renskriften skulde indordnes i Texten. Tegnet .// udelukkede nemlig ikke i og for sig, at der kunde være Tale om en Række Varianter (smlgn. Bl. 1 b L. 5).

Det paagældende Stykke genfinder vi ikke blot i Pariserudgaven, men ogsaa hos Alb. Krantz; her dog i stærkt forkortet Skikkelse. Begge Steder er dette Stykke indsat efter Ordene tributaria ditione perdomuit, ikke, som i Angersfragmentet angives, højere oppe mellem *paciebatur* og *In quo.* Da nu Krantz utvivlsomt paa dette Punkt har fulgt sin Codex — thi nogensomhelst Grund til, at han i sin Afskrift af dette Stykke skulde have omordnet Fortællingens Gang, saaledes som han forefandt den dér, er det vist ikke muligt at anføre—, da endvidere Pariserudgaven, som har benyttet én Repræsentant for Vulgatatexten og ved Siden deraf Angershaandskriftet, her stemmer med Krantz mod *A*, kan der ikke være Tvivl om, at denne Overensstemmelse ingenlunde skyldes Konjektur fra Chr. P.'s Side, men den Omstændighed, at han har rettet sig efter Vulgatatexten. Vi kan altsaa gaa ud fra, at denne Tilføjelse af Saxo selv under eller lige forud for Renskriften blev flyttet hen efter tributaria ditione perdomuit, og hertil har han efter mit Skøn haft særdeles god Grund. Flytningen betyder i stilistisk Henseende et meget væsentligt Fremskridt: Skildringen af Skjolds krigerske Bedrifter holdes sammen, falder ikke længere i to Partier, som tilsyneladende intet har med hinanden at gøre, og Ordene *In quo annorum uirtutisque procursu cet.* bliver ikke meningsløse, men finder deres naturlige Forklaring i det nærmest foregaaende.

Jeg har dvælet saa udførligt ved dette Punkt, fordi den Flytning, Tilføjelsen notorisk har undergaaet, er blevet gjort til Genstand for en Forklaring, der i høj Grad forrykker de virkelige Forhold. Holder-Egger opstillede nemlig i sin Tid med Hensyn til dette Pladsskifte en Theori[1], der har vundet

[1] Neues Archiv XIV, 150; E. Rathsach, Aarbøger for nord. Oldkyndig-

Bifald i vide Kredse, og som ved første Øjekast ogsaa kan synes ret bestikkende. Lige nedenfor den under L. 15 tilføjede Variant *tributaria pensione perdomuit* ender Skillelinien, som sondrer Supplementet fra Angersfragmentets Grundtext, med et lille indadgaaende Sving, der er foranlediget af Tilføjelsen under L. 15. H.-E. mener nu, at dette Sving af Afskriveren er blevet opfattet som en Angivelse om, at her efter perdomuit skulde Supplementet indsættes. Jeg ser ikke rettere end, at den Afskriver, der kunde drage en saadan Slutning, naar det ved Begyndelsen af Supplementet i Forskriften tydeligt var angivet, hvor Forf. vilde have det indsat, maatte være meget ringe begavet, og lige saa mærkeligt vilde det være, om det var undgaaet hans Opmærksomhed, at de Bugter, Skillelinien flere Gange slaar, er foraarsagede af tidligere indsatte Varianter, som strækker sig ud i Randen. Jeg skal endvidere gøre opmærksom paa, at i alt Fald Forfatteren af den jyske Krønike, som vi nu med Sikkerhed véd benyttede Angershaandskriftet som Grundlag for sit Udtog af Saxo[1], ikke misforstod den i Haandskriftet givne Anvisning. Hans korte Gengivelse af Tilføjelsen findes nemlig paa den Plads, hvor det i hans Codex var angivet, at den skulde indskydes, foran *In quo procursu cet.*

Inden jeg gaar over til at behandle de særlige Problemer, som Tilføjelsen skaber, hidsættes en Oversigt over Afvigelserne mellem Pariserudg. *(P)*, Krantz *(K)* og Angersfragmentet *(A)* i dette Stykke; det bemærkes, at *K's* Text er langt kortere end *P's* og *A's*. I hans Afskrift er nemlig udeladt Stykkerne: Primus rescindendarum—petitus og Omnium es alienum—testatus[2].

Men ikke blot i Forhold til *K* er *P* den mest fuldstændige

hed 1920. S. 120; Prof. Jónsson stiller sig ikke afvisende, men dog noget tvivlende overfor Holder-Eggers Formodning l. l. S. 82—83.

[1] E. Rathsach, Aarb. f. nord. Oldkyndighed 1920. S. 112 ff.

[2] Disse Stykker følger i *P* umiddelbart efter hinanden; i *A* er de skilte ad, og af det sidste mangler Slutningen.

Text; den har ogsaa mer, end der *nu* findes i *A*, hvilket rimeligvis udelukkende skyldes den Omstændighed, at *A* forneden er stærkt beskaaret. Endvidere er indenfor selve Tilføjelsen enkelte Sætningers Rækkefølge meget forskellig i *P* og *A*, idet Omnium ę̨s alienum—testatus i *P* staar foran Proceres etc.

I det enkelte er Afvigelserne mellem de tre Kilder disse: *P* etiam patriæ charitate conspicuus, *K* ex patriæ charitate conspicuus, *A*=*P*; *P* sed et, *K*=*P*, *A* sed [et] *t* itaque; *P* regnum . . . amissum, *K* ditionem . . . amissam, *A*=*P*; *P* virtute recuperauit, *K* sua uirtute r., *A*=*P*; *P* quem libertate, *A* quem forte libertate; *P* petitus acrem poenam exegit, *A* petitus; *P* tanquam in omnium libertorum poenam vnius crimen redundare par esset, *A* tanquam—esset *deest; P* fortitudine, munificentia, *A* fortitudinem munificencia; *P* Aegros, *A* Eg[ros] *t* egentes; *P* affectis benignius exhibere solebat, *A* affectis prouid[ere], *reliqua desunt; P* Se non sui sed patrię curam suscepisse testatus, *A deest; P* affirmare solitus; *K*=*P*; *A* affirmare solitus *t* dicens; *P* redundare debere, *K* = pertinere, *A*=*P*.

Det første Spørgsmaal, disse indbyrdes Afvigelser giver Anledning til, er, om det kan antages, at *K* uden videre i sin Afskrift har udeladt det store Parti af Tilføjelsen, som mangler i hans Text. Hertil tror jeg, at man roligt kan svare ja; hvis nemlig *P* havde optaget dette Stykke paa Grundlag af *A*, saa maatte den yderligere og ganske usandsynlige Slutning drages, at Chr. P. paa væsentlige Punkter tillige havde udvidet og *omredigeret denne Tilføjelse* og udført dette Arbejde nøjagtigt i Saxo's Stil; thi det er jo klart, at *P's* og *A's* Redaktion langt fra dækker hinanden i de Partier, som er bevarede begge Steder.

Hvad angaar Afvigelserne mellem *P* og *K*, beror de sikkert for en Del paa, at *K* ikke lagde Vind paa at afskrive helt nøjagtigt; hvor det passede ham, har han sat et andet Udtryk ind. Efter en nøjagtig Gennemgang af alle Enkelt-

heder betænker jeg mig ikke paa at sige, at *P's* Læsemaader overalt er at foretrække for *K's* og i stilistisk Henseende — hvor et saadant Synspunkt overhovedet kan anlægges — stemmer bedre med Saxo's Udtryksmaade.

Efter min Formening viser da ogsaa denne Tilføjelse det samme som Varianterne: at *P's* Text er meget lidt paavirket af *A+V*, hvor disse afveg fra den endelige Redaktion, saaledes som Udg. kendte denne gennem den Codex, der var det oprindelige Grundlag for hans Arbejde.

Kun én Vanskelighed staar endnu tilbage, som med det foreliggende Materiale næppe helt vil kunne løses. I *P* finder vi mellem 'Skioldungi nuncuparentur' og 'Præcurrebat igitur' følgende Sætning indskudt, som mangler hos *K*: Idem perditam et eneruam vitam agentes continentiamque luxu labefacere solitos, ad capessendam virtutem rerum agitatione sedulus excitabat. At denne Sætning i hvert Fald maa have forvildet sig ind paa en gal Plads, forekommer mig indlysende; den bringer Forstyrrelse i Sammenhængen. Holder har ogsaa i sin Udg. sat den i Klammer og derved betegnet den som et uægte Indskud. Dette tror jeg dog er formeget af det gode, en uægte Tilføjelse er Sætningen næppe, den bærer helt igennem Præget af Saxo's Stil; men han har vistnok aldrig tænkt sig den anbragt her. Sikkert har det været Hensigten at anbringe den mellem testatus og proceres. Efter sit Indhold hører den jo til blandt Kong Skjolds Foranstaltninger til aandelig Genrejsning af det moralsk sunkne Folk, og formelt danner den gennem Idem en fortræffelig Antithese[1] til Beretningen om hans Hjælpsomhed mod syge og trængende (de syge hjalp han — de fordærvede, ødsle og dovne skammede han ud, saaledes at begge igen bragtes paa ret Køl og blev virksomme, nyttige Mennesker). Der er heller ikke noget til Hinder for at antage, *at Sætningen i Angershaandskriftet netop stod paa denne Plads,* men nu er faldet

[1] Madvig, Latinsk Sproglære. 3. Udg. 1852. § 488.

bort ved Bladets Beskæring forneden; thi i Fragmentet staar Omnium es alienum etc. *efter* Proceres etc., Slutningen af den maatte derfor nødvendigvis blive et Offer for Saxen eller Kniven.

Jeg anser det altsaa for overordentlig sandsynligt, at Angersfragmentets første Blad inden Beskæringen har haft denne Sætning, og at den dér stod paa sin rette Plads, endvidere, at den af Saxo blev optaget i den endelige Redaktion og netop i den rette Sammenhæng.

Hvorledes er den da i Pariserudgaven kommen ind paa en gal Plads? Udgiverens Benyttelse af Angershaandskriftet kan jo ikke have foranlediget dette Skifte. Flytningen maa skyldes en Fejl i Chr. P.'s Trykmanuskript eller rettere i den Codex, efter hvilken dette var afskrevet. Det skete jo særdeles hyppigt, at enkelte Ord eller et helt Stykke under Afskrivningen blev oversprunget, og hvis Fejlen opdagedes i Tide, bagefter tilføjedes mellem Linierne eller i Randen, men siden ved Skødesløshed eller Misforstaaelse af det anbragte Mærke kom ind paa en gal Plads. Ikke sjældent voldte disse Flytninger tillige Forstyrrelser af anden Art (mindre Lakuner o. l.), og de kan godt være af gammel Dato, selv om vi først møder dem i et yngre Haandskrift. Fejl af den Art er i Almindelighed fælles for en hel Haandskrift-Familie, de gik i Arv fra Codex til Codex og har tidt gennemløbet mærkelige Stadier, før de fik den Skikkelse, hvori vi møder dem. I vort Haandskriftmateriale til Saxo, som kun bestaar af Smaastumper, kan den Slags Fejl ikke demonstreres; de maa paavises ad Textkritikens saare besværlige Vej. Alligevel mener jeg at kunne godtgøre, at den Codex, Chr. P. benyttede før 1512, ingenlunde var fri for saadanne Fejl. Adskilligt af den Art er allerede bemærket og berigtiget af tidligere Udgivere (smlgn. f. Ex. ed. Holder 175,11; 178,14—15), og sammenligner man Parisertexten med de bevarede Fragmentstumper fra 13. og 14. Aarh., viser det sig, at en ikke ubetydelig Del af de indbyrdes Afvigelser netop bestaar i *Omstillinger af et eller flere*

Ord. Smlgn. Fortegnelsen over Textvarianterne til de paagældende Stykker i Holders Udg.; Tidsskrift for Philologi og Pædagogik II. Aarg. 1861, S. 43—49; Aarsb. for Gehejmearchivet I Till. 3; VI. 2. H. Till., S. 3—8; Chr. Bruun, Lykønskningskrift 1879, S. XII—XVIII. Jeg skal yderligere anføre et Par med det foreliggende Tilfælde analoge Exempler:

I de Linier af tredie Bog, som i ed. Holder omfatter S. 73 L. 21 Inter cetera—L. 26 At Høtherus, er der ingen fornuftig Mening. Begyndelsen indtil Ordene *cum Baldero conseritur* incl. kan der intet indvendes mod. Den derefter følgende Sætning, som paa Dansk lyder: 'Man skulde have troet, at Mennesker havde stredet mod Guder!', kan derimod i denne Forbindelse med Rette betegnes som uforstaaelig. At Mennesker stredes mod Guder, var jo ingen Fantasi, men lige netop det, som her fandt Sted: Høther og hans Folk sloges jo i Virkeligheden med Gudernes Skare, hvilket ogsaa tydeligt nok fremgaar af den følgende med *Nam* begyndende Sætning og om muligt endnu klarere udtales i Sætningen *Diuinis—bellum,* der forøvrigt kommer underlig haltende bagefter og kun meget daarligt passer til den gennem en stærk Modsætning *(At)* indledede Skildring af Høthers Sejr.

Jeg antager, at Stykket Hominibus—bellum var oversprunget, men bagefter tilføjet i Marginen eller mellem Linierne. Da en senere Afskriver igen vilde indføje det paa rette Plads, kom der Forvirring i Sætningernes Orden, og et Par Ord faldt ud. Formentlig bør der læses saaledes: . . . Baldero conseritur. Diuinis humanisque uiribus permixtum aspiceres bellum. Nam Baldero Othinus ac Thoro sacraque deum agmina propugnabant. Hominibus aduersum deos certatum [feliciter uix] crederes. At Høtherus cet.

Paa Dansk: »Dér kunde man have set guddommelige og menneskelige Kræfter blandede mellem hinanden i Strid. Thi for Balder kæmpede Odin, Thor og Gudernes hellige Skarer. Man skulde knap have troet, at Mennesker havde kunnet kæmpe mod Guder med et lykkeligt Udfald. Men

Høther osv.«. Saaledes kommer fra Meningens Side alt i Orden, og Fejlens Oprindelse synes forstaaelig nok.

Det andet Sted af denne Art, jeg vil gøre opmærksom paa, findes ed. Holder lib. XIIII S. 579 L. 12—18. Den nærmest foregaaende Sætning lyder: Eodem die *pariter* accipiendis obsidum reliquiis uacatum est. Dernæst følger en Skildring af de pommerske Fyrsters Brud med de Danske og deres Bortsejlads, der paa en højst mærkelig Maade er indskudt i Beretningen om Ryboernes Opfyldelse af Overgivelsesbetingelserne. Endelig genoptages med Illic regi paany Skildringen af Overgivelsen.

Allerede dette er meget stødende; men dertil kommer, at *pariter* i den først anførte Sætning, som under de nuværende Forhold ikke kan forklares, tydeligt viser, at et Led svarende til accipiendis . . . reliquiis maa være udfaldet foran uacatum est. Lakunen kan suppleres ud af Sætningen Illic regi; Indholdet maa have været: *et tributis exigendis*. Tilføjes disse Ord, vil man strax faa Øje for den rette Sammenhæng: Sætningen 'Illic regi cet' er en direkte Fortsættelse af den, der slutter med 'uacatum est'. Men hvor hører det mellemliggende Parti da hjemme? Det hører til lidt højere oppe paa samme Side L. 3 efter cenitare coegit. Ved Absalons Indbydelse, som alene galdt Jarimar, bliver de pommerske Fyrster klare over, at deres Forhaabninger om at faa Overherredømmet over Rygen, er bristede; de kræver Tilladelse til at drage bort og bryder saaledes Forbindelsen med de Danske. Gildet hos Absalon staar profunda nocte; ved uespere tænkes paa næste Dags Aften.

Flere Aar efter at Bruuns Arbejde, som strax syntes at vinde almindelig Tilslutning, havde set Lyset, udtalte to tyske Lærde P. Hasse og O. Holder-Egger[1], uden forøvrigt i nogen Maade at stemme overens i deres Argumentation,

[1] Neues Archiv d. Gesellsch. für ältere deutsche Geschichtskunde 1887, S. 317 ff. og 1889, S. 135 ff.

energisk Tvivl om, at Angersfragmentet kunde henføres til Saxo's egen Tid. Som en Følge heraf var de ogsaa nødte til at hævde, at heller ikke dets Tilføjelser og Varianter kunde skrive sig fra Forfatteren selv; begge Dele maatte nødvendigvis repræsentere fremmede Indgreb i hans Text. Prøvelsen af den palæografiske Basis, paa hvilken disse Theorier, der har hvirvlet meget unyttigt Støv op om Angersfragmentet, hviler, kommer vi til nedenfor; her skal jeg blot, medens vi er ved Undersøgelsen af disse Varianter og Tilføjelser, vise, hvilke fortvivlede Hypotheser de to Forskeres urigtige Syn paa Sagen tvinger dem ind i, Hypotheser der øjensynligt burde have advaret dem mod at fæste Lid til Forudsætninger, som førte til saadanne Konsekvenser.

Begge de to Forskere gaar rigtigt ud fra den Antagelse, at Haandskriftet i den Form, hvori det foreligger, altsaa med alle sine Varianter og Tilføjelser, er skrevet her i Danmark og ikke kan være kommet til Udlandet før i det 14. Aarh.[1]. Hasse, hvis Undersøgelse, hvad han selv udtrykkeligt gør opmærksom paa, kun bygger paa Bruuns Facsimile, antager endvidere, at *A*'s Grundtext er en Afskrift, og dette støtter han paa, at den, der skrev, hist og her har skrevet fejl og undertiden bagefter rettet Fejlen. At hans Konjekturer om hvad der oprindelig har staaet, tildels ogsaa hans Referater af Bruuns Angivelser, er rent forkerte, lægger jeg i denne Sammenhæng slet ikke Vægt paa; jeg vil blot hævde, at det er aldeles uberettiget af enkelte Fejlskrifter og Rettelser at drage den Slutning, at vedkommende Codex er en senere Afskrift. Det er en Kendsgærning, som ingen kommer uden om, og hvis Rigtighed jeg for mit eget Vedkommende har haft rig Lejlighed til at erkende, at en Forfatter — særlig da i en Kladde — lige saa hyppigt skriver fejl som en Afskriver, ja maaske hyppigere, og at Originaler, heller ikke hvad Rettelser angaar, staar tilbage for Afskrifter. Fejlkilderne kan være

---

[1] Hasse l. l. 319 og 330.

forskellige, men Antallet af Fejlene bliver gennemsnitlig sikkert omtrent det samme i begge Tilfælde.

Dernæst gaar Hasse over til Varianterne, hvis Art og Karakter han bedømmer lige saa skævt som Grundtexten. Hans Opfattelse af dem træder tydeligt frem i Bemærkningerne til Bl. 1 a L. 4, hvor det efter en Analyse af de enkelte Varianter, der viser, at han næppe har forstaaet et Suk af det hele, ikke har haft Anelse om den enkelte Variants Rækkevidde og Forbindelse med Grundtexten og de øvrige Varianter til samme Sted, hedder saaledes: »Sollen nun diese Varianten Verbesserungen des Textes sein, aus denen ein Abschreiber einen neuen und volleren herzustellen hatte, so wirft sich die Frage auf, wie er sich aus dem Wirsal bei der Verschiedenheit der Construction herausfinden sollte, da es eben an jeder Andeutung, welche Form des Vordersatzes und des Nachsatzes er wählen sollte, fehlt. Nach Bruuns Hypothese hat Saxo die Anger's'sche Handschrift selbst durchcorrigiert, seiner Correctur ist dann diese Stelle entschlüpft und seiner Sorgfältigkeit wird kein Compliment gemacht. Unter der Annahme von Entlehnung aus Handschriften, lässt sich aus diesen Varianten auf die Benutzung von zweien schliessen und den Text einbegriffen also die Existenz von dreien annehmen«.

Resten af P. Hasse's Afhandling lønner det sig ikke at referere udførligt. Thi den bevæger sig helt igennem efter de her angivne Linier og byder intet væsentligt nyt udover den Paastand, at disse Rettelser og Varianter saagodtsom alle betyder en Forringelse af S.'s Text; ogsaa af den Grund kan de ikke tilskrives Forf. selv. Desuden mener han, at de er optegnede paa en saa forvirrende Maade, at ingen Afskriver paa Grundlag af denne Codex kunde fremstille en brugelig Text. Han hævder derfor, at kun den ene Udvej aabner sig, at betragte *A* som en Codex, i hvilken der — ganske vist paa en yderst forvirrende Maade — findes samlet en Række afvigende Læsemaader fra to, tre eller flere Haandskrifter.

Disse Varianter vidner om, at S.'s Text allerede kort efter 1300 maa have været stærkt interpoleret.

Hertil skal jeg blot bemærke, at hvis dette Resultat var andet end Hjærnespind, maatte der kunne paavises et ivrigt Arbejde med Saxo's Gesta Danorum i de danske Klosterskoler gennem det 13. og 14. Aarh., og selv under denne Forudsætning forstaar man aldeles ikke, hvorledes en *literær* Tradition overhovedet kunde udarte i den Grad, sætte saa abnorme Vildskud, som den i dette Tilfælde maa have gjort. Fuldstændig gaadefuldt bliver det endelig, i hvilket Øjemed denne pragtfulde Codex med sine Varianter og Tilføjelser er anlagt. Hvem i al Verden kunde herhjemme i Middelalderen falde paa at ofre Penge og Slid paa et saadant Værk — alene Tilvejebringelsen af de Codices, hvorfra Afvigelserne blev hentet, maa jo have kostet ikke saa lidt — og dernæst gennemføre Arbejdet paa en saadan Maade, at ingen Moders Sjæl kunde have nogensomhelst Fornøjelse deraf, ingen Afskriver hitte ud af, hvilke Læsemaader han skulde følge? Man maa ubetinget give Holder-Egger Ret, naar han i sin Kritik af Hasse's Anskuelse om Angersfragmentets Karakter siger (Neues Archiv XIV, 140), at en Codex som denne maa betragtes som 'einzig dastehendes Beispiel von Handschriftencollation im Mittelalter, so seltsam in seiner Erscheinung, dass es sich schon seinethalb verlohnte, in eine nähere Untersuchung solchen Verfahrens zu treten'.

Den Slags Theorier er, selv om de betragtes som blotte Arbejdshypotheser, komplet dødfødte. Det skal villigt indrømmes, at Holder-Egger sejler med en Del mere videnskabelig Ballast ombord end Hasse. Han tager, som vi saa, ikke blot skarpt Afstand fra Hasse's Theorier, men bestemmer ogsaa *A*'s Alder noget mere forsigtigt end sin Forgænger. Efter hans Opfattelse skriver denne Codex sig ikke fra Slutningen af det 14. Aarh., som H. mente, men fra sidste Halvdel af det 13. Hans Syn paa Varianternes og Tilføjelsernes Karakter er dog i Virkeligheden lige saa fantastisk og slet

begrundet som Hasse's. For ikke at gøre ham Uret vil jeg helst citere hans Ord, saaledes som han selv har formet dem, idet jeg udtrykkelig bemærker, at Varianterne efter hans Opfattelse maa betragtes som 'Glossen'. Om dem hedder det da:[1] 'Sie (die Glossen) sind Schulmeisterarbeit, bestimmt den Saxotext zu interpretieren und exponieren, und mehr noch, es sind Uebungen im eleganten Stil Saxos. Diese dreifachen und vierfachen Versuche, Saxos Gedanken in andere Form zu kleiden, die auch immer etwas von der gesuchten Eleganz Saxo hat, erklären sich nur aus der Absicht, in der Schule praktische Stilübungen vorzunehmen'.

Glosserne synes ifølge dette at have haft den dobbelte Opgave dels at forklare Saxo dels at omskrive Udtrykket i *samme* Stil. Heri ligger imidlertid en Modsigelse; det er usandsynligt, at den Mand, som omskriver Saxo i samme dunkle Stil, ogsaa skulde have fundet det fornødent at forklare sine Disciple enkelte Ord, tilmed saa almindelige som 'postulabat', 'mota', 'immitatus' og flere andre; de Disciple, som skulde benytte dette Arbejde, maatte jo i Kundskaber staa paa et vidt forskelligt Standpunkt. Disse 'Glossers' Tilstedeværelse bliver da, naar vi skal gaa ud fra H.-E.'s Theori, aldeles uforklarlig. Men jeg ser bort fra saadanne genstridige Enkeltheder og holder mig til det, han selv aabenbart anser for Tyngdepunktet i sin Forklaring: Varianterne er 'Schulmeisterarbeit', bestemte til Undervisningsbrug. Det kan jo være, at slige Øvelser i den højere latinske Stilkunst kunde tænkes anvendte ved en af Datidens store Lærdomsskoler f. Ex. i Paris; men jeg kender rigtignok ingen saadan Skolecodex fra disse Steder, og desværre synes det ikke at gaa H.-E. en Smule bedre. Han anfører nemlig ikke et eneste Exempel af den Art, og hvis han havde kendt et saadant, vilde han vist næppe have forsømt at paaberaabe sig dette som oplysende Analogi. Herhjemme i Danmark var der overhovedet ikke

[1] Neues Archiv XIV, 143.

nogen Mulighed for Anvendelsen af slige Finesser i Undervisningen. Ved Domkapitlerne, muligvis ogsaa i enkelte Klostre, fandtes der ganske vist Skoler, i hvilke Disciplene lærte Latin, tilegnede sig en jævn Færdighed i at skrive og tale Sproget; men det var rigtignok et Latin ganske uden Løvefødder og Gesveisninger, som det brugtes ved Gudstjenesten eller, som man finder det i vore yderst bramfri Annaler.

Ja, vi møder Antydninger af, at, da de franske Lærdomsskoler i Løbet af det 13. Aarhundrede kom længere og længere bort fra de egentlig klassiske Studier for at fordybe sig i Dogmatik og Kirkeret, satte denne Retning ogsaa sit Spor blandt de nordiske Skolarer, som fra det 12. Aarh. og hele Middelalderen igennem søgte til Paris for at uddanne sig. Man fandt de berømte hjemlige Klassikere fra Storhedstiden (Saxo og Svend Aggesen), hvis Sprog af ganske bestemte Grunde var stærkt paavirket af Sølvalderens og de senere Perioders svulstige og lidt skruede Latin, vanskelige og uforstaaelige. Trods det fængslende Indhold blev de ikke længer læste netop paa Grund af deres svære og ejendommelige Latin, som dengang var gaaet af Mode. Saaledes har den samme Mand, som forfattede den saakaldte Jyske Krønike, ligeledes skrevet et ret fyldigt Udtog af Saxo paa jævnt middelalderligt Latin. Grunden til, at han tog sig dette Arbejde paa, var netop, at den originale Saxo ikke blev læst, fordi kun faa mægtede at forstaa den ret. Hans Dom om Saxo's Stil gaar ud paa, at[1] 'quia opus suum diffusum est in pluribus locis, multaque dicuntur magis propter ornatum quam propter veritatem historie prosequendam, insuper et stilus suus nimium obscurus est propter plurima vocabula et poemata diuersa moderno tempore inconsueta, ideo hoc opusculum, excerptum de illo, ponit planis verbis notabiliora gesta ibi descripta'.

Som man ser, er den brave Krønikeskriver just ikke be-

[1] Script. hist. Danicæ minores ed. Gertz. I, 217.

gejstret over Saxo's Sprog; i *hans* Samtid har der sikkert ikke været Grund til Anlæggelse af et saadant rhetorisk Skoleværk som det, H.-E. tænker sig. Men denne Mand skrev sit Udtog henimod Midten af det 14. Aarh. I det 13. Aarh. var maaske Forholdene anderledes? Nej, det var Hip som Hap, hvad vi kan se af den Skæbne, der ramte Svend Aggesens historiske Arbejder i det 13. Aarh. I sidste Halvdel af dette Sekel fandt man ogsaa hans Latin skruet og uforstaaeligt, hvad der kunde være noget mere Grund til. Derfor blev hans Værker sikkert ikke benyttede til stilistiske Øvelser for Viderekomne; men en Clericus fra denne Tid fandt sig foranlediget til helt at omkalfatre dem i stilistisk og rhetorisk Henseende, skære dem ned, som det hedder med et moderne Udtryk, til et for Datidens Forstaaelse mere tilgængeligt latinsk Maal. Det er denne Bearbejdelse, hvori man indtil for ganske nylig udelukkende kendte Svend Aggesens Værker.

Viser ikke disse to Exempler, at den, der her i Danmark tænker sig Jordbund eller blot Mulighed for Benyttelsen af Saxo paa den Vis, som H.-E. fantaserer sig til, han kender ikke de 'lokale Forhold' i Datidens Danmark, der selv indenfor gejstlige Krese ikke var nogen Lærdommens eller Dannelsens Planteskole. Kirkens Mænd havde tilstrækkelige Kundskaber til det Arbejde, den daglige Tjeneste førte med sig, men af videnskabeligt Initiativ, som kunde føre udover dette, meget lidt.

Lad os saa paa Baggrund heraf forestille os, hvilke Forberedelser den Mand maa have gjort, som — efter H.-E.'s Mening — anlagde dette Haandskrift til rhetorisk-stilistiske Øvelser over Saxo. Først maa han have afskrevet det hele Værk eller den Del deraf, han vilde benytte til sine Øvelser, i det samme storstilede Format, hvori Angersbladene foreligger. Allerede dette var et besværligt og kostbart Arbejde, som ikke enhver kunde overkomme. Dernæst maa han have gennemarbejdet det paa lignende Vis, som Angersfragmentet er gennemarbejdet; ogsaa her møder vi et logisk Skær, som

H.-E.'s Hypothese ikke er i Stand til at klare. Haandskriftet indeholder nemlig ikke blot stilistiske Varianter, men desuden *Tilføjelser,* tildels af ren historisk Karakter, der ud fra de Forudsætninger, han bygger paa, ikke kan forklares.

Ser vi endelig med et nogenlunde nøgternt Blik paa disse stilistiske Varianter, gør de, som alt oven for bemærket, slet ikke Indtryk af en Rhetors Forsøg paa at omskrive den samme Tankegang paa en helt anden Manér. Tværtimod, der gaar gennem dem alle en utvetydig Bestræbelse efter at ændre saa lidt som muligt i den oprindelig sikkert velgennemtænkte Form. Man ser, saa at sige, Vedkommende indtrængende overveje, om han ikke skulde kunne finde et lidt mere træffende og prægnant Udtryk for Tanken undertiden blot ved en Omstilling af enkelte Ord — kort sagt, alt peger paa den nænsomme og nøjeregnende Forfatter, der vejer sit sproglige Udtryk paa en Guldvægt. Intet minder om den fraserige, opfindsomme og øvede Rhetor; Varianterne er saa at sige stavnsbundne til den i Grundtexten engang givne Form, ikke fri og selvstændige.

Det var netop denne dybtgaaende, ja skrigende Uoverensstemmelse mellem Holder-Eggers Hypothese og det, som en ligefrem forudsætningsløs Betragtning af Kendsgerningerne lærte, der vakte Betænkeligheder hos mig, dengang jeg som ganske ung forsøgte at sætte mig ind i disse Spørgsmaal. Først senere har jeg haft Lejlighed til ogsaa at underkaste det palæografiske Grundlag, hvorfra saavel Hasse som Holder-Egger tager deres Udgangspunkt og henter deres vigtigste Tvivlsgrunde, en nøjere Prøvelse. Sandt at sige, forekommer ogsaa dette mig saare løst, og hvad dette Punkt angaar, falder min Dom, som vi skal se, sammen med den, der er udtalt af de fleste nordiske Forskere, som har optaget dette Spørgsmaal til Behandling eller blot strejfet det.

Læser man med noget Kendskab til de herhen hørende Forhold den palæografiske Begrundelse, Hasse giver for sin Tidsansættelse og sin Karakteristik af dette Fragment, saa

vil man hurtigt blive klar over, at han ikke har haft synderlig Forstand paa de Ting, over hvilke han sætter sig til Doms. Hans Redegørelse er et af disse Responsa, 'vom gelehrten Dreifuss herab', som man undertiden faar at høre fra tyske Professorer, og som absolut intet har med Videnskab at gøre.

Hasse hævder, at dette Fragment under Forudsætning af, at det er skrevet i Danmark, maa sættes til Slutningen af det 14. Aarh. Men alene efter Bogstavformerne at dømme vil enhver nogenlunde vel skolet Palæograf sikkert give mig Ret i, at denne Tidsansættelse er rent hen i Vejret. H. grunder denne Mening væsentligt paa en lille Række orthografiske og palæografiske Ejendommeligheder; hans Iagttagelser gengives her med hans egne Ord:[1] 'Des Weiteren bemerke man, dass auf fol. 4b Z. 9 zur Tilgung eines Wortes Durchstreichung und nicht wie sonst, z. B. in der grossen Marginalnote auf fol. 1a Unterpungierung angewandt, und ferner dass durchgängig an Stelle des 'ti' das 'ci' getreten und demnach 'paciebatur', 'prouocacione', 'nupciarum', 'condicionem' u. s. w. geschrieben ist, und zwar im Text wie in den Varianten und von allen Händen unterschiedlos — ein Vorgang, der in den Urkunden des Nordens erst um 1300 beginnt und sich keineswegs schnell verallgemeinert hat. Ich verweise gerade in dieser Hinsicht auf die Facsimiles der beiden dänischen Saxofragmente in den Jahresberichten des dänischen Geheimarchivs Bd. I und Bd. VI, das erstere, das Kall-Rasmussen'sche, welches in den Beginn des vierzehnten Jahrhunderts gesetzt wird, hat durchgänzig 't' statt 'c', letzteres, das Plesner'sche aus der zweiten Hälfte desselben Jahrhunderts durchweg 'c'. In beiden kommen Durchstreichungen vor.

Auch darf hervorgehoben werden, dass das in Abkürzungen verwandte, über der Linie stehende, ursprünglich offene a in dem Angers'schen Fragment stets durch einen wagerechten Strich geschlossen ist. Daneben findet sich zweimal noch ein Uncial-M am Wortschluss'.

---

[1] Neues Archiv XII, 330.

Om Udstregningen af ulterioris paa Bl. 4b har allerede Holder-Egger bemærket det fornødne[1]: 'Das (ɔ: Durchstreichung eines Wortes) darf man nicht mit Hasse gegen das Alter der Handschrift geltend machen, da durchaus nicht ersichlich ist, zu welcher Zeit das Wort durchstrichen ist, jedenfalls ist es lange nach dem zweiten Glossatorgeschehen, der die zu tilgenden Worte noch unterpunktiert'. Heller ikke af Hasse's øvrige Beviser holder et eneste Stand for en nøjere Prøvelse. Et af de faa danske Haandskrifter, som for største Delen beviseligt blev skrevet i det 12. Aarh., men rigtignok til meget forskellige Tider, er det saakaldte Necrologium Lundense. Gennemgaar man det Afsnit, der har til Overskrift Consuetudines canonice, som er nedskrevet samtidigt og stammer fra c. 1120[2], finder man i dette ene Stykke mindst 28 Gange[3] 'ci' for 'ti', dvs. det ene forekommer ligesaa hyppigt som det andet. Hasse tager altsaa fuldstændig fejl, naar han antager, at denne orthografiske Ejendommelighed i nordiske Haandskrifter først *begynder* at vise sig c. 1300. Vi kommer nedenfor tilbage til denne Ejendommelighed; her skal altsaa blot fastslaas, at den i et dansk Hdskr. forekommer *hyppigt* allerede i *Begyndelsen af det 12. Aarh.*

Hvad angaar H.'s Bemærkning om det aabne a med en Streg over, møder vi ligeledes denne Forkortelsesform for en Stavelse, som indeholder *a* (hyppigst = *ra* eller *ar,* men ogsaa i andre[4] Forbindelser), flere Gange i Nekrologiet saaledes i Afskriften af Knud den helliges Gavebrev, som er indført i Bogen c. 1124, paa tre Steder (smlgn. Facsimilet hos Weibull l. l. S. XXII) endvidere én Gang i det originale Fragment af Erik Emunes Gavebrev fra 1135 (ibid. S. XXIII). Det unciale M, der forekommer i Angersfragmentet ikke to Gange, som H. mener[5], men sex Gange i Slutningen af et

---

[1] Neues Archiv XIV, 144 Anmk. 1.
[2] L. Weibull, Lunds domkyrkas Nekrologium Lund. 1923 4°. S. 14—45.
[3] Jvnfr. nedenfor S. 99 ff.
[4] Angersfragmentet Fol. 3b col. 1 L. 11: umq̄ = umq*uam*.
[5] Neues Archiv XII, 330.

Ord, skal jeg ikke komme nærmere ind paa; ogsaa i dette Punkt røber H. sin fuldstændige Mangel paa Kendskab til ældre dansk Palæografi. Det turde derfor være tilstrækkeligt at henvise til *Begyndelsen* af Kongerækken i Necrologium Lundense, et Afsnit, der ligeledes maa henføres til første Fjerdedel af 12. Aarh. (Weibull, Weeke). Her ser man det unciale M anvendt to Gange strax i første Linie i Slutningen af et Ord ganske ligesom i Angersfragmentet, der altsaa paa dette Punkt viser Overensstemmelse med dansk Skrivebrug i Begyndelsen af 12. Aarh.

Den Kritik, Hasse i Neues Archiv havde rejst over Bruuns Aldersansættelse af Angersfragmentet, blev som sagt i XIV Bd. af samme Tidsskrift S. 137 ff. paany optaget til Drøftelse af O. Holder-Egger, der var klar over, at H.'s palæografiske Skøn over Fragmentets Alder hvilede paa et yderst svagt Grundlag, men ikke destomindre ligesom han var en bestemt Modstander af B.'s Antagelse, at *A* i Følge Skriftformen maatte henføres til Saxo's egen Tid. Holder-Eggers egne palæografiske Hypotheser synes dog ikke synderlig solidere underbyggede. Det er, som det hedder i Kogebøgerne, det samme serveret paa en anden Manér. Alligevel skal det anerkendes, at H.-E., ogsaa hvor han fejler, er en Videnskabsmand af et langt lødigere Præg og i Besiddelse af langt større Kombinationsevne end sin Forgænger.

Han er fuldkommen enig med Hasse i, at saadanne Skrifttræk, som dem *A* opviser, umuligt kan have været i Brug i Danmark i Tiden mellem 1180 og 1200. Sikre Støttepunkter for Rigtigheden af denne Paastand indlader han sig dog ikke paa at give. Jeg skal derfor søge at vise, hvorfor jeg ikke deler hans Anskuelse.

Til Sammenligning med Angersfragmentet ejer vi saagodt som ingen *danske* Codices fra *Slutningen* af 12. Aarhundrede. Et enkelt Haandskrift, rimeligvis skrevet af flere forskellige Hænder, kan dog utvivlsomt henføres til dette Tidsafsnit (Don. varior. 138. 4⁰ U. B.). Til dette kommer

jeg senere tilbage; som Hjælpemiddel til nøjere Bestemmelse af *Skrifttypen* i *A* lader det sig kun daarligt anvende, dels fordi der ikke tidligere er offentliggjort noget Facsimile deraf, og det saaledes vilde blive et Vidnesbyrd, som de færreste Læsere var i Stand til at kontrollere, dels fordi det er skrevet med overordentlig smaa Bogstaver og yderst ringe Linieafstand, saa mange Enkeltheder kun ses tydeligt under Lupen. Det Justinus Haandskrift, som Kålund (Palæogr. Atlas Bl. II) giver et Facsimile af, kan heller ikke bruges til dette Øjemed. Det er utvivlsomt fra 12. Aarh.; men vi har ikke Spor af Sikkerhed for, at det er skrevet i Danmark eller af en dansk Mand. Subskriptionen, som findes derpaa (Liber S*anc*te Marię de Sora per Manum domni absalonis archiepiscopi) viser ingenlunde, at det, som Kålund antager, er ført i Pennen af Ærkebiskop Absalon selv. Disse Ord er en Donationsformular fra Datiden, som angiver, at denne Codex er en Gave fra Ærkebispen til Sorø Kloster. Haandskriftet har altsaa været i hans Eje og er efter al Sandsynlighed af ham købt i Udlandet — hvor, er det ikke muligt med Sikkerhed at sige. Jeg er desuden ganske overbevist om, at det skriver sig ikke fra sidste, men fra første Halvdel af 12. Aarh.

Under disse Omstændigheder vil det derfor være nødvendigt ved Bestemmelsen af *Bogstavformernes Alder* i Fragmentet at benytte Haandskrifter, som dels er ikke saalidt ældre dels noget yngre (fra første Femtedel af 13. Aarh.). Paa denne Maade naar man ganske vist ikke til en i alle Enkeltheder helt sikker Afgørelse, men dog til et ret velbegrundet Skøn. Af ældre Haandskrifter vælger jeg da enkelte Partier af Necrologium Lundense og Liber Daticus Lundensis, som er affattede i Codexform og udførte med en Skrift, der i Størrelse omtrent falder sammen med Angersfragmentets; de tilhører alle Perioden 1100—1150, nogle et ret tidligt Tidspunkt af den (1120—30), andre Slutningen (c. 1145). Skøndt disse Partier altsaa er forholdsvis gamle, viser de dog klart paa de allerfleste Punkter en tydelig Overensstemmelse med

Fragmentets *Bogstavformer*. *Typisk* Forskel findes der efter min Opfattelse kun med Hensyn til tre Punkter: Paa Fragmentets fire Blade forekommer det versale N hverken inde i Ord eller i den bekendte Ligatur NT, medens man støder paa det hist og her i Necrologiet. Dette N som den karolingiske Minuskel arvede fra den merowingiske Skrift, forsvinder imidlertid fra c. 1150 og forekommer næppe i Haandskrifter fra Aarhundredets Slutning.

Hvor i Fragmentet to p'er støder sammen, er det førstes Runding delvis skubbet ind i det sidstes (pp). Ogsaa dette er en Ejendommelighed, en Ligatur, der først begynder at gøre sig gældende i Slutningen (sidste Halvdel) af det 12. Aarh., og som man derfor ikke kan vente at finde hverken i Necrologium Lundense eller i de paagældende Partier af Liber Daticus.

Endelig er i Fragmentet de store Bogstaver C, E, T næsten overalt, G to Gange smykkede paa Midten med en til Højre udbuet Runding og Q med en lignende buet Inderstreg. Heller ikke til dette Fænomen vil man finde Magen i Haandskrifter før efter Midten af 12. Aarh., men i Slutningen af Aarhundredet er det ret hyppigt.

Bortset fra disse Ting er der typisk sét ingen paaviselig Forskel. Derimod er der kalligrafisk set ikke ringe Uoverensstemmelse. Den Haand, vi møder i Angersfragmentet, er nemlig en udpræget Dokumenthaand. Man ser det bedst i de Partier, som omfatter de adoniske Vers: Det lange s bærer her hyppigt Sløjfe foroven og langt Sving til Venstre forneden; l og b har undertiden uforholdsmæssig lange Stave uden Spalte eller Ombøjning foroven, Stammen af q har to Gange i Stedet for at afsluttes med en lille til Højre opadgaaende Skraastreg (Bl. 1a L. 3) faaet et langt Sving til Venstre (Bl. 2a L. 7; 2b L. 8), altsammen Ting som er ejendommelige for det 12. Aarhundredes Dokumentskrift. Alle disse Ejendommeligheder, kun mere udprægede og gennemførte, iagttages saaledes paa T. LI i Kålunds Atlas (Absalons Gave-

brev til Marieklostret i Roskilde, der er skrevet i Tiden mellem 1158 og 1177).

Gaar vi nu lidt længere ned i Tiden, til Begyndelsen af 13. Aarh., vil det ligge nærmest at sammenligne Fragmentets Bogstaver med dem, vi finder i det tidligst nedskrevne Parti af Exordium Caræ Insulæ, der stammer fra Aarene 1207—1216. Skriften i dette Afsnit af den bekendte Codex er sjælden smuk, stor og tydelig, en typisk Bogskrift. Denne Ejendommelighed maa vi altsaa ved Sammenligningen lade ude af Betragtning; men bortset herfra, kan der ikke være Tvivl om, at baade Fragmentet og Exordium begge er smukke Exempler paa den karolingiske Minuskel fra Tiden *omkring* 1200, og, hvad Bogstavformerne angaar, staar hinanden meget nær.

I denne Forbindelse vil jeg ogsaa gærne have Lov til at medtage til Sammenligning et andet dansk Dokument, der synes mig i flere Henseender — altsaa ikke blot hvad Skriften angaar — at kaste Lys over Angersfragmentet, nemlig Abbed Gunners Voldgiftskendelse angaaende Engene paa Læsø fra 1219. Dokumentet er uden Underskrift, men Abbedens Segl er vedhængt; Kendelsen begynder saaledes: Ego frater Gunnarus cet. Efter Formen at dømme kan der næppe være Tvivl om, at Dokumentet er udfærdiget med Abbedens (den senere Viborgbisps) egen Haand. Han var dengang vel 67 Aar gammel, saare berømt for sin Lærdom og Færdighed i alle boglige Kunster, som han havde tilegnet sig i sine unge Dage ved Studieophold i Paris, ikke i de hjemlige Skoler. Ved Studierne dér spillede, som vi véd, skriftlige Opgaver en meget stor Rolle. De unge maatte med andre Ord gennem Undervisningen ogsaa tilegne sig den i Datidens Frankrig brugelige Skrifttype og Stavemaade vel at mærke for Livet. Naar vi derfor træffer et af Abbed Gunner 1219 affattet Dokument, repræsenterer det i alt væsentligt den samme skriftlige Udtryksform, som han anvendte i sine unge Dage, altsaa i Slutningen eller sidste Halvdel af 12. Aarhundrede. Brevet

er for os et Vidnesbyrd om en fransk uddannet Klerks Skriveform ved dette Tidspunkt, og det er interessant at lægge Mærke til, hvor nøje den stemmer med Angersfragmentets. Det eneste, der skiller, er i Virkeligheden den forlængede Stamme i r og enkelte andre Bogstaver, dvs. den gennemførte Dokumentstil, som er anvendt i Kendelsen.

Vi kommer nu til de væsentlig orthografiske Enkeltheder, som har vakt Anstød hos Holder-Egger, og som han tillægger en afgørende Betydning ved Fragmentets Datering. Først hedder det[1]: 'Um eines anzuführen, es ist durchaus unglaublich dass zu dieser Zeit das *c* und *t* so ganz ähnliche kaum unterscheidbare Form in Dänemark gehabt haben wie das Fragment aufweist'. Jeg maa tilstaa, at denne Bemærkning sætter mig i den allerstørste Forundring. Nu har jeg dog sét i alt Fald gode Prøver af de Haandskrifter, som findes her i Danmark og med Sikkerhed kan henføres til 12. Aarh. De er jo ikke mange, men for nogle af dem gælder, at de er skrevne med forskellige Hænder, hvorved de afgiver et flerstemmigt Vidnesbyrd. For dem alle — enten de nu tilhører et lidt ældre eller lidt yngre Afsnit af 12. Aarh. — gælder, at *c* og *t* skrives paa samme Vis som i Angersfragmentet, og enhver, der blot er en lille Smule øvet i at læse Haandskrifter fra denne Periode, vil, naar da ikke Skriften af anden Grund er utydelig, med Lethed kunne se Forskel paa c og t. Begge er ganske vist, med Undtagelse af visse Ligaturer, af ens Højde, men *c's* Stamme har næsten altid en stærkere Bøjning og ender foroven med en nedadgaaende Krumning til Højre, medens *t* lige under Stammens Top skæres af en tværgaaende Streg, hvis venstre Ende er meget kort, medens den højre er længere og *altid* forbindes med det følgende Bogstav. Danner *t* Ordets sidste Bogstav, strækker Tværstregen sig et godt Stykke henimod det paafølgende Ord. Jeg indrømmer gærne, at de to Bogstaver undertiden *flygtigt set*

[1] Neues Archiv XIV, 138.

kan have en vis Lighed. Dog saadanne Tilfælde kan man støde paa i alle Haandskrifter fra denne Periode, ikke blot i Angersfragmentet, hvis Hovedtext kun ved grov Skødesløshed fra Læserens Side kan give Anledning til Forvexling i dette Punkt.

Skøndt Bruun's photo-lithografiske Gengivelse ingenlunde er ideel, vil jeg dog gøre Holder-Eggers Slutningsord i denne Anke til mine: »Dieses (das Fragment) ist ja durch die photolithographische Reproduktion von Bruun allgemein zugänglich, und somit jeder in der Lage dieses Urtheil zu prüfen«.

Medens saaledes Holder-Egger anser det for ganske urigtigt at henføre Fragmentet til det 12. Aarh.'s Slutning, kan han jo paa den anden Side heller ikke følge Hasse, der sætter det til Slutningen af 14. Aarh. Efter hans Mening er det skrevet i Slutningen af 13. Aarh.; dets Tilblivelse falder altsaa ubetinget efter Saxo's Død. En Støtte for sin Tidsansættelse finder han navnlig i visse orthografiske Ejendommeligheder. Herom hedder det (l. l. S. 138): »Sicheres noch als die Schrift erweist das die Orthographie. Sehr mit Recht hat Hasse hervorgehoben, dass im Fragment durchaus schon *ci* für *ti* steht, und so oft das vereinzelt auch schon im 12. Jahrh. und früher vorkommt, so wird man doch keine Handschrift dieser Zeit aufweisen können, in der das durchweg wie hier der Fall ist«. Hertil føjes saa i en Anmærkning følgende: »Namentlich ist zu bemerken, dass im Fragment auch in Worten wie pociende eciam nupciarum schon durchweg *ci* steht in welche es erst spät eindringt«. Jeg skal først gøre opmærksom paa, at den autoritative Sikkerhed, hvormed Holder-Egger her optræder, ikke er paa sin Plads. Det ser ud, som om han talte paa Grundlag af vidtløftige Undersøgelser; i Virkeligheden er det kun ganske løse Paastande, han fremsætter. Det overlades saa Læseren at modbevise dem — hvis han kan.

Den Del af dem, han har placeret i Anmærkningen, er

det nu let nok at gendrive selv ved Hjælp af de faa danske Haandskrifter, vi raader over. Necrologium Lundense, som jeg alt tidligere har omtalt, og som L. Weibull fornylig har offentliggjort i diplomatisk Udgave, indeholder, som ovenfor bemærket, ogsaa et længere sammenhængende Stykke *Consuetudines canonice* nedskrevet kort efter 1120. Her finder vi paa 31 Sider ikke mindre end 28 Gange *ci* for *ti*. Blandt de optegnede Exempler anfører jeg: psalmos pęnitenciales (S. 18 L. 1 f. o.), excuciat (S. 23 L. 14 f. n.), accione (S. 24 L. 13 f. n.), sentenciam (S. 31 L. 2 f. o.), pacientię (S. 32 L. 5 f. o.). Som man ser, er dette netop den Art Former, i hvilke Holder-Egger dristigt paastaar, at *ci* 'erst spät eindringt'. I Kong Knuds Gavebrev fra 1086, indført i Necrologiet 1124, møder vi endvidere scienciam. Helt sent optræder disse Former altsaa ikke, i hvert Fald ikke i Danmark.

Et lille — ikke videre lystigt — Indblik i Beskaffenheden af det Materiale, paa hvilket Holder-Eggers Dom hviler, giver han os S. 138 i disse Ord: 'Es sind genug Facsimiles von dänischen Codices *des 12. bis 14.* Jahrhunderts bekannt um erkennen zu lassen, dass sich die dänische Schrift mit der niederdeutschen auf gleichen Entwicklungsstufen bewegt vielleicht noch hinter dieser in der Entwicklung bewegt'. For det 12. og en Del af det 13. Aarh.'s Vedkommende er hans Skøn ganske urigtigt. Danmark modtog den Gang sine væsenligste Impulser paa Skriftens Omraade ikke fra Nordtyskland, men fra Frankrig. Derimod kan jeg fuldkomment slutte mig til ham, naar han i en anden Note til samme Side i Anledning af Hasses forkerte Tidsbestemmelse af Fragmentet bemærker 'man kann aus den vier erhaltenen Blättern von Angers noch nicht schliessen, dass der Schreiber des Codex überall *ci* geschrieben hat'. Man ønsker kun, at ogsaa han selv i sine andre orthografiske Paastande havde taget sig dette Forbehold ad notam. Den snurrige Begrundelse, han giver deraf, forstaar jeg forøvrigt slet ikke. Han bevæger sig her i et sprogpsychologisk Milieu, som

for mig er et lukket Land. Heller ikke kan jeg paa nogen Maade dele det haandfaste og énsidige Synspunkt, han anlægger overfor middelalderlig latinsk Orthografi.

Det latinske Sprog var Middelalderen igennem i alt væsentligt et dødt Sprog, en Arv Kirken førte med sig fra det undergaaede romerske Verdensrige, og som dens Ritus, Autoritet og Kultur sikrede en sproglig Skintilværelse gennem lange Tider. Derfor undergik Latinen i denne lange Periode heller ikke det Formskifte og de lydlige Forskydninger, der er alle levende Sprogs uundgaaelige Lod. Saaledes som det var overleveret fra Oldtidens Slutning, bevaredes det efter den karolingiske Renaissance uden væsentlige Ændringer; men mindre sproglige Forskydninger indtraadte dog i Tidens Løb. Thi skøndt Latin var et dødt Sprog, *taltes* og skreves det dog til Stadighed; alle, der tjente Kirken, maatte nødvendigvis lære det ved Siden af deres Modersmaal. Saaledes kunde det jo ikke undgaas, at de barbariske ɔ: de nationale Tungemaal i Tidens Løb uvilkaarligt paavirkede denne sproglige Enklave, afsatte ny syntaktiske Konstruktioner og ny Glosser indenfor dens Omraade, gav Anledning til skiftende Udtale og for Latinen uorganiske Lydforbindelser, som havde deres Rod i de nationale Sprog. Dette er naturligvis sket ganske uvilkaarligt og, saa vidt jeg kan skønne, i ret stort Omfang.

Hvilken Rolle de enkelte Sprog spillede ved disse Ændringer, er næppe endnu tilstrækkeligt undersøgt, og de har vel heller ikke alle sat sig Spor i det skrevne Sprog; men enhver, der sysler med middelalderligt Latin, støder idelig paa mærkelige Stavemaader og sjældnere Formændringer, som kun kan forklares paa denne Vis. Størsteparten af disse Særformer er dog rent ephemere Fænomener: de kommer, forsvinder og dukker undertiden op igen. Mere varig Betydning faar vistnok kun de, der udgaar fra Italien, Europas aandelige Foregangsland i Middelalderen og Kirkens Hovedsæde. Grunden er, at de optoges af de italienske

Skriveskoler, som gav Tonen an, og efterlignedes kritikløst, ganske som en ny Mode, i andre Lande, hvor de ingen Rod havde i det nationale Sprog. Dette gælder saaledes det her omhandlede Fænomen *(ci* for *ti)*. Følgen blev, at Skriveren behandlede den Slags Ting med den største Vilkaarlighed. Det var Retskrivningsvarianter, for hvis Oprindelse og Betydning de ikke havde nogen Forstaaelse.

Saaledes bar øjensynlig den Mand sig ad, som indførte det ovenfor omtalte Stykke (Consuetudines canonice) i Necrologium Lundense. Umiddelbart efter hinanden skriver han *cogitatione* og *delectacio* (S. 17 L. 3 f. n. og L. 2 f. n.), *pęnitenciales* og *orationibus* (S. 18 L. 1 og 2 f. o.); ja S. 32 L. 5 f. o. *pacientię*, hvor begge Stavemaader staar fredeligt Side om Side i *samme Ord*. Om en *fremadskridende Udvikling* af Fænomenet som den, Holder-Egger drømmer om, kan der altsaa slet ikke være Tale. Dette fremgaar ogsaa tydeligt nok deraf, at samme Skriver nogle Steder tilsyneladende foretager en retrograd Bevægelse og skriver *ti*, hvor der ubetinget burde staa *ci* (sotietatem S. 15 L. 5 og 6 f. o.; S. 42 L. 12 f. o.; offitio S. 16 L. 6 f. n.; inspitiat S. 21 L. 15 f. o.; respitiunt S. 31 L. 8 f. o.). Den samme Mærkelighed kan forøvrigt iagttages andetsteds, saaledes i den Justinuscodex, som Absalon skænkede Marieklostret i Sorø (se Kålund, Palæogr. Atlas. T. IV: in formam prouintię redegit; K. har gengivet Stedet urigtigt i Transscriptionen).

Nu er det jo en bekendt Sag, som man tidt nok har Lejlighed til at se Exempler paa, at i mange orthografiske Smaating følger nogle Mennesker Modens eller Skolens Parole konsekvent, andre ikke. Paa dette Omraade spiller snart individuel Tendens til større eller mindre Regelmæssighed, snart den Skole, Vedkommende har gennemgaaet, en betydelig Rolle. Det samme var i ligesaa høj eller maaske endnu højere Grad Tilfældet i Middelalderen, fordi Lærerne i de mange forskellige Klosterskoler i saa Henseende fulgte forskellige Traditioner undertiden vel ogsaa deres eget Hoved

og ikke som her i Landet var bundne af ministerielle Retskrivningsbestemmelser.

Det er ingenlunde nogen let Sag at skaffe sig Indblik i, hvilke Retskrivningsregler der til en given Tid — i dette Tilfælde altsaa Slutningen af det 12. Aarhundrede — kom til Anvendelse. Rent i Almindelighed har det heller ikke synderlig Interesse undtagen for Palæografiens Historie. Thi de enkelte følger ikke Trup, bl. a. fordi Moden eller Reformen paa sin Vandring ikke naaer lige hurtigt frem til dem alle. Skal et Haandskrifts Alder bestemmes væsentlig paa Grundlag af dets orthografiske Ejendommeligheder, vil det derfor først og fremmest være nødvendigt at afgøre, hvor det er blevet til. Herom hersker der for Fragmentets Vedkommende nogenlunde Enighed: det Haandskrift, hvoraf det engang udgjorde en Del, er skrevet i Danmark. Ligger Sagen nu saaledes, som den i dette Tilfælde gør, at der ikke findes tilstrækkeligt Sammenligningsmateriale indenfor Landet selv, og at der ikke kan paavises en *selvstændig* national Udvikling, men at denne foregik under fremmed Paavirkning, vil Opgaven være at fastslaa, hvorfra Paavirkningen paa det givne Tidspunkt udgik, og da der ikke kan være Tvivl om, at det Land, hvor danske Gejstlige — Skrivekunstens Udøvere i Datiden — gennem det 12. Aarh. saagodt som udelukkende søgte deres Dannelse tidt gennem aarelange Studier, var Frankrig, særlig dets Hovedstad Paris, vil det være klart, at her og ikke i Nordtyskland maa vi søge de Forbilleder, de fulgte ogsaa for Skrivekunstens Vedkommende. Saxo — thi om ham drejer det sig jo her — danner i denne Henseende ingen Undtagelse. Som vi nedenfor skal se, kan det af hans Værk bevises, at han har studeret i adskillige Aar i Paris, før han traadte i Absalons Tjeneste.

Det vilde derfor være af stor Interesse, hvis vi kunde danne os en Forestilling om, hvilke orthografiske Regler der særlig paa de her omhandlede Punkter fulgtes i det 12. Aarhundredes Frankrig indenfor Klostrene, og der er virkelig be-

varet to ejendommelige Mindesmærker, som giver et saadant orthografisk Tidsbillede.

Det ene af dem er fra 1118, det andet fra 1122; det sidste er endda bevaret i Original, saa man derigennem faar et anskueligt Billede af en stor Mængde nøjagtigt tidsbestemte typiske Hænder. Selvfølgelig var disse Skrivere ikke alle lige gamle, saa nogle Hænder maa antages at vise frem, andre tilbage.

De to Mindesmærker, jeg sigter til, hører til de saakaldte Rouleaux des morts, omfangsrige Sendebreve, som Klostre og Kapitler i de fleste europæiske Lande, ogsaa her i Danmark, udsendte til andre gejstlige Stiftelser, som stod i Broderskabsforhold til dem, med Anmodning om at bede for deres Døde. Skrivelserne udfærdigedes sædvanligvis i Form af en mer eller mindre omfangsrig Rulle og, naar det drejede sig om en enkelt særlig notabel Persons Dødsfald, indlededes den altid med en længere Redegørelse for den Afdødes Liv, Fromhed og Fortjenester. I hvert af de Klostre, Sendebudet (rolliger) henvendte sig til paa Rundrejsen, der undertiden kunde vare et Aar eller længere, indførte Abbeden (Abbedissen) eller den Gejstlige, der fungerede som Skriver, vedkommende Stiftelses Navn og hyppigst en ganske kort Bemærkning om, at Ønsket skulde blive efterkommet, samt Navnene paa de Brødre eller Søstre, som fornylig var døde dér, med Anmodning om til Gengæld at bede for disse.

Men, navnlig i det 12. Aarhundrede var det Skik, naar den Afdøde havde spillet en fremragende Rolle, at der desuden tilføjedes et længere eller kortere Æredigt, som priste Vedkommendes Fortjenester og udtalte Forvisning om, at den evige Salighed var blevet ham eller hende til Del. De fleste af disse Mindesmærker er, som sagt, nu gaaede til Grunde, en Del findes kun i tilfældigt bevarede Fragmenter; men to meget omfangsrige fra det 12. Aarh. foreligger saa godt som fuldstændige og er 1867 udgivne af Leopold Delisle i hans bekendte Værk *Les rouleaux des morts du IX au*

XV siècle. Det ene er udfærdiget i Anledning af Vilhelm Erobrerens Dronning Mathildes Død i Klostret i Caën; det andet ved den fromme Vitalis' Død 1122. Han havde grundlagt Abbediet Savigny, og der gik stort Ry af hans Hellighed; Budet med Rullen besøgte ikke færre end 208 gejstlige Stiftelser, blandt disse ogsaa en Del engelske. En Udgave med Faksimiler af enkelte Stykker af det vidtløftige Dokument blev 1848 af La Société des Antiquaires de Normandie offentliggjort i Selskabets Mémoires Ser. 7, 229; Prøver af Rullen har ogsaa Sylvestre offentliggjort i Paléographie générale P. 1—4. Paris. 1839—41. Pl. 182; smlgn. endvidere Musée des archives de l'Émpire. 1867. p. 87—93, samt Album paléographique publié par la Société de l'École des chartes. Paris. 1887. Fol. max. Pl. 30. Gennemlæser man nu disse to Ruller, bliver det indlysende, at de talrige Skrivere fra Begyndelsen af det 12. Aarhundrede, der for Størstedelen havde hjemme i Nordfrankrig, i adskillige Smaating fulgte en forskellig Retskrivning. Hvad Anvendelsen af *ci* for *ti* angaar, skriver Hovedparten konsekvent *ti*, eń stor Del vakler mellem begge Stavemaader, medens enkelte gennemfører *ci* for *ti*.

Til disse sidste hører saaledes Forfatteren af det meget lange Digt til Mathildes Ære (Titulus 139; S. 236), Forf. af Tit. 181 S. 257; endvidere Forfatteren af Tit. 71 (S. 309), Tit. 204 (S. 342) til Vitalis' Ære. Fremdeles lærer Delisle's Værk os, at den *Vaklen,* vi allerede i 12. Aarh. saa hyppigt finder mellem *ci* og *ti, langt fra hører op, naar vi kommer ind i det 13de;* smlgn. saaledes den lange Fortale til Guillaume des Barre's Rulle fra 1233 (S. 407 ff.), endvidere at den *fortsættes ind i det 14. Aarh.* (Rullen fra Abbediet St. Pierre-Mont fra 1305 S. 427—30), medens *ti* konsekvent gennemføres i Rullen fra Corbie, der tilhører samme Tid (S. 443 ff.)[1]. Noget lignende kan iagttages i franske Dokumenter fra

[1] Det samme Fænomen gør sig forøvrigt gældende blandt Renaissancens Forfattere.

12. Aarh., af hvilke jeg dog kun har haft Lejlighed til at gennemgaa et mindre Antal i diplomatisk Udgave, og i et Dokument fra 1201, hvis Skriver dog maa antages at have lært sin Kunst i Slutningen af 12. Aarh., finder vi *ci* konsekvent gennemført (9 Gange). Jeg ser ikke rettere end, at denne orthografiske Ejendommelighed ud fra det, her er vist, for Frankrigs Vedkommende absolut ikke egner sig til at bruges ved palæografisk Aldersbestemmelse. Baade i det 12., 13., og 14. Aarh. finder man snart og vel hyppigst Vaklen, snart gennemføres *ci* eller *ti* konsekvent. Da nu saagodt som alle danske Gejstlige i det 12. og 13. Aarh. fik deres Uddannelse i Frankrig, og da dette utvivlsomt gælder for Saxo's Vedkommende, kan man betragte denne Indvending mod at henføre Angersfragmentet til det 12. Aarh.'s Slutning som irrelevant.

Adskillig mere Vægt lægger Holder-Egger paa en anden orthografisk Ejendommelighed i Fragmentet. Desangaaende lyder hans Ord (N. Arch. XIV S. 138–39): »Noch wichtiger aber ist, was Hasse nicht anführt, dass in dem Fragment durchweg schon einfach e für *ae* und *oe* geschrieben ist, niemals mehr geschwänztes ę vorkommt. Das wäre in einer Handschrift des 12. Jahrhunderts unerhört, auch aus dem Ende desselben wird man schwerlich einen Codex nennen können, in dem niemals mehr e erscheint. Zu Anfang des 13. Jahrhunderts *beginnt* dieses seltener zu werden und allmählich aus den Handschriften zu verschwinden, wird um diese Zeit mit Vorliebe in solchen Worten geschrieben, welchen einfaches e organisch ist (ecclesia). Erst um 1220 bis 1225 verschwindet es ganz aus den Handschriften, und ein Codex in dem es nicht mehr vorkommt, ist (abgesehen von italienischen) a priori nach Anfang des 13. Jahrhunderts zu setzen. Also auch diese Eigenschaft der Blätter von Angers ist mit Saxos Zeit unvereinbar«.

Denne med saa stor Sikkerhed fremsatte Paastand er baade i sin Almindelighed, og hvad alle Enkeltheder angaar, uholdbar. Jeg kender ganske vist intet til det Haandskrift-

materiale, Holder-Egger grunder den paa. Derom siger han nemlig ikke et eneste Ord; men jeg formoder rigtignok, at det ikke er af den Beskaffenhed, at det blot i nogen Maade kan berettige til saadanne Paastande.

Til at begynde med skal jeg henvise til et Udsagn af en anden tysk Forsker, hvis Haandskriftkendskab, ogsaa hvad tyske og engelske Manuskripter angaar, sikkert fuldt ud kan staa Maal med Holder-Eggers, nemlig Professor Franz Steffens. Denne udtaler sig i anden Udg. af Texten til hans bekendte palæografiske Tavleværk S. XIX saaledes[1]: »Für ae und oe steht [in dem karolingischen Minuskel] sehr häufig eine Ligatur oder geschwänztes e — e caudata, das ebenfalls aus einer Ligatur entstanden ist, denn der Schwanz hatte ursprünglich den Gestalt eines kleinen a — oder aber einfaches e. Einfaches e ist in älterer Zeit seltener. Seit dem zehnten Jahrhundert herrscht in vielen Handschriften geschwänztes ę vor; daneben wird einfaches e immer häufiger und *verdrängt schliesslich gegen Ende des XII Jahrhundert ę ae und oe aus den lateinischen Texten fast vollständig* «[2].

Hverken Holder-Egger eller Steffens har, saavidt jeg véd, haft Kendskab til danske Dokumenter eller Haandskrifter fra det 12. Aarh. De kan altsaa ikke engang delvis have benyttet saadanne Vidnesbyrd som Grundlag for deres Skøn; men ogsaa hvad man kan uddrage af dem synes bestemt at tyde paa, at Steffens' Skøn er rigtigt, Holder-Eggers galt.

Lad os begynde med Enkelthederne: H.-E. paastaar altsaa, at, strax naar vi kommer ind i det 13. Aarh., begynder ę at blive sjældnere for efterhaanden at forsvinde fra Haandskrifterne. Jeg skal hertil bemærke, at jeg ikke har stødt paa det i noget dansk Hdskr. eller Dokument, som med Sikkerhed kan henføres til Begyndelsen (ɔ: første Trediedel) af 13de Aarh.; paa det Tidspunkt er det allerede fuld-

[1] Fr. Steffens, Lateinische Paläographie. 2. Aufl. Trier. 1909. Fol.
[2] Udhævelsen af de sidste Ord er foretaget af mig.

stændig forsvundet herhjemme[1]. Endvidere hævder han, at ved dette Tidspunkt anvendes det fortrinsvis i saadanne Tilfælde, hvor e uden Krølle er 'organisk', dvs. *ikke* svarer til et oprindeligt ae eller oe. For danske Haandskrifters og Dokumenters Vedkommende maa ogsaa denne Regel siges at være aldeles forkert, idet ę i saadanne Ord forekommer endog særdeles hyppigt allerede i det 12. Aarhundredes Begyndelse. I det oftere citerede Afsnit af Necrol. Lund., som bærer Overskriften *Consuetudines canonice,* fra Begyndelsen af 12. Aarh., anvendes e og ę for det første saa at sige ganske i Flæng[2]; endvidere forekommer her ę overordentlig hyppigt i Ord, hvor e uden Krølle er 'organisk', saaledes aldeles overvejende i *ecclesia* og deraf dannede Ord, yderligere i *ętiam*, *etate*(!), *caritatę, cęteris*, *lętaniam*(!), *piętatis, cęlebrent.* Jeg skal i denne Sammenhæng blot lige pege paa, at Holder-Egger har været særlig uheldig, naar han som Exempel valgte Ordet ecclesia. Adskillige Manuskripter fra 12. Aarhundrede viser nemlig, at den almindelige Udtale af Ordet dengang var aecclesia. Brugen af ę hænger altsaa i dette Tilfælde sammen med Udtalen. Noget lignende gør sig omend paa modsat Vis gældende ved Præpositionerne *præ, præter* og deres Sammensætninger, der saagodt som uden Undtagelse

[1] Hvad angaar Forekomsten af ę i danske Hdskr. og Dokumenter fra 13. Aarh.'s Begyndelse, har allerede Dr. Kr. Kålund taget Afstand fra Holder-Egger og støttet sin Mening paa adskillige gode Exempler (Fort. Noten til S. VI). De der anførte Exempler kunde forøges med endnu flere. — Donationsformlen paa det af Absalon til Marieklostret i Sorø skænkede Hdskr. af Justinus (Liber sancte Marię de Sora. per manum domni Absalonis archiepiscopi) er vist næppe tilføjet efter 1201 (Absalons Dødsaar). Sammenhængen er vel den, at Haandskriftet af Absalon blev købt til Brug for, men ikke som Gave til Saxo. Inden denne fik det udleveret til Benyttelse, er det blevet noteret paa Manuskriptet, at det var Marieklostrets Ejendom, og derom faar Saxo i Absalons Testamente Paamindelse: han skal *bringe det tilbage* (referre) til Klostret. Derfor kan heller ikke denne Paategning bruges som Bevis for Brugen af ę i Danmark efter 1200.

[2] Smlgn. f. Ex. S. 45 L. 5 f. o. misericordie tuę. Saaledes oftere lige efter hinanden baade i dette Stykke og andetsteds.

i det 12. Aarh. skrives *pre, preter,* fordi deres e dengang gennemgaaende udtaltes som *e,* ikke som *ae.* Gaar vi nu ned til Aarhundredets sidste Halvdel, kan man iagttage, at ę dengang i danske og for den Sags Skyld ogsaa i svenske Dokumenter[1] synger paa sit sidste Vers. I Absalons Gavebrev til Marieklostret i Roskilde, der er udateret, men maa henhøre til Tidsrummet 1158—1177, forekommer *e,* hvor man kunde vente *ę,* ialt 11 Gange, ę kun to Gange, og i det ene af disse Tilfælde er det endda anvendt galt (*mę* for *me* L. 2 f. o. i Kålunds Atlas T. XXIX).

Fremdeles skal jeg henlede Opmærksomheden paa et Haandskrift, som absolut bør inddrages i disse Undersøgelser, men hidtil ikke har været tidsbestemt rigtigt. At det skriver sig fra sidste Halvdel — maaske snarest Slutningen — af det 12. Aarhundrede og har været i dansk Eje lige fra den Tid, er der ingen Tvivl om. Ikke destomindre forekommer det mig sandsynligt, at det er blevet til i Frankrig under ganske særlige Omstændigheder, hvorom mere nedenfor.

Den Codex, jeg sigter til, tilhører Universitetsbiblioteket i Kbhvn. og bærer Signaturen *Donationes variorum 138, 4to.* Haandskriftet bestaar af Pergamentsblade af ret forskellig, gennemgaaende ikke særlig fin Kvalitet. Det er desværre meget hensynsløst beskaaret, sandsynligvis ved den sidste Indbinding eller Ombinding, der fandt Sted i Begyndelsen af det 19. Aarh., hvilket ses dels af Bindets hele Karakter dels af Vandmærket paa Forsatspapiret[2]. Ved denne Lejlighed blev Snittet farvet rødt, og et Sæt Blade (Fol. 9—16) hæftet ind paa en gal Plads; de burde være anbragte mellem Fol. 18 og 19, da de udgør Begyndelsen af Petri Aberagilis (?) Kommentar til Genesis, men nu skiller de to sidste Blade af Simonis Kommentar fra Resten. At Rækkefølgen er den her angivne, ses bl. a. af Skriften, som er forskellig i de to Kommentarer. Hele

[1] Kr. Kålund, Pal. Atlas. Indl. S. VI. N.

[2] Ørholm efter 1808; smlgn. Kaptajn T. Lassen, Danske og norske hist. Vandmærker. Odense 1922. Tv.folio.

Haandskriftet udgør nu 132 Blade, af hvilke kun ganske faa ikke er helt udfyldte. Skriftfeltets Størrelse er 16 × 9 cm, Skriften overalt lille og sammentrængt, tidt rigelig spækket med Forkortelser, men gennemgaaende tydelig, i visse Afsnit endda sjælden smuk og fast, prydet med enkelte smagfulde Initialer. Gennemsnitlig gaar der 50 Linier paa hver Side og 60 Bogstaver paa hver Linie; hver Side rummer altsaa c. 3000 Bogstaver.

Haandskriftets Skæbne har aabenbart ikke været helt blid; thi de bevarede 132 Blade udgør kun en Del af den oprindelige Helhed. Hvor stor en Del, er ikke godt at sige; men i hvert Fald kan det oplyses, hvad der nu mangler. Paa Bl. 1_r har nemlig en Haand fra sidste Halvdel af 12. Aarh. næsten med lutter Versaler skrevet følgende:

Transitus super Genesim. Exodum. Leviticu(m). Nume | ri(!). Deuteronomiu(m). Super duodecim Proph(et)as et sup(er) Ysaiam. | Augustin(us) De heresibus[1] et Sententię breves de | sacramentis.

Noget længere nede paa Siden læses:

Sanctę Marię Herivadensis

og nederst paa Siden:

Per manum Sveno Symonis.

Heraf kan ses, at foruden Slutningen af Kommentaren til Jesaia mangler endnu to Afhandlinger i den oprindelige Bestand. Tilbage er tre Kommentarer til Genesis; Forfatternes Navne er tilskrevne i Randen ud for den første Linie med rødt Blæk: [Si]monis in Genesim[2], Petri Ab(er)agil(is) in Genesim, Hugonis in Genesim. Endvidere to Kommentarer til Exodus, tre til Leviticus, en til Numeri, en ganske kort til Deuteronomium, en til de tolv smaa Profeter, og en meget udførlig til Jesaia. Rækkefølgen og Fordelingen er: Fol. 1_v—8_v, 17_r—18_r indtil Midten (Resten af Siden blank) Simonis in

[1] Foran *et* staar et Forkortelsestegn, der har samme Betydning.

[2] De to første Bogstaver af Forfatternavnet er bortskaarne ved Ombindingen.

Genesim; Fol. 9_r—16_v, 19_r—25_v Petri Aberagilis in Genesim; Fol. 26_r—34_v øverst paa Siden Hugonis in Genesim; Fol. 34_v—Fol. 37_r In Exodum; Fol. 37_v—43_v øverst paa Siden (Resten blank) In Leviticum; Fol. 44_r—75_r (paa Fol. 75_v kun nogle Penneprøver) In Exodum; Fol. 76_r—81_r øverst paa Siden In Leviticum; Fol. 81_r (øverst) til 85_r øverst paa Siden In Librum Numeri; Fol. 85_r (øverst)—85_v indtil noget over Midten In Deteronom. (!); Fol. 85_v—86_v Midten In Leviticum (Resten af Siden blank); Fol. 87_r—93_v In XII Prophetas; Fol. 94_r—132_v In Ysaiam.

Denne Codex er skrevet med flere forskellige Hænder; selv indenfor kortere Mellemrum synes Skriverne undertiden at have vexlet[1]. Dette Punkt har jeg dog ikke gjort til Genstand for indgaaende Undersøgelse, da det i den foreliggende Sammenhæng ingen væsentlig Interesse har. Derimod mener jeg, det vil være af Betydning at naa til Klarhed om, hvorledes denne Samling, som antagelig engang blev anlagt af en Mand, der senere indtraadte som Munk i Herrisvad Kloster, oprindelig kom i Stand. Alle Afsnit er, saavidt jeg kan skønne, blevet skrevne omtrent paa samme Tid; synderlig stor Aldersforskel er der i hvert Fald ikke mellem de enkelte Afsnit af Haandskriftet, set fra et *palæografisk* Synspunkt.

Hvem den Hugo er, der angives som Forfatter af den ene Genesis Kommentar, kan siges med Sikkerhed. Kommentaren er et Arbejde af den berømte Mystiker Hugo af St. Victor (1097—1141). Blandt hans Værker er ét[2], som bærer Titlen 'Annotationes elucidatoriae in Pentateuchum', og sammenligner man disse Annotationes til Genesis og Exodus med de Kommentarer i Haandskriftet til Genesis og Exodus, som tillægges Hugo, viser det sig, at de for Størstedelen er enslydende. De Recensioner, som er offentliggjorte i Migne's Samling, repræsenterer aabenbart den endelige, noget fyldigere Redaktion med adskillige Tilføjelser. Maaske er ogsaa

[1] Se saaledes Bl. 85—87.

[2] Offentliggjort i Migne's Patrologia Latina. T. 175, S. 29—86.

Kommentaren til Leviticus (Fol. 37_v—43_v) af ham; men den endelige Redaktion er for dette Skrifts Vedkommende saa medtaget, at Sammenligning med Manuscriptet kræver et nøjere Studium, som jeg maa overlade til andre. Efter mit Skøn har vi i Haandskriftet de to førstnævnte Kommentarer i den Skikkelse, hvori han fra Kathedret foredrog dem for sine Disciple; det er altsaa med en moderne Betegnelse *Kollegiehefter*. Om de af den Grund maaske kan paaregne Interesse i theologiske Krese, véd jeg ikke. Hugo's berømteste Værk var uden Tvivl Skriftet »De sacramentis christianæ fidei«, og antagelig var det Arbejde, hvis Titel anføres paa Haandskriftets første Blad, men som nu er tabt (Sententię breves de sacramentis), et første Udkast til hans mystisk farvede Hovedværk, en Forelæsning om den kristne Tros Hemmeligheder (sacramenta).

Om alle de bevarede Kommentarer gælder det nemlig, at de ikke er Afhandlinger om vedkommende Skrift, men virkelige *commentarii perpetui* til det paagældende Afsnit af Vulgata; de svarer altsaa fuldkomment til moderne Forelæsningshefter. Dermed skal naturligvis ikke være sagt, at dette er Renskrifter førte i Pennen efter Optegnelser fra en Forelæsningsrække. Det kan næppe være andet end Afskrifter af Kollegiehefter paa anden eller tredie Haand.

Det synes rimeligst at gaa ud fra, at alle Kommentarerne i dette Haandskrift stammer omtrent fra samme Periode, dvs. at den her nævnte Simon virkede som Lærer i Theologien samtidigt med Hugo, altsaa i første Halvdel af 12. Aarhundrede. Under denne Forudsætning vil ogsaa hans Person med temmelig stor Sikkerhed kunne bestemmes. Han maa utvivlsomt være identisk med den Simon Pexiacensis, hvem Johannes Saresberiensis omtaler i Metalogicus II, cap. 10 (Migne, Patrologia Latina Bd. 199, 869 A) som sin Lærer i Theologi med disse Ord: »Deinde me excepit Simon Pexiacensis, fidus lector, sed obtusior disputator. Sed hos duos (ɔ: Simon et Robertus Pullus) in solis theologicis habui præ-

ceptores«. Man kunde jo ogsaa tænke paa den Simon Parisiensis, hvem den samme Johannes Saresberiensis omtaler i Metalogicus I, cap. 5 (Migne, Patr. Lat. Bd. 199, 832 d); men, som allerede Boulay[1] har gjort opmærksom paa, kan der næppe være Tvivl om, at disse to Mænd af Navnet Simon i Virkeligheden er den samme Person, som det ene Sted benævnes efter sin Fødestad (Pexiacensis ɔ: fra Poissy), det andet Sted efter den By, hvor han virkede som Lærer (Parisiensis).

Om Identificationen af disse to i Haandskriftet navngivne Forfattere troer jeg altsaa ikke der kan være Tvivl. Sikkert har ogsaa den tredie, som nævnes Petrus Aberagilis, været en af de bekendte franske Studielærere i det 12. Aarhundrede; men, saavidt mig bekendt, findes han ikke nævnt noget andet Sted. Det er i mine Øjne slet ikke umuligt, at Vanskeligheden ved at identificere denne Forfatter beror paa, at der foreligger en Forvanskning, at det sidste af de to Navne han bærer i Haandskriftet[2], Aberagilis, skrevet Pet̂ abalel·, paa en eller anden Vis er galt overleveret. Bekendt er det jo, at man tidt kan træffe den berømte Petrus Abelardus' Navn gengivet paa en højst mærkelig Maade.

Det er jo ikke sandsynligt, at disse Kommentarer, selv om de er forfattede af dengang bekendte og ansete Pariserlærere, nød saa stort Ry, at de vandrede Verden rundt og blev afskrevne i danske Klostre: den Mulighed kan man vel nok lade ude af Betragtning. Langt rimeligere forekommer det mig derfor, at denne Codex udgjorde det theologiske Studieapparat — eller en Del deraf — som Giveren Sveno Simonis i sine yngre Dage samlede sig i Paris, enten han nu selv har afskrevet Stykker deraf, eller det helt igennem er betalt Arbejde, altsaa laante Kollegier, han har ladet andre afskrive for sig, hvad jeg er tilbøjelig til at tro. Min Formod-

[1] E. Bulæus, Historia Universitatis Pariensis II, 775 (Paris, 1665. Fol.).
[2] Donationes variorum, Nr. 138 4to, Fol. 9r.

ning støtter jeg ikke paa Titelbladet, som næppe viser os Sveno Simonis egen Haand; Skriften dér er nemlig ikke identisk med den Ejerhaand, som hist og her (Bl. 76_v; 106_v) har gjort Notater i Marginen og paa Bl. 75_v skrevet nogle Penneprøver. I disse ligegyldige Tilføjelser har vi utvivlsomt den oprindelige Ejers Haandskrift, og den falder hverken sammen med dem, der har skrevet Texten, eller den, der ses paa Titelbladet, og som vel kan henføres til Klostrets Bibliotekar. Efter sin Indtrædelse i Herrisvad — dér hørte han sikkert hjemme — har Svend Simonsen saa skænket sin Samling til Brodersamfundet. At Haandskriftet var en Gave fra ham, fremgaar af Udtrykket *per manum,* det samme som vi møder i de to Haandskrifter, Absalon skænkede til Marieklostret i Sorø[1]. I Svend Simonsens Codex er Udtrykket benyttet paa en i grammatisk Henseende afvigende og rimeligvis urigtig Maade. Giverens Navn plejer i hvert Fald i denne Formel at være tilføjet ikke i Nominativ, men i Genitiv. Os kan det naturligvis være temmelig ligegyldigt, om Klostrets

[1] Det ene af disse gik tabt ved Universitetsbibliotekets Brand 1728; det andet, en Justinuscodex, findes endnu i det Kgl. Bibliotek (smlgn. Ellen Jørgensen i Hist. Tidsskrift 8. R. 4. Bd., S. 20, Anm. 2).

Saavidt jeg kan skønne, er det her omtalte Udtryk i middelalderligt juridisk Latin oprindelig benyttet om Overdragelse af Ejendom eller Len under ganske bestemte Former. Smlgn. saaledes det hos Ducange T. V., 249 Sp. 1 citerede Sted af den aragoniske Konge Ranimirus Testamente (1099): Et dimitto Aybar et Exavierre Latri cum omnibus earum villis, quæ ad eas pertinent, ad alium filium meum Sanctium, ut possideat illas villas *per manum fratris sui Sanctii quasi per me;* endvidere Lex Romana Raetica curiensis lib. XXII, 6 (Script. Germ. hist. Leges T. V, p. 409. Fol.): Si pater eorum eos *per manum dat* ad alium seniorem et eos ei commendaverit cet.; Marculfi Formularum lib. I, 12 og 13 (Mon. Germ. hist. Leges V, 50 og 51. 4to.)

Om Formlen ogsaa i Slutningen af 12. Aarh. var knyttet til visse bestemte Former for Ejendomsoverdragelse, er jeg ude af Stand til at paavise. Ellen Jørgensen har sikkert Ret i, at i den senere Middelalders Latin forekommer den saa sparsomt, at der ikke foreligger Materiale til at træffe sikre Afgørelser. De tre danske Exempler forekommer mig at tyde paa, at den i 12. Aarh. var gaaet over til at bruges om *Gaver i Almindelighed.*

Bibliotekar var mer eller mindre stiv i Latinen; Titelbladets Affattelse tyder nærmest paa, at han ikke tog det saa nøje med Anvendelsen af Reglerne for de latinske Kasus (Transitus super Genes*im* ... Numer*i* ... Deuteronomi*um*).

Forudsat at den her fremsatte Formodning om Haandskriftets Oprindelse er rigtig, kan det jo kun betragtes som dansk, forsaavidt Afskriverne var Ejerens danske Studiekammerater; men den Slags Muligheder har man ikke Lov til at regne med, og jeg lægger heller ikke den fjærneste Vægt paa, om Afskriften er besørget af danske Studerende eller professionelle parisiske Skrivere. Haandskriftet giver os i mine Øjne en Del udmærkede Exempler paa de Skrivemaader dvs. de Bogstavformer og den Orthografi, de unge Danske blev bekendt med og i Almindelighed tilegnede sig i Paris ved Slutningen af det 12. Aarhundrede. Naturligvis tilegnede de sig ikke en dér gængse Skrivemaade for at lægge den paa Hylden efter endt Studietid, de tilegnede sig den for Livet, og derved bliver denne Codex et Udtryk for, hvorledes Folk, der havde gennemgaaet Lærdommens Skole i Paris, skrev eller kunde skrive ogsaa her i Danmark mod Slutningen af det 12. Aarh.

Set fra dette Synspunkt er vor Codex et fortræffeligt og fuldgyldigt Vidnesbyrd om, at Holder-Egger har Uret i den Paastand, at i ethvert Haandskrift fra det 12. Aarh. — forudsat, at det ikke er af italiensk Oprindelse — forekommer, mer eller mindre sporadisk, ę for e (= ae og oe). Det med Krølle forsynede ę har aabenbart, som Steffens rigtigt hævder, allerede i Slutningen af 12. Aarh. udspillet sin Rolle. Det forekommer ganske vist endnu, men gennemgaaende sjældent, næsten som en tilfældig orthografisk Reminiscens. Skrivere og Skribenter, der som Saxo lægger Vind paa konsekvent Orthografi, anvender det ikke mere. I Simons Kommentar til Genesis ($17^{1}/_{2}$ Side) møder vi det ialt sex Gange, i Petri Aberagilis Komm. til G. (30 Sider) fem Gange, i Hugo's Komm. til G. ($18^{1}/_{4}$ Side) slet ikke, i første Komm. til Exodus ($5^{3}/_{4}$ Side)

én Gang, i første Komm. til Leviticus ($12^{1}/_{4}$ Side) én Gang, i anden Komm. til Exodus (63 Sider) 8 Gange, i anden Komm. til Leviticus ($10^{1}/_{4}$ Side) slet ikke, i Komm. til Numeri (8 Sider) fire Gange, i Komm. til Deuteronomium ($1^{1}/_{4}$ Side) 3 Gange, i tredie Komm. til Leviticus ($1^{3}/_{4}$ Side) slet ikke, i Komm. til de tolv Profeter (14 Sider) to Gange, i Komm. til Jesaia (78 Sider) slet ikke. Heraf ses, at hvor denne orthografiske Ejendommelighed overhovedet forekommer i de til den paagældende Codex hørende Kollegiehefter, optræder den bortset fra ét Afsnit meget sporadisk. Hver Side tæller c. 3000 Bogstaver, og i de Afsnit, hvor ę forekommer, bliver det altsaa gennemsnitlig én Gang for hver 15 200 Bogstaver. Hele Angersfragmentet udgør højt regnet lidt over 4000 Bogstaver. Selv om nu Saxo, *hvad jeg aldeles ikke tror,* muligvis med Hensyn til dette Punkt hist og her havde været inkonsekvent i sin Skrivemaade saaledes som nogle af de Skrivere, der udarbejdede Sveno Simonis Codex, vilde det alligevel, som Tallene viser, være uberettiget paa Grundlag af et saa lille Fragment som dette at drage den Slutning, at han konsekvent skrev e for ę. Følgelig kan dette Argument heller ikke føres i Ilden ved Bestemmelsen af Fragmentets Alder. Det med Krølle forsynede ę forekommer i Slutningen af 12. Aarh. saa sporadisk, naar det forekommer, at det i det Hele taget vel kan betragtes som et Bevis for Aldersbestemmelsen: det 12. Aarh., naar det findes, men ikke som et Modbevis mod den, naar det fattes.

Ligesom jeg ved det først omtalte palæografiske Kriterium (ci for ti) henviste til de Oplysninger om fransk Skrivemaade i det 12. Aarh., der kan vindes gennem Les Rouleaux des morts, saaledes vil jeg ogsaa gøre det for dette Punkts Vedkommende og af de samme Grunde. Af den omfattende Vitalisrulle fra 1122, hvis Original er bevaret, fremgaar, at med Hensyn til Brugen af ae, oe, ę og e herskede der indenfor de franske Klosterskoler allerede dengang ikke nogen fast Norm. Tværtimod, det er et meget broget orthografisk Billede, der her oprulles for os. Flertallet af Skriverne er

inkonsekvente, et Mindretal konsekvent, men ingenlunde altid paa samme Maade.

Blandt de Klostre, hvortil denne Minderulle bragtes, var også Jomfruklostret i Argenteuil, hvor netop dengang Abelards Elskede Heloïse opholdt sig som Nonne. Léopold Delisle har i en Afhandling i Bibliothèque de l'École des chartes (2. sér. III, 389) gjort opmærksom paa, at der er meget, som taler for, at den paagældende Titulus for Argenteuil (Nr. 41), der helt igennem er skrevet med samme Haand[1], blev affattet af hende. Notitsen er temmelig lang; den omfatter nemlig tillige 14 Vers i Disticha til Ære for Vitalis. Ni Gange i dette Stykke er der Lejlighed til at anvende ę; men overalt findes kun e brugt. Man har derfor Ret til at spørge: Naar en literært uddannet fransk Klosterdame allerede i Begyndelsen af 12. Aarh. konsekvent anvender e for ę, hvad mærkeligt er der da i, at en i Frankrig uddannet dansk Gejstlig i Slutningen af dette Aarhundrede følger samme orthografiske Regel?

Ogsaa den Ejendommelighed i Angersfragmentet, at der efter x i enkelte Ord, men ingenlunde overalt, indskydes et c, naar dette paa Grund af en efterfølgende E-Lyd vilde blive udtalt som s[2], betragter Holder-Egger som et Tegn paa, at denne Codex ikke tilhører det 12. Aarh., men Slutningen af det 13. Han hævder nemlig[3] »dass sich in deutschen und englischen Handschriften aus der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts und dem 14. Jahrh. [das pleonastisch eingeschobene c] überaus häufig, dagegen im 12. gar nicht oder gewiss doch nur ganz vereinzelt findet«.

Efter den forsigtige Form, Holder-Egger har givet sin Paastand, ser jeg ingen Grund til at anstille nøjere Undersøgelser desangaaende, hvis ikke der fremlægges et mindre

[1] Facsimile deraf i: Album paléographique ... publié par la Société de l'École des chartes. Paris, 1887. Fol. max. Pl. 30.

[2] Smlgn. Fragmentet Bl. 1a L. 12; Bl. 1b L. 15; Bl. 2a L. 3. Ved Siden heraf møder vi Bl. 2a L. 15 *execratus*, Bl. 2b L. 2 *exemplo*, Bl. 1b over L. 6 *exemplis*, Bl. 2a over L. 15 execrabilis.

[3] Neues Archiv XIV, 139.

luftigt Bevismateriale end det, han har troet at kunne byde sine Læsere. I mine Øjne er dette 'eingeschobene c' en af de mange Ejendommeligheder, vi møder i fransk Orthografi fra det 12. Aarh. Deres Oprindelse kender vi ikke, de optræder sporadisk og slaar aldrig igennem, men kan ligesom ved et Tilfælde dukke op snart hist, snart her. I Angersfragmentet findes flere andre af lignende Art *(tracsit—choercuit)*, og vi møder dem ogsaa hos enkelte af de Versificatorer, der affattede de forskellige Tituli i de ovenfor omtalte Rouleaux des morts. En af dem skriver saaledes konsekvent *perhenne, cohegit, exhimium* o.l. Saadanne Særheder kan umuligt føres i Ilden som palæografiske Kriterier. Dertil er deres Forekomst altfor spredt og altfor lidt tidsbestemt.

Det er altsaa dette vilkaarligt konstruerede Grundlag, Holder-Egger uden Betænkelighed benytter som Udgangspunkt for sin Aldersbestemmelse af Fragmentet. Han henfører det til det 13. Aarh.'s Slutning, altsaa en Tid, da Værkets Forfatter forlængst var vandret til sine Fædre. Følgelig er han udelukket fra at betragte Fragmentet som en tilfældigt bevaret Stump af Forfatterens eget Udkast. Hverken han selv eller hans Forgænger Hasse kan derfor unddrage sig den ingenlunde lette Opgave ud fra andre Synspunkter at forklare Manuskriptets Tilblivelse og ejendommelige Form. Hvor mislykkede disse Forsøg er, og hvilke fortvivlede Konsekvenser de fører til, er for Størstedelen direkte paavist i det foregaaende. De andre Udløbere af den luftige Hypothese, han fremfører (Theorien om, at Fragmentet er en Afskrift, og Formodningerne om dets Forhold til Pariserudgaven), er behandlede i anden Sammenhæng, men dog saaledes, at de fremførte Kendsgærninger viser, at ogsaa paa disse Punkter er Holder-Eggers Syn paa Sagen forkert. Han har haft en Tryllesplint i Øjet, som rent forvrænger Virkeligheden for ham, og Splinten er den urigtige, paa aldeles utilstrækkeligt Materiale byggede Tidsbestemmelse af Fragmentet. Hvor snurrige Forklaringer dette forleder ham til at opstille, skal

jeg her til Slutningen anføre et Exempel paa. Allerede den gamle berømte Historiker Weis havde udtalt sin Forundring over, at der findes saa faa Varianter til Versene i Fragmentet. Holder-Egger mener at kunne forklare ogsaa dette Fænomen ud fra sin Hypothese: de korte adoniske Vers var meget vanskelige at variere, og det var denne Omstændighed, der virkede afskrækkende. For en flygtig Betragtning kunde dette jo synes en yderst plausibel Forklaring. Holder-Egger lægger imidlertid ikke Mærke til, at han selv — tvunget af de faktiske Forhold — saa at sige har boret Hul i Hypothesen netop paa dette Punkt. Skolemesteren, som efter hans Opfattelse fabrikerede disse Varianter, havde jo *ogsaa* sat sig til Opgave at forklare vanskelige Ord ved Tilføjelse af oplysende Glosser. Det kunde han jo saa udmærket gøre uden at sætte sine Glosser paa Vers, og i disse Afsnit fandtes der jo ikke færre vanskelige Ord, som kunde trænge til Forklaring, end andetsteds i Texten. Mærkeligt nok har Skolemesteren ikke fæstet sin Opmærksomhed ved dem, men givet nogle faa metriske Varianter af velbekendte, ja ganske almindelige Glosser.

Vi kommer nu til de af den saakaldte tredie Haand gjorte Tilføjelser, som man indtil for faa Aar siden gik temmelig let hen over. Alle var enige om, at de tilhørte det 14. Aarh., rimeligvis dets første Halvdel; men først Lektor E. Rathsach har med ikke ringe Skarpsindighed paavist deres store Betydning for Forstaaelsen af den Rolle, som det Haandskrift, hvoraf Angersfragmentet engang udgjorde en Del, fordum har spillet her hjemme. Ganske vist er man tildels udelukket fra at forfølge disse Spor ud over Fragmentets snævre Grænser; men alligevel er det Tit, der saaledes aabnes ind i et hidtil lukket Land, af den allerstørste Interesse.

Rathsach gør først Rede for disse Randnoters og Glossers rette Karakter[1]; dernæst viser han, at nogle faa af dem — ialt

[1] Aarb. f. nord. Oldkyndighed 1920, S. 112 ff.

fem — har sat ganske utvivlsomme Spor i den af Forfatteren til den saakaldte Jyske Krønike foretagne Bearbejdelse af Saxo's Text, medens en Del andre stemmer med Glosser eller Udtryk, som Krønikeskriveren nærer Forkærlighed for eller gennemgaaende foretrækker for dem, Saxo i paakommende Tilfælde plejer at anvende[1]. Heraf slutter han efter min Formening med Rette, at vi i disse Tilføjelser og Glosser finder Krønikeskriverens Forberedelser eller Notater til Brug ved hans forkortede Gengivelse af Saxo's Text. Slutningens Rigtighed bekræftes yderligere ved, at han i sin Bearbejdelse hist og her har foretrukket Læsemaader, der ligger nær ved enkelte af de Varianter i Fragmentet, som ikke blev optagne i Saxo's endelige Text og altsaa *kun fandtes i hans Kladde eller Udkast.* Med andre Ord: Der er stærk Sandsynlighed for, at den Codex, som den Jyske Krønikes Forfatter benyttede, er identisk med den, hvortil Fragmentet hørte.

Som bekendt gengiver Krønikeskriverens Bearbejdelse hele Saxo's Værk, alle 16 Bøger, i Udtog. At han under Arbejdet skulde være gaaet over til at benytte et andet Haandskrift end det, han først havde valgt, foreligger der ingen Grund til at antage, og før han begyndte, har han selvfølgelig forvisset sig om, at den valgte Codex var fuldstændig. Herved bliver det efter min Opfattelse overvejende sandsynligt, at det Haandskrift, hvortil Fragmentet hørte, ligesaa vel som Udtoget omfattede hele Saxo's Værk, og at denne Kladde ved Midten af det 14. Aarh. var kendt her i Danmark og forelaa fuldstændig.

E. Rathsach har til sin interessante Afhandling føjet et

[1] Bl. 3a Sp. 2 L. 5 f. o. staar i Fragmentet *Trux inimicis;* over *Trux* har tredie Haand skrevet *pena.* Jeg kan ikke give Holder-Egger, Neues Archiv XIV, 140 (det er nemlig ham, ikke Hasse, der først har fremsat denne Opfattelse) og Rathsach Ret i, at Tilføjelsen finder sin Forklaring i den Omstændighed, at Vedkommende har læst *Crux* for *Trux.* T er her fuldkommen tydelig skrevet og kan umuligt forvexles med et C. I Virkeligheden giver ogsaa *pena* her omtrent samme Mening som *trux* (skrækkelig for sine Fjender — en Plage, Pine for sine Fjender).

Tillæg, hvor han ved Hjælp af et Mærke, der findes anbragt i Fragmentet, og som genfindes paa tilsvarende Steder i Parisertexten og i Albert Krantz's Værk, i Overensstemmelse med Holder-Egger søger at vise, at de Codices, som ligger til Grund for de to sidstnævnte, stammer fra ét Manuskript, én fælles ældre Kilde, ved hvis Istandbringelse det Haandskrift, hvortil Angersfragmentet hørte, var benyttet.

Jeg anerkender til en vis Grad Betydningen af det Materiale, han har henledet Opmærksomheden paa; men de Slutninger han uddrager deraf, tror jeg ikke er berettigede; disse Mærker synes mig at pege i en hel anden Retning.

I Fragmentet er — ialt sex Gange[1] — et Tegn anbragt i Randen, der ligner et stort C, og som kan være mere eller mindre omhyggeligt skrevet. De sex Steder, hvor det forekommer i Fragmentet, staar det enten ved Begyndelsen af et Vers, eller hvor et Personskifte angives i en versificeret Dialog; men paa flere Steder, hvor man i Henhold hertil skulde vente det, findes det dog ikke[2]. Tegnet er et Inddelingsmærke, som anvendes overordentlig hyppigt saavel i ældre som i yngre Haandskrifter og dér bruges til at angive større og mindre Afsnit. Paa den Maade er det f. Ex. benyttet i det ældste bevarede Haandskrift af den jyske Krønikeskrivers Saxoudtog, men meget vilkaarligt, saa det undertiden er mer end vanskeligt at forstaa, hvorfor det er sat paa et Sted og udeladt paa et andet. Ogsaa i Renaissancetidens trykte Bøger fandt det Indgang og anvendes dér ganske paa samme Vis som i Haandskrifterne, ofte fuldkommen regelløst.

Der er visse Omstændigheder, som bestemt peger paa, at det i Fragmentet *ikke er tilsat af tredie Haand.* Denne har nemlig helt igennem og konsekvent angivet baade de Steder, hvor et Digt begynder, og Dialogskiftet indenfor

[1] R. angiver, at det findes fire Gange; men foruden disse ses det endnu to Gange paa Bl. 4a, nemlig Sp. 1 udfor L. 15 og Sp. 2 udfor L. 10; paa de tilsvarende Steder har vi det ogsaa i Parisertexten Fol. 4v.

[2] Saaledes findes det overhovedet ikke paa Bl. 3a af Fragmentet.

Verserækkerne ved tydelige Randnoter saasom *carmen Gro ad Bessum*, *responsio Bessi, responsio Gro* osv. Det er derfor lidet troligt, at Vedkommende yderligere — men kun paa sex Steder — skulde have markeret disse Afsnit ved at tilføje dette Tegn. Antagelig er det ældre end tredie Haand, fordi denne jo gør det fuldstændig overflødigt; men med Sikkerhed kan Prioriteten ikke afgøres.

I Anledning af dette Mærke har jeg gennemgaaet en Række Ascensiustryk lige fra Begyndelsen af 16. Aarh. for om muligt at konstatere, hvorledes han har anvendt det. Resultatet er, at i den Antikvasats, hvormed Saxo er trykt, samt i en lidt større, som han ogsaa hyppigt bruger, anvendes Tegnet yderst sjældent eller overhovedet ikke. Saaledes findes det i alt kun tre Gange[1] i *Anonii Monachi* de regum Francorum gestis trykt med samme Typer som Saxo og i samme Aar (Trykningen er tilendebragt 13. Aug. 1514). Mesteren har øjensynlig af Skønhedshensyn forbudt Anvendelsen af Mærket i denne Sats, og naar det findes dér paa nogle faa Steder, maa det i Almindelighed skyldes en Skødesløshed; det er med andre Ord *kommet ind ved en Trykfejl.* Anderledes stiller Forholdet sig ved Ascensius' lille gothiske Sats, som er sjælden, og ved de mindre Former af hans Antikva navnlig fra de tidligere Aar. Her finder vi Tegnet hyppigt brugt, undertiden saaledes, at det mangler i store Partier, pludselig viser sig i et Par Ark og saa forsvinder igen. Forklaringen er i det sidste Tilfælde vel den, at forskellige Sættere har arbejdet vexelvis paa vedkommende Værk, og hver efter sit Hoved.

I Saxoudgaven vilde jeg derfor under almindelige Forhold betragte dets Forekomst simpelthen som en Trykfejl; men denne Forklaring bliver i det foreliggende Tilfælde usandsynlig, fordi vi med en enkelt Undtagelse møder det paa de tilsvarende Steder i Angersfragmentet. Det er givet,

---

[1] Fol. 41v, Fol. 42r, Fol. 138v.

at det Manuskript, hvortil Brudstykket hørte, ikke kan have været brugt som Trykmanuskript; en Sammenligning mellem Parisertexten og Fragmentet viser det klart, og Varianternes hele Karakter gør det faktisk umuligt. Naar Tegnet desuagtet er kommet ind i den trykte Text, kan det kun være sket ved Udgiverens, Chr. Pedersens — eller Ascensius's — direkte Indgriben. Han maa altsaa have benyttet det paagældende Haandskrift under Trykningen og derfra have optaget Rettelser i sin Text.

Ud fra Mærket alene kunde dette maaske kaldes en temmelig dristig Antagelse. Men den har ogsaa andet at støtte sig til, nemlig en Rettelse, der viser, at *Chr. Pedersen maa have kendt og benyttet netop dette Manuskript, saaledes som det saa ud efter 1340, dvs. efter at tredie Haand havde gjort sine Tilføjelser deri.* Bl. 4a Sp. 1 L. 1 staar der nemlig i Fragmentet *Item Bessus,* hvilket er fuldkommen korrekt og betyder: Fremdeles (sagde) Bessus. I Randen har tredie Haand skrevet *iterum Bessus*, hvilket ikke er rigtigt, da Bessus i Forvejen har haft Ordet ikke én, men tre Gange. *Denne Randglosse er optaget i Pariserudgaven i Stedet for Fragmentets Text.*

Dermed er det efter min Formening bevist, at Chr. Pedersen har kendt og benyttet det Haandskrift, hvortil Angersfragmentet hørte. Spørgsmaalet om, hvorledes han har benyttet det, er naturligvis ikke hermed udtømt; dertil vender jeg nedenfor tilbage. Men allerede nu kan vi fastslaa, at dette netop er det ældgamle Haandskrift, han saa ivrigt eftersøgte og omsider fik fat paa. *Det er uden Tvivl ham, der har ført det til Frankrig som Laan og undladt at levere det tilbage efter endt Benyttelse, saaledes som han havde lovet.* Om dette skyldes Ligegyldighed, eller der paa en eller anden Maade har foreligget *vis major,* er vi nu ude af Stand til at afgøre. Men saameget er vist, at det gamle Lovbud 'Laan skal gange lakkeløst hjem' ikke er sket Fyldest.

Jeg vender nu herefter tilbage til Tegnet, om hvilket

Undersøgelsen drejede sig. Til Rest staar nemlig en lille Gaade, der formentlig særdeles let lader sig løse. Angersfragmentet har Tegnet i alt sex Gange, i Parisertexten findes det kun paa fem af de tilsvarende Steder; Bl. 2b L. 12 ud for *Conspicor* er det ikke optaget, sikkert *alene af typografiske* Grunde. Naar det ikke drejer sig om Rækker af ganske korte Vers, der kan sættes ved Siden af hinanden[1], begynder nemlig Metrene i Saxo's Parisertext helt til Venstre i Textfeltet, i Linie med Prosaen saaledes ogsaa de med *Conspicor* begyndende elegiske Disticha (Hexametra, hvert med et efterfølgende Pentameter). Om denne sidste Versart gælder endvidere som fast Regel, at Begyndelsen af Pentametrene altid er trukket lidt tilbage i Linien i Forhold til det nærmest foregaaende Hexameter. Fremdeles kan C Tegnet aldrig — i alt Fald ikke hos Ascensius — anbringes ude i Marginen; Ordet, foran hvilket det sættes, maa være draget mer eller mindre tilbage i Linien. Men i det foreliggende Tilfælde kunde *Conspicor* ikke drages tilbage uden at komme i Linie med det efterfølgende Pentameter. Her stod Sætteren overfor et Dilemma, og det er han gaaet uden om ved at stryge C foran *Conspicor*, skøndt Tegnet rimeligvis ogsaa paa dette Sted var optaget i Chr. Pedersens Trykmanuskript.

Endnu tre Steder i Pariserudgaven (Fol. 80_v, Fol. 81_r, Fol. 81_v) forekommer dette Tegn; Fol. 81_v er det sat efter Afslutningen af et Vers ved Overgangen til et nyt Afsnit, hvilket sidste Tilfælde ikke stemmer med Brugen af Tegnet i Saxoudgaven fra 1514. I Kraft af den Vilkaarlighed, som faktisk hersker paa dette Omraade, ansér jeg dog denne Afvigelse for ret ligegyldig.

At Parisertexten ogsaa paa dette Sted har faaet Tegnet fra den Codex, hvortil Angersfragmentet hørte, synes mig en

---

[1] Kun ét Sted i Parisertexten foruden dette nemlig Fol. 62_r er to Rækker af Vers satte kolonnevis ved Siden af hinanden; men i begge Tilfælde staar den længst til Venstre anbragte Kolonne i lige Linie med Textfeltets Prosa.

ret rimelig Formodning, og den bestyrkes ved en Sammenligning med Albert Krantz's Suecia II, 22[1]. Denne har nemlig her udskrevet et Stykke af sin Saxocodex, og deri forekommer, som R. har gjort opmærksom paa, C Tegnet to Steder, svarende til Fol. 80_v og 81_r i Pariserudgaven, medens det ellers udelukkende benyttes ved Kapiteloverskrifterne.

Af denne Overensstemmelse kan ingen sikker Slutning drages, men der skabes dog en vis Sandsynlighed for, at ogsaa Krantz's Haandskrift *i sin Tid hist og her* er blevet paavirket af Fragmentets Codex. Denne Antagelse vinder yderligere Støtte ved Sammenligning af Parisertextens og Krantz's Forhold til Varianterne i Angersfragmentet. Hvor der tilbyder sig Lejlighed til at dømme dvs. i de Partier, hvor alle tre Texter foreligger i en tilforladelig Skikkelse, viser Krantz's Gengivelse større Tilslutning til Fragmentets Grundtext og Varianter *(A + V)* end Pariserudgaven[2].

Hverken Holder-Eggers Fremstilling af dette Problem[3] eller hans Slutninger kan efter de Forudsætninger, hvorpaa de bygger, blive kongruente med mine: vore Veje skilles definitivt paa et langt tidligere Stadium i Undersøgelsen. Til ham slutter Rathsach sig i det væsentlige med Hensyn til Spørgsmaalet om de to Texters (Pariserudgavens og Krantz's) Forhold til Fragmentets Codex.

Min Opfattelse gaar ud paa, at Parisertexten i alt væsentligt stemmer med Saxo's endelige Redaktion, saaledes som denne forelaa i C. P.'s fejlfulde Trykmanuskript, og kun gennem den afsluttende Revision i 1513—14 blev paavirket af det Haandskrift, hvortil Fragmentet hørte; hvorimod det synes mig rimeligt, at den, der redigerede Texten i Krantz's Haandskrift, hist og her har ændret Saxo's endelige Recension ved at optage enkelte Læsemaader fra hans Kladde[4]. Hvornaar denne sidste Redaktion kom i Stand, véd vi intet

[1] Man behøver kun at tage Hensyn til den 1. Udg. fra 1546; de senere er ikke trykte efter Krantz's Manuskript. [2] Smlgn. ovenfor S. 74.

[3] Neues Archiv XIV, 147. [4] Smlgn. ovenfor S. 74.

om, da det er umuligt at bestemme, hvilken Tid K.'s Saxocodex tilhørte: den kan have været fra 13. Aarh.; men det er ogsaa muligt, at den først blev til i det 14. eller 15. Er de ovenfor omtalte Inddelingstegn i Angersfragmentet at betragte som ældre end tredie Haands Tilføjelser, hvilket jeg ovenfor har søgt at vise (S. 120 ff.), saa er der jo heller intet i Vejen for, at Krantz's Codex, i hvilke de blev optagne, kan skrive sig fra c. 1300, og det ansér jeg for det sandsynligste.

Betydning for Textkritiken af Saxo's Værk ud over de snævre Grænser, Fragmentet samt de to i Suecia II, 22 citerede Digte omspænder, har Spørgsmaalet Krantz i mine Øjne ikke[1], undtagen forsaavidt ogsaa det paagældende Haandskrifts Overensstemmelser med Angersbrudstykket paa enkelte Punkter ligesaa vel som den jyske Krønikeskrivers Bearbejdelse viser, at det Manuskript, hvortil Fragmentet hørte, i Middelalderen var kendt og vurderet herhjemme, ja spillede en vis Rolle. Derfor er der heller ingen Grund til at undre sig over, at Erindringen om den gamle Skat, hvis Existens man i lærde Krese godt kendte (Karmeliterprioren Anders Christiernsen), paany bliver levende, da Spørgsmaalet om Trykningen af Saxo i Paris og Chr. Pedersens Agitation vækker Interessen for den gamle Mesters Værk.

En ganske anden Maalestok maa naturligvis anlægges paa det lille Stykke af Saxo's Kladde, som en gunstig Skæbne har reddet fra Undergang: I visse Henseender har det ogsaa udenfor sit eget Omraade eminent Betydning, saaledes for vor Opfattelse af Forfatterens Arbejdsmaade og for den Orthografi, han fulgte, ikke blot i dette lille Kladdefragment, men sikkert ogsaa ved den endelige Redaktion af hele Værket.

---

[1] De Slutninger, der bygges — udover de nævnte Grænser — paa Krantz's Vidnesbyrd, vil altid blive svævende og usikre, fordi man aldrig kan stole paa, at han har afskrevet sin Codex ordret. Det samme gælder den svenske Canonicus Ericus Olai's Saxocitater (Script. rer. Svecic. II, 1,1 seqq.).

Paa disse Punkter giver det os forholdsvis tilforladelige Resultater; i andre Retninger rejser det Problemer, som vi paa Grundlag af det foreliggende Materiale ikke er i Stand til at løse med Sikkerhed, men som fremtidige Udgivere næppe kan undlade at tage Stilling til, fordi det drejer sig om Spørgsmaal af den allerstørste Vigtighed for Værkets Text.

Exempelvis skal jeg tillade mig her at fremdrage et enkelt for at vise, hvilken Rækkevidde disse Problemer kan have: Af adskillige Udtalelser i Saxo's Værk fremgaar tydeligt, at hans Maalestok for en Skribents Værd er Stilen, og det er udelukkende den latinske Sprogform, det i hans Øjne kommer an paa. Fremstillingskunst i de nationale Sprog anerkender han overhovedet ikke[1]. Om rationel Behandling af Kildematerialet har han ligesaa lidt som hans Samtidige det fjærneste Begreb. Med Overleveringen affandt Datidens historiske Skribenter sig overhovedet, som det passede dem bedst: Stoffet arrangeredes — oftest paa Grundlag af et ganske tilfældigt forhaandenværende Kildemateriale — saaledes at det nogenlunde harmonerede med Værkets Formaal. Forfatterne af Helgenlevneder og kirkelige Skrifter af lignende Art er sikkert dem, der i saa Henseende gaar radikalest til Værks: Vedkommendes tidligere Liv omformes og renses grundigt for alle Slakker, som ikke passer til det opbyggelige Brug, hvortil det fremtidig skal anvendes. Slet saa slemme var de almindelige historiske Skribenter vel kun

[1] Jeg anfører blot et Par Exempler. Ed. Holder. p. 1, 11—12: Quis enim res Danie gestas literis prosequeretur? que nuper publicis iniciata sacris, ut religionis, ita Latine quoque uocis aliena torpebat. Ibid. p. 3 L. 11—16: Quantum porro ingenii illius homines historiarum edituros putemus, si scribendi sitim Latinitatis pericia pauissent, quibus tametsi Romane uocis noticia abesset, tanta tradende rerum suarum memorie cupido incessit, ut uoluminum loco uastas moles amplecterentur, codicum usum a cautibus mutuantes? Ibid. p. 583 l. 21—26: Tunc Lucas, Christofori scriba, nacionis Britannice, *literis quidem tenuiter instructus,* sed historiarum sciencia apprime eruditus, cum infractos exercitus nostri animos uideret, mestum ac lugubre silencium clara uoce prorumpens, sollicitudinem alacritate mutauit.

undtagelsesvis; men stor Samvittighedsfuldhed i Skildring af Fortidens eller Samtidens Mennesker og Begivenheder var de ikke belastede med. Sligt ventede man ikke af dem, og de følte det ingenlunde som deres Opgave at dele Sol og Vind lige.

For den latinske Stils Skønhed og Elegance havde man herhjemme, baade i det 12. Aarhundrede og senere, i Almindelighed kun saare ringe Forstaaelse; den var og blev en fremmed Fugl. Men i de nordfranske Skoler stod Studiet af den klassiske Oldtid fra den første Begyndelse af det 12. Aarh. i fuld Blomst, og dér dyrkedes de gamle Romeres Sprog baade i bunden og ubunden Stil med Iver og Andagt som Led i den gejstlige Uddannelse ved Kathedral- og Klosterskolerne ɔ: Datidens franske Universiteter. Det maa imidlertid erindres, at det 12. Aarh. langt fra besad den romerske Literatur, særlig den historiske, i det Omfang, hvori vi nu kender den, og hvad angaar Kundskab og Indsigt i Oldtidens Kulturliv stod saa at sige paa bar Bund og uden utilforladelige Hjælpemidler. Derfor søgte man ganske naturligt Oplysning og Vejledning paa dette Omraade det eneste Sted, hvor den var tilgængelig: dels hos Kirkefædrene (Hieronymus og Augustinus) dels i en Række mer eller mindre tarvelige Værker fra Oldtidens Slutning, af hvilke nogle som Martianus Capella's[1] Satira og Macrobius' Saturnalia ligefrem benyttedes som Lærebøger i Skolerne og ansaas for Mønsterskribenter af høj Rang. Disse Forfattere, som ingen nutildags vil læse, naar han da ikke er tvunget dertil, men som Lærere og Studerende dengang maatte gennempløje og tilegne sig omhyggeligt, paavirkede naturligvis halvt ubevidst baade Lærernes og de Studerendes Stil. Naar hertil kommer, at den klassiske Tids Historikere for en meget stor Del var utilgængelige — af ældre kendtes næsten kun Sallust og Sueton — saa forstaar man med Samtidens Annaler som

[1] En encyclopædisk Fremstilling af Oldtidens Videnskaber, de syv Artes liberales, i en meget skruet og skabagtig Form.

Baggrund, at Justinus' Compendium og Valerius Maximus' Anekdoter kunde gaa og gælde ikke blot som Forbilleder for Ungdommen, men som Mesterværker i Fortællingens Kunst. Hin Tidsalder dyrkede i Rhetoriken andre Guder end vi, derfor hyldede den selvfølgelig ogsaa andre stilistiske Idealer, fandt Behag i søgte Udtryk, i blændende, men tidt affekterte sproglige Effektmidler, kort sagt: dens Maal var ikke det ligefremme, ægte og naturlige, men det kunstfærdige og glansfulde, efter vor Opfattelse, opstyltede Udtryk. Man kan undre sig over denne barnlige lidt perverse Smag, men saaledes maatte denne klassiske Renaissance før Renaissancen i Kraft af de Forbilleder, den havde til sin Raadighed, nødvendigvis blive. Under stærk Paavirkning af dem har baade Saxo og hans langt mindre betydelige Samtidige Svend Aggesen uddannet deres Stil gennem adskillige Aars flittige og maalbevidste Arbejde i en parisisk Klosterskole.

Saxo havde sikkert en dygtig og kundskabsrig Mand til Lærer og var selv et fremragende Talent paa dette Omraade, fordi han ejede det fine sproglige Øre og den Stemningens Kraft, der kunde give den døde Form Liv og Farve. Endog en Erasmus, Renaissancens mest fremragende Stilist, er aabenbart imponeret af ham[1], skøndt han, ogsaa paa

---

[1] Erasmus i Ciceronianus sive de optimo dicendi genere. Paris. 1528. Bl. 144v—145r. Skriftet har Form af en Dialog mellem tre Personer: *Bulephorus, Hypologus* og *Nosoponus.* Det paagældende Sted lyder:

Nos: Prius in Scotiam censeo. *Buleph:* Non gravarer, si quem illic nossem, quem te laturum existimem. In Daniam navigare malo, quæ nobis dedit Saxonem Grammaticum, qui suæ gentis historiam splendide magnificeque contexuit.

Nos: Probo vividum et ardens ingenium, orationem nusquam remissam aut dormitantem tum miram verborum copiam sententias crebras et figurarum admirabilem varietatem: ut satis admirari non queam unde illa ætate homini Dano tanta eloquentia. Sed — vix ulla in illo Ciceronis lineamenta.

Paa Dansk: Nos: Først mener jeg vi bør styre mod Skotland. *Buleph:* Gærne, hvis jeg dér vidste nogen, som jeg kunde vente Du vilde anerkende. Heller vil jeg sætte Kursen mod Danmark, som skænkede os Saxo

Grund af sin Opdragelse, søgte sine Forbilleder paa ganske andre Steder. Hans uskrømtede Anerkendelse er heller ikke saa mærkelig, thi blandt alle sine Samtidige — ikke blot de danske — rager Saxo i denne Henseende højt op, og naar en jævn Middelmaadighed som den Krønikeforfatter, der i det fjortende Aarhundrede excerperede hans Værk for at gøre det lettere forstaaeligt for sine Landsmænd, sætter sig til Doms over hans Sprog og Fremstillingskunst, ja over de skønne Digte, hvormed han smykkede sit Arbejde, saa er det en ganske ukyndig Mands Vurdering af Ting, han ikke har Spor af Forstand paa. Hans Udtalelse viser kun, hvor dybt Sansen for sproglig Kunst var sunket herhjemme i det 14. Aarh., hvilket Svælg der ogsaa i aandelig Henseende skilte disse Mennesker fra Storhedstiden under Valdemarerne. Først Renaissancens Mænd fik paany Øjnene op for, hvilken straalende, ja enestaaende Blomst vor fattige Jord i længstforsvundne Dage havde fostret.

Til Mandens Undskyldning kan det maaske anføres, at han efter alt at dømme udelukkende arbejdede med Saxo's variantfyldte Kladde, og det maa indrømmes, at hvis han ikke under sit Arbejde havde faaet Øje for dette, saa kunde der være nogen Grund for ham til at fælde en nedsættende Dom i alt Fald over den gamle Mesters Ordrigdom. Maaske vil man indvende, at denne overflødige Ordrigdom, disse

---

Grammaticus, der har givet en glimrende og straalende Fremstilling af sit 'Folks Historie. *Nos*: Jeg anerkender i høj Grad Mandens livfulde og stemningsbaarne Begavelse, hans Stil der aldrig taber sin Spændkraft eller bliver kedelig, hans vidunderlige Ordfylde, Tankerigdom og beundringsværdige rhetoriske Farvepragt. Det er næsten ikke til at forstaa, hvorledes i hine Tider en Mand fra Danmark kunde naa op til et saadant Højdepunkt i Formens Kraft og Fylde. Men — der findes hos ham næppe noget Træk, som minder om Ciceros Stil.

Dette er en Dom, der i høj Grad tjener til Erasmus' Ære; den vidner om hans fint udviklede Smag, skarpe Dømmekraft og omfattende Kundskaber netop paa den latinske Stilkunsts Omraade. Forøvrigt staar han jo blandt kyndige Latinister ingenlunde ene med sin Dom, smlgn. *Stephanii* Prolegomena cap. XVI & XX.

trættende Gentagelser af det samme paa en anden Manér jo ikke blot er ejendommelige for den bevarede Stump af Saxo's Kladde. Vi møder dem jo ogsaa rundt omkring i den endelige Textredaktion, som den foreligger i Pariserudgaven, især i de beskrivende og raisonnerende Partier. Dette er rigtigt nok, og her kommer vi netop til det ovenfor omtalte Problem, som ud fra det til Raadighed staaende Materiale næppe kan løses med fuld Sikkerhed; men hvor Kendsgærningerne dog fører et meget talende Sprog.

Først vil jeg da minde om det, jeg allerede ovenfor[1] har gjort opmærksom paa, hvor kritisk og overlegent Saxo dér, hvor vi virkelig er i Stand til at kontrollere hans Textrecension, nemlig i det lille Stykke, Angersfragmentet omfatter, har benyttet sine Varianter. Paa intet Punkt giver han dem Plads *som Dubletter af den samme Tanke*, skøndt der saamen var rig Anledning dertil, hvis han overhovedet havde haft Tilbøjelighed i den Retning. Fremstillingen er fyldig, men klar, uden Gentagelser eller overflødige Omskrivninger. Endvidere saa vi, at det gamle Haandskrift, Chr. Pedersen benyttede som Hjælpemiddel til at forbedre Texten i sit oprindelige Trykmanuskript, netop var Saxo's Kladde, om hvilken det med stor Sandsynlighed kan antages, at den ikke blot, hvad den lille Stump angaar, som vi kender, men i *hele sin Udstrækning* var udstyret med lignende Varianter og Tilføjelser, selv om de langtfra alle Steder, hvad jo heller ikke er Tilfældet i Fragmentet, optraadte i ligestort Antal; store Partier var formodentlig saagodt som helt fri.

Er det da ikke en meget nærliggende Mulighed, at Pariser-textens 'Udgivere' adskillige Steder, hvor det let lod sig gøre, har optaget saadanne Omskrivninger af den samme Tanke, som de fandt tiltalende og ikke mente at burde stryge? Det, der stod over Linien, var maaske i deres Øjne lige saa god Stilkunst, som det Texten gav; det var øjensynlig Saxo's egne

[1] S. 73 ff.

Ord. Meningen blev jo ikke forrykket, fordi det medtoges, og ingen Renaissancelatinist har vist nogensinde taget Anstød af overflødig Ordfylde, naar kun Formens Elegance var hævet over al Tvivl.

Jeg har ovenfor udtrykkelig benyttet Flertalsformen 'Udgivere', fordi jeg derved ønsker at betegne som min Overbevisning, at ved den endelige Redaktion af Pariserudgavens Text spillede Ascensius en meget betydelig Rolle. Han var, som det ogsaa fremgaar af andre Værker, hvis Trykning han har besørget for C. P.[1], dennes gode Ven og *Raadgiver særlig paa det sproglige Omraade,* hvilket sidste er naturligt nok, da han foruden sin Bogtrykkervirksomhed beklædte en Stilling ved Universitetet som Lærer i latinsk Sprog. Hvad han sagde god for, det havde Autoritetens Anerkendelse. Endvidere viser det *Tilegnelsesbrev* fra ham til Lage Urne, som findes foran i Udgaven, tydeligt, at han betragter sig som Parthaver i Æren for at have bragt Værket frem til Trykken i en værdig Form, at han har gennemlæst det omhyggeligt og gjort sig bekendt med de til Raadighed staaende Efterretninger om Saxo's Liv; fremdeles, at det er ham, der første Gang paa Tryk har brugt Navnet Saxo Grammaticus[2] og — i Konsekvens heraf — ogsaa maa have komponeret den mærkelige, noget markskrigerske Titel, som den gamle Mesters Værk ved denne Lejlighed blev udstyret med[3]. I

---

[1] Smlgn. Ascensius's Fortale til Pariserudgaven af Peder Laale's Ordsprog 1515.

[2] I hans Tilegnelse hedder det: Curaui itaque Saxonem non eo fraudandum titulo (ɔ: Grammatico), quem tanto iudicio sibi delegisse visus fuerit.

[3] Jeg forstaar ikke ret C. Brandt, Christiern Pedersen S. 46. Om han tilskriver Ascensius eller C. P. Forfatterskabet til Titlen, er ikke godt at blive klog paa; men saameget er vist, at ogsaa han er klar over, at Titlen blev lavet ved denne Lejlighed. Ordlyden er:

Danorum Regum heroumque | Historiȩ stilo eleganti a Sax | one Grammatico natione | Sialandico nec non Roskil | densis ecclesiȩ preposito. | abhinc supra trecentos an | nos conscriptȩ et nunc primum | literaria serie illustratȩ ter | sissimeque impressȩ.

ældre Kilder kaldes det altid Gesta Danorum, og snurrigt nok har Udgiverne bibeholdt det oprindelige Navn i Overskriften over Fortalen, der lyder: Doctissimi et eloquentissimi Saxonis Grammatici Sialandici, | Insignis Ecclesiæ cathedralis Roskildensis olim | Prępositi: In Gesta Danorum præfatio. Endelig forekommer det mig indlysende, at, naar Ascensius i det samme Brev skriver saaledes: . . . Magister Christiernus Petri Lundensis ecclesiæ canonicus, mihi longa consuetudine et amicitia charissimus: cuius præcipua cura et singulari impendio hoc opus tuo nomini nuncupatum *emittimus,* udtaler han med rene Ord, at dette Værk ser Lyset gennem Samarbejde mellem ham selv og Chr. P. ɔ: at han har deltaget i Recensionen. En Bogtrykker kan umuligt i sin Egenskab af Bogens Trykker optræde paa denne Maade som Meddedikator af et Værk, i hvilket han, aandeligt talt, hverken har Lod eller Del.

Chr. Pedersen var mod Slutningen af sit Pariserophold stærkt optaget af literært Arbejde, og jeg anser det ikke for udelukket, at én af Grundene til Ascensius' Deltagelse i den kritiske Revision maaske bør søges heri. Den afgørende Foranledning til dette Samarbejde ligger dog næppe paa dette Punkt, men snarere deri, at det nytilkomne Haandskrift har stillet Krav til Chr. P., som han ikke følte sig voxen. Dér, hvor vi kan kontrollere ham — lige i Begyndelsen — har han aabenbart ikke vidst sine levende Raad med Hensyn til Anvendelsen af Varianterne, skudt dem til Side og rimeligvis indskrænket sig til Smaarettelser, hvor han mente, at en aabenlys Fejl kunde konstateres. Efterhaanden er han dog blevet betænkelig ved dette Standpunkt og har spurgt sin Hovmester[1]. Fra dette Tidspunkt mener jeg, at der foreligger

[1] Et ganske lignende Udgiverarbejde (af de Bury's Philobiblon) besørgede Ascensius i Foraaret 1515 for den kongelige Confessionarius og Biskop Laurentius Burellus paa Grundlag af et Manuskript, denne havde overgivet ham. Forlaget blev overtaget af Jehan Petit, og Bogen er trykt af Gaspard Philippe.

et Samarbejde, og at Ascensius har paataget sig Afgørelsen af de stilistisk-rhetoriske Spørgsmaal, Revisionen gav Anledning til, medens Chr. Pedersen stadig besørgede den egentlige Korrektur. I den Retning synes mig Sporene i Editio princeps at pege.

Men hvad man end vil mene om denne Sag — at Chr. P. og Ascensius har delt Arbejdet imellem sig, eller at den ene eller den anden af dem besørgede det helt og holdent; det kan der i hvert Fald ikke være Tvivl om, at den kritiske Revision, der blev foretaget paa Grundlag af Fragmenthaandskriftet, var mærkelig ujævn og i det hele taget ikke synderlig bevendt.

I det lille Stykke, som vi nogenlunde kan dømme om, har jeg betegnet Udgiverens Holdning som stærkt konservativ. Det er ogsaa rigtigt, forsaavidt som det gamle er bibeholdt næsten overalt, og Udgiveren øjensynlig endnu ikke har taget Standpunkt til eller muligvis ikke haft nogen Anelse om de mange, mange Spørgsmaal, som en Sammenligning med den ny Codex efter vor Opfattelse nødvendigvis maatte give Anledning til; et Par ligegyldige Inddelingsmærker og en i Texten optaget Randnote, der formodentlig blev antaget for en ældre Rettelse til Stedet, er i dette Afsnit de eneste synlige noget ildevarslende Resultater af Revisionen, som vi kan konstatere. Men det vidner de jo i hvert Fald om, at dette Haandskrift dog blev benyttet ved Korrekturlæsningen. Mindre Afvigelser i Stavemaade og øjensynlige Skrivefejl er vel ogsaa, hvor Vedkommende var i Stand til at dømme om Tingen, blevet rettede; men meget, ogsaa af denne lettere Art Fejl, er formodentlig sluppet igennem den næppe synderlig aarvaagne Kontrol. Paa et enkelt Omraade tror jeg, vi kan danne os en lille Forestilling om dens Slaphed: Enhver Læser vil have lagt Mærke til, at vor Saxotext har talrige smaa, undertiden ogsaa lidt større Lakuner. En Del af disse er bemærkede eller udfyldte af nyere Udgivere, andre ikke. Jeg skal saaledes henvise til ed. Holder 78, 19, hvor

Meningen giver, at efter *alium* maa Ordet filium, maaske endda filium ultorem være udfaldet; 124, 22 efter *speciose* er *pocius* oversprunget; 125, 1 mangler foran *cure* (ɔ: den anvendte Tryllekur jvnfr. 124, 12—15) Ordet eventus, Sætningens Subjekt; 125,6 staar cepit (ɔ: coepit), der bør sikkert skrives precepit (bød Sendemændene at følge sig scl. hen til Datterens Bur); 228, 38 foran *ob* er oversprunget Ordene *ob forme pulcritudinem quam*, Moderens Dadel viser, hvad der har staaet; 446, 13 er Pronominet *is* udfaldet foran habebat; 568, 40 er sandsynligvis foran *protegerent* udfaldet Ordene deos vel deas significantibus (ɔ: Symboler paa Guder eller Gudinder). Først saaledes bliver det følgende forstaaeligt. Det er muligt, ja overordentlig sandsynligt, at den allerstørste Del af disse Smaalakuner oprindelig fandtes i den Codex, Chr. P. benyttede før 1512, eller dog i hans Afskrift af den. Men det kan man vist nok gaa ud fra, at i Saxo's gennemarbejdede Kladde var de udfyldt paa rette Vis, og naar de fik Lov til at blive staaende i Parisertexten, kan det kun skyldes en yderst mangelfuld Korrektur. Vi er nødte til at opføre dem som Rettelser til Texten; Udgiverne burde have samlet dem i en Trykfejlsliste.

Overfladisk og skødesløs har Revisionen altsaa været paa Omraader, hvor Nutidskritikere vilde være gaaet ganske anderledes grundigt og stringent til Værks. Til en Begyndelse har Chr. Pedersen næppe heller haft Begreb om, hvad Meningen var med de talrige Varianter, Kladden indeholdt, eller hvad han skulde bruge dem til, og derfor ladet dem ligge. Men det kan ikke være undgaaet en Kender af latinsk Veltalenhed som Ascensius, at disse Tilføjelser gemte en rhetorisk Rigdom, som det næsten vilde være Synd baade mod Forfatteren og hans Læsere at lade gaa tilspilde, naar de kunde reddes, og reddes kunde de i mangfoldige Tilfælde, uden at Meningen led derunder. Tværtimod, det var jo kun et Plus til Forfatterens Stilkunst, at han forstod at variere den samme Tanke i ny elegante Former.

Set fra dette Synspunkt bliver disse sporadisk optrædende Gentagelser altsaa ikke at betragte som Pletter i Saxo's Stilkunst, men som Vidnesbyrd om, at fremmede Hænder, i den bedste Mening, har forsøgt at pynte paa hans Fremstilling ved Hjælp af Kladdens Varianter, og at de Mænd, der paa Grundlag af Angershaandskriftet foretog den kritiske Revision af Texten, havde et Syn paa deres Opgave, der var himmelvidt forskelligt fra det, en Nutidskritiker vilde anlægge.

En Støtte for Rigtigheden af denne Formodning vil det naturligvis være, om disse Gentagelser med Lethed lader sig fjærne, uden at der iøvrigt foretages nogen Ændring i Texten, og det er netop Tilfældet med dem, jeg under Læsningen er stødt an ved. Her skal blot anføres nogle faa Exempler, for at Læseren selv kan dømme.

Ed. Holder 71, 12—18 lyder Texten saaledes:

Nec inerter Høtherus, que ab ipso didicerat, executus, tabernaculo ad predictum modum locato, *noctu curas, interdiu uenaciones agebat.* [Utramque temporis uicem pervigil exsomnisque ducebat, ita discrimina lucis noctisque partitus, ut hanc rerum meditationi tribueret, illam conuectandis corporis alimentis impenderet.] Cumque forte pernox attonita curis mente languesceret cet. Enhver vil se, at det i firkantede Klammer indesluttede Textstykke kun indeholder en lang Udmaling af det samme, som kort er udtrykt i de nærmest foregaaende kursiverede Ord, og at Fortsættelsen slutter let og naturligt op til disse, naar det indklamrede Stykke fjærnes.

Ed. Holder S. 71, 36—72, 10:

Cuius consilio obsecutus Høtherus, salutarem eius exitum expertus est. *Siquidem ad primos* Gelderi impetus subsistere suos ac corpora scutis protegere iubet, presentis pugne uictoriam paciencia capessendam testatus. At hostis, missilibus nulla ex parte cohibitis, iisdemque per summam pugnandi cupiditatem effusis, hoc auidius hastas ac spicula torquere cepit, quo Høtherum in his excipiendis paciencius se gerere

comperit. Que partim scutis, partim nauigiis infixa rarum dedere uulnus; complura innoxia ac frustra uidebantur excussa.

[Siquidem Hotheri milites, regis imperium exequentes, receptam telorum uim conserta clypeorum testudine repellebant, nec rarus quidem eorum numerus erat, que leui ictu umbonibus impacta fluctibus incidebant.] Quorum omnium copia uacuefactus Gelderus cet. Den indklamrede Sætning, der ligesom den foregaaende begynder med *Siquidem*, indeholder en gentagen Beskrivelse af det samme Fif, kun med andre Ord. Enhver vil kunne se, at dette er en Variant, og det vilde være en stilistisk Klodsethed af Rang, om en Forfatter havde optaget den i sin Text, saaledes som det her er gjort. Saxo vilde sikkert aldrig have begaaet saadant Fejlgreb.

Ed. Holder 72, 21—24:

... ut non solum exteras, sed eciam domesticas aures erubesceret. *Adeo calamitas* omnis conscios uitat. [Eo siquidem nature damna molestiora sunt, quo liquidius patent.] cet.

Sætningerne Adeo calamitas omnis og Eo siquidem er simpelthen Gentagelser af samme Tanke i forskellig Form.

Ed. Holder 121, 27—122, 2:

Ceterum condere pacta aut rescindere prepotens erat, utrius horum efficaciam oris aculeo gestans. [Quippe disiicere federa ac sociare callebat. Ita ad utrumlibet anceps lingue commercium fuit.] Ogsaa her foreligger jo en utvivlsom Gentagelse af den samme Tanke i to lige efter hinanden følgende Sætninger.

Ed. Holder 131, 18—22:

Erico bellum unde, non arma gessere. Pugnabat pro eo mare, cui ipse nocendi uires aditumque prebuerat. [Itaque Ericus, fluctu felicius quam ferro usus, efficaci aquarum opera pugnam absens gerere uidebatur, a pelago presidium mutuatus.] Victoria arti contributa est.

Det i Klammer satte Stykke er tydeligt nok en regulær

stilistisk Variant af det umiddelbart forudgaaende Punktum, og det samme gælder ogsaa de følgende Exempler.

Ed. Holder 132, 1—5:

Illi caduere, nusquam reperto, suspicione in alios relata, reos prede innocuos arbitrati sunt. [Dum nulla rapine vestigia patuissent, alios sibi nocuisse putantes, sontibus ignouerunt.] Quibus enauigantibus, Ericus elatum undis cadauer excepit.

Ed. Holder 140, 10—16:

Cumulata siquidem infelicitas est, non uindicata malignitas. *Primum enim* orbitati adacta, ac deinde uerborum uiolencia confutata, cum opibus simul eloquencie precium perdidit. [Beauit liberorum sublatorem, auctorem orbitatis sue premio munerata, nihil pro repensanda filiorum clade, preter inscicie probrum, ac rerum inopiam referens.]

Ed. Holder 372, 24—31:

Gyutha quoque, paternos penates repetens, susceptis uiduitatis insignibus, cum summa morum synceritate consenuit, *castitatemque uotis* professa uirilis concubitus experienciam abdicauit, et, quia iniusto se thoro maculauerat, nullum ulterius sibi iuri esse permisit. [Sanctitatis siquidem amplexa propositum, reliquum uite tempus celebs exegit, ingentique pudicitie seueritate illiciti concubitus noxam licentis euitacione pensauit.]

Ed. Holder 401, 24—402, 2:

Nec defuit Bothilde tolerabunda mens ad insolenciam mariti sustinendam. *Puellas siquidem* quas ab eo adamari persenserat, materne dileccionis officiis prosequebatur, easque quo prompcius mariti studiis indulgeret, quoad uixit, inter pedissequas habuit. Quarum ut formam quoque concinniorem efficeret, sepenumero capitis earum cultum propriis manibus exhibebat; cumque abunde foret iram abiecisse, addidit caritatem, et, quia sua specie non potuit, aliena marito placere uoluit, uirique in eis affectum colere quam lesionis sue uindictam agere preoptauit, ne clarissimum ducem turpidinis reum ageret. [Etenim amoris sui raptrices officiis

quam odiis insequi speciosius duxit. Itaque non solum mariti flagicium dissimulacione texit, sed eciam absque respectu pellicatus odium merentibus graciam erogare sustinuit, ueneracione contemptum, obsequiis iniuriam pensans, eoque facto clarissimum muliebris paciencie exemplum prebuit. Quin eciam singulari moderacionis beneficio posteritati insignem nominis sui memoriam commendauit.]

For dette Steds Vedkommende fremgaar det af det Excerpt, der skyldes Forfatteren til den Jyske Krønike, som til sit Arbejde benyttede Saxo's Kladdehaandskrift, at baade den med *Puellas siquidem* indledede Periode og Gentagelsen, der begynder med *Etenim amoris sui,* har staaet i Kladden; thi i dette Compendium findes Udtryk, der skriver sig fra begge (smlgn. Script. min. hist. Dan. med. ævi ed. Gertz I, 387). Perioden *Etenim* . . . commendauit er saa lang, at den næppe kunde faa Plads imellem Linierne, men rimeligvis har været anbragt i Marginen.

Jeg har ovenfor hævdet, at man vistnok tillægger Krantz's Citater efter den Saxocodex, han ejede, noget for stor Vægt. Efter min Formening faar deres Vidnesbyrd kun Betydning under ganske særlige Forhold nemlig dér, hvor vi enten som Kontrol har Saxo's Kladde, eller hvor det med nogenlunde Sikkerhed kan antages, at han ikke har foretaget vilkaarlige Omskrivninger og Ændringer. Det sidste Tilfælde omfatter egentlig kun de to længere Digte, han Suecia II, 22 har udskrevet af Saxo's 8. Bog. At han i et versificeret Citat ikke har forsøgt paa at digte om, anser jeg nemlig for givet; her har vi altsaa — bortset fra mulige Skrivefejl eller Fejllæsninger — en ret tilforladelig Gengivelse af hans Haandskrift. Paa Grund af de ejendommelige Læsemaader, de indeholder, tillægger jeg disse to Digtes Vidnesbyrd stor Vægt; thi en Del af deres Afvigelser fra Parisertexten kan kun betragtes *som metriske Varianter, der stammer fra Saxo selv.* Det vilde være ganske forkert at opfatte dem som Rettelser eller Ændringer foretagne af en Afskriver. De Af-

vigelser, jeg her tænker paa, og som nedenfor vil blive anførte, er nemlig ikke af den Art, at de kan tænkes opstaaede saaledes. Det er Overleveringens Vildskud fremkomne ved Misbrug af Kladden; gennemgaaende har Ordene kun ringe eller slet ingen ydre Lighed, og der var overhovedet *ingen Anledning til at foretage Rettelser;* thi det ene som det andet giver god Mening. Enkelte af disse Afvigelser maa snarest sidestilles med de faa metriske Varianter, der findes i Angersbrudstykket, andre kan maaske betragtes som Afvigelser mellem Kladdehaandskriftet og Saxo's endelige Redaktion. Ogsaa af den Slags fandtes der jo i det Stykke, Fragmentet omfatter, adskilligt. Naturligvis maa det ogsaa her stærkt betones, at alt, hvad vi véd om Saxo's endelige Redaktion, *udelukkende skyldes Vulgatatexter,* der kun gengiver den belemret med en Bunke senere tilkomne Fejl (Lakuner, Omflytninger af Ord, Forskydninger, Skrivefejl og Rettelser). Til denne sidste Gruppe Afvigelser, som ogsaa findes rigt repræsenterede i disse to Digte, er her *intet Hensyn taget:* Materialet maa være af en ganske anden Art — langt, langt fyldigere — for at Afskriverfejl skal kunne bruges til at bestemme den Rolle, et forsvundet Haandskrift har spillet, og det er netop det, denne Undersøgelse gaar ud paa. Baade for Bedømmelsen af Parisertexten og af Krantz's Codex har det nemlig nogen Interesse at faa fastslaaet, *i hvor høj Grad* de er paavirkede af Saxo's Kladde.

Naar jeg nu, hvad disse to Digte angaar, helder til den Opfattelse, at Krantz's Codex *her* repræsenterer Vulgatatexten og derigennem Saxo's endelige Redaktion, medens Pariserudgaven *i den nævnte Gruppe Afvigelser* gengiver hans Kladde, saa er Udgangspunktet det, at den jyske Krønikeskrivers Excerpt hviler paa det Haandskrift, hvortil Angersfragmentet hørte. Nu giver Excerptet til Afgørelse af dette Spørgsmaal desværre kun ét lille Fingerpeg; men ingen helt sikre Holdepunkter. Det paagældende Sted viser nemlig ganske vist, at Krantz's Codex her repræsenterer en *forvansket*

Vulgatatext[1]; men hvilken Redaktion de *ægte* Saxovarianter tilhører, oplyser den strengt taget ikke. Dog kan man vel nok gaa ud fra, at naar Haandskriftets Læsemaade ikke i denne slet overleverede Verselinie var verificeret efter Kladdehaandskriftet, saa er det heller ikke sket i de øvrige. Der maa, som sagt, i disse to Digte sondres mellem Afvigelserne efter deres Oprindelse. Fra Saxo's Kladde eller den endelige Textredaktion mener jeg, at følgende Varianter stammer:

Ed. Holder 269,21: rerum—rebus; 269,26 opus—iter; 270,2 compendia—uestigia; 270,8 constanter—conseruat; 270,14 multos superare potentes—nulli uirtute secundus; 271,4 destituit fauces—deficit arterias; 271,20 perimet, ni—perimat nisi; 272,12 ter—tibi; 272,13 expugnator—propugnator; 272,17 decurrere—procurrere; 272,40 peremi—subegi. *Derimod er alle de øvrige Afvigelser opstaaede senere hen,* dvs. de er rene Overleveringsfejl og maa sidestilles med dem, vi finder mellem Pariserudgaven paa den ene Side og de bevarede Haandskriftstumper paa den anden. Paa disse Overleveringsfejl skal jeg i denne Sammenhæng ikke komme nærmere ind. Visse Overensstemmelser[2] kunde tyde paa, at Pariserudgaven ogsaa for denne Gruppes Vedkommende i højere Grad viser Paavirkning af Fragmentshaandskriftet end Krantz's Codex; men i Virkeligheden er Materialet for spinkelt selv til at bygge et Skøn paa.

En ejendommelig Gruppe danner Saxocitaterne i den saakaldte Sjællandske Krønike (1028—1282). Selv om For-

[1] Verset lyder i Pariserudgaven:

Præterea, Hathere, priuaui te patre Lenno. At *Saxoexcerptet* ogsaa har haft Lenno, fremgaar af de nu existerende Haandskrifters forvanskede Læsemaade Ienno. Derimod lyder det samme Vers i Krantz's Gengivelse:

Præterea, Hathere, priuaui te quoque patre Olone. At Saxo i sin endelige Redaktion ikke kan have givet det en saadan Skikkelse, er indlysende; thi i denne Form indeholder det en grov baade metrisk og historisk Bommert. Krantz's Gengivelse repræsenterer altsaa her utvivlsomt *en fejlfuld Vulgatatext.* Hvorledes Fejlen er opstaaet, vil det paa Grundlag af vort Haandskriftmateriale naturligvis være ørkesløst at spekulere over.

[2] Smlgn. Chr. Bruun, Lykønskningsskrift 1879. S. XIV—XV.

fatteren har anlagt sit Værk i den traditionelle middelalderlige Form, er hans Arbejde dog, som Annal betragtet, ingenlunde helt ringe. Han var aabenbart for sin Tid en kundskabsrig Mand, vel bevandret i Latinen. Krøniken er ikke paa alle Punkter et tørt Extrakt, hist og her citerer Forfatteren, hvad der ellers ikke er Tilfældet i danske Annaler, lange Stykker af de Kilder, der stod til hans Raadighed. Saxo har hos ham en høj Stjærne[1], og af hans Værk anføres hist og her større eller mindre Partier, rimeligvis omhyggeligt afskrevne efter den Codex, der stod til Forfatterens Raadighed. I flere Smaating afveg dette Hdskr. fra Editio princeps, hvis Læsemaader gennemgaaende er at foretrække. Enkelte af disse Afvigelser skyldes sikkert Afskrivningsfejl: Fejllæsning[2] eller Overspringning af Bogstaver[3]; men derfor er det ikke givet, at de falder Krønikens Forfatter til Last; det *kan* ligesaa vel være ældre Synder, som allerede forelaa i hans Manuskript[4].

Paa enkelte Punkter findes der imidlertid større Afvigelser mellem de citerede Stykker og Editio princeps. Der mangler nemlig i Krønikens Gengivelser for det første hist og her nogle Sætninger. I og for sig vilde der jo ikke være noget i Vejen for at antage, at Krønikens Forfatter har udeladt

---

[1] Smlgn. Scriptores rerum Danic. II, 608: Unde refert in Gestis Danorum Saxo, cognomine Longus, miræ et urbanæ eloquentiæ Clericus cet.

[2] Ed. Holder 401, 5 utrumque for utrinque.

[3] Ed. Holder 400, 20 cuiuslibet annone—annone; 400, 23 nomen for cognomen; ibid. 400,23 og 400,37 falder vistnok Skylden for Overspringning paa Ed. princeps, som her har henholdsvis temporum og duos, medens Chronic. Sial. har *ex* temporum og duos *simul.* Endvidere mener jeg, at Pariserudgavens *exculptam* (ed. Holder 400,30) skyldes en Fejl i C. P.'s Trykmanuskript; Krønikens *exsculptam* er sikkert den rette Læsemaade.

[4] Den gamle Codex i Universitetsbiblioteket, hvorefter Arne Magnussen (1695) udgav Krøniken, og som brændte 1728, var ikke Forfatterens Originalhaandskrift; Arne Magnussen, der paa dette Omraade nok kan betragtes som en Autoritet, oplyser i sin Fortale, at den var vrimlende fuld af almindelige Afskriverfejl, saa *ogsaa ad den Vej* kan Afskriverfejl være komne ind i Krønikens Saxocitater.

Om Overleveringen af den Sjællandske Krønike kan henvises til Script. hist. Danic. minores ed. Gertz. II, 2—19.

disse Sætninger — det drejer sig i alt om fire — men det mærkelige er, at Udeladelserne i alle disse Tilfælde viser sig at omfatte de i Saxo's Værk saa hyppigt forekommende Gentagelser af den samme Tanke blot med lidt andre Ord. Har Annalisten med Forsæt forbigaaet disse Sætninger, saa maa man næsten antage, at han havde Øjet aabent for dette ejendommelige rhetoriske Fænomen og efter Ævne søgte i sin Gengivelse at fjærne saadanne Udvæxter. Men — sandsynligt er dette ikke. Med saa nøjeregnende sproglig Kritik gaar den Mand næppe til Værks, der skriver et Citat ud af en berømt og af ham selv beundret Forfatters Værk[1]. De fire paagældende Sætninger lyder: Ed. Holder 400, 23—24:

Tunc plane penurie copia, inopiė successit abundancia.

Man ser let, at Sætningen 'Quo euenit, ut non solum ex morum sed eciam ⟨ex⟩ temporum placidissimo usu Boni cognomen acciperet' afslutter Skildringen af den økonomiske Lyksalighedstilstand, Eriks Regering bragte Landet; med Sætningen 'Huius uiri uirtutes summatim cognoscere tedio non sit' gaar Forfatteren dernæst over til at skildre Kongens personlige Fortrin. Imellem disse to Led er indskudt den først citerede Sætning, der umotiveret optager det afsluttede Æmne for strax igen at lade Traaden falde. Heraf fremgaar, at den ikke oprindelig kan have haft sin Plads paa dette Sted; heller ikke er det muligt at finde noget andet Sted, hvor den vilde passe i Sammenhængen. Derimod er den fra Indholdets Side identisk med Sætningen 'Huius etas—conualuit' (Holder 400, 16—18) og bør sikkert betragtes som en Variant af denne, som ved en Fejl er kommet ind paa en gal Plads. Ed. Holder 400, 28—32 læser man: Nec longitudini inconcinna soliditas fuit, *ut totam* eius compagem exactissimo nature ingenio excultam elaboratamque putares, [que corpori

---

[1] Gertz bemærker i Noten til sin Udg. af Sjæll. Krønike (Scr. hist. Dan. min. II, 25 Noten) »quædam verba aut consulto omisit ⟨auctor⟩ aut, quod potius crediderim, in suo Gestorum codice non inuenit.«

granditate conspicuo consentaneum uirium habitum conciliauit.]

Det ses let, at den indklamrede Relativsætning kun med andre Ord gentager det samme, som udsiges i den lige forudgaaende Følgesætning. Den Sjællandske Krønike viser formentlig, hvilken af disse to Varianter Saxo i den endelige Redaktion har foretrukket. Hvis Følgesætningen var blevet strøget, skulde Relativet naturligvis henføres til soliditas.

Ed. Holder 400, 32—34:

Noget lignende gælder den lige efterfølgende Sætning 'Igitur ut corpore nullum, ita nec robore parem habuit, [cum stature laude egregia quoque uigoris ornamenta sortitus].

Her er Forholdet det, at det indklamrede Led 'cum—sortitus' naturligst knytter sig til Sætningen 'que—conciliauit' og derfor af Forf. blev strøget sammen med denne.

Ed. Holder 584, 25—27:

Editio princeps har[1]: et filius septem annos natus, Kanutus, rex consecratur, regia in sella purpura uenustatur.

Kinch foreslaar[2] at skrive consecratus for consecratur. Rettelsen er kun ringe, og derved skabes en korrekt stilistisk Forbindelse. Alligevel tror jeg ikke Konjekturen rammer det rette; thi Beklædningen med det kongelige Purpur og Anbringelsen paa den kongelige Tronstol udgør netop en meget væsentlig Del af Indvielsesceremonien (consecratio regis). Sætningerne 'rex consecratur' og 'regia in sella purpura uenustatur' er altsaa i Virkeligheden Varianter, og naar Chron. Sial. udelader den første, er det vel simpelthen, fordi Saxo selv havde strøget den og kun optaget den sidste Version i den endelige Textrecension, hvorfra den saa gik over i de almindelige Codices.

Disse Udeladelser af Sætninger, der alle kan betragtes som simple Gentagelser, synes mig i høj Grad at støtte den

---

[1] For purpura er rimeligvis ved en Trykfejl sat purpera.

[2] Aarbøger for nord. Oldkyndighed 1874. S. 310.

ovenfor fremsatte Anskuelse, at i Saxo's endelige Redaktion var den Slags stilistiske Pleonasmer konsekvent strøgne. Naar de i saa stort Antal forekommer i Editio princeps, kan Grunden efter al Sandsynlighed kun være den, at Udgiverne betragtede dem som værdifulde Vidnesbyrd om Saxo's rhetoriske Stilkunst, der ikke burde gaa tabt, og som de derfor har optaget fra det Kladdehaandskrift, der benyttedes ved Textens Revision.

En meget væsentlig Afvigelse af en hel anden Art mellem et Saxocitat i Krøniken og Parisertexten foreligger i Beretningen om Ascers Udnævnelse til Ærkebiskop over Norden (ed. Holder 406, 17—29), I Editio princeps lyder det paagældende Stykke saaledes:

Ne enim Dani sub externo pontifice sacrorum munera celebrarent, missis ad curiam legatis, in ornamentum domesticæ religionis maximi sacerdotii insigne expetendum curauit. Nec eum Romanæ promissionis fides fefellit. Profectus enim a curia legatus, qui sacri insignis prærogatiua nostræ gentis sacerdotium adornaret, cum celeberrimis Danorum vrbibus inspectis, cuncta curiosissime collustrando, non minorem personarum quam ciuitatum respectum egisset, Lundiæ, ob egregios Asceri mores, tum quod ad eam e finitimis regionibus terra marique transitus abunde pateat, hunc potissimum honorem deferendum existimauit. Nec solum eam Saxonica ditione eruit, sed etiam Suetiæ Noruagiæque, religionis titulo magistram effecit. Bortset fra *enim,* der i Citatet ganske naturligt er udeladt, falder Krønikens Gengivelse for de to første Sætningers Vedkommende (Ne—fefellit) ganske sammen med Editio Princeps. Ligesaa Slutningen Nec—effecit, idet Krøniken havde *effecit*, ikke som i Scr. rer. Dan. *fecit.* Begge Dele giver god Mening, selv om de ikke betegner det samme, og det er umuligt at sige, hvorledes Afvigelsen er opstaaet, om den skyldes en Ændring foretaget af Langebæk eller Overspringning af et Par Bogstaver ved Afskrivning af Citatet. Uoverensstemmelsen mel-

lem de to Gengivelser ligger i den midterste Del af Citatet, der i Krøniken[1] lyder saaledes:

Profectus igitur a Curia Legatus Albericus, qui nostræ gentis sacerdotium adornaret, cum cunctas Danorum urbes curiose illustrasset, Lundiæ, ob egregios Asceri mores hunc honorem deferendum existimavit.

Det skal først bemærkes, at Forfatteren af Saxokompendiet og den Jyske Krønike utvivlsomt til sit Excerpt har benyttet den samme Redaktion, som vi finder i Editio princeps[2]. Legatens Navn nævnes heller ikke hos ham, og blandt Grundene til, at Lund blev foretrukket, anføres ogsaa dér Stadens Beliggenhed. Efter al Sandsynlighed var da dette Kladdehaandskriftets Redaktion. Fra Meningens Side er der en Fejl i den: potissimum burde staa efter, ikke foran honorem. Rimeligvis var potissimum i Haandskriftet tilføjet over Linien og kom ved Trykningen ind paa en gal Plads. Forfatteren af den Sjællandske Krønike anfører udtrykkelig dette Sted som et Citat af den berømte Historiker; man har derfor under Henblik til hans øvrige Citater ikke Ret til at forudsætte, at der fra hans Side er foretaget vilkaarlige Ændringer i Texten. Derimod er der ikke ringe Sandsynlighed for, at den Codex, han citerede efter, kan have indeholdt Fejl. At ogsaa det Haandskrift, hvori Krøniken er overleveret, i høj Grad var belemret med Afskriverfejl, véd vi fra Arne Magnussens Fortale til den Udgave, han besørgede, som er vor vigtigste Textkilde. Ud fra dette Synspunkt maa sandsynligvis en Del af Afvigelserne ses ɔ: det er Overleveringens Fejl, og de bør udenvidere rettes, saaledes Krønikens *illustrasset* for Parisertextens *collustrasset*, endvidere Udeladelsen af Ordene sacri insignis prærogativa eller maaske et tilsvarende Udtryk som *pallio*; thi hvad der bliver tilbage af Relativsætningen, naar de fjærnes, er temmelig

[1] Citeret efter Script. rer. Danic. II, 608.
[2] Smlgn. Script. historiæ Danicæ min. I, 389, 28—390, 5.

meningsløst. Resten af Uoverensstemmelserne kan imidlertid slet ikke forklares ad den Vej. Det drejer sig nemlig dels om én væsentlig Tilføjelse i Krønikens Redaktion (Legatens Navn) dels om en fuldstændig Omarbejdelse og gennemgribende Forkortelse af Periodens Slutning fra *cum* til *existimauit.* Det synes mig helt udelukket, at Krønikens Forfatter af sin egen Kundskabsfylde skulde have tilføjet Legatens Navn; thi det var sikkert en Oplysning, der heller ikke i hans Tid laa paa Alfarvej — i nordiske Kilder møder vi i hvert Fald dette Navn kun her[1] — og lige saa usandsynligt forekommer det mig, at han i et Citat skulde have foretaget en saa *gennemgribende Omarbejdelse af en enkelt Periode,* men bibeholdt hele Resten uforandret. Hvad skulde der egentlig opnaas derved?

Under disse Forhold antager jeg, at de nævnte to Uoverensstemmelser maa føres tilbage til Forfatteren selv, at Parisertextens Gengivelse er lig med Kladdens, medens Krø-

[1] Cardinal Albericus var en af Pave Paschalis II's højtbetroede Mænd og spillede en betydelig Rolle i Datidens kirkelige Strid. Der existerer flere Breve fra Bernhard af Clairvaux til ham. Selv kalder han sig i en Skrivelse (Migne, Patrol. T. 155, 1631—32) Albericus, Dei gratia Ostiensis episcopus, apostolicæ sedis legatus.

Af en Svarskrivelse fra den i hine Tider ligeledes meget indflydelsesrige Ærkebiskop Anselm af Canterbury til Ærkebiskop Asser (Anselmi Epistol. IV, 127 aftrykt i Migne, Patrol. T. 159, 270) fremgaar, at Anselm efter Opfordring af Asser — rimeligvis umiddelbart efter dennes Udnævnelse — i en eller anden Anledning havde henvendt sig til Alberic, at man i *disse kirkelige Krese* satte ubetinget Lid til Assers Tilforladelighed, samt regnede med, at han ogsaa i det Ydre vilde bestræbe sig for at gøre Lund til en værdig Metropol for Nordens Ærkebisper (hvad det sikkert endnu ikke var dengang). Endelig lægger Anselm ham paa Sinde at holde kraftig Justits og ikke tillade, at Nordens Kirke inficeres af de fra Tyskland kommende Wibertinere. Hele Skrivelsen viser klart, at Lunds Valg til Ærkesæde var et *Krigsvalg,* og at dets Kandidatur til Palliet ikke før havde været fremme. Man vilde ved at lægge Hovedkvarteret her paa en Gang knuse det kejsertro Bremen og afparere Wibertinernes Forsøg paa at vinde Indpas i Norden. Den danske Konge og hans Ønsker har kun været en Skakbrik i Spillet mellem mægtigere Kræfter, intet videre.

nikens Citat er afskrevet efter den endelige Redaktion. Jeg er endvidere overbevist om, at her ikke er Tale om Kladdevarianter, af hvilke Forfatteren har foretrukket den ene, men at Ændringen er foretaget umiddelbart forud for Renskriften. Ved Hjælp af Angersfragmentet kan vi jo dokumentere, at adskillige Rettelser i den endelige Text maa være foretagne netop paa denne Maade.

Hermed er i alt væsentligt de Rester og Stumper, vi ejer til at konstatere Fragmenthaandskriftets Indflydelse paa Pariserudgavens Text, gennemgaaede. Udgangspunktet for Undersøgelsen var Stephanius' Citat af Chr. Pedersens Oversættelse, der gennem en lang Række Egennavne gav os det første Indblik i den overfladiske Fremgangsmaade, Udgiverne fulgte ved Revisionen af det oprindelige Trykmanuskript.

Denne lange Række nordiske Personnavne tagne fra Braavallaslagets Kæmper har imidlertid, om jeg saa maa sige, dobbelt Façade. Deres Betydning for Kritiken af Parisertexten er stor; men af endnu større Vigtighed er det dog, at vi gennem dem og Skildringen af den Folkekamp, hvortil de er knyttede, faar Lejlighed til at sammenligne Saxo's i Prosa affattede Genfortælling af et gammelt nordisk Digt med en norsk eller islandsk Sagamands Bearbejdelse af det samme Kvad.

Trods den Fylde og Vidtløftighed, der præger Saxo's nordiske Sagnhistorie, repræsenterer den dog kun et ensidigt Udsnit af den rige norrøne Sagnliteratur, nemlig den Del, der angik Danmarks Forhistorie. Derfor har den ogsaa kun faa Berøringspunkter med den *bevarede* islandsk-norske Sagnhistorie f. Ex. i Skildringen af Overfaldet paa Rolf Krake og af Holmgangen paa Samsø; et Tilfælde som det foreliggende kan i Virkeligheden, fordi det ogsaa i sproglig Henseende omfatter et betydeligt Stof (mellem et og to Hundrede Egennavne), betragtes som enestaaende.

Derfor er der god Grund til at benytte Lejligheden og se lidt nærmere paa Beskaffenheden af det sjældne og værdifulde Materiale, en gunstig Skæbne har givet os i Hænde. En saadan Undersøgelse kan maaske ogsaa tjene til at gøre det klart, hvilke Spørgsmaal vi ad denne Vej kan vente besvarede.

Efter Saxo's indledende Bemærkninger til Skildringen af Braavallaslaget i 8. Bog[1] kan der ikke være Tvivl om, at hans Beretning om denne Begivenhed udelukkende hviler paa et nordisk (rimeligvis norsk) Kvad om den vidtberømte Folkekamp, som han tror, at den gamle Sagnhelt Starkad, der selv spillede en Hovedrolle i Slaget, havde digtet. Grunden hvorfor han tillægger ham Forfatterskabet, maa søges deri, at Digteren havde lagt sit Kvad i Munden paa Starkad for dermed at give det Samtidighedens og det selvoplevedes troværdige Præg. Overfor den Slags æsthetiske Fif og Forklædninger stod Middelalderens historiske Forfattere omtrent værgeløse; Kildekritik var for dem et ufødt Begreb. Saxo beretter, at Begivenheden paa hans Tid var *memorie magis quam literis traditam,* et Udtryk hvoraf man er berettiget til at drage den Slutning, at *hans Hjemmelsmand havde fremsagt Kvadet for ham eller dikteret ham det i den Skikkelse, Vedkommende selv huskede det,* medens Saxo efter sine Optegnelser har gengivet det hørte eller Indholdet deraf paa Latin. Det, vi her læser, er altsaa et *Referat af et gammelt indtil da mundtlig overleveret Digt,* som man maa antage allerede dengang har været belastet med en Række af de Fejl, mundtlig Overlevering altid skaber. I hvor høj Grad, det beror naturligvis for en Del paa, hvor langt et Tidsrum der ligger mellem Digtets Optegnelse i skriftlig Form og dets Tilblivelse. Herom ved vi i det foreliggende Tilfælde absolut intet. Under disse Omstændigheder vil enhver Tidsansæt-

---

[1] Saxo ed. Holder 257, 4—6; 262, 17; 262, 28—29. Det samme fremgaar af Sgbrt.'s Gengivelse 22, 14.

telse bero paa de Oplysninger, Digtet selv giver. Men hvilken Vægt der tillægges disse Oplysninger, eller hvad der skal betragtes som Oplysninger, afhænger udelukkende af 'Øjnene, der ser'. Efter mit Skøn maa Kvadet om Braavallaslaget omtrent være samtidigt med eller snarest lidt yngre end det om Holmgangen paa Samsø, der har ganske samme Stil og bæres af de samme Idealer; dets Tilblivelse falder næppe meget senere end c. 900, maaske endda før. Forf. har øjensynlig skildret Milieuet ud fra sin egen Samtids Skikke og Forestillinger: han røber ikke Spor af kristelig Paavirkning, Skjoldmøer optræder som Befalingsmænd med Virkelighedens fulde Præg ikke som digteriske Fantasifostre, Kong Harald — men ganske vist han alene — benytter Stridsvogn i Kampen, og Skildringen af den gamle Konges højtidelige Baalfærd leder Tanken hen paa temmelig fjærne Tider. — Fremdeles nævnes mange gamle Landskaber, men yderst faa og kun meget gamle Stæder (Lejre, Sigtuna, Upsal; Hedeby fremtræder, maaske ved en Misforstaaelse fra Saxo's Side, under Navnet Sle). Hvis Digtet virkelig skrev sig fra senere Tider f. Ex. 11. Aarh., vilde nok adskillige dengang berømte Byer være blevet nævnte som Hjemstavn for Heltene. Der er, som vi skal se, visse Omstændigheder, som tyder paa, at Kvadet maa være digtet i Norge, at det i det 12. Aarh. stod i høj Anseelse ogsaa paa Island og dér regnedes for et ærværdigt Fortidsmindesmærke.

For Vurderingen af Saxo's latinske Gengivelse af Digtets Indhold er det som sagt af allerstørste Betydning, at vi ogsaa har andre Spor af dets Existens: I den arnamagnæanske Samling[1] er bevaret nogle Læg af en gammel Skindbog fra *Begyndelsen* af 14. Aarh. (c. 1300). Den paagældende Codex indeholdt en Prosa-Fremstilling af Nordens (Danmarks) Heltesagn til dels i det mindste grundet paa gamle Kvad. Denne Saga, der antagelig er identisk med den tabte Skjold-

---

[1] Nr. I e, β, I fol. Beskrivelse i Kålunds Katalog I, 4.

ungesaga, foreligger altsaa nu kun som et Fragment, der ender i Fortællingen om Kong Sigurd Rings Regering og indeholder en fuldstændig Beretning om Braavallaslaget skildret *efter det samme Kvad,* vi i en noget afvigende Skikkelse kender fra Saxo. Originalmanuskriptet til Sagaen skriver sig rimeligvis fra Begyndelsen af 13. Aarh., var i alt Fald ældre end det existerende Membranfragment, der utvivlsomt er en Afskrift. Vi kan altsaa regne med, at Overleveringen ogsaa for den islandske Texts Vedkommende omfatter flere hundrede Aar, og at vi i den maa vente at finde Fejl, der kan skrive sig *baade* fra mundtlig og skriftlig Tradition.

Til Orientering for Læseren ved nedenstaaende Sammenligning mellem Saxo's Text og den nordiske Overlevering bedes Tabellen S. 18—25 benyttet. De væsentligste Hjælpemidler ved Affattelsen har været:

O. Nielsen, Olddanske Personnavne. 1883. M. F. Lundgren, Personnamn från medeltiden i Bidrag till kännedom om svenska landsmålen Bd. X (1892—1915); E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden. Uppsala og Leipzig, 1905—1915. Adskillige Enkeltheder er tidligere sete af andre saaledes afdøde Dr. Oluf Nielsen og Prof. Ax. Olrik. Første Kolonne indeholder Navnene fra 8. Bog i Pariserudgaven af Saxo's Text; Tallene angiver den Side og Linie i Holders Udg., hvor de findes. Anden Kolonne gengiver de samme Navne i Stephanius' Citat[1] af Chr. Pedersens Oversættelse; tredie Kolonne indeholder de Navneformer, vi finder i Sǫgubrot[2]; Tallene angiver Side og Linie i Petersens' og Olsons Udg. Man vil bemærke, at Navne og Tilnavne hos Saxo og i Sǫgubrot undertiden ikke lydligt dækker hinanden. Overleveringen har paa sine Steder, rimeligvis ret tidligt, spaltet sig i flere Grene, og desuden er der indtraadt Forskydninger i Vers- og Ord-

[1] Stephanius' Saxoudg. 1644. Notæ uberiores. S. 167—172.

[2] Sǫgur Danakonunga ved C. af Petersens og E. Olson. København. 1919—23. 8vo.

følgen. Begge Dele skyldes utvivlsomt den *mundtlige* Overleverings Indflydelse. I den fjerde Kolonne er opført de norrøne Egennavnsformer, der kan antages at svare til Saxo's og Sǫgubrots Navne. Hvor to er opførte i samme Rubrik, omfatter vedkommende Navn i Virkeligheden to, eller der kan tænkes to Muligheder, eller det ene sigter til Formen hos Saxo, det andet til Sǫgubrot.

Om Størsteparten af disse Identifikationer vil der næppe kunne rejses Tvivl; men et Mindretal maa paa Grund af Overleveringens Karakter betragtes som mer eller mindre usikre eller trænger dog til nøjere Oplysning, og med Hensyn til disse sidste vil jeg gærne bemærke følgende:

Abgi (259, 12) er forvansket; det dertil svarende Aki (19,12) anser jeg for en vilkaarlig Rettelse; Müllers Konjektur Aggi rammer vistnok det rigtige. Denne sidste Navneform er almindelig i Danmark, men ukendt i Norge og paa Island, hvilket sidste formentlig gav Anledning til Rettelsen (Aki). Til Alf (Saxo 258, 9) svarer i Sgbrt. 17, 20 Geiralfr; men denne Navneform forekommer overhovedet ikke uden paa dette Sted[1]. Rimeligvis var her oprindelig nævnt to Mænd Geirr og Álfr, og hos Saxo er da det første Navn udfaldet; men det er jo ogsaa muligt, at Verset fra først af har haft enten Alfgeirr eller Alfr Geirr, og at det urigtige Navn i Sgbrt. blot skyldes en Forskydning i Rækkefølgen. Til Alf elatus (260, 13) svarer efter det Sted, han nævnes, Aðils oflati (19, 22). Da her er Tale om en Svensker fra Upsal, anser jeg det for givet, at Sgbrt.'s Overlevering er den rette. En Del tvivlsomme Navneformer maa helst ses i den Sammenhæng, hvori de er overleverede. Saxo ed. Holder 259, 30—38 opregnes under ét Nordmændene i Kong Rings Følge. Det er aabenbart den samme Skare, der nævnes Sgbrt. 19, 7—11. Ramsen stammer fra det eller de samme Vers i Kvadet; men Rækkefølgen er ikke helt overensstemmende, desuden er der be-

[1] Derimod er Navnet Álfgeirr ikke sjældent.

betydelige Afvigelser baade i Person- og Tilnavne. Ingen af Overleveringerne har i dette Parti været god; i Sgbrt. er øjensynlig en Del Navne udfaldet, og Saxo's Gengivelse af Tilnavnene er den mindst korrekte. Om Navnene Þórir, Helgi, Hafr, Hólmstein huiti eller Saxos Thoki, Rafn, Halvar (for Hasuar), Alsten, Harki er de oprindelige turde være meget svært at afgøre. For Alsten's (ɔ: Álmsteinn's) Vedkommende tror jeg ikke der er nogen Risiko ved at holde paa Saxo, netop fordi Navnet er forholdsvis sjældent, og det derfor næppe faldt nogen ind at ty just til det i en snæver Vending, naar Hukommelsen svigtede[1]. Tilnavnet huiti er sikkert en Forvanskning; men om Navneformen Harki er rigtigt overleveret, tør jeg ikke afgøre. I saa Fald svarer Harki til det norrøne Navn Herkir; Nominativens r er bortfaldet ligesom i Hildi—Hildir, Hømi—Hømir. Dog maa det ved disse Navneformer fra Pariserudgaven altid haves in mente, at en tilsyneladende mærkelig Form kan bero paa en Fejl i Chr. Petersens Trykmanuskript eller en ligefrem Trykfejl i Udgaven. Her synes det mig ikke udelukket, at Saxo kan have skrevet *Harik* ɔ: Hárekr. Imod Formodningen taler egentlig kun, at han i saa Fald rimeligvis vilde have bogstaveret det Haricus. I samme Serie svarer Hrutr uafi til Saxo's Ruthar, Rawi, hvor Rawi er opfattet som et særligt Personnavn. Sgrbt's Version er den rette. Endelig har Saxo's Kilde øjensynlig byttet om paa Tilnavnene, især i Slutningen af denne Opregning.

Rings Kæmper opregner Saxo 259, 12—14; hertil svarer Sgbrt. 19, 12—14. I dette Stykke er der forholdsvis god Overensstemmelse. Om Aki for Aggi er ovenfor talt; til Eyuindr svarer Saxo's Windar. Texten har sikkert oprindelig lydt

[1] Saxo har efter al Sandsynlighed gengivet Navnet, saadan som han syntes det lød. Med Hensyn til Sløjfningen af m'et kan henvises til Navnet Malmfriðr, der paa middelalderligt Dansk lyder Malfrith. Endvidere kan henvises til, at det i Norge og Sverig brugelige Navn Holmsteinn i svenske Kilder undertiden staves Holsten.

Euindar. Smlgn. 323,27 hvor Navnet er gengivet Heuindus[1]. Til Guti Alf patre genitus svarer i Sgbrt. 19, 13 Guði Tolluson. Tolla er et Kvindenavn; desuden staar der i Texten kun Tollus, som rimeligvis dækker over en eller anden Forvanskning.

Efter disse opregner Sgbrt. (19,14—26) en Række svenske Mænd hørende til Rings Hær og Flaade. Tilsvarende Navne, men opførte i en anden Orden finder vi hos Saxo 259,15—20; 260,4—24. Af disse skal her kun de Navneformer omtales, der giver Anledning til Tvivl. Til Ar Backi svarer i Sgbrt. Nori Haki, af hvilke det første (Nori) som Personnavn ikke kendes andetstedsfra. Det samme gælder baade om Ar og Backi, som rimeligvis bør skrives sammen til árbakki (egln. Elvebred), der undertiden anvendes som Stednavn. Formodentlig var det tilhørende Personnavn (X af Árbakka) udfaldet baade i Saxo's og Sgbrt's Kilde. Derved avancerede Stednavnet hos den første op til Personnavn, medens det i Sgbrt. er blevet ændret ved Konjekturalkritik.

Saxo's Athyla (varierende Former Attyla, Attylo, Attalus) er ikke identisk med Aðils, men svarer antagelig til Aðill eller Attill. Hendill er ganske sikkert lig med det norrøne Navn Endill. Paa samme Vis skriver Saxo Hesbernus for Esbernus, Heuindus for Eyuindr, Hestritha for Estritha, Hømothus og Ømothus (ɔ: Eymóðr), Amundus og Hamundus, Hella og Ella, Hialto og Ialto, Hoddo og Oddo. Ved Navnene Amundus—Hamundus haves ligeledes paa Norsk aspirerede og ikke aspirerede Former. Grinder er muligvis forvansket; dog er det ikke udelukket, at den tilsvarende norrøne Form kunde være Hrindir. Saxo har aabenbart faaet Navnet gennem Øret og ikke altid været i Stand til at sondre G-Lyden fra Aspirationen (Dahar for Dagr). Det kan ogsaa være, at Navnet slet ikke er norsk. Herpaa kunde det tyde, at vi paa Dansk finder Stednavnet Grinderslev, der synes at pege paa

[1] Om Aspirationen og Endelsen se nedenfor ved Hendill og S. 162.

Existensen af et dansk Personnavn Grinder. I Stedet for Saxo's Gummi e Gyslamarchia, der ikke giver Anledning til nogen Tvivl, finder vi i Sgbrt. Glismakr goði. Formentlig har vi her en Gentagelse af det samme Fænomen, som ovenfor omtaltes ved Árbakki: Personnavnet Gummi var i Sgbrt's Kilde udfaldet og et nyt Personnavn Glismakr blev derfor dannet af Gyslamarchia. Hertil føjedes saa, antagelig af Hensyn til Verset, det neutrale goði. Saxo har Keclu Rarll, Sgbrt. Karl kekkja. Det oprindelige Navn er sikkert begge Steder forvansket. Det var rimeligvis formet som Øgenavn i Lighed med Soknar Soti; derfor tror jeg at Ordenes Stilling hos Saxo er rigtig, medens Rarll utvivlsomt er forskrevet for Karl. Tilnavnet kekkja er forvansket. Muligvis har hele Navnet lydt Køgla-Karl ɔ: Karl som skotter, kaster stjaalne Blikke.

Til Lyuth Guthi svarer aabenbart Hloomboði. Jeg antager, at Saxo's Overlevering her er rigtig, og at Navnet paa Oldnordisk vilde lyde Liótr goði. Ogsaa med Hensyn til Regnaldus Ruthenus, Rathbarthi nepos mener jeg, at vi finder det rette Navn hos Saxo. Sgbrt. kalder Manden Rognualldr hái eða Radbarðr hnefi; det er imidlertid aldeles usandsynligt, at han skulde have haft ikke blot to Navne, men endogsaa to Tilnavne til sin Disposition. Fejlen er formodentlig opstaaet gennem Ordet *nefi* = nepos, der er blevet opfattet som *hnefi* = Næve, knyttet Haand.

Saxo's Thririkar, der svarer til Sgbrt's Eirikr helsingr, gengiver vist Navnet rigtigst; det svarer nemlig til Þrýðrikr. Eirikr er sikkert ikke andet end en uheldig Konjektur. Ogsaa Tuiuiuill er øjensynlig galt overleveret; Saxo's Torwil kommer det rette Navn nærmere; det har vistnok lydt Þóríuill (Þórífill). Af de øvrige Navne paa Mænd i Rings Følge skal jeg endnu kun omtale Ungo (261, 1) og Trigo (261, 2). Endelsen er som hyppigt ellers behandlet med stor Frihed; det første er en latiniseret Form af Yngvi det andet svarer til Tryggvi.

Af tvivlsomme eller urigtige Navneformer blandt Haralds

Mænd skal her omtales *Belgi* (258, 2), der rimeligvis er en Skrivefejl for Beli, ligesom Borrhy (258,2) for Borgar; Gnizli (258, 23) og Grenzli kan efter den Forbindelse, hvori de staar, opfattes som slaviske Navne, hvortil altsaa ingen norrøne Navne svarer; det samme gælder Dal og Duk (smlgn. 249,40) muligvis ogsaa Humnehy (258, 36). Hortar (258, 1) og Hort (262, 19) er antagelig urigtigt overleverede eller hørte for Hiortar og Hiort. Til Høsathul him (258, 31) svarer i Sgbrt. 17, 26 Eysǫdull. Alle tre Former er forvanskede. Him skal naturligvis ændres til Hun (smlgn. Sigtim 260, 11 for Sigtun). Høsathul (Eysǫdull) er rimeligvis et Tilnavn, hvis Personnavn er bortfaldet (smlgn. Glismakr og Árbakki). Jeg kunde tænke mig, at det oprindelig havde lydt Ásaþulr ɔ: Gudernes Talsmand eller Præst (om Aspirationen se ovenfor). Antages det, at Tilnavnet ligesom i Soknar Soti har staaet foran, er Hun det Personnavn, hvortil Høsathul har hørt. Til Tolcar (258, 19) svarer rimeligvis det nordiske Navn Dálkr. Sgbrt's Toki (17, 12) anser jeg for en Rettelse; det rigtige er vist Saxo's Toli (258, 3), som svarer til det danske paa Norsk ukendte Navn Tule. Manden, der bar det, var nemlig øjensynlig dansk.

De Uoverensstemmelser, jeg her har gjort Rede for, er jo, ret forstaaede, ligesaa mange sikre Tegn paa begyndende Opløsning *indenfor* Kvadets Strofer. En yderligere Sammenligning af de to Kilder viser, at ogsaa Fortællingens Gang og Begivenhedernes Fremstilling ɔ: Strofernes Orden allerede var ændret paa adskillige Punkter, hvilket — som sædvanligt ved mundtlig Overlevering — gav Anledning til, at der opstod Huller i Sammenhængen, som saa undertiden senere udfyldtes ved vilkaarlige Interpolationer. En simpel Jævnførelse vil vise Rigtigheden af denne Opfattelse:

Forud for Opregningen af Heltene beretter Sgbrt. 16, 17—29 om Fredsbruddet, Hærens Overgang over Sundet, dens Ankomst til Braavik i Løbet af 7 Dage og Fylkningen af Hæren. Flaadens Ankomst til Braavik — den skal sejle

omkring Skaane til Mødestedet — forbigaas helt. Saxo har (259, 6—10; 260, 25—261, 17) en lignende Beretning om de samme Begivenheder dels umiddelbart *efter* Opregningen af Haralds Kæmper, hvor Overgangen over Sundet skildres, dels efter Opregningen af begge Hæres Kæmper, hvor ogsaa Flaadens af Modvind forsinkede Ankomst og Fylkningen udførligt beskrives. Først *efter* denne Indledning kommer i Sgbrt. Opregningen af Haralds Kæmper (17, 2—18, 29). Opregningen følger Fylkningens Opstilling, begynder med Centrum og gaar derfra til de to Fløje. Saxo indleder, som sagt, med denne Opregning og nævner ikke, at den hviler paa Fylkningen (257, 14—259, 2); Rækkefølgen synes at være omtrent den samme, dog er dette ikke helt let at konstatere, fordi Antallet af de nævnte langt fra stemmer. Efter Beskrivelsen af Fylkningen omtaler Sgbrt., at Kong Harald paa Grund af Alder og Svækkelse kæmpede til Vogns (18, 8—10); dette fortæller Saxo ogsaa, men under Beskrivelsen af Slaget (263, 13—40) og i en saadan Sammenhæng, at man kan se, hér havde Digteren selv omtalt dette.

Rings Kæmper opregner Sgbrt. ikke efter deres Stilling i Fylkningen, men efter Landsdelene, hvorfra de stammede (18, 30—20, 11). Bortset fra Huskarlene følger Saxo samme Fremgangsmaade (259, 12 ff); men alligevel er der stærk Uoverensstemmelse; thi medens i Sgbrt. Nordmændene nævnes først, hvad der utvivlsomt er galt, har de hos Saxo faaet deres rette Plads omtrent i Slutningen, og til Oplysningen om Hæren knytter Saxo ogsaa en højst fornøden Omtale af Flaaden.

Forud for Opregningen af Rings Kæmper gaar i Sgbrt. Beretningen om, at Harald sendte Brune for at udspejde Rings Fylking, og hertil knyttes Fortællingen om Kongens bange Anelser og Frygt for, at Odin ej længer er ham naadig (18, 10 ff). Den samme Episode er hos Saxo anbragt lige mod Slutningen af Slaget (263, 13 ff) og langt virkningsfuldere knyttet til den gamle blinde Konges fortvivlede Indhug for

at vende Krigslykken, som ender med hans Fald for Odins Haand.

De største Uoverensstemmelser findes imidlertid i Skildringen af selve Slaget. I Sgbrt. indledes dette med Friserkæmpen Ubbes vældige Angreb paa Fjenden, hans uafgørende Tvekamp med Starkad og hans Fald for Telemarkernes Pileskud (20, 20—22, 9). Den samme Episode, men i væsentlig afvigende Form møder vi hos Saxo paa et andet Sted (262, 36—263, 12). — Hos Saxo er det ikke Ubbe, men Starkad, der indleder med et kraftigt Indhug paa Fjenden (262, 17—36). Dette Stykke er i Sgbrt. flyttet hen efter Vebjørgs Kamp mod Svear og Gøter (22,9—25). Haralds sidste Forsøg paa at vende Lykken ved at køre frem paa sin Stridsvogn og hugge ned til Højre og Venstre falder i begge Skildringer lige mod Slutningen (23, 17—28; 263, 13—40). Kampens Standsning efter Haralds Fald, Fundet af hans Lig paa Valen og Baalfærden er skildret nogenlunde overensstemmende, men fyldigst hos Saxo (23, 28—24,25; 264, 1—26).

At Saxo eller den Sagamand, som forfattede Sgbrt., selv skulde have foretaget disse Ændringer, er der absolut ingen Grund til at tro; de fandtes sikkert allerede i deres respektive Kilder, og den Text, Saxo's Hjemmelsmand kendte, var aabenbart gennemgaaende bedre og fyldigere overleveret end Sgbrts Kilde. Et vægtigt Vidnesbyrd herom har vi i Tallene paa de Helte, der nævnes. Begge Redaktioner var dog utvivlsomt i denne Henseende ufuldstændige; thi en Del af de Kæmper, der opregnes i Sgbrt. nævner Saxo ikke; men Tallet paa dem, han anfører, er langt større end Sgbrts. Det sidste Sted opregnes c. 40 af Haralds, 62 af Rings Mænd, medens Saxo svarende hertil har 70 og 103[1]. I alt bliver Forskellen c. 70, som Saxo har flere end Sgbrt.

[1] Resultatet kan variere lidt, efter som man regner sammenskrevne Navne for to eller et, eller ét Tilnavn er opfattet som et særligt Personnavn. Navne paa Slægtninge, især altsaa Fædre og Sønner, er her medregnede i Optællingen.

Aarsagerne til de forefundne Afvigelser er altsaa, som ovenfor bemærket, at nogle Strofer fattedes i den ene Redaktion, andre i den anden, at de fælles Vers ikke alle var overleverede i samme Rækkefølge, endvidere Ændringer i de enkelte Strofer, vilkaarlige eller foranledigede af Huskefejl. Bevarede er da to Redaktioner af et Digt, begge omskrevne til Prosa, og det ene desuden oversat paa Latin. De var, allerede dengang Omskrivningen fandt Sted, stærkt medtagne ved længere Tids Vandring fra Mund til Mund og kan i textkritisk Værd omtrent sidestilles med de bedre af vore danske Folkeviseredaktioner. De talrige Egennavne har naturligvis til en vis Grad delt Skæbne med den øvrige Text. Adskillige fattes, der er flyttet om baade paa Personnavne og Tilnavne, ny indsatte i Stedet for de oprindelige enten paa Grund af svigtende Hukommelse eller for at bøde paa en Forvanskning, eller fordi Vedkommende vilde forherlige en eller anden ved at nævne en af hans Forfædre blandt Kæmperne. Dog er den rent sproglige Forvanskning vistnok forholdsvis mindst i Sǫgubrot, fordi det 12. Aarhundredes *norrøne* Navneskik næppe afveg saa meget fra de nærmest foregaaende Aarhundredes, at Misforstaaelser let kunde opstaa ved de i Norge brugte Egennavne, og disse udgør det store Flertal.

De mange løse Formodninger og luftige Hypotheser vedrørende det gamle Kvads Tidsbestemmelse og Form — herunder Restitutionsforsøgene — skal jeg ikke ved denne Lejlighed komme nærmere ind paa[1]. De bygger med naiv Tillid paa det her skildrede spinkle og ganske utilforladelige Grundlag. Om dem alle gælder derfor Baggesens bevingede Ord, at ingen, ingen Moderssjæl tilgavns kan slaa en Død ihjel. I denne Sammenhæng har det jo ogsaa kun Interesse at faa

---

[1] De findes anførte i Axel Olriks's Afhandl. Braavallakvadets kæmperække (Arkiv för nord. filologi. Ny följd. 6. bd. 223 ff.). O. Nielsens Opfattelse af Traditionen findes i 'Blandinger udgivne af Universitetsjubilæets danske Samfund' Bd. 1. S. 76 ff.

afgjort, ad hvilken Vej Saxo lærte dette Kvad at kende, endvidere om han har læst det eller hørt det, og om han tilegnede sig det i Oversættelse eller paa Originalsproget.

Paa det første Spørgsmaal indeholder hans eget Referat en Besvarelse, som ikke er til at misforstaa. Blandt Deltagerne i Kampen opregnes nemlig hos ham, *men ikke i Sgbrt.*, paa begge Sider Mænd fra Island (259, 38—260, 3)[1]. Denne Anachronisme skyldes naturligvis ikke den gamle Skjald, det er en islandsk Interpolation fra senere Tider,

[1] En af Haralds Huskarle og Skjalde Blend (ɔ: Blæingr el. Blængr) har hos Saxo faaet Tilføjelsen ultime Tyles incola, endvidere nævnes hos ham blandt Deltagerne i Slaget Mænd baade fra Midfjord og Skagafjord (Saxo ed. Holder 259, 39 og 260, 1). Dette er senere Indskud, og de skyldes sikkert alle samme Mand. Det er højst sandsynligt, at foruden disse 'Islændere' flere Navne paa berømte Helte fra andre Egne paa den oprindelige Bestands Bekostning i senere Tider efterhaanden blev indføjede i dette Generalregister over nordiske Kæmper, som Tidens Tænkemaade gjorde til en Slags oldnordisk Adelskalender. Derfor betragter jeg de Beviser for Kvadets Alder, som G. Storm henter fra saadanne Anakronismer (G. Storm, Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie. Kristiania 1878. S. 200 ff.), som ganske illusoriske og fuldkommen værdiløse. Den, der kender mundtlig overleverede episke Digtes Tendens til at absorbere senere Tiders Berømtheder eller Helte fra andre Sagnkrese, lader sig ikke narre af sligt; men rent bortset herfra forekommer de fleste af Storms Identifikationer af denne Art mig saare problematiske.

Jeg har ovenfor udtalt som min Anskuelse, at dette Kvad er digtet i Norge, og jeg støtter den væsentligt paa det meget store Antal specifik norske eller norsk prægede Personnavne, det indeholder. Paa Sprogformen lægger jeg grumme ringe Vægt, navnlig naar man som her maa gætte sig til den. Ethvert Digt, som vandrer fra Land til Land, skifter i alt Fald Sprogform, og undgaar næsten aldrig tillige andre store Ændringer. Ganske paa samme Vis gaar det med *ethvert mundtligt overleveret Digt,* der lever *indenfor samme Sprogomraade* gennem flere Aarhundreder. Derimod kan jeg fuldt ud slutte mig til et andet af Storms Beviser for Kvadets norske Herkomst: Naar Kong Ring sejrer, sker det jo udelukkende ved Nordmændenes Hjælp. Netop en saadan naiv og stærkt udpræget Nationalfølelse maa man vente sig hos en Skjald fra Datiden. Hos Saxo kan ganske lignende Træk paavises. Dette bør altsaa ikke kaldes en speciel norsk »Arvesynd«: det er simpelthen et almenmenneskeligt Træk. Ogsaa af denne Grund forekommer Storms Forsøg paa at *renvaske* de gamle norske og islandske Sagamænd for denne Tendens mig meget mislykket.

rimeligvis det 12. Aarh. Grunden til den er at søge i en naiv islandsk Lokalpatriotisme: Man vilde ikke savne sine egne Landsmænd som Deltagere i det over hele Norden berømte Folkeslag. Af den Slags literære Forsyndelser har Lokalpatriotismen ikke saa faa paa sin Samvittighed. Som et Sidestykke til denne nordiske Mønstring af de stridende Helte kan nævnes den homeriske Skibskatalog i Iliadens anden Sang. Ogsaa den tæller et Par senere Indskud omtrent af samme Art til Støtte for Athenæernes politiske Krav og Anseelse. Forøvrigt tror jeg ikke, vi behøver at stoppe ved den Antagelse, at Ophavsmanden til disse Indskud har været en Islænder; man kan formentlig rolig gaa et Skridt videre og hævde, at han har været fra Nordlandet; dér hører nemlig hans Helte hjemme (Miðfjörðr, Skagafjörðr).

Saxo har altsaa lært det gamle Digt at kende i en islandsk Redaktion fra det 12. Aarh. Men hvorledes var hans Forhold til denne islandske Grundtext? Det drejer sig foreløbigt ikke om, hvor tilforladeligt han har gengivet Kvadet. Dette existerer ikke længer, saa denne Side af Undersøgelsen kan kun komme til at dreje sig om rent perifere Punkter. Nej, hvad det gælder om at bestemme er for det første: Har han udarbejdet sin Gengivelse efter en skriftlig Optegnelse paa Originalsproget? Allerede hans egen Bemærkning, at Beretningen om denne Folkekamp (historia belli Suethici) var 'memorie magis quam literis tradita' gør jo Antagelsen af en skriftlig Kilde i høj Grad usandsynlig, og Formodningen om, at Kilden var mundtlig, at han kun kan have opfanget Digtet gennem Øret, bliver til Vished, naar vi ser hen til den Maade, hvorpaa han har gengivet en Række af disse Navne.

For at undgaa en nærliggende Fejlkilde udskydes alle Navne, som dengang var fælles nordiske eller dog kan betragtes som velkendte i Danmark. De beviser intet. Her kan Saxo med Vilje have valgt og har rimeligvis valgt den paa hans Tid i Danmark gængse Form som den nærmestliggende og naturligste. Men om følgende Navnegrupper

kan med Sikkerhed siges, at de maa være gengivne, saaledes som han hørte dem, afskrevne er de ikke:

Berhgar (Bergr) — Blihar (Blígr), Brahi (Bragi), Dahar (Dagr), Scahafyrthi (Skagafirði) — Ambar (Amr), Grombar (Gromr), Humbli (Humli), Sambar (Sámr), Scumbar (Skúmr) — Blend (Blæingr el. Blængr) — Eyil (Egill) — Elricus (Alrekr) — Alsten (Álmsteinn), Gandal (Gandálfr), Rankil (Hrafnkell), Hortar eller Hort (Hiǫrtr), Roldar (Hróaldr), Torwil (Þórifill), Thririkar (Þrýðrikr) — Oly eller Olo (Áli) — Thoruingus (Tyrfingr) — Tatar (Teitr) — Ruthar Wawi (Hrútr vafi).

I Berhgar har han opfattet g som aspireret; i Blihar, Brahi, Dahar, Scaha som simpel Aspiration. Andetsteds finder vi, at han har gengivet Dagr ved Dagus, muligvis fordi han dér hørte det i en Forbindelse, hvor det stod i Genstandsform (Dag). I Egill har g aabenbart i hans Øren lydt som et Jod. Ved Ámr, Gromr, Humli, Sámr og Skúmr gør sig et andet Forhold gældende. Det er i middelalderligt Dansk allerede i Lovsproget ret hyppigt mellem et m og en følgende flydende Konsonant eller en Vokal, sjældent ellers, at finde indskudt et b eller p[1]. Denne Tilføjelse skete naturligvis helt uvilkaarligt. Ganske lignende Lydforbindelser møder vi i Datidens Latin (dampnum, solempniter, contemptus).

Paa Islandsk synes denne Lydforbindelse kun at forekomme sjældent (kombr = kam, lamb, timbr); men hvor udbredt den har været i det *talte* Sprog, er vi selvfølgelig ude af Stand til at afgøre[2].

Ved de øvrige anførte Navne behøves der næppe nogen

---

[1] Jeg har noteret følgende Exempler: camber, frambær (frammær) gamblæ, hemblæ, krambær, kumbær, lamb, nimbæ (ɔ: nemme).

Hos Saxo har vi Formerne Samsa og Sampso insula, Sembia, Sembi, Sembones (= Samland, Samlændere). I svensk Lovsprog har jeg fundet Formen ainsambr (ɔ: ensom); som svenske Personnavne med indskudt b kan anføres Lum, Lumbær og Rampno, der ogsaa har Formen Ramno.

[2] Jeg skal blot henvise til Navnet Lambkárr, der ogsaa forekommer i Formen Lamkárr. Maaske er b i Mandsnavnet Lambi ligeledes at betragte som indskudt.

Redegørelse for, hvorledes den norrøne Form har lydt i Saxo's Øre, og for mig staar det klart, at havde han for sine Øjne set skrevne Former som Gandálfr, Álmsteinn, Hiǫrtr, Teitr osv., vilde vi ikke i hans Text have fundet dem stavede, saaledes som de nu læses dér.

Vi kommer nu til det næste Spørgsmaal, som disse Navne formentlig kan give os Oplysning om: Har Saxo forstaaet Islandsk saa godt, at den Mand, som fremsagde dette Digt for ham, kunde nøjes med at foredrage det paa sit Modersmaal, eller vidner hans Gengivelse tydeligt om, at han ikke har forstaaet Sproget, men at vedkommende Sagamand kunde i alt Fald saameget Dansk, at han var i Stand til at gengive Indholdet paa Saxo's Modersmaal? Mig forekommer det, at Navneformernes Gengivelse bestemt taler for, at det sidste var Tilfældet[1].

Allerede den Omstændighed, at Saxo gengiver Bøjningsendelserne paa den vilkaarligste Maade, snart behandler Nominativmærket r, som om det var et Led af Stammen, der varieres ganske vilkaarligt Thorlewar, Haddir, Aluuer, Throndar, Thronder, Grimar, snart stryger det helt som i Blend, Brand, Croc, Grim, Hildi (Hyld), Lesy, Leso, eller erstatter det med et us, Thoruingus, Hothbroddus, Rathbarthus, Sigmundus, Otricus, tyder ikke paa sproglig Forstaaelse. Men afgørende Vidnesbyrd om, at Islandsk for ham var en lukket Bog, finder jeg deri, at han anfører Stednavne i Dativ — naturligvis fordi han har hørt dem i denne Kasus — skøndt de i Nominativ ser ganske anderledes ud, saaledes Mithfirthi, Scahafyrthi (ɔ: Miðfjörðr, Skagafjörðr)[2].

[1] Her maa naturligvis ganske ses bort fra Navneformer, der utvivlsomt enten beror paa Fejllæsning i vedkommende Codex eller paa en Trykfejl i Pariserudgaven (Haswar, Hagdir, Rarl, Raui, Sigtim, Windar). Af lignende Art er der i Pariserudgaven flere ogsaa udenfor dette Afsnit f. Ex. Armbiorn (173, 29). Sligt burde naturligvis uden videre være rettet af Udgiverne.

[2] Dette Spørgsmaal: Saxo's Kendskab til det islandske Sprog, er, saavidt jeg véd, aldrig hidtil blevet omhyggeligt undersøgt. Men Tilstede-

Jeg ser ikke rettere end, at dette Resultat kaster et ejendommeligt Lys over store Partier af Saxo's Sagnhistorie, viser, at de maa være blevet til i nøje Samarbejde med en islandsk Sagamand, der sad inde med et omfattende Materiale paa dette Omraade, sikkert langt mere omfattende end Saxo's Fremstilling lader ane; thi han har øjensynlig kun bearbejdet og oversat den Del af Stoffet, som efter hans Opfattelse vedrørte *Danmarks* Sagnhistorie; men ladet det øvrige ligge ogsaa alt det, der berører de tyske til Norden indvandrede Sagnkrese om Gjukunger og Niflunger, der af norrøne Digtere optoges som Led af Nordens Forhistorie.

Saxo vidste rimeligvis, at de var tyske, og kendte andre Fremstillinger hentede fra de samme Sagnkrese. Hvad han fortæller desangaaende, er i hvert Fald ikke øst af norrøne Kilder. Men selv om det fra islandsk Tradition optagede Sagnstof saaledes begrænses, var det ikke destomindre vidtspændende nok, adskilligt mere omfattende, end Prof. Axel Olrik i sine Undersøgelser antog[1]. I Saxo's Oldhistorie er det saa fyldigt repræsenteret, at denne ubetinget forudsætter lange Tiders Samarbejde mellem den danske Historieskriver og den Sagamand, der var hans Kilde, navnlig naar man stiller sig for Øje, at alt maatte oversættes i et fremmed Tungemaal, før det blev optegnet, og at begge nødvendigvis maatte sikre sig, at det meddelte var nogenlunde rigtigt forstaaet og gengivet. Herved tænkes naturligvis blot paa det rent faktiske Materiale, ikke paa de talrige metriske Oversættelser til Latin af gamle Kvad. Dem har han rimeligvis udarbejdet senere, filet paa Gang efter Gang paa Grundlag af sine Optegnelser og uden Medarbejderskab fra anden Side. Han har aabenbart raadet over adskilligt flere Prosagengivelser af Kvad, end det senere lykkedes ham at bringe

---

værelsen af et omfangsrigt norrønt Sagnstof i hans Oldhistorie har dog bevirket, at det i alt Fald er blevet rejst. Se: Paul Herrmann, Die Heldensagen des Saxo Grammaticus, II Th. (1922) S. 20. Anmk. 1.

[1] Axel Olrik, Kilderne til Sakses Oldhistorie. 1—2 D. Kbhvn. 1892—94.

i metrisk Form — vi har hans egne Ord derfor. Hele denne Antagelse staar og falder naturligvis med den allerede ovenfor fremsatte Forudsætning, at hans Hjemmelsmand var i Stand til at gengive Stoffet paa Dansk, hvad der efter Forholdene i Datiden forekommer mig givet. De Sagamænd fra det 12. Aarh., som søgte Tilhold her i Danmark ved Kongens eller Stormændenes Hird, og hvis Opgave det var at underholde disse med deres Fortællinger, maa selvfølgelig have lært at udtrykke sig paa Landets Sprog. Det var en uundgaaelig Betingelse for deres Virksomhed.

Det næste Spørgsmaal bliver da: Hvem var denne islandske Sagamand, som Saxo Aar igennem havde det nøjeste Samarbejde med? Hvorledes lod dette sig overhovedet realisere, og findes der i hans Værk noget Holdepunkt, hvorved det er muligt at tidsfæste dette Samarbejde i alt Fald i store Træk? Hvem han var, er let nok at angive, naar vi gaar ud fra den ovenfor hævdede Forudsætning, at *Tilvejebringelsen af Grundlaget for hans Sagnhistorie nødvendigvis betinger en gennem adskillige Aar fortsat saa at sige daglig Samvirken.* Kun en eneste Sagamand, hvis Navn Saxo selv nævner, har han nemlig under sin Tjeneste i Absalons Hird som Sekretær (scriba) haft Lejlighed til i Aarevis at omgaas daglig paa en saadan Maade, at et Samarbejde af den ovennævnte Art overhovedet kunde komme i Stand: Skjalden og Sagafortælleren Arnaldr Þorvaldsson fra Island (Arnoldus Tylensis)[1]. Sin Herre Bispen omfattede denne Mand med en saa trofast Kærlighed og Hengivenhed, at han med sin gode Vilje ikke fjærnede sig fra ham under farefulde Forhold, og at han var en sjælden fremragende Fortæller og kundskabsrig Saga-

[1] Denne Arnaldr Þorvaldsson nævnes i Skáldatal (Snorra Edda III, 258 og 268) som Forfatter til et Kvædi um Valdimar konung Knútsson ɔ: Valdemar den store. Han var altsaa *baade Skjald og Sagamand* (smlgn. Snorra Edda III, 741—43 samt K. Möbius, Catalogus librorum Islandicorum et Norvegicorum. 1856. S. 175).

Der synes mig at være god Grund til den Antagelse, at han stammede fra Nordlandet. Smlgn. ovenfor S. 160.

mand kendt i vide Krese for sin fængslende Fremstilling, kan bl. a. sluttes af Kong Valdemars Iver for at nyde godt af hans Underholdning. Heller ikke er der nogen Grund til at tvivle om, at Absalon, som selv havde paalagt Saxo at udføre det store Værk om Fædrenes Bedrifter og personlig meddelte ham, hvad han vidste om Fortiden, har været ivrig for, at ogsaa Arnaldr af sin rige Kundskab om længst forsvundne Tider skulde meddele den af ham udvalgte Historieskriver, hvad han vidste.

I Spørgsmaalet om, hvem vi med Rette kan udpege som Kilde til de islandske Partier af Saxo's Oldhistorie, er jeg altsaa, hvad det rent personlige Spørgsmaal angaar, enig med afdøde Professor Axel Olrik[1]. Nu træffer det sig endvidere saa overmaade heldigt, at Saxo det eneste Sted, hvor Arnaldr omtales, vel ikke angiver, hvornaar og hvorlænge han har nydt godt af hans Viden, men dog udtrykker sig saaledes, at vi fra hans Fortælling med Sikkerhed kan slutte, at paa et givet Tidspunkt (ved Aar 1166) var baade Arnaldr og Saxo Medlemmer af Absalons Hird og havde været det i adskillige Aar[2], ligesom vi ogsaa *af andre Steder* kan slutte os til, at Saxo ved dette Tidspunkt længe havde fungeret som Absalons Sekretær og ledsaget ham overalt, som Skriverne dengang gjorde, ogsaa paa Krigstogene til Rygen, ja for-

---

[1] A. Olrik, Kilderne til Sakses Oldhistorie. II, 286 og 313.

[2] I modsat Fald kunde Saxo ikke have udtalt sig saaledes: *Habebat* autem *in clientela* Absalon Arnoldum Tylensem, qui siue ingenii acumine siue coniecturarum sagacitate *sepe numero futura, ad sua uel amicorum negocia pertinencia*, *raro presagio deprehendebat.* (Saxo ed. Holder 594, 33—38).

Clientela er en af Saxo's mange Betegnelser for *Hird;* smgln. Saxo ed. Holder (345, 3—5), hvor det hedder: 'Ceterum quo prompcius habilem expeditamque clientelam contraheret, splendidis miliciam tyrociniis auxit, amplissima fortibus stipendia proponendo'. Sit Kendskab til Mandens Spaadomsgave og Fremsyn, der byggede paa en *lang Række* (sepenumero—deprehendebat) Erfaringer, som ifølge Sagens Natur maatte være personlige — han maatte have oplevet, at Spaadommen virkelig slog til — kan Saxo kun have erhvervet sig gennem *adskillige Aars dagligt Samliv.*

modentlig havde deltaget personlig i Kampene. Da Arnaldr ved Aaret 1166 allerede længe havde været i Absalons Hird, synes det rimeligt, at Samarbejdet for en stor Del falder *før 1166*.

Hermed er naturligvis ikke sagt, at Saxo allerede i disse Aar har *udarbejdet* sin Sagnhistorie, men kun, at en meget stor Del af Forarbejderne til den skriver sig fra dette Tidsrum.

Dog, inden jeg gaar videre, er det bedst at undersøge den Skildring, der danner en Hovedstøtte for min Antagelse, lidt nærmere. Den findes i 14. Bog (ed. Müller et Velschow p. 812—13) og lyder oversat saaledes:

»Efter at Kongen var landet i Skaane, og det kort efter urigtigt var blevet meldt ham, at Saxerne havde gjort Indfald[1], stillede han sig personlig i Spidsen for de Skaaninger, der var pligtige til Rostjeneste, paalagde Sjællænderne at stille Skibe og drog til Slagelse. Herfra sendte han Bud efter Absalon, som befandt sig ved Havnen Hulyuminni, og holdt indgaaende Raadslagning med ham, om hvad der burde foretages. Desuden bekendtgjorde han, at han var blevet narret af et falsk Rygte, til hvilket han havde fæstet Lid, og hjemsendte den i Anledning deraf samlede Styrke.

Absalon havde i sin Tjeneste en Mand fra Island ved Navn Arnold. Hvad enten det nu skyldtes en særegen Begavelse eller skarpsindig Gætningsevne, forudsagde han ofte med mærkeligt Fremsyn kommende Begivenheder, som var af Betydning for ham selv eller hans Venner, og da hans Kendskab til længst forsvundne Tider stod paa Højde med hans Spaadomsgave, var han en udmærket Sagafortæller. Denne Arnold var fulgt med Absalon paa det ovenfor omtalte Togt og havde forudsagt, at han inden kort vilde komme i Kamp med Sørøvere. Dog undrede han sig højlig over, hvorledes det kunde gaa til, at han selv ikke kom til at deltage i denne Kamp, da det var hans faste Beslutning ikke at forlade ham.

[1] *Netop dengang* kunde et saadant Rygte let opstaa foranlediget ved Bruddet mellem Valdemar og Hertug Henrik efter Mødet ved Krempe lidt tidligere i samme Aar; cf. Saxo ed. Müller et Velschow p. 810 ff.

Da nu Absalon skulde drage bort, og Kongen ønskede at høre Arnold fortælle Fortidssagaer, blev han anmodet om at slaa sig til Ro; men Arnold modsatte sig paa det mest haardnakkede alle Bønner og gav først efter, da Kongen lovede, at han vilde gøre sig Umage for at lade ham drage afsted strax ved Solopgang Dagen efter Absalons Afrejse.

Denne havde med sig sex Skibe, af hvilke tre for lettere at skaffe Brændsel var roede længere ind i Havbugten. Disse blev senere, da Ebben indtraadte, og Vandet pludselig trak sig tilbage, siddende fast i Sumpens Mudder, medens Absalon med de tre andre laa i Mundingen af Bugten. Da han ved Dagens Frembrud sammen med sin Skriver var i Færd med at holde Morgenandagt, hørtes Støj langt borte fra. Han befalede Skriveren, der havde deltaget med ham i Ottesangen, at se efter, hvad Grunden var. Da denne meldte, at han i det Fjærne havde faaet Øje paa ni Krigsskibe, tvivlede Absalon ikke om, at det var Sørøvere, og vækkede med høj Røst de endnu sovende Rorkarle. Overraskede sprang disse op og grebe uden først at trække i Klæderne deres Dækvaaben. Han opmuntrede dem til i en Fart at angribe Fjenderne, og allerede var disse paa saa nært Hold, at vore blev ramte af talrige Slyngekast. Man greb endog til den Udvej at overhugge Ankertovene for at komme hurtigt af Sted og fik endelig Aarene lagt ud. Venderne, som troede, at de let kunde indjage vore Frygt og med vilde Skrig lægge en Dæmper paa deres Mod, opløftede et mægtigt Raab og lavede et frygteligt Spektakkel. Men da de saa, at dette Forsøg mislykkedes, flygtede de til alle Sider, og et af deres Fartøjer blev kapret med alt Mandskabet. Ikke engang Ørkeskovens Smuthuller kunde beskytte dem, der søgte Ly dér, thi Bønderne sørgede for, at den blev gennemsøgt paa det omhyggeligste«.

Den samme Begivenhed — eller rettere den sidste Stump af den — fortælles ogsaa i Knytlingasaga, hvor den sættes i Forbindelse med Absalons Hjemfart efter Expeditionen

til Pommern, der fandt Sted sent i Høsten 1170[1]. Saxo ansætter den derimod fire Aar tidligere til sent paa Høsten 1166, altsaa til samme Aar som Erling Skakkes mislykkede Danmarktogt og Valdemars Brud med Henrik Løve[2].

Knytlingasagaens Forfatter har sandsynligvis i det Afsnit af Værket, der omfatter Borgerkrigene, Valdemar den 1'stes og Knud den sjettes Regering, fulgt en dansk Hjemmelsmand, der øjensynlig tilhører sidste Halvdel af 12. Aarhundrede — saavidt er jeg fuldkommen enig med C. Weibull, der først har fremsat og begrundet denne Anskuelse[3]. Forfatteren af denne tabte danske Krønike — eller hvad man nu vil kalde den — kendte aabenbart intet til Erlings Togt 1166, der heller ikke omtales i Knytlingasaga, men vidste eller havde faaet opgivet, at Absalons Kamp med Sørøverne ved Huljuminni faldt i samme Aar, som Erling kom til Danmark, og i 1170 drog han netop herned for at slutte Fred med Kong Valdemar, hvilket berettes baade hos Saxo og i Knytlinga[4]. Sagaens urigtige Tidsansættelse af Begivenheden bliver saaledes forstaaelig; men kun under den Forudsætning, at dens danske Hjemmelsmand (Krønikens Forfatter) ikke sad inde med nogen *Førstehaandsviden* angaaende denne Episode. Derfor kan jo godt — bortset herfra — den Skildring, han gav, være rigtig og nøjagtig. Den gør ogsaa Indtryk af at hvile paa Meddelelser fra en særdeles paalidelig og velunderrettet Kilde. Saaledes angaves her nøjagtigt, paa hvilken Dag i Aaret Kampen fandt

---

[1] Sǫgur Danakonunga ved C. af Petersens og E. Olson. S. 280.

[2] Saxo ed. Müller p. 806—813. Holder har her i Henhold til O. A. Hovgårds Forslag (Hist. Tidsskrift IV, 2, 470—678) foretaget Omflytninger i den overleverede Text, hvortil der efter min Opfattelse slet ingen Anledning er. — Med Hovgård (H. T. IV, 2, 511—512) er jeg ganske enig i, at de Begivenheder, som almindeligvis antages af Saxo at være satte til 1167, af ham i Virkeligheden er henførte til 1166, deriblandt ogsaa Kampen ved Huljuminni.

[3] Curt Weibull, Saxo. Lund. 1915. S. 179—184 og 218.

[4] Knytlinga S. 277 (cap. 124). — Saxo ed. Müller p. 852—54.

Sted (24. Oktober), medens Saxo ligesaa lidt ved denne Lejlighed som ellers opgiver en bestemt Dato. Sagaens Skildring lyder i dansk Oversættelse: »Derefter droge Danerne hjem, og under Biskop Absalons Sejlads nordpaa til Øresund laa han i Huljuminni med sex Skibe. Det var syv Nætter før Allehelgenes Dag (ɔ: 1. November). Biskoppen laa ved Mundingen af Havnen med tre Skibe, de andre tre var af Ebben satte paa Grund. I den tidlige Morgenstund, medens Biskoppen var i Færd med at læse Ottesangen, kom ni Venderskibe roende imod dem, alle meget store. De beredte sig strax til Kamp imod dem, og da Striden havde staaet paa en kort Stund, flygtede Venderne. Danerne kaprede et af deres Skibe, medens otte slap bort. Siden for Bispen hjem og naaede did syv Nætter efter.«

Hvad selve Kampens Forløb angaar, hersker der, som man ser, den bedste Overensstemmelse mellem Saxo's udførlige Skildring og Knytlinga's korte Resumé. Men Indramningen af Begivenheden, dens Placering i den historiske Sammenhæng har i Knytlingas Fremstilling et Præg af Usandsynlighed. Det ser underligt ud, at Ledingsflaadens Fører paa Sejladsen hjem kun har sex Skibe i Følge med sig, og at han ikke holder sin Styrke opankret samlet, hvis han blot for en kort Stund (saasom for en enkelt Nat) har søgt Læ i Havnen. Den Tvivl om Begivenhedernes Rækkefølge, Knytlingasagas Beretning saaledes giver Anledning til, træder formentlig endnu stærkere frem paa Baggrund af Saxo's ovenfor citerede Fremstilling, der paa det nøjeste passer ind i den kronologiske Sammenhæng, hvori Episoden hos ham er anbragt[1]. Endvidere betegner han udtrykkelig[2] Absalons Færd som en Expeditio, et *særligt Togt,* der aldeles ikke stod i Forbindelse med Ledingstogterne eller de politiske Forhold, men som han kort i Forvejen havde planlagt, for-

[1] Saxo ed. Müller p. 810—813.

[2] Saxo ed. Müller p. 812: Qui (ɔ: Arnoldus) cum Absaloni delectandi gratia *supradictæ expeditionis* comes existeret. . . .

modentlig fordi det var blevet meldt ham, at vendiske Sørøverskibe krydsede i det paagældende Farvand, og han haabede muligvis at kunne faa fat i dem, inden de naaede hjem. Derfor lægger han sig paa Vagt i Huljuminni med sine sex Skibe. Med andre Ord: Foretagendet er et Led i den Søpolititjeneste, han strax efter sin Tiltrædelse af Bispeembedet havde organiseret væsentlig for det østlige Sjællands Vedkommende, og som Saxo andetsteds giver en instruktiv Skildring af[1].

Der hersker altsaa med Hensyn til Sammenhængen den skarpeste Uoverensstemmelse mellem Saxo og Knytlinga: en af Delene maa være helt forkert. Allerede her viser det sig da, at Weibull har Uret, naar han hævder, at der ogsaa for Valdemar 1'stes og Knud 6'tes Regering kan paavises indbyrdes Forbindelse mellem disse to Kilder[2]. Tværtimod, der er her slet ingen Forbindelse imellem dem; *i dette Afsnit* har hverken Saxo benyttet Knytlingas danske Hjemmelsmand, eller denne Saxo. Den her behandlede Episode og mange andre Partier vidner om, at de maa betragtes som to parallelt løbende samtidige Kilder, af hvilke Saxo ikke blot ubetinget er den værdifuldeste, en virkelig Førstehaandskilde, men tillige udførligere og bedre underrettet, derfor i Almindelighed lettere at kontrollere. Saaledes kan i det fore-

[1] Saxo ed. Holder 501, 19—24: Itaque, pontificalibus tectis majore ex parte solo equatis, quo patriam firmioribus uallaret excubiis, maritimam assidue stacionem peragens, habitacionis usum interdum a siluis frondibusque mutuari solebat. Cuius tam humilis mansio conuulsos patrie penates erexit. Absalons Anlæg af Slottet i Kbhvn., der skulde danne den faste Basis for hele denne Virksomhed, et Støttepunkt, som Bispen sikkert længe har savnet haardt, falder netop i dette Aar (Saxo ed. Müller 810), og samme Aar lidt senere bygger Broderen Esbern Fæstningen Kalundborg for ud fra den paa et andet Omraade at kunne støtte Absalon i hans Bekæmpelse af Sørøverne; smlgn. Saxo ed. Müller p. 813—14: Ea tempestate Esbernus, urbem Kalundam molitus, novi munimenti præsidio portum hostili piratica liberum præstitit. *Ipse quoque et Inguarus et Olavus ultro Absaloni se infatigabili piratici muneris executione iunxerunt.*

[2] C. Weibull, Saxo. 208 ff.

liggende Tilfælde de talrige Smaatræk, der passer nøje baade indbyrdes og til Helheden, umuligt være opdigtede eller galt anbragte i Sammenhængen, medens den kortfattede Kampskildring i Knytlinga forholdsvis let kunde indskydes der, hvor Forfatteren mente, at den hørte hjemme, og det er sikkert netop Grunden til, at den har faaet en forkert Plads.

En kritisk Sammenligning mellem Saxo's og de øvrige middelalderlige Kilders Kronologi vil, selv hvor det som her kun drejer sig om et enkelt Punkt, altid vise sig at være en yderst intrikat og vanskelig Sag. Det er jo bekendt nok, at der i Saxo's Værk ikke findes et eneste Aarstal, og der kan næppe være Tvivl om, at de med velberaad Hu er banlyste derfra. Forfatteren har i sin Fremstillingsform saa skarpt som muligt villet tage Afstand fra Samtidens annalistisk prægede Historieskrivning, der, oftest uden Blik for Begivenhedernes indre Sammenhæng, gjorde Rubriceringen efter Aarstal til Fortællingens Bærepille. Det kunde ikke undgaas, at et saadant kronologisk Æskesystem lagde en død Haand paa al virkelig Fremstillingskunst, kunstigt skilte ad, hvad der i Virkeligheden hørte nøje sammen, og kun aabnede ringe Mulighed for at lade et personligt Syn paa Begivenhedernes Gang og indre Forbindelse komme til Orde. Netop disse to Ting, Fremstillingens Kunst og det stærkt stemningsprægede personlige Syn, danner det centrale i Saxo's Forfatterbegavelse; derfor er det rimeligt nok, at han følte Ulyst til at vandre i Annalistikens Fodspor. Hertil kommer, at der blandt de klassiske Mønstre, Datiden kendte og saa op til, netop fandtes en historisk Skribent, som havde brudt med den ogsaa i Oldtiden gængse Annalistik og holdt alle Aarstal ude fra sit Værk nemlig Justinus' Excerpt af Trogus Pompeius' 44 Historiebøger. Saxo's Sprog vidner om, at han har læst og benyttet ham, og jeg tvivler ikke paa, *at det betydningsfuldeste Laan, han her gjorde, netop ligger deri, at han optog den ejendommelige Maade, hvorpaa Begivenhederne ved Hjælp af Overgangsudtryk er knyttede sammen* uden et

eneste virkeligt kronologisk Holdepunkt[1]. I den Henseende har Justinus sikkert været Manden efter Saxo's Hjærte, og det endnu bevarede Haandskrift af denne Forfatter, som Absalon ejede og havde skænket til Sorø, og som Saxo endnu dengang havde til Laans, er rimeligvis anskaffet paa hans Skrivers udtrykkelige Anmodning som et ganske nødvendigt Arbejdsmateriale ved det Værk, som det var paalagt ham at udarbejde.

Nu stiller Sagen sig naturligvis ikke saaledes hverken for Justinus' (Trogus Pompeius') eller for Saxo's Vedkommende, at de sammen med Aarstallene ogsaa har kastet Begivenhedernes Tidsorden over Bord. Nej, det de har gjort, er, at de har markeret deres Rækkefølge paa en anden Maade end den sædvanlige og derved rykket denne saa at sige ind i et andet Plan, samtidig med at Begivenhedernes indre Sammenhæng og Udviklingens Gang, saaledes som Forfatteren ser den, stærkere betones. Det er slet ikke udelukket, at der bag denne Fremstillingsform *kan* ligge endogsaa meget grundige kronologiske Overvejelser. Forsaavidt det, som i det foreliggende Tilfælde, drejer sig om Begivenheder, Saxo ikke blot har oplevet, men personlig taget Del i eller faaet refereret af paalidelige Øjenvidner, ligger Sagen dog vel noget anderledes. Fremstillingen i hans Værk maa i saa Fald betragtes som den endelige Bearbejdelse og Redaktion af en i sin Tid omtrent samtidig med Begivenhederne ført Journal. Her kan der jo, navnlig ved Referater af andres Op-

[1] Som saadanne Overgangsformler, der hyppigt forekommer hos Saxo, kan anføres: Interea, postea, postmodum, post hæc, per idem (forte) tempus, eodem tempore, vere reddito, vere appetente, postera æstate og fl. a.

Fra Justinus' Historiæ Phillipicæ ed. Duebner (1831) har jeg ved en flygtig Gennemgang noteret:

Subacta Asia 1, 8; interea 2, 8 og 10; 3, 5; 5, 3; 14, 1; 32, 2 (paa ganske lignende Maade bruges interim); post hæc 2, 15, 13; 11, 10; 12, 3, 8; 43, 5; his ita gestis 12, 6; hieme appetente 37, 4; eodem (fere, ferme) tempore 5, 11; 31, 1, 5; 41, 6; dum hæc geruntur 3, 2; 6, 6; 21, 4; 39, 5, 2; dum hæc aguntur 5, 5; 11, 7; 12, 1, 4; iisdem ferme temporibus 29, 1 og flere andre Varianter.

levelser, have indsneget sig Forskydninger i Rækkefølgen, dog næppe ret mange, og i det hele og store maa Saxo's Fremstilling for disse Afsnits Vedkommende ogsaa i kronologisk Henseende siges at bære Paalidelighedens Præg. I mine Øjne skal der meget stærke Grunde til at rokke ved den. *Andenhaandskilder, og det er de allerfleste, hvorom her kan blive Tale,* kommer efter min Opfattelse slet ikke i Betragtning som fældende Vidnesbyrd. Vi véd jo næsten aldrig, hvad de bygger paa.

Til denne Opfattelse er i det store og hele, men ad væsentlig andre Veje, ogsaa O. A. Hovgård naaet i sin yderst omhyggelige, men ikke videre dybtgaaende Undersøgelse over Saxo's Kronologi[1]. De faa Uoverensstemmelser, hvor han mener, at Fejlen ligger i Saxo's Værk, søger han at fjærne ved Omstilling af de paagældende Textstykker. Paa dette Punkt er jeg ikke i Stand til at følge den samvittighedsfulde og omhyggelige Forsker. Særlig gælder dette Søfægtningen ved Huljuminni, hvor hans Løsning af Problemet (ɔ: Saxo's og Knytlingasagaens forskellige Tidsansættelse) synes mig at bero paa en Række Misforstaaelser, tildels ogsaa paa vitterlig urigtige Tolkninger af Saxo's Text.

At Huljuminni ifølge Saxo's Fremstilling bør søges ved Storebelt, er et rent og skært Postulat og vel at mærke et Postulat, som intet har at støtte sig til[2]. De ældre Formodninger om Havnens Beliggenhed er sammenstillede og tildels kritiserede af Velschow i Notæ uberiores S. 338—9. I

---

[1] Tidsregningen i Valdemar den førstes historie med særligt hensyn til adskillige forvanskninger af Saxes text. Hist. Tidsskrift IV. R. 2. Bd. S. 470—678.

[2] Heri er jeg enig med Professor Kn. Fabricius, der i sin righoldige Afhandling i Hist. Tidsskrift VIII. R. 6. Bd.: Saxo's Valdemarskrønike og hans Danesaga ogsaa har behandlet dette Spørgsmaal (338 Anmk. 2), derimod ikke i hans Stedfæstelse af Begivenheden. Det er efter Saxo's Skildring af Lokaliteten ganske umuligt, at Huljuminni kan være identisk med Indløbet til den store Höllvik ved Skanør; thi Bugten har ikke noget Indløb eller Munding: den er tværtimod bredest ud mod Søen.

Almindelighed skal jeg overfor de Anskuelser, her er gjort gældende, blot bemærke, at det med Hensyn til Saxo's Fortælling *slet ingen* Rolle spiller, om vedkommende Lokalitet laa nærmere ved eller fjærnere fra Slagelse, hvor Kongen dengang befandt sig. Han sendte Bud efter Absalon for at høre hans Raad i en for Riget meget vigtig Sag, ikke fordi han tilfældigvis befandt sig i Nærheden, men fordi Absalons Mening i Kongens Øjne galdt mer end alle andres.

Heller ikke antydes det hos Saxo, at Havnen laa i Nærheden, eller at Rejsen for Absalon kun tog kort Tid f. Ex. en Dag, saa det er en fuldstændig Misforstaaelse at støtte en Bevisførelse — ligegyldigt for hvad — paa vedkommende Lokalitets Nærhed ved Slagelse. Saxo *synes* ikke at sætte Begivenheden til Somren. Tværtimod, ogsaa efter hans Beretning maa den nødvendigvis falde langt hen paa Efteraaret, og af den Omstændighed, at Absalon syv Dage efter Kampen er tilbage i Kjøbenhavn, følger virkelig ikke, at han bruger alle disse syv Dage til Rejsen derhen fra Huljuminni. Alene Organiseringen af Eftersøgningen af de Vender, der havde søgt Skjul i Ørkeskoven, kan godt have lagt Beslag paa hans Tid i flere Dage. Fremdeles er det ganske forkert at sætte denne Expedition i Klasse med de egentlige Ledingstogter[1]; den faldt ind under Absalons private Søpolititjeneste i det østlige Sjælland, og naar Hovgård endelig mener, at der for Saxotextens Vedkommende intet er i Vejen for at flytte hele Episoden: Rex Scaniam ingressus til Aaret 1170 og indskyde dette Stykke mellem Ordene Residuum anni ocio tributum est og Interea Kazymarus cet[2], kan jeg slet

---

[1] Hovgård l. l. S. 268, Fabricius l. l. S. 338 — Heller ikke Valdemars Opbud af den skaanske Adel skete med et forestaaende Togt for Øje. Det var en Forsvarsforanstaltning fremkaldt af Rygtet om et forestaaende saksisk Indfald i Danmark. Kongen havde kort i Forvejen brudt med Hertug Henrik, og Bruddet kunde meget vel give Anledning til det falske Rygte om et saksisk Hævntog til Danmark; smlgn. ovenfor S. 166 Anmk. 1.

[2] Saxo ed. Müller p. 866 L. 7—8. Flytningen omfatter langt mere end Episoden om Huljuminni; men det vilde føre altfor vidt her at komme

ikke følge hans Raisonnementer. Han har selv Blik for den Vanskelighed, som ligger i Ordene: Residuum anni ocio tributum est ɔ: Resten af Aaret blev givet til Hvile dvs. Resten af Aaret holdt man sig i Ro, og som synes at udelukke Muligheden for at føje flere krigerske Begivenheder end dem, Saxo har angivet, ind under Aaret 1170. Mærkeligt nok slaar han sig tiltaals med den Paastand, at disse Ord kan oversættes: »Resten af året bestemtes til hvile« og saaledes kun betegner, hvad Kongen og hans Folk ønskede, men ikke hvad der virkelig skete. Dette er en meget slet Udvej, og Ordene kan kun oversættes paa den Maade, Hovgård ønsker, hvis man absolut *vil* oversætte dem galt. I det hele taget viser Hovgårds Undersøgelser om dette Punkt tydeligt, hvilke farlige Udveje man maa tage sin Tilflugt til, naar man forsøger paa at tilsidesætte en Førstehaands Efterretning for senere Andenhaands Kilder, som det i Virkeligheden er umuligt at kontrollere.

Én Mangel er forøvrigt fælles for Saxo og Knytlinga: Ingen af dem giver nogetsomhelst Holdepunkt til Bestemmelse af Havnen Huljuminnis Beliggenhed. At den skal søges et Sted paa Sjællands Østkyst, skinner tydeligt nok gennem Saxo's Beretning, hvor Kampen fremstilles som et Led af den Søpolititjeneste, Absalon *paa denne Kyststrækning* havde organiseret, og modsiges forøvrigt heller ikke af Knytlinga, efter hvis Skildring den maa tænkes at ligge et Sted paa Ruten Pommern—Øresund. Hvis vi nu paa Sjællands Østkyst er i Stand til at paavise en Lokalitet, der med de Ændringer in mente, som mer end 750 Aar har voldt, nøje svarer til Saxo's omhyggelige Beskrivelse, *ogsaa hvad selve det mærkelige Navn angaar,* saa synes mig derved ikke blot en interessant Stedfæstelse vundet, men ogsaa en yderligere Bekræftelse paa Rigtigheden af Saxo's Fortælling om denne Tildragelse.

---

ind paa de andre Punkter, hvor Saxo's oprindelige Textorden efter Hovgårds Mening er forstyrret.

Udgangspunktet for Undersøgelsen er Navnet; Stedet, hvor Absalon laa og lurede paa de vendiske Skibe, kaldes portus Hulyuminnensis (Saxo ed. Holder 574,29)[1] og i Knytlingasaga (S. 280) Hyljuminni. Sidste Halvdel af Ordet er let nok at forklare; et minni el. mynni betegner nemlig den *snævre* Munding ud imod Havet af et Aaløb eller større Vandbassin og er bevaret i en Række danske Stednavne, af hvilke her blot skal anføres Kjerteminde, Karebæksminde, Nyminde. Hermed er det altsaa givet, at den paagældende Havn dannedes af et, efter Saxo's Skildring, indadtil ret grundet bredere Bassin med et forholdsvis snævert Afløb. Synderlig omfangsrigt — saaledes som f. Ex. det bag Kjerteminde liggende Bassin — kan dette Vandbækken ikke have været, saa vilde det ikke af Saxo være betegnet som *portus*. Det Terrain, der skal passe til Situationen, maa altsaa være af ret begrænsede Dimensioner.

Vi gaar nu over til at undersøge Begyndelsen af Navnet, der ligeledes gennem en Række Analogier giver os et godt Holdepunkt. Ordet *Huli* eller *Holi* betyder nemlig brugt som Stedsbetegnelse en langstrakt, undertiden meget lang, uregelmæssig formet Sænkning i Terrainet med bratte Skraaninger, altsaa nærmest en ret bred Kløft. Sædvanligvis er jo saadanne Formationer opstaaede gennem Udvaskning (Erosion) af en mægtig Istidselv, af hvilken Rester gærne findes endnu. Som et oplysende Exempel paa, hvad jeg her har sagt, tillader jeg mig at citere et lille Stykke af Arkitekt C. M. Smidts fortræffelige, stemningsbaarne Skildring af Soroegnen før og nu[2]: »Alsted Herreds og Soroegnens søndre Skelbæk, Hulebækken, har sit Løb mod Tiustrup Sø gennem 'Hulen', den dybe Dal mellem de store Banker, hvor Eskildstrup ligger øverst til den ene Side med sine straatækkede Bindingsværks-

---

[1] Slutningen af Navnet er i Pariserudgaven fejltrykt (Hulyuimmensi). Plesners Brudstykke har rigtigt huliumynensi, Knytlinga Hyliuminni; den rigtige Form blev allerede af Estrup foreslaaet som Konjektur.

[2] I 'Sorø: Klostret, Skolen, Akademiet gennem Tiderne'. Kbhvn. 1923.

Gaarde og gyngende Humleranker. En tidlig Vaardag, naar alle Vandaarer er fulde, da fosser den lille Bæk som en Elv over store mørke vædeblanke Sten og fylder den stille Dal med sin Brusen«.

Her har vi en smuk og stemningsfuld Skildring af en Huleaa, som den tager sig ud under Nutidens vandfattige Forhold, hvor den mægtige Elv, der i fjærne Tider med Vælde brød sig Vej gennem Kløften, er forvandlet til en fredeligt rislende Bæk. Saadanne Holer (Huler) med et lille Vandløb i Bunden har der vistnok ikke været faa af[1]. Derom vidner bl. a. en Del Lokaliteter med Navnet Holbæk, der findes i forskellige Egne af Landet. Enkelte Stednavne, der i Tidens Løb er gaaede over til at blive Personnavne som Hulegaard, Hulevad (Hullevad), minder ogsaa om dette Fænomen[2].

I Navnet Huljuminni synes ganske vist det tilhørende Vandløb helt at være forsvundet, og dermed den betegnede Lokalitets Identitet med en Hole at blive tvivlsom; men Aaen er kun tilsyneladende forsvundet fra Navnet. Man maa nemlig erindre, at ældre danske Stednavne saa at sige altid præsenteres os i en temmelig mishandlet Skikkelse, hvorfor deres sproglige Originalform stundom bliver vanskelig at konstatere (Købmagergade—Kødmangergade; Værnedamsvej—

[1] Smlgn. saaledes Hulebæksgaard (Skævinge i Nordsjælland), Huelbækgaard (Mørke i Øster-Lisbjerg Herred), Hulbæk i Hardsyssel ved Grænsen af Fjendsherred og for Navnet Holbæks Vedkommende Købstaden af dette Navn paa Sjælland i Meerløse Herred; Holbækgaard i Rougsø Herred; endvidere i Sønderjylland forskellige Lokaliteter af dette Navn, Holbæk i Adsbøl og Vodder Sogne, Holbæk Gd. i Sommersted S., Holbæksvad i Læk Sogn (Trap, Beskr. af Slesvig. 1—2). Endelig stammer vel ogsaa Navnet Holeby (Fuglse H.) fra en Naturformation af lignende Art.

[2] Smallere tørre Holer inde i Landet med stejle, men regelmæssigt skraanende Sider maa vistnok i de fleste Tilfælde betragtes som dannede af Menneskehaand, altsaa som fordums Hulveje, saaledes det berømte Husby Hole, hvor Vendelboerne kæmpede den sidste fortvivlede Kamp med Kong Christoffer. (Daniel Bruun, Danmarks Land og Folk. II. Thisted Amt. S. 182).

Werner Dams Vej; Alsynderup—Alexanderstorp osv.). De har gennemgaaende levet længe i Folkemunde, før de ved en eller anden tilfældig Lejlighed optegnes, ganske som de lød for Vedkommendes Øre i Egnens Dialekt. Blot et enkelt Exempel skal her anføres. I et Dokument fra 1271 finder vi det nuværende Hulerød stavet Holærhø; allerede dengang udtaltes altsaa *d* ikke i Enden af Ord. Ved Slutningen af det 16. Aarh. bogstaveres det Hallere, Hollere, hvad der har forledt en moderne Navneforsker til at identificere de to sidste Stavelser af Navnet med Ordet Øre (eyri).

Lignende Ændringer kan vi vente at finde overalt. Saaledes er jeg overbevist om, at i Huljuminni er en ældre *a(aa)* Lyd gengivet i Udtalen som *u*. Grunden var, at den paagældende Stavelse ia(iaa) i det sammensatte Navn (Huljaaminni) var tonløs, hvorved Vokalbetegnelsens Skarphed svækkedes, saa den hurtig blev utydelig, lød som et tonløst *o* el. *u*. Navnets oprindelige Betydning er altsaa: *Minnet ved Huleaa.*

Som ovenfor vist finder vi i vort Land baade Holeaaer (-bække) og Minner i ikke saa helt ringe Tal hver for sig; men anderledes stiller Sagen sig, hvor som i det foreliggende Tilfælde Holeaaen staar i Forbindelse med et mindre Vandbassin, der gennem en forholdsvis snæver Munding(minni) har Afløb til Havet. Det er muligt, at analoge Fænomener lader sig paapege, men af den Slags Terraindannelser findes der dog vist kun yderst faa i vort Land. Jeg kender i alt Fald kun et Sted, hvor alle Forhold passer, og hvor vi tillige har Sikkerhed for, at den paagældende Sænkning (Erosionsdal) virkelig har baaret Navnet Hole eller Hule. Jeg betænker mig derfor ikke paa at hævde, at her skal Saxo's og Knytlingasagas *Huljuminni* søges.

Den Lokalitet, jeg sigter til, er Terrainet ved det nuværende *Hulerød* (ɔ: Ryddet ved Hulen) paa Nordøstkysten af Sjælland. En ikke ringe Del af denne Egn laa i en fjærn Fortid under Havets Overflade. Ved Hulerød gik en smallere Havarm (Esromfjorden) ind lige til det nuværende Villinge-

rød; her stod den i Forbindelse med Sænkningen, hvor tidligere Resterne af Søborg Sø laa. Søen udgjorde dengang det inderste Parti af en bred Havbugt, opfyldt af større og mindre Øer. Længst ude mod Havet dannede det bakkerige Terrain omkring Strandbjørstrup en større Ø, og paa begge Sider af den, ved det nuværende Gilleleje og tæt Øst for Smidstrup, førte to smalle Sunde fra Kattegattet ind til Bugten. Ogsaa lidt længere øst for Hulerød ved Villingebæk skar Havet sig ind med en bred Bugt og dækkede det flade lavtliggende Terrain (Pandehave) samt en Del af de længere inde liggende Mosestrækninger, der afvandes af den gennem Pandehaven løbende Bæk. Bundbredden af den Erosionsdal fra Istiden, der gaar ind i Landet ved Hulerød, og som i den fjærne Stenalderstid dækkedes af en Havarm fra Kattegattet, er meget variabel, paa den sidste Strækning fra Dalehøj til Havet 400—500 Alen. Den fører Afløbet fra Gurresø (Gurreaa) og Esromsø (Esromkanal og Handskemagerrenden) ud til Stranden.

Siden den ældre Stenalder har Landet her hævet sig paany (11 à 15 Fod), Aflejringer af Sand ved Strandbredden, Dynd i Søer og Bækkelejer har sine Steder yderligere ændret Højdeprofilerne, og et korrekt Billede af Landet, som det fordum var, kan kun vindes ved nøjagtige Maalinger og Undersøgelser af de dybere liggende Lag. For Nordsjællands Vedkommende er dette Arbejde udført af K. Rørdam i hans fortjenstfulde Bog 'Saltvandsalluviet i det nordøstlige Sjælland.' Kbhvn. 1891. Resultatet at sine Undersøgelser sammenfatter Rørdam S. 134—135 i disse Ord: 'Nordsjælland stod i det Mindste 24 Fod højere end nu i Overgangstiden mellem Fyrre- og Egeperioden, derpaa sænkede det sig 35 Fod, indtil det i Slutningen af Oldtiden naaede sit nuværende Niveau . . . fra Middelalderens Begyndelse til nu kan der ikke paavises nogen Forandring i den Retning, Landet synes at være kommet til Ro, og kun de lokalt virkende Kræfter — saasom Forsumpning, Tilfygen med Flyvesand, Tilsanding og Bortskæring ved Havets Bølger og Strømninger — ere virk-

somme'. I Tilslutning hertil hedder det i These II: Hævningen i Nordsjælland var begyndt, før »Dyngedannerne« indvandrede, og var ophørt før Oldtidens Slutning.

I Anledning af den her i saa bestemte Udtryk fastslaaede Grænse for Hævningens Afslutning skal jeg blot bemærke, at den kun hviler paa et løst Skøn. Vi har i Forfatterens Arbejde ikke én Kendsgærning, ikke noget Holdepunkt for en saadan Tidsbestemmelse. Højdemaalinger og Nivellementer fra Oldtidens Slutning eller Middelalderen existerer som bekendt ikke, og det er derfor umuligt at fastslaa f. Ex., om det øverste Lag i et gammelt Saltvandsalluvium er hævet op til sin nuværende Højde i Oldtidens Slutning eller i en senere Periode. Her er vi nødt til at øse vor Viden af et ret daarligt og spredt Materiale, de i Almindelighed uhyre sparsomme historiske Efterretninger om vedkommende Egn, der tilfældigvis kan faa Betydning som geologiske Vidnesbyrd. Paa den anden Side er jeg overbevist om, at Forf. har Ret, naar han bestemt tager Afstand fra Boye's Antagelse[1], at Søborg Sø i Jernalderen og den tidlige Middelalder var en Bredning, et Indhav med salt Vand, som ved en naturlig Kanal stod i Forbindelse med det aabne Hav, og at der i Slutningen af Oldtiden og i Begyndelsen af Middelalderen ved Hulerød har været en smal Fjord, som har skaaret dybt ind i Landet og dannet en god Ankerplads for Oldtidens Skibe. Det er nemlig givet, at Søborg Sø ved Midten af det 12. Aarh. var en Ferskvandssø. Dette fremgaar efter mit Skøn deraf, at den hos Saxo kaldes *Letrica palus* ɔ: Sumpsøen ved Lejre[2]. Forskellige gamle Stedsbetegnelser paa Søborgs Marker vidner om, at her har ligget et hedensk Offer-

[1] V. Boye, Fund af Gjenstande fra Oldtiden og Middelalderen i og ved Søborg Sø. 1882. S. 2 og 4. K. Rørdam, Saltvandsalluviet i det nordøstlige Sjælland, S. 47.

[2] Saxo ed. Holder p. 530: Tunc rex urbem in solido Letrice paludis ab eo (ɔ: Eskillo) constructam obsidione tentat. J. Kinch har i Aarb. f. n. Oldk. 1874. S. 326 ff., saavidt jeg kan se, godtgjort, at Saxo's Letrica palus er identisk med Søborg Sø.

sted[1], og Fund, som skriver sig fra Vikingetiden og en noget tidligere Tid, kunde synes at vise, at der *tæt ved den Holm,* hvorpaa Eskil byggede sin Borg c. 1150, i Oldtiden har staaet et formodentlig befæstet Høvdingssæde fra den hedenske Tid. Hvornaar dette blev lagt øde, véd vi ikke; men antagelig er det identisk med det *'Lejre'*, som den tyske Krønikeskriver Thietmar af Merseburg (975—1018) omtaler. Thietmars Værk omfatter Tiden fra 908 til hans Død 1018; det er udgivet af Lappenberg i Monumenta Germaniæ historica. Scriptores T. III, og Stedet lyder (S. 739): »Insuper Northmannos et Danos armis sibi optemperantes fecit (Henricus rex) et ab errore pristino revocatos cum rege eorum Cnutone hos Christi iugum portare docuit. Sed quid ego de hostiis eorundem antiquis *mira audivi* hæc indiscussa præterire nolo. Est unus in his partibus locus caput istius regni Lederum nomine in pago, qui Selon dicitur, ubi post novem annos mense Januario post hoc tempus, quo nos Theophaniam domini celebramus, omnes convenerunt et ibi diis suimet 99 homines et totidem equos cum canibus et gallis pro accipitribus collatis immolant pro certo, ut predixi, putantes, hos eisdem erga inferos servituros et commissa crimina apud eosdem placituros. Quam bene rex noster fecit, qui eos a tam execrando ritu prohibuit«.

Det gamle Lejre, Kongesædet og Offerstedet i Nærheden af Roskilde, tilhører et meget tidligt Afsnit af vor Sagnhi-

---

[1] Som Minder om de hedenske Ofringer, der fordum fandt Sted her, kan anføres et trekantet Stykke Jord, Øst-Nordøst for Byen og tæt Syd for Vejen til Firhøj; det bar Navnet *Blodager* dvs. den Ager, hvor Blotene til de hedenske Guder foregik. Endvidere Sydøst for Byen *Hellekærs Agre* ɔ: Helligkærs- eller Helligkrats(kjarr) Agre; *Gallebjergs Agre* ɔ: Galgebjergs Agre, hvor muligvis de Ofre blev hængte, som var viede til Odin. Terrainet har i saa Fald været bevokset med store Ege, der dengang brugtes som Galger; smlgn. V. Boye, l. l. S. 6 samt det til Bogen hørende Kort B. — Afdøde Prof. Axel Olriks sagnhistoriske Løsning af Lejrespørgsmaalet (Danmarks Heltedigtning 1, 196) kan jeg i visse Maader særdeles godt slutte mig til; men hans Tillid til Dr. Rørdams Bestemmelse af Hævningens Afslutning deler jeg ikke, og hans Forklaring af Navnet *Lejre* anser jeg for urigtig.

storie. Mellem det og Thietmar's Tid laa flere Aarhundreder. Den nøjagtige Skildring af Ofrene dér *og deres Betydning* kan umuligt være naaet ned til ham. Hans Beskrivelse — ligegyldigt, om han senere har tilføjet den til det oprindelige Manuskript — hviler nemlig paa mundtlige Efterretninger (audivi) og angaar tydeligt nok en Offerritus, som fandt Sted ikke et fuldt Aarhundrede før hans Tid i et Ledre paa Sjælland, der maa have staaet i Flor nogen Tid efter 900. Jeg betragter det derfor som i høj Grad sandsynligt, at det Ledre, Thietmar omtaler, er identisk med det, der engang laa ved Palus Letrica, men var forladt og ødelagt, dengang Eskil dér grundede sin Borg. Fundene ved Søborg — jeg tænker særlig paa det pragtfulde Sværd fra Vikingetiden, Boye har beskrevet S. 17 ff. — vidner om, at endnu ved det angivne Tidspunkt laa her foruden Offerstedet en Oldtidsborg, hvis Navn Søen har bevaret lige til Saxo's Dage. Derfor er det ikke korrekt, naar Boye S. 5 udtaler: »Den store Bredning synes oprindelig ikke at have haft noget Navn, eller i alt Fald er det blevet glemt i Tidernes Løb.«

At der, dengang denne Oldtidsborg blev grundet, endnu var let Forbindelse for hin Tids Fartøjer mellem Søen og Havet forekommer mig at være en given Sag. Det har vel nærmest været under Henblik herpaa, at netop denne Lokalitet blev valgt. Et Høvdingsæde og et Kultussted som dette, omgivet til alle Sider af uvejsomme Skove, havde kun Betydning, naar man let kunde naa dertil ad Søvejen, der i Oldtiden var den naturlige Færdselsvej for et Land som Danmark. Dette udelukker imidlertid ikke, at Løbet henimod Oldtidens Slutning var blevet en Aa, at Hævningen altsaa allerede var saa langt fremskredet, at Saltvandstilstrømningen til Søen var ophørt. Hvorvidt denne Aa paa Eskils Tid endnu var *farbar,* tør jeg ikke have nogen Mening om. Derimod viser den af Saxo brugte Betegnelse *Letrica palus,* at Bassinet paa den Tid havde *Afløb* til Havet. I modsat Fald vilde Vandstanden hurtigt være steget, og *Sumpen* vilde have forvandlet

sig til en Sø. Det var netop det, som ved fremadskridende Hævning af Terrainet adskillige Aarhundreder senere indtraf (Boye l. l. S. 6). I Slutningen af det 18. Aarhundrede, før den ny Kanal, som halvvejs tømte Søen, blev gravet, maa nemlig Forbindelsen med Havet have været saagodt som afbrudt; Vandet steg og oversvømmede Bøndernes Marker.

Det er, hvad de historiske Efterretninger kan oplyse om Søborgs Forbindelse med Havet. Der kan af dem kun drages den Slutning, at ved Midten af det 12. Aarhundrede var Landets Hævning idetmindste saavidt fremskredet, at Søborg Sø ikke længer var en Havbredning, men en Ferskvandssump, hvis Afløb til Havet blev afbrudt eller dog saa godt som afbrudt i Løbet af de følgende Aarhundreder ved Landets Hævning.

For Esromfjordens Vedkommende flyder Efterretningerne ikke rigeligere; ogsaa de bærer Tilfældighedens Præg. Den Havn, som Saxo skildrer her, var aabenbart den gamle Fjords allersidste Rest. Saa højt var Terrainet dengang hævet, at den Del af Havnen, der laa længere inde, op mod Skovbrynet, ved Ebbetiden mistede Vandet, saa Fartøjerne kom paa Grund i det Dynd, Afløbet fra Esromsø her havde afsat; muligvis havde Bunden ogsaa Fald mod Havet.

Af Skildringen synes ligeledes at fremgaa, at denne Havn dengang ikke kan have været besøgt af talrige Kjøbmænd fra alle Nordens Egne. Pladsen var ringe, Bassinet har vel maalt c. 500×700 Alen og var paa de fleste Sider omgivet af ret høje Skrænter. Vandstandsforholdene maa, ogsaa med Datidens beskedne Krav in mente, kaldes slette, ikke at tale om, at den tæt ved liggende Skovbevoxning, hvis her havde været en stærk besøgt Havn, meget hurtigt vilde have faaet Fødder at gaa paa. Afdøde Dr. Oluf Nielsen har i Danske Samlinger VI, 295 ff. fremsat den Formodning, at Havnen ved Hulerød skulde være identisk med det gamle Haløre, en indtil Slutningen af det 12. Aarh. i Norden vidtbekendt dansk Markedsplads, der hyppigt omtales i Sagaerne. Jeg ser ikke rettere end, at denne Hypothese er helt forfejlet. Ved

Hulerød findes overhovedet intet Øre (eyri), intet Sted, hvor en Markedsplads kan have ligget. Desuden hviler Dr. Nielsens Hypothese paa en Misforstaaelse af gamle Navneformer, som jeg kort har antydet ovenfor. Nej, Havnen kan i det 12. Aarh. kun være benyttet som et Tilflugtsted, hvor den med Forholdene bekendte i Nødsfald kunde lægge bi. Dr. Rørdam oplyser i sin Bog S. 42, at han lidt Syd for Hulerød — Stedet angives ikke nøjere — har foretaget en Lagundersøgelse dels ved Gravning dels med Bor. Omtrent i en Højde af 6 Fod over Havet stødte han paa det øverste Lag af Saltvandsalluviet. Saa højt kan det i Havnens Bassin umuligt have ligget i det 12. Aarh. Ligesom ved Søborg maa Hævningen have fortsat sig længe efter Oldtidens Slutning, hvis Boringen er foretaget i den gamle Havn.

Næste Gang vi i Middelalderens Historie finder denne Lokalitet omtalt, er i et Dokument fra 1271[1]. Kongen mageskifter mod anden Ejendom en højere op ad Aaen beliggende Mølle til Munkene i Esrom og samtidigt træffer begge Parter Aftale om ikke at chikanere hinandens Møller. For Kongens Vedkommende gælder det 'inferius molendinum nostrum quod Holærhø dicitur'; det er netop Møllen ved Hulerød, Forgængeren for den nuværende Dronningemølle.

Nu er altsaa Havnen Huljuminni forsvundet; men det er rimeligvis ikke en pludselig, stærk Forskydning i Højdeforholdene siden 1166, der har foranlediget Møllens Anlæg. Det høje Fald, der krævedes fra Møllehuset til Stranden, skaffedes sikkert til Veje ved Opdæmning, hvad der i denne af høje Skraaninger dannede Kløft ikke kunde falde vanskeligt, og om Møllehuset med sin Dæmning muligvis har ligget lidt højere oppe, véd vi ikke. Derimod er det klart, at Egnens Kulturforhold i Løbet af disse 100 Aar maa have forandret sig væsentligt. Terrainet var i det 12. Aarhundrede skovgroet næsten lige ud til Kysten. Den Rydningsproces, her er

---

[1] Det findes i Esrombogen og er aftrykt i O. Nielsen, Codex Esromensis 97.

foregaaet, og som Stednavne bærer Vidne om (Hulerød, Rødkilde, Hindskovgaard, Bøgelundsgaard), blev for Kyststrækningens Vedkommende næppe paabegyndt før c. 1200. Vendernes Plyndringer gjorde i det 12. Aarh. Bosættelse umiddelbart ved Havet næsten til en Umulighed. Men efter den Tid har Bebyggelsen taget Fart, Agerdyrkerne fæstede Bo her og ryddede Skov; for deres Skyld blev formentlig Møllen anlagt. Vandmøller, som altid krævede store Anlægsomkostninger, var Godsejerentrepriser og kunde kun betale sig under Forudsætning af en fast og stor Kundekres, som man undertiden endog søgte at binde ved Mølletvang og andre ikke altid lige blide Midler.

Om Kongens Mølle ved Hulærhø faar vi atter Besked lidt over trehundrede Aar senere gennem et Par Kongebreve og en Jordebog hørende til Kronborg Lens Regnskab for 1582—83[1]; men om Højdeforholdene lære de os intet sikkert; det oplyses herigennem, at Møllen har ligget øde i sex Aar, 1583 flyttes fra sin gamle Plads og forsynes med en ny Grøft fra Møllehuset ud til Stranden. Der har altsaa været Vanskeligheder med Faldet, og rimeligvis er det Tilsanding fra Havet, som havde fyldt den gamle Grøft; men om dette alene var Grunden til Ombygningen, er umuligt at afgøre.

Saaledes lyder altsaa de sparsomme historiske Efterretninger om Terrainforholdene ved Søborg Sø og Hulerød (Esromfjord). De tyder efter mit Skøn paa, at Hævningen har fortsat sig ogsaa efter Oldtiden. Et langt bestemtere Vidnesbyrd faar man gennem de historiske Efterretninger om Forholdene lidt længere vest paa ved Tisvilde. I en fjærn Fortid dannede Arresøen det inderste Parti af en Bredning fra Kattegattet. Forbindelsen gik over det nuværende Melby, Tollerup og Tibirke Overdrev. Efterhaanden som Hævningen skred frem, omdannedes et Stykke af denne Havarm til Sump og Mose, hvad den til Dato er ind imod Arresøen; men

[1] Danske Samlinger VI, 297.

endnu i Midten af det 12. Aarh. var der et for Datidens Fartøjer sejlbart Løb fra Havet til Søen, saaledes som det klart fremgaar af Saxo's Skildring af Olaf Haraldsøns natlige Overfald paa den sjællandske Biskop Riko (c. 1140; Saxo ed. Holder 450,22—40), der opholdt sig paa sin Gaard i Ramløse paa Østsiden af Søen. Prinsen kom sejlende med sine Skibe fra Halland og flygtede tilbage dertil ad Søvejen umiddelbart efter fuldbragt Gerning. Hvor Løbet gik, kan ikke afgøres med Sikkerhed. Mig forekommer det sandsynligst, at det udgik fra Nordenden af Søen i Nærheden af Bækkebro og mundede ud lige sønden for Lerbjerg Bakker. Efter min Formening fulgte det altsaa omtrent den Grøft, der nu gaar lige langs Skoven fra Bækkebro til Stængeled. *Dengang var der aabenbart slet ikke Tale om Sandflugt i denne Egn;* i Overdrevet var vidtstrakte Moser og lige nord derfor laa skovklædte Banker med Agerland imellem. Sandflugten begyndte først i Slutningen af det 16. Aarhundrede, og Aarsagen kan kun være den, at *Strandbredden* ud for Mosedraget *i Løbet af faa Aarhundreder* hævede sig stærkt, saa Sandet kom til at ligge tørt og derfra af Stormene førtes ind over Landet. Kong Frederik II købte 1560 Asserbo med Tilliggende for at benytte det som Jagtdistrikt. Endnu dengang var altsaa Skovene og Agerlandet imellem dem ikke truede; men kort efter begyndte Misèren, *som umuligt kunde være indtraadt, hvis ikke Strandbredden og væsentlig kun den i Tiden fra c. 1200—1550 havde hævet sig betydeligt over daglig Vande.* Det er altsaa utvivlsomt, at Hævningen af Kysten i Nordsjælland har fortsat sig *langt ind* i den historiske Tid.

Vender vi nu fra denne Tids- og Stedsbestemmelse tilbage til Saxo's Kampskildring, forekommer det mig hævet over al Tvivl, at hans Hjemmelsmand for dette malende Øjebliksbillede fra Absalons ufortrødne Jagt paa de vendiske Sørøvere maa være identisk med den, der fortalte ham Begivenhedens Forhistorie: Absalons Møde med Kongen i Slagelse, Skildringen af Sagamanden Arnold og hans vedholdende

Protest mod at forlade sin Herre Bispen for at underholde Kongen. Alt hænger paa det nøjeste sammen, og Arnold protesterer saa heftigt mod at blive tilbage, netop fordi han forudser, at hans kære Herre inden kort Tid vil blive indviklet i Kamp med Sørøverne. Denne Hjemmelsmand har endvidere overværet Begivenheden fra Begyndelsen til Enden; det er tydeligt nok et Øjenvidne, der taler. Absalon kan det ikke være; han vilde ikke have givet en Fremstilling af sin Hirdmands stærke Hengivenhed, der i den Grad stillede ham selv i Relief. Heller ikke kan Kilden være Arnold; thi han naaede ikke at deltage i Kampen, hvad hans egen Spaadom jo viser. Den eneste, der kan have oplevet det hele fra Begyndelsen til Enden, er netop den Hirdmand, der tjente Bispen som Skriver, *ene* deltog med ham i Ottesangen, medens det øvrige Mandskab sov, og blev sendt ud for at skaffe Oplysning om den pludselig Larm, der hørtes. *Men denne scriba var utvivlsomt Saxo selv*, og det er vel ogsaa Grunden til, at hans Navn ikke nævnes her.

At Saxo gjorde Tjeneste i Absalons Hird, véd vi, han siger det selv. Vi véd ogsaa, at han var uddannet til Gejstlig; thi en saadan Skole, som han maa have gaaet igennem udenlands[1], gennemgik dengang overhovedet kun de unge Mænd, der af egen Drift eller efter Frænders Vilje viede sig til Kirkens Tjeneste, og i Egenskab af Gejstlig kunde han kun optages i Hirden som scriba (ɔ: Sekretær), hvilket aldeles ikke udelukkede, at han i fornødent Fald tillige kunde tjene sin Herre med Sværdet i Krig og Kamp. Man vil maaske spørge: Var da disse scribæ, der saa hyppigt omtales i Saxo's Værk som tjenstgørende Sekretærer eller Kancellichefer hos Konger eller i verdslige og gejstlige Stormænds Hird, *alle uden Undtagelse* ikke blot literært uddannede Mænd, men tillige Kirkens viede Tjenere? Herpaa kan der ubetinget svares: Ja, de var Gejstlige; nogle af fremmed Herkomst (mest Eng-

[1] Smgln. nedenfor S. 237 ff.

lændere), men Størsteparten, i alt Fald i sidste Halvdel af 12. Aarh., indfødte Danske og gennemgaaende af ædel Byrd. De fulgte deres Herrer overalt paa Rejser og i Leding, fordi de var uundværlige, hver Gang en Skrivelse skulde udfærdiges; thi dette Arbejde formaaede dengang næppe nogen verdslig Stormand selv at besørge[1]. Derfor var de ogsaa forholdsvis talrige, og disse Stillinger søgtes af fremadstræbende unge Mænd som en sikker og bekvem Vej til hurtigt Avancement. Naar Bisperne, skøndt de selvfølgelig var literært uddannede Mænd, ligeledes havde deres eget Kancelli med tilhørende scribæ, laa det dels i, at de umuligt kunde overkomme dette underordnede Arbejde, dels i de rent tekniske Krav, Udfærdigelsen af Dokumenter og Breve stillede; der skulde lang Øvelse til at affatte Skrivelser af den Art.

Beviset for Rigtigheden af det, her er sagt, er givet i Saxo's eget Værk. Hovedstederne findes i 14. Bog, hvor Arkonas Erobring skildres. Jeg anfører dem her i dansk Oversættelse:

Saxo ed. Holder 575,18:

Men ogsaa Stormændenes Skrivere sendes ind i Byen, for at de ved at forrette Gudstjenesten skulde vende det med Religionen ukendte Folk til den kristelige Kirketjeneste.

Ibid. 579,6—11:

Den følgende Dag blev der uddelt præstelige Klæder til Skriverne og dem, der forrettede Gudstjeneste hos Stormændene (ɔ: deres Kapellaner), og disse udførte det hellige Hverv at døbe Provinsens Beboere.

---

[1] Magnus, Erik Lams Søn, havde ladet sin scriba (Kancellichef) Lambertus udfærdige to oprørske Breve, som det lykkedes Kong Valdemar at opsnappe, og som senere dannede Grundlaget for en Forræderiklage mod ham. I en Forsamling af Rigets Stormænd forelagde Kongen disse to Dokumenter, som Magnus frækt erklærede for falske, lod dem bære omkring til *de tilstedeværende Bisper* og bad disse (ikke de verdslige Stormænd) udtale sig om Seglenes Ægthed, sandsynligvis fordi han gik ud fra, at næppe ret mange andre end Bisperne kunde læse Indskrifterne og dømme om den Ting (Saxo ed. Holder 622,26—28).

Ibid. 579,20:

Efter at dette var fuldført, blev Beslutningen om Ledingsflaadens Hjemsendelse kundgjort, og da denne var vendt tilbage, sendte Absalon ny Præster til Rygen, idet han tilbagekaldte de tidligere, og disse sidste var ikke blot udstyrede med deres Stands Værdighedstegn, men ogsaa med Proviant, for at de ikke ved at leve paa andres Bekostning skulde falde det Folk, hvem de havde til Opgave at indprente den hellige Lære, til Byrde ved af dem at kræve det nødvendige til Livets Ophold.

Der kan jo ikke være Tvivl om, at naar Erobrerne her benytter Stormændenes Skrivere ligefrem som Præster til at omvende og døbe de talrige overvundne Hedninger, saa maa de alle have haft gejstlig Indvielse. Desuden maa de have været til Raadighed i ikke ringe Antal, thi det var jo en stor Hob, der skulde døbes ved den Lejlighed, og de kan ikke have fulgt med deres Herrer i Leding netop med dette Maal for Øje; thi Resultatet af Togtet kendtes jo ikke i Forvejen. Nej, de var tilstede, simpelthen fordi deres Tjeneste førte med sig, at de maatte følge deres Herrer overalt.

Maaske vil man indvende, at hermed endnu ikke er bevist, at de foruden deres Skrivervirksomhed og trods deres gejstlige Indvielse ogsaa deltog i den egentlige Kamp mod Fjenderne, førte Vaaben i Marken som Hirdens øvrige Mænd. Det vilde være underligt, om disse Mænd ved saadanne Lejligheder, hvor de højeste gejstlige Dignitarier som Absalon ikke holdt sig tilbage, havde spillet Fredens Apostle, og det fremgaar ogsaa indirekte af flere Steder, at de som andre Hirdmænd kampklædte deltog i Slaget. I modsat Fald vilde den flygtende Kong Svend ikke have haft nogen Mulighed for at blive troet, da han ligeoverfor de byttesøgende Bønder udgav sig for Kongens Skriver (Saxo ed. Holder 498,11—12); og hvis Lucas, Prins Christoffers Skriver, ikke havde været med i de kæmpendes Skare, kunde han heller ikke om Natten have opmuntret de modløse ved sine Fortællinger om

Fædrenes Bedrifter, saa de ved Morgenens Frembrud forvandlede Nederlaget til Sejr (Saxo ed. Holder 583,22 ff.).

Hvad angaar den lille Fortælling om Absalons Jagt paa Venderskibene ved Huljuminni, ligger Forholdene saa enkelt, at der næppe kan være noget i Vejen for at antage, at Saxo kan have nedskrevet den efter Erindringen; men, som alt ovenfor betonet, vidner den i Forbindelse med de efter islandsk Tradition gengivne Partier af hans Sagnhistorie om, at han adskillige Aar før 1166 havde gjort Tjeneste i Absalons Hird, hørte til hans comites som scriba og i denne Egenskab til Stadighed havde ledsaget sin Herre, selvfølgelig ogsaa i Leding. Der kan heller ikke være Tvivl om, at de livfulde Skildringer, han giver af sin Herre Bispens Vendertog, vrimlende fulde som de er af malende Enkeltheder, udelukkende skyldes Øjenvidner, mest ham selv eller Absalon, men ogsaa andre, hvor han ikke personlig havde været med. Man vil i dem alle finde — fler eller færre — Enkeltheder af ganske samme Art, der i og for sig er temmelig ligegyldige, men yderst levende og anskuelige. Den eneste Grund, hvorfor de blev medtagne, var øjensynlig, at vedkommende Hjemmelsmand havde sét dem; thi i Skildringen af Begivenhedens Forløb kan de gennemgaaende udmærket godt undværes.

Den allerstørste Part af dette Materiale maa være samlet og nedskrevet saagodt som umiddelbart, efter at Begivenhederne havde fundet Sted; saadanne Enkeltheder kan ikke bevares nøjagtigt i Hukommelsen Maaneder eller blot Uger, efter at de har fundet Sted. Billedet bliver usikkert og svømmende, Personer forvexles, Begivenhedernes Sammenhæng forskyder sig, og skal det saa endda stykkes sammen fra forskelligt Hold, er det umuligt af Stumperne at skabe en virkelig Helhed. Men disse Saxo's Slag- og Kampscener er helt igennem naturlige og følgerigtige, virker overbevisende, ogsaa hvor Talen er om ubetydelige Smaating. For at Læseren kan overtyde sig om Rigtigheden af min Karakteristik, skal jeg tillade mig at henvise til S. 166 ff. samt til den følgende Fremstilling,

hvor i anden Sammenhæng nogle af disse Skildringer udførligere gennemgaas. Selvfølgelig er her kun Tale om ganske enkelte Blomster, vilkaarligt udpillede af en mægtig Buket; den, der er nogenlunde helbefaren i dette Parti af Saxo's Værk, vil hurtigt kunne forøge disse Exempler med mange, mange andre Stykker, der fører et lige saa talende Sprog, vidner om Saxo's fremragende Talent til at skildre det, han saa. Under Læsningen føler man sig rykket bogstaveligt in medias res, stillet Ansigt til Ansigt med længstforsvundne Tider.

Her møder vi imidlertid atter det selvsamme Kildeproblem som ovenfor under Drøftelsen af Søkampen ved Huljuminni: Forholdet mellem Knytlingasagaens Beretninger og Saxo's. Hvorledes skal den mærkelige Overensstemmelse mellem begge, der lægger sig for Dagen i *talrige Enkeltheder,* og som med Sikkerhed kan konstateres i hvert Fald for Borgerkrigenes Tiaar og Valdemarernes Periode, forklares? Er disse to vigtige Kilder fuldkommen uafhængige af hinanden? Eller har Sagaens Forfatter excerperet en med Begivenhederne samtidig, nu tabt dansk Aarbog (Krønike), som ogsaa Saxo benyttede til sit Værk? Eller var maaske dette tabte Mellemled mellem begge et forsvundet Forarbejde af Saxo selv, en Ur-Saxo, der efter det Tidsrum, den antages at omfatte, kan betegnes som Saxo's Valdemarskrønike i Modsætning til hans senere udarbejdede Danesaga (Gesta Danorum)?

Saxo's med Rette berømte Udgiver Peter Erasmus Müller var fuldkommen klar over de to Kilders store Betydning, den ejendommelige Parallelisme og paa visse Punkter slaaende Overensstemmelse mellem begge. Efter hans Opfattelse er det to helt selvstændige Kilder, og Knytlingas danske Efterretninger hviler i det paagældende Tidsrum for en stor Del paa mundtlig Tradition[1], som Müller altsaa tillægger betydelig Værdi, hvorfor han saavidt muligt søger at udjævne Modsætningerne mellem dem og finde deres mindste fælles Mul-

[1] P. E. Müller, Sagabibliothek III, 117—127.

tiplum, hvad der jo har sine Vanskeligheder og derfor naturligvis ikke altid lykkes.[1]

Den gamle Forsker manglede som hele hans Samtid Forstaaelsen af, at det gaar med Tradition som med Veksler: enkelte Traditioner er saa gode som Guld, andre ikke det Papir værd, hvorpaa de er skrevne, og at, før en Tradition accepteres, maa det nøje undersøges, hvorledes den er opstaaet; dens Fortid maa prøves.

Professor Finnur Jónsson[2] slutter sig nærmest til Müllers Opfattelse af Knytlinga som selvstændig Kilde, der i dette Parti bygger paa Traditioner, indsamlede af Sagaens Forfatter. Han udtaler ogsaa sin udelte Beundring for den Troskab, med hvilken Traditionen her er bevaret. Disse Beretninger og Skildringer, der jo maa have levet henved 100 Aar i mundtlig Overlevering — Sagaen antages med Rette forfattet c. 1260 — er paa adskillige Punkter saagodt som kongruente med Saxo's Fremstilling. Saaledes er da efter hans Opfattelse alting, netop som det skal være; thi ud fra den opstillede Theori forklares virkelig med største Lethed baade de mærkelige Overensstemmelser og de øjensynlige Afvigelser mellem de to Kilder — forudsat, at man er i Stand til at dele Forfatterens Overbevisning om, at *islandsk* Tradition er af en særegen Karakter. Om *den* drejer det sig nemlig efter hans Mening i det foreliggende Tilfælde; dén er det, som fra Valdemars og Absalons Dage har gemt og forplantet gennem c. hundrede Aar disse Frasagn, saa at sige uden at lægge til eller tage fra. Der er imidlertid næppe nogen Grund til at antage, at islandsk Tradition skulde være forskellig fra al anden Tradition, som, overladt til sig selv, uvægerligt og hastigt undergaar chamæleonagtige Forvandlinger. Der er heller intet Bevis ført for, at den alene med en rent ud for-

[1] Smgln. Müllers Critiske Undersøgelser over Saxo's syv sidste Bøger, i Videnskabernes Selskabs philos. og hist. Skrifter 4. Del. 1830. 4to.

[2] Knytlingasaga, dens Kilder og historiske Værd. 1900 (i Vid. Selsk. Skr. 6. R., hist.-filos. Afd. 6, 1).

bløffende Paalidelighed skulde være i Stand til at bevare en historisk Skildring uforandret, gennem lange Tider indtil de mindste Enkeltheder, endog hvor det gælder et fremmed Folks Historie[1]. Curt Weibull har allerede bestemt taget Afstand fra dette Forsøg paa at kanonisere islandsk Tradition i Modsætning til alle andre, og paa dette Punkt kan jeg slutte mig til hans Opfattelse.

For dem, som ikke deler denne Mening, er altsaa Professor Jónssons Løsning af Problemet ikke heldig; de maa hævde, at Knytlinga har laant eller excerperet de paagældende Skildringer fra skriftligt overleverede Kilder.

Heller ikke de — forøvrigt meget vage og tilfældige — Antydninger, Sagaens Forfatter hist og her giver om sine Kilder til dansk Historie, forekommer det mig, at Prof. Jónsson har vurderet rigtigt[2]. Ret forstaaede peger de næppe i den Retning, han antager, snarest i den modsatte. Saaledes hedder det Kap. 95 (S. 218) ved Omtalen af Kampene mellem Kong Niels og Erik Emune: »Þat finnz ritat í fróðum dǫnskum bókum, at þeir Nikulás konungr ok Eiríkr hafi áttar nǫkkurar orrustur, þær er vér kunnum eigi frá sagnir, með hverjum tíðendum lyktaz hafa; en svá er ritat, at á ǫðru ári eptir líflát ens heilaga Knúts lávarðar, bróður síns (!), áttu þeir Nikulás konungr orrostu á Jalangrsheidi, ok því næst áttu þeir, eða menn þeirra, aðra orrustu i Fótvík á Skáni; þat er skamt frá Lundi«.

Der er her aabenbart Tale om *et dansk Skrift, der behandlede denne Tids Historie*, en Annal eller Krønike, som Forfatteren har haft til Disposition og hentet nogle Oplysninger fra. At han paa dette Sted næppe har været heldig i Gengivelsen af sin Kilde, kan i denne Sammenhæng være temmelig ligegyldigt. Da Oplysningerne siges at være tagne fra 'fróðum dǫnskum bókum (ɔ: lærde danske Bøger), er det sand-

[1] Smlgn. Forfatterens Karakteristik af Traditionen i Knytlingasaga S. 31: 'Det er umuligt andet end at faa Respekt for den solide islandske Tradition, som den her viser sig, uagtet den først er nedskrevet 100 Aar senere'. [2] Smlgn. S. 4 og 5 i Prof. J.'s Afh.

synligst, at Skriftet var affattet paa Latin. Men hvorledes det nu end forholder sig hermed, saa forekommer det mig indlysende, at naar Sagaens Forfatter *faktisk har haft til Raadighed et saadant Skrift,* saa vilde det være mer end mærkeligt, om han kun havde benyttet det ved denne ene Lejlighed; det rimeligste er ubetinget, at han fandt god Anvendelse for det ogsaa paa adskillige andre Punkter, og at en Del af de Efterretninger, Prof. Jónsson mener skriver sig fra mundtlig islandsk Tradition, netop er hentede derfra.

Lignende Indvendinger mener jeg der kan rettes mod Prof. Jónssons Behandling af de to eneste Steder, hvor Forfatteren tilsyneladende beraaber sig paa mundtlig islandsk Tradition. Lige i Slutningen af Kap. 114, der skildrer Mordet i Kongehallen i Roskilde 1157, hedder det: »Annarr maðr veitti ok Knúti konungi áverka, sá er Hjálmsvídarr hét. Knútr konungr fell í einn skorstein; segja Danir (hann helgan)«, og i Kap. 118, hvor Talen er om Þétleifr Eðlarsson, som blev henrettet paa en grusom Maade efter Slaget paa Grathehede, »þat sagði Atli Sveinsson, at han sæi meiðingar manns þess; hann var þá i Danmǫrk«.

Denne Atli Sveinsson er os ganske ubekendt og var det sikkert ogsaa for Sagaens Forfatter; ellers vilde han nok have oplyst, hvem denne udmærkede Hjemmelsmand var. Efter hele Forfatterens Maade at citere paa maa man være berettiget til at slutte, at han ligefrem har skrevet baade dette Vidnesbyrd og Bemærkningen om, at Danerne antog den faldne Knud for Helgen ud af en os ubekendt *skreven Kilde.* Ganske samme Formel benytter han nemlig ved Fortællingen om Svend Tveskægs Død i England (Kap. 6), hvor det hedder »ok segja þat enskir menn, at Játmundr konungr enn helgi hafi drepit hann cet.«

For dette sidste Steds Vedkommende er Prof. Jónsson heller ikke i Tvivl om, at Bemærkningen er taget fra en skreven Kilde. Det kan nemlig vises, hvorfra den stammer[1].

[1] Nemlig fra engelske Annaler, ikke fra mundtlig Tradition.

Men naar dette er Mandens Maade at citere paa, saa kan man næppe lægge mere ind i denne Formel det ene Sted end det andet.

Efter min Formening er der altsaa god Grund til at antage, at Knytlingasaga udelukkende har laant (excerperet) sine Skildringer af Danmarks Historie i det paagældende Tidsrum fra skrevne Kilder. Af denne Anskuelse er ogsaa Prof. Knud Fabricius, som i Historisk Tidsskrift VIII. R. 6. Bd. 316 ff. har underkastet Spørgsmaalet om Knytlingas Forhold til Saxo en indgaaende Drøftelse. Han hævder som sit Skøn, at der er den nøjeste literære Forbindelse mellem begge, dog ikke mellem Sagaen og det Værk af Saxo, vi kender (Gesta Danorum), men med en Slags Forarbejde dertil, en Valdemarskrønike, omfattende Tiden fra 1146 til 1171, som Forfatteren senere hen omarbejdede, affilede og udvidede.

Ogsaa denne Theori forklarer paa sin Vis tilfredsstillende baade Overensstemmelsen og Afvigelserne (herunder ogsaa Udvidelserne) mellem de to Kilder, eller rettere: den forklarer dem egentlig ikke; men i Kraft af den kan man rent formelt fordele Overensstemmelser og Afvigelser i to særskilte Bunker, der gaar tilbage henholdsvis til det ene eller det andet Arbejde af samme Mand.

Det er ingenlunde afgørende for Dommen om denne Hypothese, men man kunde maaske sige uheldigt for den, at den passer saa daarligt til Saxo's egne Udtalelser om hans Værk i Fortalen til Gesta Danorum. Af denne maa enhver uhildet Læser faa det bestemte Indtryk, at den Opgave, den gamle Heltebisp lagde paa Saxo's Skuldre ikke én, men mange Gange, og som denne kun modstræbende paatog sig, var at skrive det danske Riges Historie fra de ældste Tider, at drage Omsorg for, at Mindet om Folkets berømmelige Fortid ikke nedsank i Glemsel. Lydig mod sin Herres Bud satte han sit Livs Arbejde ind paa det mægtige Værk. Ikke med et Ord, ikke med en Stavelse antyder han, at der nogensinde fra hans Haand har foreligget en mindre Samtids-

skildring om Valdemar den førstes berømmelige Vendertog, altsaa Kærnen, hvorom Rigets Historie senere udkrystalliseredes i aarelangt Slid. Og dog frembød der sig jo en god Lejlighed til at indflette en Bemærkning desangaaende ved Omtalen af hans egen Slægts Tjenesteforhold til den hedengangne Konge.

Hvis altsaa Saxo virkelig har skrevet en saadan Valdemarskrønike, saa har han ogsaa med egen Haand slaaet en tyk Streg over dette Arbejde, og søger vi i andre danske Kilder efter Spor af den, finder vi intet, absolut intet, som kan bestyrke Hypothesen. Dog, det er jo heller ikke dér, men ved en Sammenligning med Knytlingasagaen Forfatteren mener, at Beviserne skal søges. Her møder vi da det ganske mærkelige Forhold, at det ikke er i *Specialarbejdet* (Valdemarskrøniken), men i den samlede Fremstilling af hele Rigets Historie, at den fyldigste Udformning af Stoffet i denne Periode efter Prof. Fabricius' Mening skal findes; og dette gælder ikke blot Tilføjelsen af saadanne Partier, som kun havde deres naturlige Plads i en samlet Fremstilling af Rigets Historie, altsaa Udblikkene over Samtidshistorien i andre Lande og lignende. Nej, ogsaa i Fortællingen om de specielt danske Begivenheder, der knytter sig til selve Vendertogene, og i Skildringen af disse er Fremstillingen i Gesta Danorum — ogsaa efter Prof. Fabricius' Mening — ikke blot langt, langt udførligere, end den kan antages at have været i det tabte Værk, men paa væsentlige Punkter helt omstøbt og ændret. Man skulde dog tro, at Saxo i det mindste for de sidstnævnte Begivenheders Vedkommende havde væsentlig samme Materiale til sin Raadighed ved Affattelsen af begge Værker og ikke paany begyndte Stofindsamlingen til denne Periode, da han gik i Gang med det større Arbejde. Dette Materiale kunde sikkert i den foreliggende Skikkelse udmærket godt være indføjet i de ny Rammer, og naar det galdt om at skrive hele Rigets Historie, var der ingen Grund til at lade Fremstillingen af Samtidens svulme op i en ganske uforholdsmæssig Grad

eller omstøbe store Partier helt. Thi det drejer sig her aabenbart ikke om smaa Ændringer og Tilføjelser, som det kunde være rimeligt at foretage ved en fornyet Gennemgang af Materialet, men om en grundig Metamorphose, om Rettelser, der er aldeles utænkelige, hvis ikke Forfatteren har ladet sin tidligere Fremstilling helt og holdent gaa i Brokkassen. Jeg skal indskrænke mig til ganske faa i Flæng valgte Exempler, for at Læseren gennem en lille Prøve kan danne sig en Forestilling baade om Udvidelsernes og Rettelsernes Art.

Efter at have omtalt Absalons Udnævnelse til Biskop i Roskilde beretter Knytlinga (cap. 119, S. 260), at Kong Valdemar i den Vinter, der fulgte paa Slaget ved Grathehede bød Ledningsflaaden i den kommende Vaar at sejle til Venden for at kristne Landet. Af Tidsangivelsen kan vi altsaa slutte, at Krøniken og *sikkert ogsaa dens Kilde* betragtede denne Ledingsfærd som *den første,* Kong Valdemar paabød mod de vendiske Sørøvere.

Heri saavel som i Tidsangivelsen tager imidlertid Krøniken og dens Kilde, altsaa efter Professor Fabricius' Opfattelse *Saxo's* egen Valdemarskrønike, fejl. Samme Aar, som Slaget stod, udbød Kongen Ledingsflaaden til Vendertogt. Den samlede sig ogsaa ved Masnedø (Saxo ed. Holder 499—500), men Førerne var meget uvillige til at indlade sig paa dette, som de mente, yderst risikable Foretagende. Valdemar lod sig da bevæge til at opgive Planen og hjemsendte Ledingshæren, hvilket gav Absalon Anledning til en spydigt formet Protest overfor hans kongelige Fosterbroder.

For »Valdemarskrønikens« Forfatter synes altsaa denne Begivenhed at have været fuldkommen ubekendt, hvilket fremgaar deraf, at Knytlinga henfører et helt andet Vendertogt til dette Tidspunkt, og dette kan umuligt antages at bero paa en vilkaarlig Ændring af Sagaens Forfatter. Lad ham have oversprunget og forkortet nok saa meget i sin Kilde, saa er han dog næppe gaaet saa vidt, at han ligefrem forvanskede dens Opgivelser.

Er det da virkelig tænkeligt, at Saxo mange Aar efter opdagede, at her havde han i sin Tid begaaet en kedelig Fejl, som absolut maatte rettes, her var noget oversprunget, som ikke kunde forbigaas, en Begivenhed, der ingenlunde tjente til at forherlige de Danske, men satte deres Mangel paa Mod og Energi til at værge sig i skarp Belysning?

Hvis Saxo's Valdemarskrønike havde mange af den Slags Fejl, kan man godt forstaa, han i sin Fortale forbigik dette Arbejde i Taushed.

Skildringen af Togtet til Øland 1170 er i Knytlingasaga ganske kort, omfatter i C. af Petersens' og Olsons Udgave omtrent $^3/_4$ Side. Den gør ganske vist paa enkelte Punkter Indtryk af i sidste Instans at gaa tilbage til et Øjenvidne, men Referatet kan i alt Fald i denne Skikkelse først være afgivet adskillige Aar, efter at Begivenheden havde fundet Sted; gennemgaaende er ikke engang de store Træk huskede rigtigt; paa væsentlige Punkter har Erindringen tilsyneladende svigtet, medens paa den anden Side specielle Smaating er medtagne og virker underlig fremmedartede i den ellers yderst summariske Beretning, næsten som Fortidsruiner i et moderne Landskab. Togtet, som lededes af Kongesønnen Kristoffer, Absalon og Esbern, var foranlediget ved Efterretningen om, at Kurer og Ester laa i Søen med en Flaade og plyndrede paa Blekingens Kyster. De Danske gjorde først Landgang og plyndrede paa den svenske Ø Øland formodentlig i den Tro, at Indbyggerne stod i Ledtog med Kurerne. Her fik de imidlertid Underretning om, at Kurerne laa ved Møn, hvor de ogsaa fandt dem i Havnen Járnloka.

Det er meget muligt, at Navnet *Møn* er galt overleveret i Knytlinga, hvis Lokalitets- og Personbetegnelser for en ikke ringe Del i Tidens Løb er blevet stærkt forvanskede. Men hvis Navnet er korrekt, kan det efter hele Situationen kun sigte til en Lokalitet i Nærheden af Øland. Hvorledes skulde vel Ølænderne have faaet Besked om Sørøvernes Færden saa langt borte som i Farvandet omkring Møn? Jeg antager,

at baade 'Møn' — hvilken Form Navnet nu end oprindelig har haft — og Havnen Járnloka skal søges et Sted indenfor de Grupper af Smaaøer, der ligger umiddelbart udenfor Ronneby og Karlskrona i Blekingen. Det var et idealt Sted for en Sørøverflaade til at ligge paa Lur efter Bytte og ganske tæt ved Øland. Paa det vilde ogsaa Saxo's Betegnelse for Kampens Skueplads 'in propinque portu' passe særdeles godt. I Nærheden af Øland, et Sted ved Blekingens Kyst, maa Kamppladsen i hvert Fald søges.

Skildringen af det paafølgende Slag, der strakte sig over to Dage, er i Knytlinga overordentlig summarisk, visse meget specielle Ting er ganske vist huskede; men som Helhed betragtet er Billedet i høj Grad forvisket og ukorrekt. Ingen kan af den givne Fremstilling sé, at dette Togt paa et hængende Haar var endt med et forsmædeligt Nederlag for de Danske, at baade Esbern Snares og Kongesønnen Kristoffers Liv under den første Dags Kamp svævede i den yderste Fare, og det tager sig nærmest ud som en rén Skrøne, at de Danske kun mistede to Mand, medens alle Venderne faldt. Tværtimod, adskillige danske Skibe blev ryddede og borede i Sænk, og mindst otte fornemme danske Krigsmænd, der hos Saxo nævnes ved Navn, mistede Livet i Slaget.

Alt dette og mere til faar vi at vide om denne Begivenhed i Saxo's Værk, hvor Skildringen af den optager mer end tre tættrykte Sider (ed. Holder 581, 14—584, 21), og her er saa sandt ikke Tale om *patriotisk Udsmykning*. Tværtimod, det er en sandfærdig Beretning om lidet lystelige Fakta. Hvis virkelig Knytlingasagaens Skildring af dette Togt gaar tilbage til Hypothesens Valdemarskrønike, saa kan man sandelig forstaa Saxo, naar han mente, at dette Arbejde trængte baade til Udvidelse og Berigtigelse.

Saxo beretter, at man skaanede Ølands Beboere, skøndt der dengang herskede Fjendskab mellem Sverig og Danmark. Sandsynligvis giver Knytlinga en noget korrektere Fremstilling af Forholdet: Togtet begyndte med en Plyndring

af Indbyggerne, fordi de antoges at staa i Ledtog med Fjenden; men Fjendtlighederne blev hurtigt standset og Rovet *leveret tilbage*, da Fejltagelsen oplystes, og Ølænderne gav Anvisning paa, hvor man kunde finde Sørøverne. Dérhen styrede nu den danske Flaade over Hals og Hoved i vild Kappestrid om, hvem der kunde komme først. Et Spejderskib, Kurerne havde udlagt, satte strax Kursen ud mod aaben Sø, da det fik Øje paa dem. Da de øvrige Kurer saa det flygte, trak de Skibene paa Land og gemte sig i det nærliggende Krat. To danske Skibshøvdinger Svend Skøling og Niels Vendel, som var forud for den øvrige Flaade, sprang strax i Land med deres Mandskab, og øjeblikkeligt styrtede Kurerne frem fra deres Baghold og huggede dem ned. To af Absalons Riddere, Tove Lange og Esger, som ilede de betrængte til Undsætning, led samme Skæbne. Saadan gik det ogsaa Skaaningen Magnus, der landede paa et andet Sted end de andre. Og det var ikke blot Førere og Mandskab, der gik tabt, ogsaa Skibene borede Kurerne med Øxehug i Sænk.

Kongesønnen stoppede sit Skib umiddelbart inden Landingen, da han blev var, hvad der foregik paa Stranden; men nær havde han alligevel delt Skæbne med Kammeraterne, fordi Mandskabet ombord blev overvældet med en Regn af Stenkast fra Kurerne, og Skibet vilde være blevet taget, hvis ikke Esbern Snare var kommet til Hjælp i yderste Øjeblik. Over hans Skib kastede Fjenden sig nu, trak det mod Land og ryddede Forstavnen, Mandskabet reddede sig ved at springe overbord paa nær en enkelt. Esbern maatte derfor saa at sige ene afværge det frygtelige Angreb, indtil han styrtede bevidstløs om ramt af et Stenkast i Hovedet. Nu entrede Fjenderne Skibet, den eneste af Folkene, der havde holdt Stand hos Esbern, fik ham bragt paa Fode igen, og Kampen fortsattes, indtil han atter sank besvimet om overvældet af den umaadelige Anstrengelse og Blodtabet. I det yderste Øjeblik blev han reddet ombord i Kristoffers Skib af dennes Rormandskab. Advarede ved det, der var foregaaet, holdt

de øvrige Skibe sig forsigtigt paa Afstand, spærrede Fjenderne Adgangen til at slippe bort og fortsatte udelukkende Kampen med Kastevaaben.

Jeg har her givet et kort Resumé af den første Dags Kamp — Saxo's Beskrivelse er langt udførligere — for at man kan danne sig en Forestilling om, hvor væsentligt et Parti af Skildringen Knytlinga helt forbigaar; thi af den første Dags Begivenheder omtales dér kun Spejderskibets Flugt og det paa en saadan Maade, at den egentlige Sammenhæng staar uklart. Derimod oplyser Sagaen, at Kurernes Styrke ialt, Spejderskibet medregnet, udgjorde 10 Skibe. Herom tier Saxo; men Nattens Forløb, Kurernes Anstrengelser for at befæste Stillingen og de Danskes velledede Angreb den følgende Dag, der omsider, men med betydelige Tab, bragte dem en afgjort Sejr, beskrives med samme Udførlighed som Nederlaget, medens Knytlinga kun kort meddeler Resultatet af Kampen og med en urigtig Opgivelse af de danske Tab.

Blot denne ene Prøve synes mig at maatte vække den største Mistvivl om, at de to foreliggende Skildringer hviler paa samme Materiale eller gaar tilbage til samme Mand. Knytlingas Excerpter er utvivlsomt i det Hele taget i allerhøjeste Grad *ujævne*, snart har Sagamanden refereret Indholdet af sin Kilde flygtigt og slet, snart omhyggeligt og indgaaende alt efter den Vægt, Begivenheden havde i hans Øjne; og at Togtet til Øland hører til de *meget skødesløst behandlede Partier*, er jeg overbevist om. Hans Kildes Skildring har utvivlsomt været langt klarere, bedre og nøjagtigere end Gengivelsen; men ogsaa den maa, som de bevarede Enkeltheder tyder paa, have været vidtforskellig fra den Beretning, vi læser hos Saxo; saa forskellig, at den ikke kan skyldes samme Mand, ikke kan bygge paa samme Materiale; og det vilde jo være mer end mærkeligt, om Saxo, den Gang han skrev Valdemarskrøniken, ikke skulde have haft Adgang til ligesaa paalidelige og klarthuskende Hjemmelsmænd, som da han flere Aar senere indsamlede Stoffet til Rigshistorien.

Det samme, som her er gjort gældende med Hensyn til Ølandstogtet, kan ogsaa siges om Skildringen af den ovenfor udførligt behandlede Kamp ved Huljuminni og dens Forhistorie. Enkelthederne er det unødvendigt at rekapitulere; jeg skal blot minde om, at trods det meget summariske Referat finder vi ogsaa her Ting i Knytlinga, som ikke omtales i Saxo's udførlige Fremstilling, og som det synes gaadefuldt, at han kunde falde paa at udelade, naar de fandtes i et tidligere Arbejde af ham selv, *hvilket han jo maa have haft for sig til Sammenligning under Omarbejdelsen*. At Begivenheden i hans Rigshistorie kronologisk set har faaet en helt anden Plads end i Valdemarskrøniken og er placeret i en ganske forskellig, men sikkert rigtigere Sammenhæng, det kan efter min Opfattelse kun regnes blandt de ubetinget heldige Rettelser; men at den samme Forfatter var nødt til i den Grad at ændre sin egen tidligere Fremstilling, kan kun give os et meget ringe Begreb om den Omhu og Samvittighedsfuldhed, han lagde for Dagen ved Affattelsen af Valdemarskrøniken. Den maa i Virkeligheden have indeholdt ikke saa faa grove Fejl, der, naar de skrives paa Saxo's Konto, bliver fuldkommen ubegribelige. At paavise ledende Principper hér eller Motiver til disse Afvigelser, som ogsaa Prof. Fabricius har sin store Nød med at forklare Aarsagen til, er spildt Møje.

Saaledes berettes i Gesta (ed. Holder 517), at det var *Biskop* Absalon, der førte de dér omtalte Forhandlinger med Venderhøvdingen Dombar. I Knytlinga c. 120 hedder det: Dómaburr hét hǫfðingi þeirra; hann talaði um sættir við Dani, en *erkibiskup* beiddi þá ganga til handa Valdimar konungi ok setja honum gísla. Þa réd Dómaburr *erkibiskupi* ráð ok sagði svá: »Þú ert ungr maðr ok veizt ógløggt, hvat verit hefir; kref os eigi gísla ok herja eigi land várt etc.« Prof. Fabricius har utvivlsomt Ret i, at, selv om Sagamanden her lader Venderhøvdingen tiltale den danske Underhandler som Ærkebisp, er det dog tydeligt nok af Ordene 'þu ert ungr maðr', at han tænker paa Absalon, der først blev Ærkebisp mange Aar efter.

Fejltagelsen — mener Prof. Fabricius[1] — skyldes ikke Sagaens Forfatter, men den Kilde, han skrev af, altsaa Valdemarskrøniken. Den paagældende Skildring kan derfor først være nedskrevet paa et Tidspunkt, da Absalon længe havde været Ærkebiskop, og Fejltagelsen maa skyldes en Distraktion hos Forfatteren. Professoren tvinges derfor til den mislige Antagelse, at Saxo skrev den første Part af Valdemarskrøniken, før Absalon blev Ærkebisp, medens Vendertogtskrøniken først kom til i Begyndelsen af 1180erne. Nu er det givet, at blandt hans Kilder til Valdemarskrøniken var baade Absalon og Kongen de vigtigste, og vi kan med Sikkerhed antage, at Absalon fik Lejlighed til at gøre sig bekendt med den før andre. Skulde en saadan kedelig Fejltagelse, der galdt ham selv, virkelig være undgaaet hans Opmærksomhed? Jeg er overbevist om, at Forfatteren vil vinde meget ringe Tilslutning med en saadan Antagelse.

Ud fra det her paapegede skønner jeg ikke rettere end, at Prof. Fabricius' Formodning — han betegner den selv som en Arbejdshypothese — maa betragtes som uholdbar. Afvigelserne mellem Knytlingasagaens danske Kilde og vor Saxotext er vel langt fra alle betydelige, men de allerfleste er af den Art, at de udelukker Tanken om, at de paagældende Beretninger kan stamme fra samme Forfatter.

Ovenfor i Undersøgelsen om Kampen ved Huljuminni fik jeg Lejlighed til at udtale delvis Tilslutning til Docent Curt Weibulls Syn paa det stærkt omstridte Forhold mellem Knytlingas danske Kilde og vor Saxotext. Sagt i Korthed gaar Antagelsen jo ud paa, at baade Sagaen og Saxo i hvert Fald for Tidsrummet 1146—1187 har benyttet samme ret udførlige danske Kilde fra Slutningen af 12. Aarh. Om man vil betegne dette nu tabte Værk som Annal eller Krønike, synes mig temmelig ligegyldigt, saalænge man intet andet véd om det, end at det maa have existeret. Personlig foretrækker jeg Be-

[1] Hist. Tidsskrift VIII. R. 6. Bd. 319 og 364.

tegnelsen Krønike, da dette Ord bedst dækker min Forestilling om Værkets Fremstillingsform. Beviset for Existensen af et saadant Arbejde maa hentes fra Knytlinga. Det er givet, at denne Sagas Skildring af den paagældende Periode, hvad der ogsaa udtrykkelig antydes et enkelt Sted (c. 95), i det væsentlige er en, rimeligvis stærkt forkortet, Gengivelse af et tabt dansk historisk Skrift fra Slutningen af 12. Aarh. Andre Muligheder er der faktisk ikke; thi Knytlinga har, som vi saa, hverken i den ene eller den anden Skikkelse benyttet Saxo, og at Sagaens Skildringer, som paa adskillige Punkter bærer Præg af at skyldes Øjenvidner, skulde være naaet til Forfatteren gennem mundtlig Tradition, tager sig ud som en ren Fantasi for enhver, der véd, hvorledes mundtlig Tradition virker paa en historisk Overlevering.

Weibull er, som sagt, af den Anskuelse, at ogsaa Saxo har kendt denne Kilde og brugt den for hele Periodens Vedkommende (1146—87). Dog mener han, at Benyttelsen for Tidsrummet 1157—1187 har en noget anden Karaktér, der væsentlig skyldes det store Materiale, som fra anden Side stod til Saxo's Raadighed i det paagældende Tidsafsnit. Herom hedder det Side 208:

»Knytlingasagans berättelser och uppgifter finna med ett fåtal undantag sin motsvarighet hos Saxo, men själv saknar sagan kännedom om allt större och större partier av de händelser och episoder Saxo skildrar. Ordningsföljden i de båda källornas berättelse är rubbad genom åtskilliga omkastningar och de olika händelserna skildrade med större avvikelser i detaljerna. Överensstämmelsen sträcker sig icke heller i samma omfång som tillförne till orden och formen; den framträder i stället företrädesvis i innehållet eller huvuddragen av detta; samma händelser skildras med fasthållande av samma huvudpunkter, ett förhållande som i det närmaste kan sägas vara genomgående.«

Selv om nu ingenlunde alle de af Weibull for Perioden 1146—1157 (Kongemordet indbefattet) citerede Parallelsteder

forekommer mig lige overbevisende, enkelte endog ret tvivlsomme, er jeg dog tilbøjelig til at tro, at *for dette Afsnits Vedkommende* har han i Hovedsagen Ret. Men jeg er tillige overbevist om, at denne Kilde for Saxo kun var én blandt adskillige andre og næppe spillede den fremtrædende Rolle ved Udarbejdelsen af dette Parti, som Weibull antager.

Han har været lidt for rask i sine Slutninger, hvad der formentlig har sin Grund i den Maade, hvorpaa Materialet er tilrettelagt. Denne lange Række af sidestillede overensstemmende Stykker virker strax bestikkende, ja overvældende, men er i Virkeligheden vildledende, fordi det, der illustrerer Forskellen i Saxo's Fremstilling, ikke kommer til sin Ret, udelades eller kun kort berøres i Anmærkninger under Texten. Ad den Vej naaes næppe noget paalideligt Resultat. Jeg er ogsaa overbevist om, at selv paa adskillige Punkter, hvor Weibull mener, at Saxo's Afhængighed af Knytlingasagas Kilde træder særlig stærkt frem og efter hans Opfattelse er umiskendelig, vil en nøjagtig Analyse føre til et stik modsat Resultat f. Ex. i Skildringen af Kongemordet i Roskilde[1], hvorom der i begge Kilder foreligger en særdeles udførlig Beretning, saa det i hvert Fald er udelukket, at indbyrdes Afvigelse eller Forskel kan bero paa, at Knytlinga har gengivet den til Grund liggende Annals eller Krønikes Fremstilling i stærkt forkortet Skikkelse.

Dette er en af de vigtigste Begivenheder i Valdemarernes Historie, betegner det afgørende Vendepunkt i Borgerkrigenes lange Tragedie, det blodige Forspil til Storhedstiden. Saxo skildrer disse dramatiske Optrin livfuldt og med den yderste Omhu i alle Detailler. Hovedkilderne var Kong Valdemar og Absalon selv, det er givet: talrige af de berettede Enkeltheder kan kun stamme fra deres Mund; det er deres Skæbne det drejer sig om, og *de alene* havde været Vidne til, hvad der gik for sig, oplevet Begivenhederne netop i denne Rækkefølge. Saxo er fortrolig med dem indtil de mindste Enkelt-

[1] Curt Weibull, Saxo S. 200—206.

heder. Værd at lægge Mærke til er ogsaa det nøje Kendskab til yderst specielle Lokaliteter, som baade Hjemmelsmændene og Referenten lægger for Dagen. Desuden har Saxo omhyggeligt og interesseret suppleret sine Hovedkilders Beretning med en Række sammenstykkede Smaatræk, der kaster Lys over Begivenheden, dens nærmeste Forhistorie og Efterspil (Svends mistænkelige Ophold paa Thorberns Gaard, den æggende Haan, han mødte hos dennes Hustru, og hvorledes han hentes til Gildet af Knuds Sendebud — Fortællingen om Esbern og Tømmermanden).

Saavidt jeg kan se, er der ikke Tvivl om, at ogsaa Knytlingasagas Kilde bygger paa de to samme Hovedvidner som Saxo; men det er øjensynlig *helt andre Referater af Begivenheden*, som her er gengivede, *udstyrede paa sine Steder med andre Enkeltheder,* som Saxo ikke taler om og formodentlig ikke har kendt, fordi de tilfældigt ikke berørtes i den Fremstilling af Begivenhederne, han havde hørt: Markedscenen udenfor Kongehallen, hvor Svends Mænd holdt til, Valdemars Kamp og Flugt fra Hallen, som er skildret lidt anderledes end hos Saxo. Knytlinga beretter ogsaa, at han ved den Lejlighed ikke blot blev saaret i Laaret, men ogsaa i Tommelfingren, og den nævner Navnet paa den Mand, Tóli Hemmingsson, der saarede ham i Laaret. Knytlingas Beretning er her som sædvanligt kortere end Saxo's, men i høj Grad levende og anskuelig, og det er værd at lægge Mærke til, at *vel er der en tydelig udtalt Forskel mellem vore to Kilder, men ikke paa noget Punkt Strid imellem dem:* vi møder her et ganske lignende Fænomen, som naar samme Lokalitet afbildes fra to forskellige Standpunkter: Lokaliteten ændres ikke, men visse Enkeltheder træder anderledes frem i det ene Billede end i det andet, selv om begge er lige samvittighedsfuldt udførte.

Dog staar det mig klart, at i hvert Fald Saxo's Beretning først kan være blevet affattet flere Aar efter Begivenheden. Dengang dette fandt Sted, var han endnu ikke traadt i den

store Biskops Tjeneste, og først fra det Tidspunkt kan der blive Tale om samtidige Optegnelser fra hans Haand. Selve hans Skildring peger paa enkelte afgørende Punkter i den Retning, viser, at der ligger en Række Aar mellem Begivenheden og Skildringens Affattelse. Medens saaledes Knytlinga skarpt og klart betoner, at Absalon *ikke var tilstede i Hallen under Mordscenen,* men af Frygt for Valdemars Skæbne trængte derind, efter at Rygtet om Drabet var kommet ham for Øre, faar man af Saxo's Fremstilling, skøndt det ikke direkte siges, det bestemte Indtryk, at Absalon havde været Vidne til det, der foregik, og man forstaar derfor ikke ret, at han først nu griber ind. I hvert Fald er der her en Lakune i Saxo's Beretning, som virker forstyrrende, og som absolut ikke vilde have været der, hvis han her havde fulgt samme Kilde som Knytlinga[1]. Heller ikke Skildringen af Dobicus' Forsøg paa at hævne Kong Knud er klar. Hvor foregaar egentlig Scenen, inden- eller udenfor Hallen?

Dette er nu langtfra det eneste Sted, hvor en nøjere Prøvelse viser, at der i de to Kilder foreligger indbyrdes fuldkommen uafhængige Beretninger, og dette er Grunden til, at jeg kun til en vis Grad kan anerkende Rigtigheden af den

---

[1] Saxo ed. Holder 491, 17: Interea aliis, ne noctis errore facinus impediretur, fenestras reserantibus, *Thetleuus humo resiliens Kanutum,* dexteram gladio obtendentem, *a fronte confodit. Excipit semianimem Absalon,* Waldemarum esse ratus, fluidumque cruore caput manibus ac sinu complexus, inter ipsos armorum strepitus salutem suam quam regis curam negligere preoptabat cet.

Knytl. c. 115: En Absalón, er sídan var erkebiskup, hafði eigi verit i herberginni; þá er þessi tíðendi urðu.. Absalón vildi eigi undan leita, þvíat hann hugði, at Valdimarr konungr væri fallinn, en hann vildi eigi við hann skilja; hann gekk þá inn i herbergit. *Váru þeir þétleifr þá í brottu,* ok vildi hann vita, ef hann fyndi nǫkkut konungin Valdimar, annathvárt lífs eða dauðan; en Valdimarr konungr var þá i brottu. Han tók þá skinn sín, er hann hafði á herðum sér, ok lagði undir hǫfud Knúti konungi, þar sem hann lá á gólfinni ok spurði, ef konungr væri lifvænn, ok sagði, at hann mátti þá undan komaz; en hann mátti þá ekki mála ok andaðiz i knjám honum.

Antagelse, at Saxo og Knytlinga i Perioden 1146—1157 har benyttet samme Kilde.

Som det fremgaar af den ovenfor S. 204 citerede Udtalelse lyder Weibulls Skøn om Saxo's Benyttelse af Knytlingas Kilde anderledes for Perioden 1157—1187 end for Borgerkrigens Tiaar. Vidnesbyrdene om direkte verbal Overensstemmelse er langt færre, og for Restens Vedkommende bliver egentlig kun tilbage en overvejende Overensstemmelse i det rent saglige, som efter Forholdenes Natur nærmest synes mig uundgaaelig eller i hvert Fald temmelig intetsigende, da den simpelthen beror paa, at begge Kilder sandfærdigt beretter om de samme Begivenheder. I flere Tilfælde møder vi dog — ogsaa efter Weibulls Opfattelse — ved Siden af visse Overensstemmelser, meget betydningsfulde Afvigelser (smgln. ovenfor S. 166 ff. 198 ff. Skildringen af Kampen ved Huljuminni og Slaget ved Øland), og hvad angaar de faa Beretninger, hvor Overensstemmelsen ved første Øjekast kunde synes saa slaaende, at den nødvendigvis maa bero paa, at baade Knytlinga og Saxo har udskrevet samme Værk, viser der sig ved nøjere Eftersyn mer eller mindre væsentlige Afvigelser, som vækker stærk Tvivl om, at begge Skildringer kan stamme fra samme Kilde, og at Weibulls Syn paa Sagen kan være det rette for dette Afsnits Vedkommende. Et Par Exempler vil bedst vise, hvorledes jeg ser paa de her nævnte tilsyneladende meget forskelligartede Fænomener. Begyndelsen gøres med nogle Episoder fra det Vendertogt, som Knytlinga henfører til Kong Valdemars andet Regeringsaar[1].

Weibull har rigtigt set, at Skildringerne fra dette Togt frembyder et særdeles gunstigt Sammenligningsmateriale[2],

---

[1] Knytlingasaga, cap. 119 (S. 262).

[2] Weibull, Saxo S. 218 ff. Han indleder med disse Ord: »Det är vid en dylik [källanalys] i första hand möjligt nå till ett avgörande bevis för de båda källornas förhållande genom en undersökning av berättelserna om det vendertåg, som Knytlingasagan förlägger till Valdemars I:s andra regeringsår.«

fordi begge Kilder her er forholdsvis udførlige; men desuden giver Fremstillingerne af disse Begivenheder ham en gunstig Lejlighed til at komme ind paa Saxo's Forhold til den paalidelige tyske Krønikeskriver Helmold. Han indskrænker sig derfor ikke til den sædvanlige Sammenstilling af Beretningerne, der jo i Virkeligheden ogsaa betyder meget lidt, men forsøger en Analyse af Kildeproblemet, som forekommer mig langt mere vildledende end vejledende ogsaa med Hensyn til Enderesultatet. Knytlingasaga og Saxo har nemlig i dette Afsnit (1157—87) overhovedet ikke paa noget Punkt Kilde tilfælles, og den Karakteristik, W. (S. 235) giver af Saxo som 'den kammarlärde, kombinerande och kompilerande historieskrivaren', anser jeg for i Bund og Grund forfejlet. Om ellers nogen historisk Forfatter øste han sit Stof fra Livets sprudlende Væld, skrevne Kilder brugte han kun formedelst 'ingen andres Havelse'.

I Gesta begynder Skildringen af Felttoget[1] med en udførlig Beretning om det Drageskib, den norske Konge Inge skænkede Valdemar. Absalon havde paataget sig at bemande det med en udsøgt Besætning fra Roskilde og føre det til Flaadens Samlingsted. Men Vind og Vejr voldte ham mange Vanskeligheder. Alle de Smaating, som hændte ved denne Lejlighed, og som dengang nok kunde sætte Sindene i Bevægelse — det var jo en Æressag for Bispen ikke at sætte Skibet overstyr eller komme til Mødestedet, naar Ledingsflaaden var sejlet afsted — berettes udførligt, og for deres Vedkommende maa Skildringen skyldes umiddelbart samtidige Optegnelser af et Øjenvidne. Flere Aar efter vilde intet Menneske have kunnet erindre dem eller bekymret sig om at notere dem op. Endog det ganske ligegyldige Navn paa Skibets Høvedsmand (Astrad) anføres. Knytlinga véd ogsaa at fortælle om dette Drageskib, men ganske kort og, hvad dets Skæbne angaar — urigtigt. Det hedder nemlig dér: »Þat sumar fór Valdimarr konungr enn till Vinlands, ok í Þeirri

[1] Saxo ed. Holder 519, 2 ff.

ferð lesti hann drekan«. Valdemar kom først ombord i Dragen ved Masnedø. Beskadigelsen havde den lidt paa Sejladsen til Øen, hvor saa Absalon lod den reparere. Forøvrigt led den intet paa Togtet; men efter Absalons Tilbagekomst fra Mødet med Hertug Henrik lod Kongen den sejle hjem, da den stak for dybt til de grundede Farvande, man nu skulde ind i[1]. Det er altsaa saa forkert og unøjagtigt som vel muligt, naar Weibull i Anledning af disse Beretninger (S. 221) bemærker: »Saxo omtaler ytterligare *i likhet* med Knytlingasagan, att draken tog skada under överfarten till Venden«. Nej, herom har Saxo ikke et Ord, og Knytlinga fortæller kun, at Dragen fik Skaden, mens Kongen var ombord. Nogen Overensstemmelse mellem de to Kilder foreligger altsaa ikke her, tværtimod.

Under dette Togt støttede Valdemar og Henrik Løve hinanden i Angrebet paa Venderne. I én af disse Kampe fældedes Venderhøvdingen Nuclet, hvis Søn Prizlav havde antaget Kristendommen og kæmpede paa dansk Side. Ogsaa Beretningen om Nuclets Fald viser, at Knytlingas Kilde byggede paa andre Hjemmelsmænd end dem, fra hvilke Saxo's Fortælling om denne Begivenhed stammer. Efter Knytlingas Fremstilling[2] maa nemlig enhver tro, at *han blev fældet af de Danske, som satte hans Hoved paa en Stage,* medens Saxo rigtigt beretter, at det var Hertugens tyske Ryttere, der ved List fik Ram paa ham.

Begivenheden vakte naturligvis umaadelig Opsigt baade i den danske og tyske Hær, som dengang opererede tæt ved hinanden. Formodentlig var denne Sensation ogsaa Grunden til, at Saxo, som efter al Sandsynlighed deltog i Togtet sammen med sin Herre, skaffede sig nøje Underretning om, hvorledes Høvdingen var blevet fældet. Antagelig har han ogsaa med

[1] Saxo ed. Holder 524, 1 ff.

[2] Knytlingasaga c. 119 ved C. af Petersens og Olson S. 262: þeir bǫrðuz við borg þá, er Urk heitir; Valdimarr konungr fekk þar sigr, en Mjúklátr flýði ok fell siðan. Danir tóku hǫfuð hans ok staglðu við tré eitt þar hjá borginni; fór Valdimarr konungr þá til skipa sinna.

egne Øjne set, hvorledes Pritzlav, der midt under Maaltidet fik Efterretning om Faderens Fald, modtog Dødsbudskabet. I hvert Fald beskriver han udførligt denne Scene[1] og meddeler, hvad Pritzlav ytrede i den Anledning.

Ogsaa den tyske Krønikeskriver Helmold fortæller om denne Begivenhed[2] og i ret nøje Overensstemmelse med Saxo, hvilket naturligvis har givet Anledning til den Paastand[3], at her har Saxo laant sin Skildring fra 'en för eftervärlden från Helmold känd källkrets'. Helmold var Saxo's Samtidige. Men den danske Historiker har sikkert aldrig haft nogen Anelse om sin tyske Kaldsbroders Existens, og om dennes Kilder véd vi intet. Kronologisk set er der intet i Vejen for den Antagelse, at en meget stor Del af hans Beretninger stammer fra Øjenvidner ligesom Saxo's. Hvis dette er Meningen af Weibulls lidt paa Skruer stillede Ord, ser vi nogenlunde ens paa Sagen; men jeg har rigtignok af hans Fremstilling faaet det bestemte Indtryk, at han tænker paa skrevne Kilder, og i saa Fald er jeg ganske uenig med ham. Under Forudsætning af, at Saxo ledsagede Absalon paa dette Togt — og det anser jeg ifølge hans Stilling og det Præg, Skildringen har, for ganske givet — havde han jo den allerbedste Lejlighed til at skaffe sig nøjagtig Førstehaands-Efterretning om disse Begivenheder, behøvede saasandt ikke at hente sin Skildring fra fremmede Kilder. Et ganske simpelt Raisonnement vil her være retledende: Saxo havde — rimeligvis ved Selvsyn — erfaret, hvorledes Pritzlav optog Budskabet om Faderens Drab, der bragtes ham midt under Maaltidet, hvori aabenbart en stor Del af hans Vaabenfæller deltog, og hvad han i den Anledning ytrede. Men heraf følger jo utvivlsomt, at hvis Pritzlav fik nøjagtig Besked af Budet — og det viser hans Udtalelse, at han har faaet — saa maa ogsaa Saxo eller den Hjemmelsmand, der overværede Scenen, have hørt, hvad

[1] Saxo ed. Holder 520, 27—36.
[2] Helmold I, cap. 88 ed. Lappenberg et Schmeidler. 1909.
[3] Curt Weibull, Saxo 220—223.

der blev meddelt ham — det er givet. Der er altsaa den nøjeste Sammenhæng mellem disse to Skildringer hos Saxo: (Faderens Fald — Sønnens Modtagelse af Dødsbudskabet). Kilden maa være den samme, og det er en uholdbar Antagelse, at Saxo skulde have hentet den fra to forskellige Steder. Da han nu ikke godt kan have laant Beretningen om Pritzlavs Optræden fra Helmolds Kildekres — thi Begivenheden foregik under Maaltidet *i den danske Lejr,* og Helmold kender den aldeles ikke — saa kan man roligt gaa ud fra, at heller ikke hans Fortælling om Nuclets Fald stammer derfra. Noget helt andet er, at baade Saxo og Helmold her i Beretningen om Drabet, saavidt man kan skønne, bygger paa særdeles paalidelige Hjemmelsmænd og derfor i alt væsentligt stemmer godt overens[1]. Ser man nøjere til, viser der sig dog, som det næsten altid sker under saadanne Forhold, hvor der ikke kan være Tale om, at den ene har skrevet af efter den anden, en ringe Afvigelse, og det synes, som Helmolds Referat i forskellige Smaating er nøjagtigere.

Under dette Felttog falder ogsaa Absalons dristige Ridt midt gennem Fjendeland til Hertug Henrik for at overbringe sin Konges Bud. At han tog sin scriba med paa denne Sendefærd, forekommer mig sandsynligt; men den egentlige Grund til, at vi hos Saxo finder en meget omstændelig Beskrivelse af Begivenheden, er vel nok, at den kastede umaadelig Glans over hans uforfærdede Herre, Roskildebispen. Ogsaa Knytlingas Kilde indeholdt en meget udførlig Beretning om det dristige Togt, der af Sagamanden øjensynlig blev optaget saagodt som ubeskaaret i Lighed med Fortællingen om Kongemordet i Roskilde. Disse to detaillerede Skildringer, til hvilke Sidestykker forefindes hos Saxo, er derfor af allerstørste Vigtighed for Fastlæggelsen af Saxo's Forhold til Knytlingasagaens Kilde.

Jeg skal ved denne Lejlighed ikke komme nærmere ind

[1] Derimod har Helmold øjensynlig ingen Anelse om Pritzlavs Forhold til de Danske (Helmold ibid. c. 88 p. 172 L. 5—20).

paa Overensstemmelserne — de maa jo under de givne Forhold betragtes som selvfølgelige — men indskrænke mig til at gøre opmærksom paa Afvigelser og saadanne Uoverensstemmelser, som klart viser, at her kun kan være Tale om to af hinanden *helt uafhængige* Fremstillinger.

Saaledes gør Saxo nøje Rede for, hvorledes Absalon udvalgte sine Ledsagere, hvilke Grunde han fulgte i sit Valg, blandt andet, hvorfor han medtog den nylig dræbte Høvding Nuclets Søn Pritzlav. Om dette Punkt tier Sagaen, hvorimod den oplyser, at Følget ialt udgjorde 60 Mand, et Tal Saxo *ikke* anfører. Om Ridtet *til* Hertugen beretter Saxo intet, medens Knytlinga, hvis Forfatter synes at svæve i den Vildfarelse, at Hertugen dengang opholdt sig i Brunsvig, fortæller, at Vejen førte lige forbi det Sted, hvor den dræbte Nuclets Hoved stod paa Stage. Ved dette Syn fældede Pritzlav Taarer og bemærkede, at en saadan Skæbne maatte man vente Faderen vilde faa, da han nægtede at tjene Guds Søn.

Om Forhandlingerne, som blev førte med Hertugen, melder ingen af de to Forfattere noget. Saxo siger, at Absalon, skøndt opfordret dertil, *ikke vilde overnatte i den tyske Lejr, men drog afsted samme Aften.* »Kongen vilde ængstes« mente han »ved sine Folks lange Fraværelse; desuden laa den danske Flaade paa en udsat Ankerplads«. Derimod fortæller Knytlinga, at de Danske 'dvǫlduz þar um stund' og red fra Brunsvig '*snemma dags* ok váru allir herklæddir'. Paa dette Punkt er der altsaa en absolut Uoverensstemmelse: *begge Dele kan ikke have staaet i samme Kilde.* Heller ikke véd Knytlingasaga noget om, at Hertug Henriks Mænd fandt det uforsvarligt, at der ikke gaves de Danske Eskorte, at de derfor blev kaldte tilbage, og at der *da udtrykkelig blev tilbudt dem væbnet Ledsagelse,* men at Absalon afslog Tilbudet[1].

Pritzlavs lange Tale til Følget, som indeholder en *fordulgt Dadel mod Absalon* for Dumdristighed, er saagodt som

[1] Saxo ed. Holder 521 L. 40 skal der, som Sammenhængen viser, skrives *renutando* for *reuocando.*

helt oversprunget i Knytlinga; dér er det Biskoppen, som takker for hans modige Ord, medens Saxo lader hele Følget tiljuble ham Bifald. Det er ogsaa Pritzlav, der bestemmer, hvorledes Skaren skulde ordne sig under Ridtet for at møde mulige Angreb paa den mest virkningsfulde Maade; ligeledes paabyder han, at de skulde synge og larme højt.

Enkelte andre Smaating kunde maaske endnu fremdrages; men det her sagte er formentlig tilstrækkeligt til at vise, at ogsaa i denne Skildring, *som man har ment med Sikkerhed godtgjorde et Kildefællesskab mellem Saxo og Knytlinga,* i Virkeligheden viser noget ganske andet, nemlig at begges Beretning gaar tilbage til paalidelige Øjenvidner som Hjemmelsmænd, men at disse var forskellige Personer, som ikke fæstede deres Opmærksomhed netop ved de samme Enkeltheder. Tillige tyder de to Beretninger paa — forudsat naturligvis, at Knytlingas Gengivelse af Kilden er nøjagtig — at Saxo's Skildring af Togtet er optaget, umiddelbart efter at Begivenheden havde fundet Sted, men at Knytlingas Kilde hist og her maa have husket fejl eller udtrykt sig mindre korrekt, saa det kunde give Anledning til Misforstaaelse i Referatet.

Resten af Felttoget skildres hos Saxo meget udførligt (ed. Holder 523, 12—527, 35), aabenbart i alle Enkeltheder efter Øjenvidners Meddelelser eller egne Iagttagelser, og hans Notater derom maa være førte i Pennen ganske kort Tid efter. Hvad Knytlinga meddeler om dette Felttog, er meget lidt, og dens Beretning er ikke fri for Misforstaaelser. Hvilke af disse Fejl der maa tilskrives Sagamanden (uheldige Forkortelser eller urigtig Gengivelse), og hvad der i paagældende Tilfælde kan tænkes at have staaet i hans Kilde, skal jeg ikke forsøge paa at udrede. Det vilde føre for vidt, Resultatet vilde desuden blive usikkert, og det er jo heller ikke for mit Formaal nødvendigt.

Det, jeg ved de tidligere gennemgaaede Skildringer og disse sidste Exempler har forsøgt at gøre klart, er, at hvor-

somhelst vi stikker Sonden ind i Saxo's Fremstilling af dette Tidsrums Begivenheder — og der er Lejlighed nok til at prøve — viser det sig, at enten Talen er om Rigets indre Forhold i denne Periode (1157—1187) eller om Vendertogene i Absalons Tid, har han ikke benyttet fremmede Kilder eller samtidige Arbejder af andre. Hvad han giver os i sit Værk, er en stilistisk Bearbejdelse af det Materiale, han selv havde indsamlet, medens han paa Grund af sit Tjenesteforhold til Absalon saa at sige stod i Begivenhedernes Brændpunkt. Hvor der af en eller anden Grund var et Hul i dette Materiale, dér skifter ogsaa hans Fremstilling Karakter, indskrænker sig til rene Almindeligheder. Saaledes omtales, som sagt, alt, hvad der angaar Drageskibet og dets Skæbne meget udførligt, ligeledes Begivenhederne, der knytter sig til Nuclets Fald og Absalons Ridt til Hertug Henrik, men hele Begyndelsen af Felttoget afspises med disse faa Linier[1]: 'Polam prouinciam [rex] comite classe petebat. Itaque communibus, sed discretis uiribus alterum Sclauie latus Dani inuaserant, alterum Teutones lacerabant, interdumque exercitus alter ab altero inuicem spectari poterat'.

Skildringen er, som man ser, kemisk ren for præcise Oplysninger og livfulde Enkeltheder, som det vrimler med andetsteds. Under disse Omstændigheder forstaar man aldeles ikke, hvorfor det dog var saa magtpaaliggende for Kong Valdemar at faa sendt Bud til Hertug Henrik. Noget maa der være sket, det fremgaar ogsaa af Knytlingas Omtale af de heftige Kampe, den danske Hær havde med Nuclet (S. 262, 22 ff.); men Saxo véd aabenbart intet om disse Ting, hvad nu end den specielle Aarsag dertil kan være. I Almindelighed kan man sikkert med Rette hævde, at hvor der var en Lakune i hans Optegnelser, dér giver heller ikke hans Værk fyldestgørende Besked. Med andre Ord: Optegnelserne var for denne Periode hans eneste Kilde. Og man maa ikke tro,

[1] Saxo ed. Holder 520, 13—17.

at det her anførte Exempel er det eneste i sit Slags; der er *mange* lignende, saaledes hele hans Omtale af Valdemars Søn Christoffer. Den er fra først til sidst velvillig og anerkendende, gaar paa visse Punkter endog i Detailler:

S. 555,40 ff fortæller han f. Ex. uden nogensomhelst Foranledning, at Valdemar udnævnte Peter og Selgretius til Opdragere for ham. Men at han blev udnævnt til Hertug i Sønderjylland, melder Saxo ikke et Ord om, skøndt han aabenbart hverken var uvidende derom eller ønskede at fortie denne Begivenhed, thi senere hen læser vi (S. 595,33): 'Vere reddito, Christophoro solis *prefecture sue* uiribus succincto prospera aduersum Brammesios expedicio fuit'. Derefter glider Prinsen lydløst ud af Sagaen; ikke med en Stavelse omtales hans tidlige Død. Anderledes Knytlinga, som baade oplyser, hvad hans Moder hed, og omtaler hans Død. Havde Saxo lagt den danske Annal eller Krønike, som var Knytlingasagaens Kilde, til Grund for sin Fremstilling af denne Periodes Begivenheder eller blot raadspurgt den som et Slags Kontrolapparat, vilde vi sikkert ikke have savnet disse Oplysninger i hans Værk. Det er Ting, som tilfældigvis ikke kom til hans Kundskab, dengang Materialet til hans Skildring af Perioden blev samlet, og som han under Bearbejdelsen slet ikke tænkte paa. I andre Tilfælde drejer det sig om Begivenheder og Forhold, som han eller den Kres, han tilhørte, personlig ikke havde noget nøjere Kendskab til, og som derfor kun i Forbigaaende løseligt antydes. Saaledes bemærker han en passant i Anledning af de Danskes Plyndring paa Øland[1]: »Verum quanquam Sueones ac Dani inimicicias gererent, ne destinatam paganis cladem Christianis infligerent, insule parcendum duxerunt, religionis concordiam regnorum odiis preferentes«. Om dette Fjendskab, dets Oprindelse og Følger véd vi hverken andetstedsfra eller fra Saxo selv det allerfjerneste.

Saadanne Huller, der staar i skarp Modsætning til den

---

[1] Saxo ed. Holder 581, 14 ff.

uhyre specielle, undertiden overflødige Viden, han paa andre Punkter overvælder sine Læsere med, kaster i mine Øjne et klart Lys over hans Materiale og dets Oprindelse: det er hist og her forbavsende énsidigt og faamælt, fordi det indskrænker sig til en enkelt Mands Optegnelser, men gennemgaaende uhyre rigt, fordi denne Mand var besjælet af den mest levende Interesse for sit Æmne og stod Rigets første Mand og hans Slægt nær. Derfor kan man sige, at meget af det, vi her læser, har han selv set og oplevet, meget har Absalon meddelt ham, fordi det var i Kraft af hans udtrykkelige Bud, at Saxo havde paataget sig at skrive Rigets Historie. Visse Partier gaar ogsaa tilbage til Meddelelser fra Absalons nærmeste Slægt navnlig Broderen Esbern, der maa være Kilden til adskillige Skildringer, saaledes Beretningen om Esberns berømmelige Spejderfærd før Slaget paa Grathehede, hans Færd til Norge som Gidsel for Erling Skakki og det Sørøvereventyr, han mødte paa Hjemvejen[1]. Om disse Ting kunde simpelthen ikke nogen anden have givet ham Oplysning. Derimod er der ingen Grund til at antage, at Skildringen af Ølandstogtet hviler paa Meddelelser fra ham. Saxo fortæller nemlig ogsaa, hvad der skete, medens han laa bevidstløs af Blodtab og Udmattelse efter den heltemodige Kamp, og det har han jo ikke personlig kunnet vide noget om[2]. Efter min Opfattelse er det meget sandsynligt, at Saxo ligesom Christoffers Skriver Lucas selv deltog i denne Expedition; Absalon var jo én af Togtets[3] Førere; men selvfølgelig kan han ogsaa have faaet Beretningen af en anden. Hans Hjemmelsmænd er vi langt fra altid i Stand til at udpege.

Hvis den her forfægtede Anskuelse er rigtig, saa maa den Sammenstilling af Overensstemmelser mellem Saxo og Knytlingasagaen i Perioden 1157—1187, som Weibull har givet paa S. 208—217 af sit Værk om Saxo, betragtes ikke blot som

[1] Saxo ed. Holder 585, 24—587, 4. [2] Saxo ed. Holder 582, 25 ff.
[3] Saxo ed. Holder 580, 16; Knytlingasaga ved C. af Petersens og Olson S. 276, 10—11.

betydningsløs, men som forfejlet, idet den har til Hensigt at vække den Forestilling hos Læserne, at der ogsaa i dette Afsnit er en literær Forbindelse mellem Knytlingasagas Kilde og Saxo. Men det drejer sig jo udelukkende om *enkelte Realoverensstemmelser,* som absolut ikke kan undgaas, hvor to Forfattere fortæller om de samme Begivenheder. Det kan jo ikke være Meningen, at en historisk Skribent skal forvanske Kendsgærningerne, hvis han vil undgaa Mistanken for literær Afhængighed af andre. Efter de Ting, Weibull opfører som literære Overensstemmelser, synes der dog i Henseende til Skildringens individuelle Præg at maatte stilles meget vidtgaaende Krav, for at den kan opnaa Prædikatet »uafhængig«.

Skal man virkelig betragte det som Vidnesbyrd om indbyrdes literær Forbindelse, naar Knytlinga efter Arkonas Erobring fortæller: »Þar tóku þeir mikit fé af goðunum, bæði gull ok silfr, silki ok pell ok guðvef, hjálma ok sverð, brynjur ok allskonar vápn«; medens Saxo siger: »Illic regi septem equalis magnitudinis arce, consecrata deorum numini pecunia referte, a Rugianis allate sunt«; eller naar Hertug Bugiszlavs' Flugt i Kn. S. 291 beskrives saaledes: »En Búrizláfr komz nauðuliga undan, han *kastaði sér af hests baki yfir einn garð* ok komz svá i borgina« og Saxo fortæller den samme Begivenhed i disse Ord: »... ut Bugiszlauus, *caballo delapsus, pauido recursu* intra uallum confugeret«? Ganske det samme Spørgsmaal kan stilles ved Skildringen af Bugiszlavs' Død (Kn. S. c. 130 — Saxo ed. Holder 675, 21 ff.), ja ved næsten alle de Parallelsteder, Weibull citerer som Beviser for sin Opfattelse; det er lidet betydende Vidnesbyrd, han anfører til Støtte for sin Sag. Paa det Grundlag vil den ikke kunne vindes.

Naar man som jeg hævder, at Saxo's Skildring af denne Periode udelukkende hviler paa hans egne Optegnelser, gjorte kort efter vedkommende Begivenheder, saa er dette naturligvis et Skøn, vundet navnlig gennem Fremstillingens Form

og Indhold i Forening: altsaa de talrige livfulde og anskuelige Situationsbilleder, hvoraf dette Parti er opfyldt, der som oftest er kædede ret løst til hinanden uden Forsøg paa at orientere Læseren om Sammenhængen mellem Begivenhederne, selv hvor en Forklaring synes *os* paakrævet. Fremdeles Begrænsningen til det Stof, der netop faldt indenfor Forfatterens Synskres, hvilket har medført, at Ting af Vigtighed, der utvivlsomt vilde være omtalte, hvis Forfatteren dengang havde kendt eller erindret dem, uden videre forbigaas. Endelig er det paagældende Afsnit under Paavirkning af den indsamlede Stofmængde svulmet mægtigt op; sammenlignet med det øvrige Værk, hvor Forfatteren dog ingenlunde har lagt noget Baand paa sig selv, maa det siges at være uforholdsmæssigt stort[1]. Denne overvældende Fylde tidt af forholdsvis ligegyldige Enkeltheder kan Saxo — derom er vist alle fornuftige Folk enige — umuligt have samlet sammen fra literære Kilder, de er i egentligste Forstand hans personlige Eje, og de maa gaa tilbage til samtidige Optegnelser. Da han som gammel Mand støbte sit Værk i den stilistiske Form, det har faaet, vilde han umuligt have kunnet huske disse Enkeltheder eller holde dem ud fra hinanden, og de vilde under ingen Omstændigheder som nu være mødt op i Flok og Følge; dertil bærer de i for høj Grad Præg af at være Øjeblikkets Børn. De Stumper og Stykker, som bliver tilbage, naar det her nævnte Stof bortskæres, er dels saa ubetydelige dels saa fast og naturligt forbundne med det øvrige, at der skal meget stærke Argumenter til for at overbevise mig om, at de stammer fra en anden Kilde end Resten.

Under disse Forhold skulde man synes, at det ikke kunde være synderlig vanskeligt ligefrem at demonstrere, hvor dette Stof begynder, pege paa, at fra den og den Pagina har Saxo udarbejdet sit Værk udelukkende paa Grundlag af de Optegnelser, han havde nedskrevet under sin Virksomhed i

[1] Skildringen af de 28 Aar, som det paagældende Afsnit omfatter, udgør lidt over 1/4 af hele Værket.

Absalons Tjeneste, og som udførligt gengav, dels hvad han personlig havde oplevet og set, dels hvad han havde erfaret gennem troværdige Samtidige, navnlig Absalon og hans Slægt[1]. Nuvel, det er heller ikke vanskeligt. Udarbejdelsen paa Grundlag af hans egne Optegnelser begynder øverst S. 504 i Holders Saxoudgave med Skildringen af det første Vendertogt, som trods alt blev gennemført, men rigtignok uden noget væsentligt Resultat. Her møder vi for første Gang en Fremstilling af det ovenfor angivne Præg, og denne Karakter beholder hans Værk lige til Enden. Jeg vil endvidere pege paa, at denne første Prøve er særlig vidtløftig trods det ringe Resultat af Anstrengelserne; den optager 11 tættrykte Sider, og intet er forbigaaet: Kongens uhyggelige Vankelmod, de to Hallandsfarers Desertion, Falstringen Guemers heldige Spejderfærd, Kongens farefulde Stilling, da hans Ledsagere flygtede, Hjemfartens Ophold ved indtraadt Vindstille og den morsomme Scene mellem Petrus og Rane, da den førstes Skib nærmede sig Land.

Naturligvis er det mindre let, ja jeg vil antage temmelig umuligt, sikkert at sondre mellem, hvad Saxo selv har set, og hvad han har erfaret af sine Hjemmelsmænd. Dog tror jeg ikke, der kan være Tvivl om, at adskillige af de Enkeltheder, der omtales fra det nysnævnte Togt, dem har Saxo set med egne Øjne; det var absolut ikke Ting, som Roskildebispen vilde have indflettet i sit Referat; de er malende og livfulde, men i Forhold til Helheden kun Ubetydeligheder.

---

[1] C. Paludan-Müller har i sin med Rette berømte Afhandling: Bidrag til Kritik af Saxo's Historieværk (Hist. Tidsskrift IV, 5, 333) behandlet de samme Spørgsmaal, som her er sat under Debat. Ogsaa her viser han sig som en Foregangsmand, der bygger sine Resultater op paa et indgaaende Studium af Saxo's eget Værk og paa adskillige Punkter som den første har vist, hvor Vejen gaar. Det er mig derfor en Tilfredsstillelse, at de Resultater, hvortil jeg efter en fornyet Prøvelse af Kilderne er naaet, i mangt og meget falder sammen med hans. Jeg erkender med Tak, hvad jeg skylder ham, og ønsker blot at betone, at hvor min Opfattelse afviger fra hans, har jeg kun efter grundig Overvejelse af alle Enkeltheder fremsat en anden Løsning af Problemet end den, han ansaa for den rette.

For at undgaa Misforstaaelse vil jeg tilføje, at det, der fortælles paa de c. 20 Sider, som gaar forud for Skildringen af dette Togt, efter min Opfattelse ikke kan medregnes til det Stof, som Saxo hentede fra — lad os kalde det sin Journal. Heller ikke kan det efter sit Indhold være øst af literære Kilder. Hoved-Hjemmelsmanden var her øjensynlig Absalon; en stor Del af Stoffet kan ikke skrive sig fra andre end ham (Forhandlingerne mellem de tre Konger i Odense, hvor det udtrykkelig angives, at Absalon var den eneste, som overværede dem, Afstemningen om Bispevalget i Roskilde og a. m.). Men foruden ham har andre bidraget: Kong Valdemar, Esbern Snare, Thorbern eller hans Hustru og flere. Dette Parti er altsaa øjensynlig sammenstykket fra forskelligt Hold, og Beretningerne kan, som ovenfor vist (S. 205 ff.), ikke være indhentede, kort efter at Begivenhederne havde fundet Sted. Rimeligvis ligger der flere Aar imellem dem og Affattelsen af dette Afsnit; men ifølge hele sin Karakter og sit Indhold er det dog forskelligt fra det foregaaende, kan ikke som det delvis skyldes Bearbejdelse af skrevne Kilder.

Af disse Iagttagelser om Fortællemaaden og Stoffets Karakter kan der efter min Formening drages meget vigtige Slutninger. Naar Saxo personlig som Roskildebispens comes og scriba har deltaget i det ovennævnte Vendertogt, saa har vi her et udmærket kronologisk Holdepunkt for hele hans Forfattervirksomhed, navnlig Materialets Indsamling. Da han tager fat paa sin Livsgerning efter Absalons udtrykkelige Opfordring, saa kan heller ikke Forarbejderne være paabegyndte, før han traadte i hans Tjeneste, og dette maa antagelig være sket ikke lang Tid forud; thi før Absalon blev Bisp, havde han næppe nogen Hird. Saxo's Optagelse i denne ligger altsaa mellem Bispevalget og Vendertogtet. Absalon er sikkert vendt tilbage fra Studieopholdet i Paris, umiddelbart efter at Valdemar havde taget Kongenavn, og rimeligvis paa hans indtrængende Opfordring. Første Gang hans Tilstedeværelse udtrykkelig omtales, er ved Odensemødet, hvor han

pludselig dukker op som en deus ex machina, og kort i Forvejen maa hans Hjemkomst falde. Var han vendt tilbage tidligere, vilde vi sikkert ogsaa have fundet ham omtalt før. De kronologiske Slutninger, jeg mener at kunne uddrage af ovenstaaende, gaar altsaa ud paa, *at kort før Odensemødet (1156) var Absalon vendt tilbage fra Paris, og mellem Bispevalget 1158 og Vendertogtet 1159 falder Saxo's Ansættelse i Absalons Tjeneste.*

Saaledes tænker jeg mig altsaa Sammenhængen, og saaledes forklares, saavidt jeg kan skønne, paa den mest fyldestgørende Maade det mærkelige Spil af Uoverensstemmelser, Afvigelser og mer eller mindre udprægede Overensstemmelser, som man i dette Afsnit møder mellem Knytlingas og Saxo's Fremstilling.

Tilsyneladende — men ogsaa kun tilsyneladende — er der noget urimeligt ved denne Løsning af Problemet, naar man som jeg hævder, at Saxo skulde have kendt denne Kilde i sin Helhed, men kun benyttet den i Perioden 1146—1157. Uvilkaarligt vil man her indvende: Under Forudsætning af, at denne Krønike eller Annal laa færdig rimeligvis længere Tid før Saxo's eget Værk, og hvis det er sandsynligt, at han har anvendt den i Perioden, som gik lige forud (1146—57), lyder det ikke videre plausibelt, at han helt skulde have lagt den til Side under Udarbejdelsen af Afsnittet 1157—87.

Som ovenfor udviklet, maa Saxo, der i sin Stilling som scriba fulgte Absalon saa at sige overalt og derved blev Vidne til de fleste af de betydningsfulde Begivenheder, dette Tidsrum omfattede, medens han samtidig kom i Berøring med en Række højtstaaende Mænd, som ved andre Lejligheder spillede en fremtrædende Rolle, fra Aar til Aar have samlet et ganske enestaaende Materiale til Skildring af den paagældende Periode, hvorimod han for Tiden fra 1146—1157 sikkert i alt væsentligt var henvist til at søge Stoffet i de skriftlige Kilder, der dengang stod til Raadighed.

Under disse Omstændigheder forekommer det mig den

naturligste Sag af Verden, ja det eneste rimelige, at han med Hensyn til Tiden 1157—87 udelukkende holdt sig til det af ham selv indsamlede Materiale, og man forstaar særdeles godt, at om endog han har haft Adgang til og maaske læst en anden Samtidigs Fremstilling af det paagældende Tidsrum, ønskede han ikke at indføre fremmede Ændringer og Rettelser, som det dengang var saa godt som umuligt at kontrollere, i den Beretning, hans egne Optegnelser gav. Han vidste jo, at de hvilede dels paa egne Iagttagelser og Oplevelser dels paa Meddelelser fra Personer, hvis Ord og Skildringer i hans Øjne maatte have en uanfægtelig Autoritet, og som det sikkert ikke engang i Drømme kunde falde ham ind at kritisere. Fra hans Standpunkt var der intet andet at gøre end at holde sig til sit eget: det vidste han hvad var.

Dette forekommer mig altsaa at være den eneste naturlige Løsning af det indviklede Kildeproblem; men selvfølgelig vilde det i høj Grad bestyrke den af Weibull fremsatte Formodning om Existensen af en nu tabt med Saxo samtidig Fremstilling af den danske Rigshistorie, hvis vi andetsteds end i Knytlinga kunde finde direkte Spor af den eller dog en Antydning af, at den havde været til. Begge Dele lader sig formentlig gøre, ja vi kan vist endog paapege Værkets Forfatter. Efter at Saxo i XIIII. Bog (ed. Holder 581—82) har fortalt om de Danskes Nederlag i den første Dags Kamp mod Kurerne under Togtet til Øland 1170, skildrer han, hvorledes den paafølgende Nat forløb for begge Parter; Fjenderne var sejrsglade eller lod idetmindste, som om de var det, og traf Forberedelser til næste Dags Kamp, '...Danis tristem silencio noctem ducentibus. Tunc Lucas, Christophori scriba, nacionis Britannice, literis quidem tenuiter instructus, sed historiarum sciencia apprime eruditus, cum infractos exercitus nostri animos uideret, mestum ac lugubre silencium clara

uoce prorumpens[1], sollicitudinem alacritate mutauit. Siquidem memoratis ueterum uirtutibus, nostros ad exigendam a sociorum interfectoribus ulcionem tanta disserendi pericia concitauit, ut non solum mesticiam discuteret, uerum eciam cunctorum pectoribus fortitudinem ingeneraret, dictuque incredibile fuerit, quantum uirium in nostrorum animos ab alienigene hominis sermone manauerit'. (Saxo ed. Holder 583,21—32).

I disse faa Linier gemmer sig efter min Formening Oplysninger af overordentlig stor Rækkevidde. Den her omtalte Lucas, der i Nattens Løb ved sine Frasagn om Forfædrenes Heltegærninger opflammede de danske Krigeres sunkne Mod, var altsaa en angelsachsisk Klerk. Om han var indvandret her til Landet eller muligvis indkaldt til at overtage Stillingen som scriba hos Prins Christoffer, er umuligt at afgøre. Mig forekommer det sidste sandsynligst. Paa dette Tidspunkt fungerede han i hvert Fald som Kancellichef hos Christoffer, hvem Valdemar havde overdraget Hertugstillingen i Sønderjylland, og var formodentlig en Mand med betydelig Indflydelse hos sin purunge Herre. Kong Valdemars egen Skriver Radulf, der ogsaa var fra England og en Tid lang spillede Rolle i Politiken, samt Magnus' scriba, der bar det i England almindelige Navn Lambertus og ligeledes var en højt betroet Mand med betydelig Indflydelse (Saxo ed. Holder 623,18), viser, at Danmarks gamle kulturelle Forbindelse med England dengang endnu paa væsentlige Punkter opretholdtes.

Af Saxo's Ord fremgaar endvidere tydeligt nok, at det var *gamle danske* eller, hvad der for Datiden var ensbetydende, *nordiske Heltebedrifter,* Lucas her fortalte om for den spændt lyttende Skare. Han maa øjensynlig have været en ikke saa helt ringe Menneskekender, forstod at gribe det rette Øjeblik; desuden var han utvivlsomt i Besiddelse af en stemningsfuld

[1] Der bør sikkert læses *perrumpens.* Forkortelsestegnet for Præpositionen er galt opløst, og prorumpens meningsløst.

Fortællekunst, som formaaede at rive Tilhørerne med, og *trods sin fremmede Herkomst i sjælden Grad det danske Sprog mægtig* — Latin eller Angelsachsisk forstod disse Ledingsmænd jo ikke.

Fremdeles roser Saxo hans sjældne Kendskab til Historien dvs. den dansk-nordiske Historie; thi kun for den har han Interesse, og kun om den var han i Stand til at dømme. I hans Mund maa dette regnes for en meget stor Anerkendelse. Men hvad ligger der i de lige forudgaaende Ord 'literis quidem tenuiter instructus'? Dansk Sprog kan denne Udtalelse jo ikke dreje sig om, efter hvad der lige ovenfor er udtalt om hans Veltalenhed. *Det kan med andre Ord kun være Mandens Latin*, han medlidende trækker paa Skuldren over, og efter Saxo's Opfattelse er det latinske Sprogs Elegance saa at sige en Forfatters eneste Adkomst til at regnes med i det literære Lav. Paa dette Punkt saa han rødt ligesom adskillige af Renaissancens Lærde og ligesom i vor Tid den berømte Filosof Arthur Schopenhauer, der i sit drastiske Sprog regner enhver, der *ikke forstaar* Latin, til Pøblen.

Saxo forlangte af en Skribent, ikke blot at han skulde kunne udtrykke sig paa jævnt og fatteligt Latin, som enhver veloplært Gejstlig dengang var i Stand til. Nej, ogsaa Stilen skulde have det særegne Modepræg, Pariserskolerne dengang foreskrev som det eneste saliggørende, og som senere Tider saa skarpt har anket over i Saxo's eget Værk. I modsat Fald var Vedkommende kun at regne for en literær Stymper: *literis tenuiter instructus.*

Det forekommer mig indlysende, at naar Saxo særlig ved denne Lejlighed, hvor Lucas *ikke talte Latin, og hvor hans Kendskab til det paagældende Stof udtrykkelig anerkendes og roses,* fælder en saa doktrinær, saa traditionsbundet Dom over sin Samtidige og Kaldsfælle, da kan denne Dom *kun gælde hans Latin.* Han maa *ad anden Vej* have haft Lejlighed til at gøre sig nøje bekendt med hans Stil og ærgre sig over den, ellers vilde han ikke her, hvor der aldeles ingen Grund

var til at udtale sig om dette Punkt, have givet sin uhyre ensidige Opfattelse Luft.

Der kan altsaa slet ikke være Tvivl om, at Dommen gælder Lucas' Virksomhed som latinsk Skribent — hans officielle Brevstil kan Saxo (hvis han ellers kendte den) ikke have sigtet til; thi den var for alle Datidens Breve stereotyp og formelmæssig. Naar henses til det gunstige Skudsmaal, Lucas faar for sin historiske Indsigt, kan man jo efter ovenstaaende roligt gaa ud fra, at Værket behandlede dansk Historie, og det forekommer mig derfor i høj Grad sandsynligt, at den lidt ældre danske Rigskrønike fra sidste Halvdel af 12. Aarh., hvis Spor nu findes i Knytlinga, og som her paany viser sit Ansigt, virkelig har existeret og var forfattet af Hertug Christoffers engelskfødte Sekretær Lucas. Værket endte sikkert dér, hvor Knytlinga nu slutter (1187), og omfattede efter min Anskuelse *ogsaa Sagnhistorien;* det er jo netop Kendskabet til ueterum uirtutes ɔ: de sagnhistoriske Heltebedrifter, Saxo roser og anerkender. Det var den livfulde Fortælling om dem, der genrejste de Danskes sunkne Mod.

Jeg behøver næppe at gøre opmærksom paa, at de talrige Skildringer i Knytlinga, som i *sidste Instans* hviler paa Øjenvidners Beretning, naar det viser sig, at Lucas' Værk var Sagamandens Kilde, kommer til at staa i et helt nyt Lys. Som Skriver hos Kongesønnen Christoffer maatte han komme i Berøring med de ledende Mænd ved Hoffet og havde saaledes særdeles god Lejlighed til at indhente Oplysninger og samle et værdifuldt Materiale til Samtidens Historie. I de Aar Hertug Christoffer deltog i Vendertogtene, fulgte han sikkert til Stadighed sin unge Herre, kunde derfor ogsaa af Selvsyn fortælle meget. Saaledes er det ikke andet, end hvad man kunde vente, naar Lucas' og efter ham Knytlinga beretter øjensynlige rigtige Enkeltheder, som man forgæves søger hos Saxo. Ejheller er der jo Grund til at undre sig over, at Saxo's og Knytlingas (ɔ: Lucas) Skildring af samme Begivenhed undertiden saa at sige ligger lige op ad hinanden, næsten falder

sammen: de har begge vidst at skaffe sig paalidelige Referater, men øst af forskellige Kilder.

Naar Sagen forholder sig saaledes, vil man maaske spørge: Hvorfor har Saxo da ikke i sin Fortale nævnt Lucas? Til Fortalen kommer vi senere; her skal blot bemærkes, at Saxo i sin Fortale overhovedet ikke nævner nogen skriftlig Kilde undtagen Runestene, hvis Indskrifter han ikke forstod, og Islændernes Sagahaandskrifter[1], som han heller ikke forstod, men hvis Indhold han ad anden Vej kom til Kundskab om.

Alle de tidligere latinske Optegnelser om dansk Historie, af hvilke han vel nok har kendt en stor Del, nævner han ikke med en Stavelse, og vi kan tilføje, at selv om han brugte dem, saa han ned paa Forfatterne med den yderste Despekt, fordi de efter hans Opfattelse skrev et skrækkeligt Latin. Kun for Lucas' Vedkommende bryder han her i et ubevogtet Øjeblik sin Taushed og giver os derigennem baade en yderst vigtig Oplysning og et uvurderligt Øjebliksbillede af sin egen ejendommelige Mentalitet.

Lucas' Materiale var altsaa for Samtidshistoriens Vedkommende vel ingenlunde Saxo's jævnbyrdigt, men dog i visse Henseender overraskende godt. En anden Sag er, hvorledes han har redigeret og ordnet det, om alt er sat paa sin rette Plads baade i Henseende til indre Sammenhæng, Tid og Sted. Paa dette Punkt nærer jeg mine store Tvivl; men da vi kun kender denne Del af hans Værk gennem Knytlingas Excerpt og saaledes aldrig vil kunne afgøre, hvem der er Synderen, hvis en Fejl paavises, skal jeg ikke komme nærmere ind paa dette Spørgsmaal.

Saxo fortæller os altsaa uden egentlig at vide eller ville det, hvem der har skrevet denne mærkelige Rigskrønike, og jeg udtalte ovenfor, at der vistnok kunde paavises Spor af

[1] Smlgn. Fortalen (ed. Holder 3,24—27): Quorum (ɔ: Tylensium) thesauros historicarum rerum pignoribus refertos curiosius consulens, haut paruam presentis operis partem ex eorum relacionis imitacione contexui.

den ogsaa ved Hjælp af andre middelalderlige Skrifter end netop Knytlinga. Denne Udtalelse gælder væsentligt, men ikke udelukkende Sagnhistorien. Da en udførlig Redegørelse — ved den Slags Undersøgelser skal man nødigt tale om Bevisførelse — vilde stille altfor store Krav til Pladsen og derfor ikke passe i denne Sammenhæng, og da jeg har til Hensigt ved anden Lejlighed at fremlægge hele Materialet i en overskuelig Form, skal jeg her indskrænke mig til i korte Træk at antyde Retningslinierne for en saadan Undersøgelse. Det er jo en given Ting, at kun en Del af det Sagnstof, vi møder i Saxo's Oldhistorie, kan stamme fra nordisk Tradition ɔ: fra en enkelt islandsk Kilde gennem mundtlig Overlevering[1]. En betydelig Rest bliver tilbage, om hvilken det i Almindelighed antages[2], at den er Genfortælling af mundtlig overleverede, hjemlige danske Sagn, som paa enkelte Punkter viser Paavirkning af fremmede Motiver. Dette anser jeg i alt væsentligt for en bundforkert Antagelse, som ikke har et Halmstraa at støtte sig til. At der paa Saxo's Tid *endnu existerede en selvstændig dansk, mundtlig overleveret* Sagnhistorie, turde være højst usandsynligt, jeg tror det ikke.

Sikkert maatte dens Forudsætning være en *ældre, dansk Visedigtning* med *danske Æmner;* thi *historiske Sagnkrese* har altid deres Rod i ældre Visedigtning. De Viser og Visestumper med danske Æmner af denne Art, vi finder hos Saxo i latinske Gengivelser, er imidlertid *alle* Oversættelser (Bearbejdelser), efter islandske (norske) Kvad og Kvadrester, som nu for allerstørste Delen er tabte paa Originalsproget, et Vidnesbyrd om, hvor rig denne Literatur endnu dengang var, og at det, vi ejer, i Virkeligheden kun er en ringe Rest. Denne Digtekunst har ikke blot været rig, spændt over et vidtstrakt Omraade; ogsaa Behandlingen af det enkelte Æmne spillede i mange Facetter, idet de skiftende Tiders Digtere tidt udformede det

[1] Se ovenfor S. 164 ff.

[2] Saaledes Grundlæggeren af denne Hypothese, afd. Prof. Axel Olrik i 'Kilderne til Sakses Oldhistorie' II. Kbhvn. 1894.

samme Stof paa meget forskellig Vis. Ogsaa herom bringer Saxo's Sagnhistorie os Bud; de Sagn, vi finder Paralleler til i den bevarede islandsk-norske Tradition, har hos ham ofte, ja næsten altid en meget afvigende Skikkelse.

Jeg tvivler ikke om, at adskillige af disse Kvad oprindelig er digtede i Danmark og flere Aarhundreder før Saxo's Tid *levede i dansk Tradition.* Ligesom de saakaldte Folkeviser vandrede de — ofte med Udgangspunkt i Tyskland — over hele Norden, blev efterhaanden omarbejdede, ændrede, ja lokaliserede i de fremmede Omgivelser; men i dét tolvte Aarhundrede forelaa de kun i norsk-islandsk Form. Danmark ejede dengang *ingen hjemlig Skjaldekunst;* den gik under ved Kristendommens Indtrængen i Landet, i hvert Fald som en Følge af Trosskiftet[1]. Hermed skal nu ingenlunde være sagt, at der ingen dansk Visedigtning fandtes i det 12. Aarh.'s Slutning. Tværtimod, vi finder tydelige Spor af en saadan Digtekunst; men den havde slet ingen Sammenhæng med Nationens Fortid. De Æmner, vi hører om, er alle uden Undtagelse hentede fra indvandrede tyske Sagnkrese[2], selv om enkelte af dem ved at omplantes paa Dansk fik et overfladisk nationalt Anstrøg.

Men om endog der havde existeret ægte danske Sagn byggende paa en ældre dengang forsvundet Visedigtning, tror jeg ikke, det vilde være faldet Saxo ind at samle disse Rester sammen ude blandt Folket. De Krese, han færdedes i, var udelukkende under Paavirkning af norrøne Sagamænd.

Man kunde maaske, skøndt intet Vidnesbyrd foreligger derom, tænke sig den Mulighed, at der paa hans Tid endnu

---

[1] Hvor fjendtligt Missionskirkens Standpunkt var overfor alt, hvad der havde Forbindelse med den gamle hedenske Tro, altsaa ogsaa den danske Sagnverden fra Hedentiden, kan man slutte sig til af den bremiske Ærkebiskop Unwans energiske Foranstaltninger for at udrydde ethvert Spor af hedensk Tro og Skik i sit eget Diøces; smlgn. Adami Brem., Gesta Hammab. eccl. pontif. ed. Lappenberg. II, 46.

[2] Se: Sofus Larsen, Fire danske Viser fra Middelalderen. Kbhvn. 1923. S. 34—35.

her i Landet havde holdt sig en levende Tradition — næppe Kvad, men snarest deraf dannede Sagn — om de danske Storkonger fra Vikingetidens senere Periode, Regnar Lodbrog og hans Sønner. Men ser man efter, hvad han fortæller om dem, og han fortæller meget (Saxo ed. Holder 300—316), afviger hans Tradition ganske vist paa adskillige Punkter fra *den* norrøne Form, som er bevaret paa Originalsproget, og som er naaet til os; men dette har, som ovenfor bemærket, meget lidt at sige. Den Tradition, vi stifter Bekendtskab med hos ham, hviler ganske vist paa andre digteriske Bearbejdelser af dette Sagnstof end den, vi kender, men den har et lige saa ægte norrønt Præg som den, der er overleveret paa Originalsproget.

Naar Saxo nu ikke kendte nogen hjemlig dansk Tradition paa Sagnhistoriens Omraade, af hvilken Kilde har han da øst hele den meget omfangsrige Rest, som bliver tilbage, naar de Partier, der hviler paa norrøn Tradition, udskilles? Selvfølgelig er jeg klar over, at visse større Afsnit f. Ex P. 274—281 ed. Holder i sidste Instans hviler paa digterisk Bearbejdelse af tyske Sagnkrese og saaledes oprindelig stammer fra tyske Sangere, som virkede i Danmark. Saxo omtaler flere Gange saadanne Sangere (ed. Holder 427,27 ff.; 490,24; 497, 25), kendte utvivlsomt ogsaa gennem deres Viser noget til de paagældende Æmner. Men af hans Værk faar man det bestemte Indtryk, at disse fremmede Legere personligt stod ham saa fjærnt, var ham saa usympathiske, at der næppe kunde blive Tale om et direkte Samarbejde med dem. Derfor antager jeg, at vi i disse Partier som i hele det øvrige ikke nordiske Sagnstof, vi træffer hos ham, har at gøre med en Andenhaandstradition, med stilistisk bearbejdede Laan fra Lucas' Værk. Derved er hans Fremstilling blevet beriget med et livfuldt fortalt Eventyrstof af europæisk Herkomst og Præg, som det er lærerigt nok at stifte Bekendtskab med, men som absolut intet har at gøre med nordisk Sagnhistorie.

Overfor dette Materiale savnede Saxo aabenbart i høj Grad

kritisk Sans, hvilket for os endnu skarpere træder frem i de Skildringer, han fra samme Kilde optog af den ældre til Sagntiden grænsende Historie. Derfor har Lucas ogsaa paa dette Omraade som *dansk historisk Kilde* skabt en utrolig Konfusion, virket som en Hund i et Spil Kegler; Tallet paa de *fabulæ contaminatæ*, som gennem ham trængte ind i dansk Overlevering, er legio.

For Sagnhistoriens Vedkommende mener jeg altsaa, at Saxo skylder den engelskfødte Lucas overordentlig meget[1]; noget lignende gælder Svend Aggesen. Det vilde imidlertid være ganske forkert, hvis man tænkte sig denne Benyttelse som en gennemført systematisk anlagt og kun stilistisk ændret Bearbejdelse af Lucas' historisk farvede Novellestof. Nej, noget saadant er sikkert aldrig faldet Saxo ind, og for Svend Aggesens Vedkommende er det jo paa Forhaand udelukket. De har begge betragtet Forgængerens Arbejde som et veldækket Bord, uden mange Omstændigheder taget for sig af de Retter, der forekom dem mest indbydende, og anbragt deres Laan dér, hvor de selv syntes, at det faldt naturligst, eller at de tog sig bedst ud (smlgn. saaledes Saxo ed. Holder 333,29—334,30 med Svend Aggesens Brevis historia cap. VIII). I det hele kunde man over disse to Klerkes Behandling af dansk Sagnhistorie passende sætte som Motto det latinske Ord 'fabula narratur' ɔ: Her fortælles et Eventyr. Er Eventyret godt fortalt, vil det selvfølgelig altid bevare sin rent æstetiske Tiltrækningskraft. Men i det enkelte at udforske dets Stamtræ eller forfølge dets Vandring turde være et lige saa fortvivlet og frugtesløst Stykke Arbejde som efter Aarhundreders Forløb at forsøge paa at fastlægge Fuglens Vej gennem Luften eller Fiskens i Vandet.

---

[1] Prof. Axel Olrik har før andre i 'Kilderne til Sakses Oldhistorie' II, 309 henledt Opmærksomheden paa Lucas som Kilde for Saxo. Hans Ord er ikke klare; men, saavidt jeg forstaar Meningen, gaar denne ud paa, at Saxo fra *Lucas' mundtlige Fortællinger* har modtaget Paavirkninger og laant Motiver, som han indarbejdede i sin Fremstilling. Den vidtrækkende Betydning af det ovenf. citerede Saxosted har han aldeles ikke haft Øje for.

Ved et Par Exempler skal jeg nu forsøge at oplyse, hvilke Partier hos Saxo og Svend Aggesen jeg her har for Øje. Der findes hos begge — mindre naturligvis hos Svend, — ikke saa faa ligefremme Eventyrfortællinger, godt fortalte og overfladisk lokaliserede paa dansk Grund, men ellers uden Tilknytning til hjemlig nordisk Tradition og tilsyneladende af rent middelalderlig-europæisk Tilsnit. Disse Partier — men forøvrigt ikke blot disse — anser jeg, *hvad Indholdet angaar,* for ligefremme Genfortællinger efter Lucas, tildels skabte eller dog meget stærkt paavirkede af hans egen livfulde Fantasi. Saaledes har begge de to danske Krønikeskrivere været enige om at laane[1] fra denne Kilde et gammelt Anglersagn (Widsid. 35 ff.), Historien om Kong Vermund og hans Søn Uffe (Offa), som er saare rigt paa spændende dramatiske Situationer, og i denne Bearbejdelse vidner om et fremragende Kompositionstalent med udpræget Sans for det effektfulde. Da baade Svend og Saxo laaner fra samme Kilde, stemmer de ogsaa særdeles godt overens indbyrdes, og i samme Retning som Indholdet peger ogsaa Navnene. *Uffe* er paa nordisk Grund saa godt som enestaaende, blandt Angelsachserne var det et almindeligt Navn (Offa). Vermund er ligeledes et almindeligt Navn i England, medens det i nordisk Navneskik kun forekommer sjældent (smlgn. Müllenhoff, l. l. S. 81).

Svend Aggesen har for sin Part fundet Historien om, hvorledes den *engelske Kongedatter,* Dronning Thyra, pudsede den tyske Kejser og ved List fik opført det berømte Danevirke, saa interessant og morsom, at han i Modsætning til, hvad ellers er Tilfældet hos ham, fortæller denne »Begivenhed« uhyre omstændeligt[2], og kommer vi lidt uden for Sagnhisto-

[1] Saxo ed. Holder 106—117. Svend Aggesen i Script. hist. Dan. min. I, 96—104. Det drejer sig her om et godt gammelt Anglersagn, som uden videre blev omplantet til dansk Grund (K. Müllenhoff, Beovulf. Berlin 1889. S. 80 og 87) rimeligvis i den novellistiske Skikkelse, Lucas efter senere Kilder (Vita Offæ fra 12. Aarh.) gav det.

[2] Brevis historia c. V, VI, VII (Scriptores hist. Danicæ minores ed. Gertz I, 108—116).

rien til den dansk-engelske Hersker Knud, sluger han raa Beretningen om denne Konges mirakuløse Krigstog til Italien og Frankrig, ja fast hele Europa[1]. Sligt har jo ingen Hjemmel i nordisk Tradition, og er rimeligvis ikke andet end et Udslag af den fantasirige Lucas' Lyst til at forherlige en Hersker, der ogsaa i hans eget Land galdt for en stor Regent.

For Saxo's Vedkommende vil jeg endvidere pege paa Amleths Historie, der synes saare fremmedartet i sit Præg, og hvis Skueplads for en meget stor Del er *England og Skotland*[2]. Jeg vil fremdeles gøre opmærksom paa, at Fortællingen om Longobardernes Udvandring[3] under Aage og Ebbes Anførsel vistnok ogsaa stammer fra Lucas' livfulde og malende Pen. Det er nok ham, der her har ført Saxo paa Glatis og faaet ham til i god Tro at citere Paulus Diaconus[4] som sin Hjemmelsmand. Men Citatet er galt: Paulus melder intet om, at det var paa Gudinden Frig's Bud, at denne Folkestamme paa Gulland antog Navnet Longobarder[5]. Overhovedet kan Saxo ikke have læst det paagældende Sted hos Paulus; thi dennes Fremstilling af disse Begivenheder er vidt forskellig fra hans egen, og Navnene stemmer heller ikke.

Den engelske Kongedatter[6] Thyra — ogsaa Saxo fortæller, at hun var en engelsk Prinsesse — spillede aabenbart i Lucas'

---

[1] Svend Aggesen l. l. 120—122. Ogsaa den romerske Kejsers Magt skal han have genoprettet ved Krigstog til Italien. *Denne samme Fabel møder vi ligeledes i Saxo's Fremstilling af Kong Knuds Historie* (ed. Holder 350, 6 ff.) foruden adskillige andre.

[2] Saxo ed. Holder 87—106. — Olrik l. l. S. 158 ff. antager for Amlethsagnets Vedkommende en Sammenblanding af dansk og engelsk Tradition.

[3] Saxo ed. Holder 282—285. [4] Saxo ed. Holder 285, 3.

[5] Paulus Warnefrids Skildring i hans Værk De gestis Longobardorum Lib. 1, cap. 2—3 er rigtigt gengivet af Velschow i Notæ uberiores til Müllers Saxo-Udg. p. 289. For Nemheds Skyld henviser jeg derfor Læseren til dette Citat.

[6] Dronning Thyras engelske Herkomst er mer end problematisk. Allerede Velschow (Notæ uberiores p. 289) har fremsat de vægtigste Indvendinger mod denne Tradition og gjort opmærksom paa, at den ikke stemmer med den nordiske.

Fremstilling af Sagnhistorien en betydelig Rolle. Ligesom Svend Aggesen har sikkert ogsaa Saxo for hendes Vedkommende laant fra Lucas: saaledes Historien[1] om hendes Giftermaal og de Drømmevarsler, som knytter sig dertil, om Sønnernes Plyndringstog paa England og Bedstefaderen Edelrad, der stolt glæder sig over sine Sønnesønners Tapperhed, selv om den gaar ud over hans egne ulykkelige Undersaatter; til Slut den velkendte Beretning om, hvorledes Dronningen forkynder sin Husbond Budskabet om Sønnen Knuds Fald.

Selvfølgelig kunde Lucas, naar han skulde skrive de Danskes Historie lige fra de ældste Tider, for Sagnhistoriens Vedkommende ikke indskrænke sig til udenlandske Eventyr omplantede paa dansk Grund eller til sin egen digteriske Fantasi og Opfindsomhed. Disse Egenskaber var naturligvis i og for sig fortræffelige, og det er vel ogsaa nærmest dem, der foranledigede Arbejdet og skaffede det de Velyndere og den fornemme Støtte, uden hvilket sligt dengang ikke kunde gennemføres. En Mand, der som han bevægede sig i de højere Krese herhjemme, maa dog hurtigt have faaet Øje paa den af norrøne Sagamænd baarne nordiske Tradition, der spillede en ganske overordentlig stor Rolle ogsaa i Danmark. Han maatte tage Stilling til den, lære den at kende, øse af dens rige Fond og indarbejde Laanet i sit eget Materiale, hvis hans Værk skulde have den rette Farve og møde Forstaaelse i de Krese, det var bestemt for. Det har sikkert ikke faldet ham helt let. Paavirket, som han uden Tvivl var af sit eget Lands theologisk-literære Dannelse og folkloristiske Traditioner, maatte han paa mange Punkter staa umaadelig fremmed og uforstaaende over for det Syn og den Livsopfattelse, der kom til Orde i Sagamændenes Fortællinger. Deres Syn paa Fortiden var nemlig i Virkeligheden *latent hedensk* ɔ: præget af Sympathi og Forstaaelse for den svundne Oldtid, til hvis Bedrifter og Idealer disse Sagamænd med Stolthed saa hen.

[1] Saxo ed. Holder 318—321.

Nu er det saa, at enkelte Steder, hvor Saxo finder Anledning til at tale om de hedenske Guder eller ligefrem fortæller Gudesagn, er der over hans Fremstilling, et Præg og en Tone vidtforskellig fra, ja ganske stridende mod nordisk Tradition. Hans personlige Syn og Opfattelse kan det heller ikke være; thi hvor han refererer virkelig nordiske Sagn som i Beretningen om Braavallaslaget, kommer dette Særpræg slet ikke frem ved Omtalen af Guderne og deres Færd. Jeg indrømmer saa gærne, at kristeligsindede Sagamænd, naar Lejlighed gives, godt kan skælde ud paa de gamle Guder; de betragter dem som onde og fordærvelige Livsmagter, og at staa i Ledtog med dem og deres Kunster betyder aandelig Fortabelse. Derfor slaar de Kors for sig; men de laver ikke Farce eller Skandalhistorie ud af Fortidens Religion, indlader sig heller ikke paa en parodisk, rent eventyragtig Fremstilling af Gudesagnene. Dette støder vi imidlertid paa ikke én men flere Gange i Saxo's Sagnhistorie, og jeg er overbevist om, at dette kan betragtes som Prøver paa Lucas' Amalgameringsforsøg; saadan har nordisk Tradition spejlet sig i hans Bevidsthed. Som Exempler kan anføres Saxo's lange mærkelige Fortælling om Balders Elskovseventyr[1] og Gudernes forsmædelige Nederlag, en ligefrem euhemeristisk Historie; Beretningen om, hvorledes det lykkedes Charlatanen Odin at spille Gud overfor en uvidende Hob Barbarer, og hvordan hans frække Skøge af en Hustru, Frigga, bar sig ad med at hugge de Smykker, hun havde Brug for, fra ham[2], Skandalhistorier, der godt kunde være laante fra Akterne i en moderne Kriminalsag.

Den Slags Ting har Saxo ikke fra nordisk Tradition, ikke heller fra dansk; de har ingen Rod nogen af Stederne. I hans Sagnhistorie staar de imidlertid Side om Side med Fortællinger af rent nordisk Præg og — i grel Modsætning til dem. Efter mit Skøn stammer de ubetinget fra Lucas, og det samme gælder enkelte Eventyrhistorier, der ved første Øjekast kunde

[1] Saxo ed. Holder 70—82 (Balders Historie).

[2] Saxo ed. Holder 25—26; 183—184.

synes at være laante fra en Fornaldarsaga, saa som den i og for sig kostelige Fortælling om den kloge Thorkels fantastiske Eventyr[1] paa de tvende Rejser til Jætten Geruds Land og til Utgardelokes Bo. Bortset fra Milieuet er der over denne Historie ligesom over Fremstillingen af Baldersagnene noget ejendommeligt fremmed; det er jo ikke Alvor dette, det er Eventyrets fantastiske Løjer og Langkaal stuvet sammen med Rædslen over de onde hedenske Magters frygtelige Troldomskunster, og netop dette peger i mine Øjne bestemt mod Lucas som den, der gav Fortællingen dens ejendommelige Kolorit og Præg.

Endelig skal jeg tilføje, at naar Saxo lige i Begyndelsen af sit Værk citerer baade Beda og Dudo, medens der ellers ikke findes det ringeste Spor af, at han har læst disse Forff., og naar tilmed Citatet af Dudo[2] viser, at han ikke kan have kendt det paagældende Sted — thi dér staar netop ikke det, han siger — saa er jeg overbevist om, at disse to pyntelige Fjer har han ligefrem plukket fra Lucas og stukket i sin egen Hat. Men det hævner sig altid at skrive andres Citater af uden at se dem efter: de er hyppigt forkerte.

Forøvrigt er jeg af den Mening, at det ikke blot er hos Saxo og Svend Aggesen, vi træffer Spor af Lucas' Folke-eventyr. Dansk Sagnhistorie behandles jo ogsaa i en Del Annaler og tildels i en Fremstilling, som for disse tørre Aarbøger er ganske unaturlig fyldig. Ingen af dem stemmer hverken med Saxo eller Svend Aggesen, skøndt de naturligvis har adskillige Berøringspunkter med begge; men flere af dem gaar øjensynlig tilbage til samme Kilde. I disse Annaler har vi efter mit Skøn ikke saa faa Rester af Lucas'

---

[1] Saxo ed. Holder 285—296.

[2] Ogsaa for dette Citats Vedkommende henviser jeg af praktiske Grunde til Gengivelsen i Notæ uberiores p. 44. Om Danernes Afstamning siger Dudo: 'glorianturque se ex Antenore progenitos'; men Antenor var, som Dudo rigtigt oplyser, ikke nogen Danaer (ɔ: Græker), men Fører for den Skare *Troer,* som efter Iliums Erobring drog til Illyrien.

»danske« Sagn. Dette Annalstof er jo ikke noget godt Materiale til Paavisning af den engelske Klerks Indsats i vor Fortidshistorie. Dog haaber jeg, det skal vise sig, at der ogsaa ad den Vej kan indvindes nyt Land.

Fra dette Spørgsmaal om Lucas, som Knytlingaproblemet nødte mig til at tage op, vender jeg nu tilbage til Saxo og hans Værk.

Som vi saa (S. 222), kan man af Saxo's egen Text slutte sig til, at han blev optaget i Absalons Hird kort efter dennes Valg til Biskop i Roskilde (1158). Om hans tidligere Liv foreligger intet direkte Vidnesbyrd, heller ikke nogen Oplysning om, hvor han erhvervede sig den for Datiden fremragende literære Dannelse, som hans Værk viser, at han var i Besiddelse af. Hvor han tilbragte sine Studieaar, kan dog ikke være tvivlsomt. Før han traadte i Absalons Tjeneste, maa han for Studiernes Skyld have opholdt sig mange Aar i Paris. Dér, og kun dér, kunde han tilegne sig netop den latinske Stil, der er saa egenartet for ham, og som man fra Tid til anden har anket saa stærkt over. Vi kan ligefrem læse hans Pariserophold ud af hans Sprog.

Egentlige Universiteter fandtes ikke i det 12. Aarhundrede. Undervisningen var endnu dengang knyttet til Kathedralskolerne samt — med vedkommende Biskops Tilladelse — til enkelte Klosterskoler. Den Uddannelse, man kunde faa ved de nordiske Kathedralskoler, var i hine Tider saare beskeden. I hvert Fald foreligger der ikke et eneste Vidnesbyrd om, at Undervisningen i de til Bispesæderne knyttede Skoler hævede sig over det rent elementære; hverken noget Lærernavn eller nogen Lærebog, der kunde tyde paa, at Forholdet var anderledes, er bevaret.

Hvis der her hjemme paa den Tid havde existeret nationale Lærdomssæder, Planteskoler for Datidens Videnskab, saa vilde ganske vist heller ikke de, der søgte en saadan Uddannelse, i lange Skarer være draget til Paris og Nordfrankrig,

som dengang var blevet et Hjemsted ikke blot for den theologiske Videnskab, men ogsaa for de filologiske og filosofiske Studier, der betragtedes som Theologiens Forskole.

En lille Prøve paa den Rolle, Pariserstudierne spillede for Datidens danske Ungdom, og paa den intime Forbindelse med det kirkelige og literære Frankrig, de skabte, faar man ved at gennemgaa Navnene paa de Adressater, til hvilke Stephanus Tornacensis, som var Abbed i St. Genovevas Kloster fra 1177, rettede sine Breve[1]. De er for de danskes Vedkommende mest Tiggerbreve, Anmodninger til Klostrets tidligere Alumner om Gaver. Derfor blev de naturligvis kun rettede til meget rige og højtstaaende Folk, om hvis Evne til at ofre en anselig Sum i saa smukt et Øjemed Forf. ikke nærede Tvivl. Tallet paa de mere jævnt stillede Studenter fra Danmark var selvfølgelig mange Gange større end »Spidsernes«; men disse sidste viser ligesom Strømpilen Bevægelsens Retning.

Middelalderens verdslige Videnskaber, de syv *artes liberales*, var jo et Laan fra Oldtidens Kultur, og Studiet af dem betragtedes fra gammel Tid som en Forskole til Studiet af Theologien. Hvorledes Studiegangen var ordnet, fremgaar tydeligt af den berømte Guillaume de Conches' Udtalelse i Slutningen af hans Værk De Elementis philosophiæ[2]. Man begyndte med det saakaldte *Trivium*, hvorved forstodes Gram-

---

[1] Man finder sex til Absalon, to til Knud VI, et til Biskop Homerus i Ribe, to til den senere Biskop Peder Sunesøn, et til Biskop Valdemar af Slesvig og to til Abbed Vilhelm (se Fortegnelsen i Stephani Tornacensis Epistolæ, quæ .. prodeunt studio R. P. Claudii du Molinet. Lutetiæ Parisiorum. 1679. 8vo).

[2] Initiandi ergo sumus in grammatica, deinde in dialectica, postea in rhetorica. Quibus instructi ut armis, ad studium philosophiae debemus accedere. Cuius hic est ordo, ut prius in quadrivio et in ipso prius in arithmetica, secundo in musica, tertio in geometria, quarto in astronomia deinde in divina pagina, quippe ut per cognitionem creaturae ad cognitionem creatoris perveniamus (Trykt i Opera Bedae Venerabilis T. II p. 343. Basileae, 1563. Fol. Udg. har antaget Skriftet *De Elementis Philosophiæ* Lib. 1—4 for et Arbejde af Beda).

matik, Dialektik og Rhetorik, der ogsaa under et betegnedes som Logik. Dette første Skridt paa Videnskabens Bane var ubetinget det sværeste og lagde for det meste Beslag paa adskillige Aar, ja de allerfleste naaede aldrig videre end til denne Videnskabens Forgaard. Den næste Faggruppe før Theologien, det saakaldte *Quadrivium*, omfattede Arithmetik, Musik, Geometri og Astronomi. Dog lagdes der øjensynlig ikke samme Vægt paa disse Fag som paa Studiets tre første; i alt Fald ofredes der langt mindre Tid paa dem.

Den enkelte Lærer spillede i Middelalderen en langt, langt større Rolle end Skolen, som næsten kun var Lokalet, hvori han udøvede sin Docentvirksomhed. Om den berømte Magisters Katheder flokkedes Disciplene fra alle Verdens Kanter, og de fulgte ham derhen, hvor hans tidt meget omflakkende Tilværelse førte ham. Dette hænger jo sammen med, at Skolerne rent fagmæssigt set endnu slet ikke var organiserede, Skolarerne studerede *aldrig mere end et Fag ad Gangen*, simpelthen fordi de Fordringer, den dygtige Lærer stillede til deres Arbejdskraft, var saa store, at de ikke kunde overkomme mer, og for det meste skiftede de kun Lærer, naar de gik over til at studere et nyt Fag, hvorved dog maa erindres, at de tre Fag i Trivium næsten altid doceredes under et af den samme.

Den Mand, som i Begyndelsen af det 12. Aarh. kastede Glans over fransk Undervisning og virkede som det store Trækplaster overfor Udlandet, var utvivlsomt Petrus Abelard, Filosofen fra Pallet (Palais), der 1136 underviste i St. Genovevas Klosterskole paa Bjerget (in monte) lige udenfor Paris, hvor Johannes Saresberiensis som ganske ung hørte ham. Allerede dengang var hans Stilling dog rystet, og den Retning, der i Størstedelen af det 12. Aarhundrede, dog ikke uden Modstand, spillede Hovedrollen i den franske Undervisning, udgik fra Bispeskolen i Chartres, et fra gammel Tid berømt Lærdomssæde. Skøndt denne Skole ogsaa indenfor Filosofien og Theologien talte mange højtansete Lærere, var

det dog væsentligt Fornyelsen af de latinske Studier, som bragte den Berømmelse, og gennem dem paavirkede den Samtiden i en ganske overordentlig Grad[1].

Grundlæggeren af denne ny Retning indenfor det klassiske Studium eller, som Betegnelsen dengang lød, *Grammatiken* var Bernardus Carnotensis (ɔ: fra Chartres), som nævnes med dyb Ærbødighed og anerkendes som Mesteren (senex Carnotensis) af Samtidens lærdeste Skribenter. Han var knyttet først som magister scholae senere som Kansler til Bispesædet i Chartres og døde c. 1127[2]. Bernards berømteste Disciple, Guillaume de Conches og Richard l'Évêque, virkede i Paris. De fulgte nøje Mesterens Methode, og hos dem lærte Johannes Saresberiensis (1139—41), som navnlig i sin *Metalogicus* (I cap. 24) giver en levende Skildring af, hvorledes denne Undervisning i »Grammatik« gik for sig, hvor indtrængende og mangesidig den i Virkeligheden var. Under Læsningen og Gennemgangen af de klassiske latinske Forfattere eller dem, der dengang betragtedes som saadanne, fik Læreren Lejlighed til en alsidig Behandling af de Spørgsmaal, Texten gav Anledning til: grammatiske, rhetoriske, metriske og antikvariske. For Tilegnelsen maatte Disciplene den følgende Dag gøre nøje Rede gennem Foredrag af udenad lærte Stykker af de læste Skribenter og skriftlige Udarbejdelser paa Latin, som blev indgaaende prøvede og meget strengt bedømte. I det hele taget lagdes Vind paa, at Disciplene skulde føle, det var Alvor med Studiet; der blev holdt skrap Justits ogsaa i moralsk Henseende, og Andagtsøvelser ikke glemte for Lærdommen. Men til Gengæld for Slid og Møje sad de, der havde gennemgaaet denne strixe Skole, ogsaa inde med en Fylde af Kundskaber, som gav dem Baggrund i Tilværelsen, og de havde fremfor alt lært at arbejde

---

[1] Smlgn. det fortræffelige og grundige Værk af A. Clerval: Les écoles de Chartres au moyen-âge (V—XVI siècle). Paris. 1895.

[2] Clerval l. l. S. 158—63.

selvstændigt med Stoffet under ny og frugtbringende Synspunkter.

I den ovennævnte Johannes Saresberiensis' Skrifter[1] besidder vi en uvurderlig, righoldig og tilforladelig Kilde til Forstaaelse af den lærde Undervisning og det videnskabelige Liv, der blomstrede i Nordfrankrig, særlig i Paris, omkring Midten af det 12. Aarhundrede, en klassisk Renaissance i middelalderligt Klædebon. Johannes var af angelsachsisk Herkomst, og Slægten var snarest fattig. Allerede som Barn blev han derfor givet i Kirkens Tjeneste og drog 1136 i 16—18 Aars Alderen formodentlig med rige Velynderes Understøttelse til Frankrig for at uddanne sig videnskabeligt. Studietiden blev lang; den varede omtrent til 1148; men Studierne optog ikke alle disse Aar. Undertiden tvang Nøden ham til at bryde af og tage Tjeneste som Lærer og Mentor for mere velstillede unge Landsmænd. Han skildrer selv sin Læretid og nævner de udmærkede Mænd, hvis Undervisning han nød, i Metalogicus Lib. II cap. 10. Tydeligt nok tilbragte han de fleste af disse Aar i Paris; men ogsaa han maatte naturligvis undertiden skifte Opholdssted, naar han skiftede Lærer[2].

I Modsætning til de fleste andre førte Johannes virkelig sin Uddannelse til Ende og gennemgik grundige theologiske Kursus baade hos Robertus Pullus og Simon Pexiacensis (ɔ: fra Poissy). Hans senere Skæbne, som for Forstaaelsen af hans Skrifter er af væsentlig Betydning, gjorde ham til en af Hovedpersonerne i det blodige politiske Drama, der udspilledes omkring Thomas af Beckets meget tvivlsomme Martyrskikkelse; men for den foreliggende Undersøgelse er den uden Interesse[3]. Her gælder det kun ved Hjælp af hans

---

[1] Her er benyttet Udgaven i Mignes Patrologia. Series Latina. T. 199. 1855.

[2] Hvilket ikke altid vil sige, at han forlod Paris; men kun, at Undervisningen blev forlagt fra Kathedralskolen til en Skole i Forstaden (in monte) eller omvendt.

[3] Om hans Liv, Studier og Skrifter kan henvises til den fortræffelige

Skrifter at belyse Datidens Undervisningsmethode, særlig Arten og Omfanget af de Studier i Oldtidens Literatur, den gav Anledning til. Ogsaa om dette sidste Punkt findes nemlig i Johannes' Skrifter saa fyldige Oplysninger, som man kan ønske sig; thi hvis ellers nogen, havde han i sine Studieaar fra Grunden af tilegnet sig hele sin Tids Viden paa dette Omraade, og ikke blot i Skriftet Metalogicus, hvor han gør op med en ildesindet literær Modstander, men i hele sin Forfattervirksomhed — deri indbefattet en betydelig Korrespondance — aflægger han frivillig eller ufrivillig Vidnesbyrd om, hvilke klassiske Forfattere han i Ungdommen havde studeret. Fordybelsen i dem, Arbejdet med dem har formet hans Stil og præget hans Glossevalg, ligesom de ogsaa afsætter tydelige Spor i hans mange Citater. Med andre Ord: Vi ejer her ved Skæbnens Gunst en Forfatter, hvis Læretid falder et Tiaar før Saxo's, hvis klassiske Studier baade i Henseende til Omfang og Tilegnelsesmaade sikkert kan konstateres, og som desuden selv omhyggeligt aflægger Regnskab for, hvor han erhvervede disse Kundskaber. Efter Ungdomsaarene overtog Johannes en indflydelsesrig og ansvarsfuld Stilling som Sekretær hos Erkebiskop Theobald af Canterbury, hvad der ogsaa medførte Rejser og Ophold i fremmede Lande. Jævnsides hermed gik hans Forfattervirksomhed, gennem hvilken ogsaa Ungdomstiden vidtløftigt blev behandlet; men intetsteds møder man Spor eller Antydning af, at han udenfor Frankrig havde truffet lignende Lærdomsskoler som dem, han selv fordum besøgte. Grunden er sikkert den, at i Datiden fandtes de ikke.

Der kan næppe være Tvivl om, at Johannes havde en vis Svaghed for at give sig Skin af at sidde inde med større Lærdom, end han virkelig raadede over. Han citerer klassiske Forfattere og Værker, der maa betragtes som tabte, paa en

---

Monografi af Professor C. Schaarschmidt: Johannes Saresberiensis nach Leben und Studien, Schriften und Philosophie. Leipzig. 1862.

saadan Maade, at man skulde tro, han havde læst dem[1]. Det lader sig imidlertid konstatere, at adskillige af disse Ting kender han kun ligesom vi paa anden Haand fra Grammatikere og Kirkefædre eller maaske snarere fra Optegnelser gjorte i hans Studietid, Compendier o. l. Fradrages nu denne Andenhaandsviden, viser det sig, at man i Frankrigs lærde Skoler paa hans Tid kendte langt mindre af Oldtidens klassiske latinske Literatur end i vore Dage: Plautus Comoedier med Undtagelse af det uægte Stykke Querolus, de fleste af Terents' Comoedier, Ciceros Taler, en stor Del af de rhetoriske Skrifter, Cæsars Commentarii, Livius, Tacitus, Plinius' Naturhistorie, Horats' Oder og adskilligt mer synes ikke at have været tilgængelige for ham[2]. Af *klassiske* Digtere var han velbevandret i Virgil, Horats (med Undtagelse af Oderne), Ovid, Lucan, Juvenal, Persius og Statius. Quinctilian er han fortrolig med, ligesaa med Seneca, Petronius, Apuleius, Gellius, Macrobius samt naturligvis Martianus Capella og Boetius, hvis Værker jo dengang tjente som Lærebøger ved Undervisningen i de lærde Skoler. Baade den ældre og den yngre Plinius nævner han; men der er intet Tegn til, at han har læst deres Skrifter med Undtagelse af den yngre Plinius' Panegyricus. Af Historikerne benytter han Sallusts Jugurtha og Catilina, Suetons Cæsares og Eutropius, men fremfor andre Justinus, Vegetius, Frontinus og i ganske særlig Grad Valerius Maximus. Johannes nærede altsaa øjensynligt en udpræget Forkærlighed for visse sene latinske historiske Skribenter, som aabenbart dengang var paa Mode, og i hans Kendskab til de klassiske Skribenter synes der at være ret betydelige Huller[3].

Sammenligner vi nu Omfanget af Saxo's Kendskab til den klassiske latinske Literatur, saaledes som det lægger sig for Dagen i hans Værk, med den literære Viden paa det

[1] C. Schaarschmidt l. l. S. 85; 103 ff.
[2] Smlgn. Schaarschmidt, S. 81—131.
[3] Schaarschmidt S. 81—131.

samme Omraade, der kan konstateres i Johannes' Skrifter, viser det sig, saavidt man kan slutte af det hidtil fremdragne Materiale, at Johannes' Belæsthed var ulige større; men det springer ogsaa i Øjnene, at Størstedelen af de klassiske Forfattere, som vi slet ikke finder *direkte* Spor af i Saxo's Sprog — Ciceros Taler, Plautus' Comoedier, Horats' Oder, Livius og Tacitus, for kun at nævne de mest fremtrædende Exempler — de var ogsaa ubekendte for Johannes. Begges klassiske Horizont havde altsaa paa vigtige Omraader samme Begrænsning. Dette er naturligvis ved den foreliggende Undersøgelse et Moment af stor Betydning; men afgørende Vidnesbyrd om Saxo's Studieaar i Paris finder jeg i de tydelige Spor af indgaaende Kendskab til Martianus Capellas Encyclopædi over de syv artes liberales, i hans Efterligning af Justinus navnlig i Henseende til Begivenhedernes Sammenknytning og den ejendommelige Udeladelse af alle præcise kronologiske Angivelser[1], endelig i den næsten demonstrative Efterligning af Valerius Maximus' Sprog og Stil. Af Johannes Saresberiensis' Skrifter fremgaar nemlig, at ved Midten af det 12. Aarh. brugtes Martianus Capellas Værk som Lærebog i de franske lærde Skoler. Det var derfor et Skrift, man atter og atter maatte læse igennem, saa det bliver forstaaeligt, at denne Skribent, der ligger virkelig klassisk Dannelse saa fjærn, kunde komme til at spille Rolle for begge; endvidere viser de, at Justinus og Valerius Maximus hos Datidens studerende og lærde Frankrig havde en meget høj Stjærne som historiske Skribenter, var *Modeforfattere,* hvis Sprog alle 'rigtige' Stilister — ogsaa Johannes — lagde Vind paa at efterligne.

Det forekommer mig altsaa, at vi ved Hjælp af Johannes Saresberiensis' Skrifter med temmelig stor Sikkerhed kan bestemme, hvor Saxo hentede sin literære Dannelse, nemlig i Paris, sandsynligvis i St. Genovevas Klosterskole. Ellers

[1] Smlgn. ovenfor S. 171.

kunde ikke hans og den kun lidet ældre Englænder Johannes Saresberiensis' latinske Dannelse i den Grad være skaaret over samme Læst.

Den, der sejler gennem et Farvand, som hverken er opmaalt eller afmærket nøjagtigt, maa manøvrere med yderste Forsigtighed. Det er Grunden til, at jeg ovenfor i mine Udtalelser om Omfanget af Saxo's klassiske Læsning har udtrykt mig med stærkt Forbehold. Her har jeg nemlig i alt væsentligt kun andres Observationer at holde mig til, og de er for at blive i Billedet hverken fuldstændige eller nøjagtige nok til at sikre Sejladsen. Nu er der ingen Tvivl om, at en grundig og virkelig afsluttende Løsning af denne Opgave kræver et aarelangt, yderst trættende og besværligt Arbejde samt et sundt og fordomsfrit Judicium, naar der skal skønnes rigtigt om Betydningen af alle de indsamlede Vidnesbyrd. Man bør altsaa, hvis man ikke selv er i Stand til at paatage sig Opgavens Løsning, være taknemlig for de Bidrag, andre har givet. Det er jeg ogsaa; men naar det hævdes, at Opgaven, saavidt det drejer sig om den klassiske Literatur, er løst, maa man have Lov til at protestere. Allerede Erasmus, der i sin Ciceronianus[1] priser Saxo's Stil i høje Toner, bemærkede udtrykkeligt, at den aldeles ikke havde noget ciceroniansk Præg, maatte være dannet efter ganske andre Forbilleder. Saxo's Udgiver, den lærde Stephanius[2], som baade var et særdeles skarpt Hoved og overmaade vel bevandret ikke blot i den klassiske Literatur, men ogsaa i Middelalderens, er vistnok den første, som med konkrete Exempler paaviste, hvilke Forfattere Saxo i stilistisk Henseende var paavirket af[3]. Med hans Resultater slog man sig i lang Tid

---

[1] Se ovenfor S. 128 Note 1.

[2] Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ libri 16. Stephanus Johannis Stephanius summo studio recognovit, notisque uberioribus illustravit. Sorae 1654. Fol.

[3] Stephanius i Prolegomena cap. XVIII og XIX. (Val. Maximus og Martianus Capella), hvortil kommer talrige enkelte Paralleler i Notæ uberiores.

til Taals uden at uddybe dem eller udvide de af ham opstillede Rammer synderligt. Det er jo ogsaa forstaaeligt nok, da Stephanius i Virkeligheden har skummet Fløden af hele denne Undersøgelse og for alle Tider fastlagt Saxo's ejendommelige Stilling til den klassiske Literatur ved Paavisning af hans fornemste stilistiske Forbilleder, netop dem der drejer Strømpilen i en ganske bestemt Retning.

Prof. Dr. Carl Knabe i Torgau havde allerede før 1900 udarbejdet en fuldstændig Fortegnelse over Saxo's Ordforraad[1]. I Forening med Prof. P. Herrmann forfattede han senere en fuldstændig Ordbog til Saxo, der desværre aldrig blev udgivet, men opbevares i Manuskript paa det Kgl. Bibliotek i Kbhvn.[2]. Det var overordentlig fortjenstfuldt, at Knabe ved Siden heraf — trods Opgavens store Vanskelighed — gik i Gang med at genoptage den af Stephanius paabegyndte Undersøgelse om, hvilke Forbilleder Saxo havde benyttet, og hvorvidt disses Indflydelse paa hans Sprog strakte sig. Et fyldigt Resumé af hans Resultater foreligger i Tillæget til P. Herrmanns Oversættelse af Saxo's ni første Bøger[3]. Det er om dette, de efterfølgende Bemærkninger drejer sig.

Det maa anerkendes, at Kilderne er gennemgaaede i større Udstrækning end tidligere, og adskilligt nyt fremdraget; men Arbejdet er gennemført rent skematisk og mekanisk uden at se til Højre eller Venstre. Forfatteren betragter det nemlig som en given Sag, at Saxo har sammenflikket sit Ordforraad og sit Sprog ved Hjælp af Ordlister og Fraseologier supplerede med Excerpter fra egen Læsning[4]. Det er overhovedet ikke faldet ham ind, at en livfuld og stemningsbaaret Fremstilling som Saxo's, præget af en saa ejendommelig og indtrængende Forstaaelse af Sprogets Virkemidler, ikke kan lappes og rimpes sammen af fremmede Glosser og Talemaader. Saxo har bevidst pyntet paa sit Arbejde med laante

---

[1] Paul Herrmann, Erläuterungen I, Vorwort V.
[2] P. Herrmann, Erläuterungen II, 30 og 31 Noten.
[3] Ibid. I, S. 444 ff. [4] Ibid. I, S. 445 og II, S. 31.

Fjer, ganske lige som en Dame pynter sig, naar hun anlægger Selskabstoilette: det er sikkert nok; men hele den mægtige Grundstok af sproglig Viden, som bærer Pynten, den er vundet og tilegnet paa hel anden Vis. Det er ikke noget, som uden videre kan opløses i Glosser og Talemaader laante fra den og den; det er hans eget dyrtkøbte sproglige Eje, selv om det allermeste oprindelig er støbt af andre i denne Form. Dette sidste gælder jo om ethvert Menneskes Sprog; det gælder ogsaa om hans, uagtet Latinen ikke var hans Modersmaal. Han skriver Sproget i alt væsentligt saaledes, som han lærte og tilegnede sig det i Studietiden under anstrengt Arbejde gennem Samtale, Udenadslæren af klassiske Skribenter, Foredrag, Stilskrivning og Læsning. Adskillige af de Efterligninger af klassiske Udtryk, vi møder hos ham, maa derfor opfattes som integrerende Bestanddele af hans eget Sprog og kan for en Del, dog langtfra alle, betragtes som Vidnesbyrd om hans Læsning, men ikke som Laan. Med lige saa god Ret — eller lige saa stor Uret — kunde man holde Razzia blandt Renaissancens Forfattere efter sprogligt Gods, som de har laant fra Cicero. Man vilde finde en artig Bunke fremmed Ejendom i deres Besiddelse, ikke fordi de har siddet og valgt sig disse Glosser ud af hans Skrifter, men fordi de fra Ungdommens Tid med større eller mindre Held efterlignede og tilegnede sig hans Sprogform, som dengang var toneangivende i de lærde Krese. Paa samme Maade blev Saxo's latinske Sprogform vundet, er altsaa *et Billede af det Latin, som ved Midten af det 12. Aarh. galdt for klassisk i Nordfrankrigs lærde Skoler.*

Overfor Valerius Maximus var Saxo's Forhold dog sikkert et andet. Der kan næppe være Tvivl om, at han med Iver har studeret ham i sin Ungdom, lært Stykker udenad, og at adskillige sproglige Udtryk paa den Maade uvilkaarligt indgik i hans Bevidsthed og blev en integrerende Bestanddel af hans Latin. Men Efterligningerne af Valerius er saa talrige og tildels af saa speciel Art, at det ikke udelukkende kan dreje sig om

Reminiscenser; en stor Del maa være taget direkte fra hans Værk og *bevidst anvendt som Pynt.* Disse Laan skriver sig derfor rimeligvis fra de mange og lange Aar, da Kladden blev gennemgaaet og affilet i stilistisk Henseende. Mig forekommer det indlysende, at Materialet til dette Pyntearbejde fik Saxo fra det Haandskrift af Valerius, som tilhørte Absalon, og som Saxo havde tillaans — formodentlig var det netop anskaffet paa hans udtrykkelige Anmodning.

Dette er altsaa min væsentligste Anke mod Knabes Arbejde, at hans Analyse giver en ganske vildledende Forestilling om Saxo's Sprog; men det er ikke den eneste. Tager man sig for at opløse en middelalderlig Forfatters Sprog i dets enkelte Elementer eller rettere lade det gaa gennem en Hakkemaskine for at konstatere, hvilke klassiske Skribenter det bærer Spor af, saa maa — ligegyldigt, om man vil opfatte disse Spor som direkte Laan eller ej — Arbejdet anlægges adskilligt mere omfattende, end Tilfældet er med dette; der savnes altfor mange Klassikere, som sikkert vilde kunne eftervises. Det gaar heller ikke an, saaledes som det hyppigt sker i dette Résumé, at opføre en Glosse eller et Udtryk som Laan fra én bestemt Forfatter, naar den ogsaa findes hos andre, hvorfra Saxo lige saa vel kunde have optaget den. Det vilde sikkert være rimeligst i disse Tilfælde at betragte vedkommende Udtryk som tilhørende det latinske Sprog paa et vist Tidspunkt, altsaa som sprogligt Almeneje. I mange af disse Tilfælde har Knabe selv gjort opmærksom paa, at vedkommende Ord eller Udtryk findes flere Steder, i andre synes det at være undgaaet hans Opmærksomhed; saaledes er, for at anføre et Par Exempler, hverken *remugire* eller *rumpere moras* ejendommelige for Virgil eller *contundere animum* og *contemprix ferri* for Ovid.

Knabe gør opmærksom paa[1], at de Ord og Udtryk, han anser for Laan, ikke er jævnt fordelte gennem Saxo's Værk. Denne Iagttagelse giver ham Anledning til at benytte Laa-

[1] L. l. I, 466 ff.

nenes Fordeling, deres større eller mindre Antal i de forskellige Partier af Værket, som Middel til at bestemme Rækkefølgen for Affattelsen af dets enkelte Dele. Den Slags statistiske Undersøgelser — jeg kender dem fra Platons Dialoger, hvor de en Tid lang gjorde stor Ravage — er af saare problematisk Værd, fordi der næsten altid i god Tro opereres med en Del uberegnelige Fejlkilder; og med et Materiale, der lider af saa aabenlyse Skavanker som dette, er de helt umulige.

Der er iøvrigt foruden Saxo's Stil ogsaa en anden Omstændighed, der peger mod det 12. Aarh.'s Frankrig som det Sted, hvor han fik sin literære Uddannelse, nemlig hans Tilnavn *Grammaticus.* Nedenfor vil blive vist, at dette Tilnavn kan forfølges tilbage til hans egen Samtid; her skal kun dets Betydning oplyses[1]. Lærerne i de franske Kathedral- og Klosterskoler kaldes i Almindelighed præceptores eller magistri; men ikke sjældent betegner Johannes Saresberiensis efter Oldtidens Forbillede den videnskabeligt dannede *Faglærer i latinsk Sprog* med et særligt Navn som Grammaticus. Saaledes hedder det i Metalogicus I, 5: Wilhelmus de Conchis, grammaticus, post Bernardum Carnotensem, opulentissimus.

Ibid. II, 10: Deinde reversus in me, et metiens vires meas, bona præceptorum meorum gratia, consulto me ad grammaticum de Conchis trantuli, ipsumque triennio docentem audivi.

Ligesaa ibid. I, 22, hvor han citerer sin Modstander Cornificius, der skildrer den grammatiske Lærers Virksomhed saaledes: Grammaticus circa curam sermonis versatur; et ut longius evagetur, circa historias; ut longissime procedat, circa carmina.

Endelig ibid. I, 20, som har til Overskrift 'In quibus *gram-*

---

[1] Stephanius har behandlet Spørgsmaalet i c. IX af sine Prolegomena med sædvanlig Lærdom; men han er kommet skævt ind paa det, fordi han gaar ud fra, at det var *Eftertiden* (sequioris ævi librarii), der gav ham dette Tilnavn. Ogsaa Ascensius udtaler sig om det i Tilegnelsesbrevet til Lage Urne; men derom nedenfor.

maticum oporteat occupari', og hvor Forf. selv definerer den grammatiske Lærers Opgave saaledes: Versatur et circa alia grammaticæ studium, et non modo litterarum, syllabarum dictionumque naturam considerat, et pedes in metris, accentus in syllabis, attendit; sed et figuras accentuum, ut scias cui syllabæ gravis, acutus aut circumflexus accentus innitatur. cet.

Endnu flere Steder af lignende Art kunde uden Vanskelighed anføres; men det faar være nok med disse, der tydeligt viser, at *Grammaticus* i hine Krese benyttedes som Betegnelse for den dygtige og kundskabsrige Lærer i det latinske Sprog. Og naar Saxo af sin egen Samtid blev kaldt saaledes, fik dette Tilnavn, saa er vi ogsaa berettigede til at antage, *at han har virket som Lærer i det latinske Sprog;* thi udelukkende i den Betydning anvendes Ordet. Nu véd vi, at i Danmark havde han ingen Lejlighed til at øve Lærervirksomhed af denne Art; dér fandtes ikke Skoler, hvor saadan Undervisning gaves, og formentlig var Saxo ogsaa dengang fuldt optaget af andet Arbejde. Det eneste Sted, hvor han kan have udøvet saadan Virksomhed, er i Paris, altsaa før 1158. Formodentlig har Absalon kendt ham fra sit Studieophold dér og personlig lært at vurdere hans store Evner og Kundskaber, siden han, som ovenfor vist, strax efter sin Udnævnelse til Biskop kalder ham hjem og knytter ham til sig. De Tidsansættelser for Saxo's Studietid og Skribentvirksomhed, som her er givet paa Grundlag af Slutninger uddragne af hans eget Værk, stemmer jo slet ikke med de Anskuelser, som hidtil er fremsatte. Disse hviler alle paa Kombinationer, der ikke forekommer mig sandsynlige eller overbevisende; og hvorfor jeg mener at maatte tage Afstand fra dem, fremgaar tydeligt nok allerede af det, som ovenfor er udviklet.

Afgørende for mig er, at Saxo allerede kort efter Bispevalget maa være traadt i Absalons Tjeneste. Hermed er det givet, at hans Studieaar falder før 1158. Med den glimrende Uddannelse, han havde, maa Studietiden nødvendigvis have

været lang; og har han, hvad Tilnavnet Grammaticus bestemt tyder paa, ogsaa virket som Lærer (rimeligvis ved St. Genovevas Kloster; thi kun dér havde Absalon Lejlighed til at lære hans Evner og Kundskaber at kende), kan hans Pariserophold næppe sættes til et kortere Aaremaal end 10 Aar. Yngre end 16 Aar var han sikkert ikke, da han forlod sin Fødeø og drog mod Syd for Lærdommens Skyld. Han kan altsaa ikke være født senere end 1132 (fire Aar efter Absalon), muligvis et eller to Aar tidligere.

Volder denne Ansættelse nu ikke Vanskeligheder? Strider den ikke mod andre sikre Overleveringer? Jeg kan ikke se det. Efter Fortalens Ord om Kong Valdemar II.'s Erobringer i den romerske Kejsers Rige (ne Romani quidem imperii partes *armis intentatas liquisti,* Holder Saxo 4,5) er der ingen Grund til at tro, at disse, da Saxo skrev Fortalen, var af synderlig Betydning. Her udhæves kun til Berømmelse for Kongen, at selv hinsides Kejserrigets Grænseflod havde Danmarks Fjender faaet hans stærke Arm at føle. Rimeligst forekommer det mig derfor, at der sigtes til, at Valdemar 1208 slog Bro over Elben, erobrede og befæstede Staden Harburg. Ja, de Ord, som gaar lige forud for de ovenfor citerede 'Albieque reciprocos fluctus propagate dominacionis labore complexus, haut mediocre claritatis momentum celeberrimis laudis tue titulis adiecisti', kan, netop fordi Elbens Vande saa stærkt fremhæves, næppe forstaas om nogen anden Begivenhed. Fortalen er altsaa skrevet efter 1208, og rimeligvis døde Saxo c. 1210, maaske før. Ejheller finder jeg nogen Uoverensstemmelse mellem min Ansættelse af hans Fødselsaar til 1132 og hans egen bekendte Udtalelse om Faderen og Farfaderen i Hyldingsordene til Kong Valdemar II.: 'Ceterum prisco atque hereditario obsequendi iure, saltem ingenii uiribus tibi militare constitui: cuius clarissimi patris castrensem miliciam parens auusque meus fidissimis bellici laboris operibus coluisse noscuntur' — Saxo's Fader og Bedstefader havde altsaa begge gjort Tjeneste som Valde-

mar I.'s Hirdmænd. Nu er det jo en bekendt Sag, at Ægteskaberne dengang gærne sluttedes i en meget ung Alder. Antager vi, at Saxo's Fader var 20 Aar, da Saxo kom til Verden, og hans Farfader af en lignende Alder, da Faderen blev født, kommer vi til 1092 som Farfaderens Fødselsaar. Valdemar I. traadte ind paa den politiske Skueplads c. 1150, og fra samme Tidspunkt skabte han sig naturligvis en Hird. Saxo's Bedstefader var altsaa dengang c. 58 Aar og kan meget vel have gjort Tjeneste under Valdemar flere Aar. General Melas var 71 Aar gammel, da han kæmpede mod Bonaparte ved Marengo, og Hindenburg var vel ikke yngre, da han slog Russerne i Østpreussen.

Gaar vi nu, som ovenfor antaget, ud fra, at han blev født c. 1132, opnaaede han altsaa en Alder af c. 78 Aar. Reelt ser jeg ikke, at der kan indvendes andet mod denne Tidsansættelse end, at Saxo i saa Fald maa have bevaret sin Arbejdskraft langt op i de graanende Dage; men heri er der jo slet ikke noget mærkeligt. Om hans yngre Samtidige Biskop Gunner i Viborg, der opnaaede en Alder af c. 100 Aar og først blev Biskop, da han var 70, gælder det samme i endnu højere Grad. Endvidere vil af det ovenfor udviklede fremgaa, at en stor Del af Materialet til hans Værk blev indsamlet, medens han endnu var en temmelig ung Mand, hvorimod den endelige Udarbejdelse tog mange, mange Aar. Heller ikke dette finder jeg mærkeligt. For en Skribent som Saxo, der lægger ensidig Vægt paa Formens Elegance og det stilkorrekte Udtryk, ja, som Resterne af hans Kladde viser, vejer hvert Ord og hver Sætning paa en Guldvægt, turde den omhyggelige Udarbejdelse i egentlig Forstand have været et Sisyfusarbejde.

Hvornaar *Udarbejdelsen* af de enkelte Partier er foregaaet, drister jeg mig ikke til at afgøre. Kun det tror jeg, i Henhold til det ovenfor udviklede, at kunne hævde, at den endelige Redaktion af Sagnhistorien, en betydelig Del af den ældre Tids Historie og Tiden fra 1146—1157 ikke kan være paabegyndt før Offentliggørelsen af Lucas' Værk. Dette sluttede,

som vi kan se af Knytlinga, ved 1187, forelaa altsaa rimeligvis c. 1190. I Tiden fra 1190—1208 falder altsaa for en meget stor Del den endelige Udarbejdelse af Saxo's Gesta Danorum.

Et af de faa, maaske det eneste, *direkte og samtidige* Vidnesbyrd om Saxo's Forfattervirksomhed, der ikke skriver sig fra hans eget Værk, er jo Svend Aggesens bekendte Udtalelse i Brevis historia regum Dacie cap. X. Som alle Forskere paa dette Omraade véd, har Professor M. Cl. Gertz med udmærket Skarpsindighed og overbevisende Klarhed godtgjort, at den Text af Svend Aggesens Værker, som hidtil har været anset for den rette, i Virkeligheden er en Omskrivning og vilkaarlig Bearbejdelse, som vistnok stammer fra Slutningen af 13. Aarh. En fra denne stærkt afvigende Textform, der sikkert ligger den oprindelige Affattelse adskillige Streger nærmere, er kun bevaret i en nyere Afskrift (Cod. Arn. Magn. 33, 4to), som skyldes Historikeren Cl. Christophersen Lyschander. Denne Afskrift maa aabenbart betragtes som et ganske umodent Ungdomsforsøg, hvis Ophavsmand dengang absolut ikke var i Stand til at løse den Opgave, han havde sat sig. Den vrimler i den Grad af grove Fejl, urigtige Læsninger og galt opløste Forkortelser, at man over dette Arbejde som Motto næsten kunde sætte Evangeliets Ord 'De vide ikke, hvad de gøre'. Kun det kan siges til dets Fordel, at nogen bevidst Forvanskning af Texten har Lyschander ikke gjort sig skyldig i, og heri ligger ogsaa Forklaringen paa, at Prof. Gertz' Lærdom og textkritiske Erfaring i de allerfleste Tilfælde overbevisende rigtigt har kunnet finde 'des Pudels Kern' ɔ: den oprindelige Læsemaade. Den hidtil gældende Textrecension, som Stephanius i sin Tid har givet paa Grundlag af et nu tabt Haandskrift, som tilhørte det gamle Universitetsbibliotek, der brændte i 1728, kan derfor slet ikke benyttes mere; den er gaaet ud af Sagaen og erstattet med en ny 'Svend Aggesen redivivus'.

Grunden til, at den gamle Krønikeskriver tidligt blev i den

Grad forvansket, ligger lige for og er allerede berørt ovenfor. Svend Aggesen tilhørte den samme franskprægede stilistiske Retning som Saxo. Den var paa Mode her hjemme i sidste Halvdel af det 12. Aarhundrede; men dens Stjærne dalede hurtigt. Det noget skruede Sølvalderlatin, der stammede fra Chartresskolens latinske Renaissance, blev for indviklet for de senere danske Canonici, og Bearbejdelsen af Svend Aggesens Skrifter har formodentlig for dens Ophavsmand staaet som en 'rettende That', hvorved Forfatterens Arbejder atter gjordes tilgængelige for Samtidens Læseverden. Motiverne var altsaa næppe forskellige fra dem, der i det 14. Aarh. bevægede Forf. af den jyske Krønike til at omredigere Saxo i et let læseligt Udtog.

Én Ting mener jeg dog bør betones — og betones stærkt —: Der er vundet det, at Svend Aggesens Text har faaet en hel ny Skikkelse, eller rettere *i Hovedtrækkene* har faaet sin oprindelige Skikkelse igen; men nogen i *Enkelthederne tilforladelig Text er det ikke.* Baade det Haandskrift, som Stephanius benyttede, og det, Lyschander skrev af, stammede tidligst fra Slutningen af 14. Aarh., og de gaar begge tilbage til et og samme defekte Haandskrift, rimeligvis fra Begyndelsen af 13. Aarh. Denne Archetypus er sikkert skilt fra de af Stephanius og Lyschander benyttede Manuskripter ved en Del middelalderlige Mellemled, som vi er ganske ude af Stand til at kontrollere, og som paa mange Maader kan have sat deres Spor i Svend Aggesens Sprog, ja utvivlsomt har foranlediget en Række mer eller mindre vilkaarlige Ændringer, for det meste i Tilslutning til det Latin, der var gængse, dengang Afskrifterne blev gjorte. Det er derfor min Opfattelse, at vi stadig *mangler et sikkert Grundlag for Bedømmelsen af de mange mærkelige grammatiske Fænomener, vi møder i Svend Aggesens Text*[1]. Hvem har vi at gøre med: Svend Aggesen eller tankeløse og skødesløse middelalderlige Afskrivere? Jeg

[1] En Del Fænomener af denne Art er omtalte af Gertz i den kritiske Kommentar til: En ny Text af Sven Aggesøns Værker, S. 185 ff.

fremhæver denne Vanskelighed, fordi den spiller en vis Rolle for den rette Forstaaelse af den overordentlig vigtige Udtalelse om Saxo's Forfattervirksomhed, der findes paa det ovennævnte Sted i Svends Brevis historia, og som i den ny Recension har faaet en ganske anden, næppe rigtig, men dog sikkert mere oprindelig Skikkelse end i den gamle.

Efter Stephanius' Text lyder Stedet saaledes:

Quorum (ɔ: filiorum Svenonis) gesta superfluum duxi plene recolere, ne crebrius idem repetitum fastidium pareret legentibus: quum Illustri Archipræsule Absalone referente, contubernalis meus Saxo elegantiori stilo omnium gesta prolixius exponere decreverit.

I Lyschanders Afskrift har det følgende Skikkelse:[1]

quorum gesta plenarie superfluè (ɔ: superfluum) duxi recolere. ne crebrius idem repetitum fastidium pariat audientibus. cum illustri archipræsule absolone referente contubernalis meus Saxo elegantiori stilo omnium gesta executus prolixius insudabat.

Gertz holder sig, som rimeligt er, her til Lyschanders Afskrift, men retter executus til executurus. Forøvrigt mener han, at Stedet er i Orden, og den absolute Ablativ 'illustri archipresule Absolone referente' oversætter han[2] 'efter hvad den berømmelige Ærkebiskop Absalon meddelte mig'. Da mit Syn paa Overleveringen med Hensyn til dette Sted er et andet, og da jeg heller ikke fortolker Svend Aggesens Ord paa samme Maade som Prof. Gertz, vil det være nødvendigt at gøre nøjere Rede for min Opfattelse.

Svend havde, som Prof. Gertz rigtigt gør opmærksom paa, ligesom Saxo studeret i Paris, lært Latin under en af Chartres-

---

[1] Citeret efter: En ny Text af Sven Aggesøns Værker, genvunden paa Grundlag af Codex Arnæmagnæanus 33, 4to ved M. Cl. Gertz. Kbhvn. 1915. 4to, S. 90.

[2] Smlgn. Sven Aggesøns historiske Skrifter oversatte af M. Cl. Gertz. 1916—1917. S. 66 med Anmk. 1 og Scriptores minores historiæ Danicæ medii ævi I, 60 med Anmk.

skolens magistri, og selv om hans Stil ikke kan maale sig med Saxo's, maa han dog regnes for en dygtig Latiner. Naar vi derfor her og et enkelt Sted til — dog kun i Lyschanders Afskrift — finder cum med Indikativ i en Aarsagssætning[1], mener jeg ikke, at denne Afvigelse fra klassisk Sprogbrug kan skrives paa Forfatterens Regning, den skyldes efter al Sandsynlighed enten en Fejl i Overleveringen eller en Afskrivers Skødesløshed[2]. Derfor kan Ordene *prolixius insudabat* i denne Forbindelse næppe være rigtigt overleverede, tilmed da der ogsaa er andre Omstændigheder, som vækker stærk Tvivl. Det anførte, noget haanlige Udtryk (prolixius insudabat ɔ: han svedte kraftigt over det) stemmer nemlig saa slet som vel muligt med den umiddelbart forangaaende, uforbeholdne Anerkendelse af Saxo's Fortrin, og *alene af den Grund* kan det umuligt være ægte. Stephanius' Text viser nu tydeligt nok ved de Rester deraf *(prolixius)*, Bearbejdelsen har bevaret, at det ogsaa fandtes i den Codex, som benyttedes til denne Recension, men at det blev vilkaarligt omskrevet. Af disse Grunde forekommer det mig sandsynligt, at disse to Ord bør betragtes som en gammel Randglosse, der ved en Afskriverfejl blev optaget i Texten og fortrængte det *sit*, som rimeligvis oprindelig stod efter *executus*.

Spørger man nu, hvorledes Tilføjelsen af en saadan Randglosse til Stedet, kan forklares, vil jeg blot minde om, at Saxo, som bekendt, var meget længe om at faa sit Værk affilet og udarbejdet i alle Enkeltheder, hvad jo ogsaa den bevarede Rest af hans Kladde tydeligt viser. Jeg tænker mig da, at en Læser af dette Sted, som kendte til Forholdene, i Begyndelsen af det 13. Aarh. — omtrent til den Tid maa vore Manuskripters Urarchetyp henføres — spøgefuldt over Linien eller i Randen har tilføjet den lidt uærbødige Bemærkning 'prolixius insudabat'. I Virkeligheden havde jo Glossatoren

[1] Se: En ny Text af Sven Aggesøns Værker, S. 190.

[2] Se ovenfor S. 254.

Ret; den stilistiske Udarbejdelse kostede Forfatteren uforholdsmæssig lang Tid.

Forøvrigt skal jeg blot bemærke, at *prolixius insudabat* hører nøje sammen; Adverbiet kan ikke forbindes med executus baade paa Grund af sin Stilling, og fordi exequi (i Sølvalderens Latin ogsaa uden Tilføjelse af verbis) i sig selv betyder *fremstille, gennemgaa udførligt*[1]; det vilde altsaa være en Pleonasme at skrive exequi prolixius. *Insudare* forekommer i klassisk Latin temmelig sjældent; hos middelalderlige Skribenter maa det vistnok betragtes som en Reminiscens fra Horats' Satirer 1, 4, 71—72:

nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
quis manus insudet volgi Hermogenisque Tigelli,

hvor det ligeledes er brugt med en noget haanlig Bibetydning.

Det paagældende Sted lød altsaa efter min Formening saaledes fra Svend Aggesens Haand:

cum illustri archipresule Absolone referente contubernalis meus Saxo elegantiori stilo omnium gesta executus ⟨sit⟩.

Den naturlige Gengivelse heraf maa, synes mig, blive: 'da min Kontubernal Saxo i et elegantere Sprog udførligt har berettet om alle ⟨disse Kongers⟩ Gerninger i Henhold til, hvad den berømte Ærkebiskop Absalon fortalte ham derom'. Den absolute Ablativ kan næppe forstaas paa anden Vis end, at Absalons mundtlige Meddelelser for dette Afsnits Vedkommende var Saxo's Kilde[2]. I modsat Fald maatte man jo antage, at Absalon ved en eller anden Lejlighed var blevet bekendt med Svends Forfatterplaner og i den Anledning havde udtalt sig overfor ham paa den angivne Maade ɔ: med rene Ord sagt ham, at denne Opgave kunde han roligt lade ligge, den havde Saxo allerede løst paa en langt bedre Maade. Og her gør Gertz's Rettelse egentlig kun ondt værre; Udtalelsen bliver endnu mere stødende, hvis man antager, at Forf. har

---

[1] Smlgn. f. Ex. Sueton. Aug. c. 9; Tib. 61; Galb. 3; Dom. 1.

[2] Saaledes har Paludan-Müller ogsaa fortolket Stedet (Hist. Tidsskr. IV, 5, 345).

skrevet executurus. I saa Fald kendte Absalon hverken det ene eller det andet Arbejde, da han fældede Dom om dem; thi den angaar jo noget, som endnu ikke forelaa, som Saxo og Svend Aggesen *havde i Sinde at udføre,* og om Resultatet kunde han ganske vist slet ingen begrundet Mening have. I det hele taget kan man vistnok, ogsaa bortset fra denne Urimelighed, sige, at Absalon umuligt kan være optraadt saaledes, som Gertz's Forklaring forudsætter. Det synes mig udelukket, at Ærkebispen overfor Svend kan have gjort sig skyldig i en saadan Taktløshed, som det vilde være at betegne hans Arbejde som spildt Umage. Og lad saa være, at han havde gjort det! Tror man da, at Svend roligt vilde have berettet om den Tort, der var overgaaet ham, saaledes som vi her læser? Nej, Stedet maa — og kan grammatisk lige saa vel forstaas saaledes, at Svend Aggesen opgav sin Plan om at behandle disse Kongers Regering udførligt, fordi han paa dette Tidspunkt havde haft Lejlighed til at se Saxo's Arbejde om det samme Tidsrum og fundet, at det overflødiggjorde en udførlig Behandling fra hans Haand.

Forstaaet paa denne Maade viser Stedet altsaa, at dette Parti af Saxo's Gesta allerede forelaa udarbejdet, omend ikke stilistisk affilet, i Begyndelsen af Firserne. Med andre Ord, Stedet bekræfter, at Saxo's Virksomhed som historisk Skribent, *naar Talen er om hans Forarbejder, for en stor Del falder paa et tidligere Tidspunkt end Svend Aggesens.* Selv om nu dennes Værk naaede frem til Offentligheden før hans, saa kan dog heller ikke Svends Arbejde være afsluttet, før Lucas' Krønike forelaa dvs. *efter* 1190. Ogsaa heraf kan vi da slutte, at de i Alder omtrent var Samtidige. Ældre end Saxo har Svend Aggesen i hvert Fald næppe været; men der er intet i Vejen for, at han kan have været lidt yngre.

Vi kommer nu til det Ord i Texten, som jeg ovenfor med Vilje undlod at gengive paa Dansk (contubernalis), fordi 'der hører en Saga til'. Stor Uenighed har der hersket om, hvorledes det rettelig skal forstaas, og Striden var standende,

indtil Gertz[1] paapegede, at Svend andre Steder bruger Ordet *contubernium* for at betegne *Hirden*. Det er derfor rimeligst at oversætte *contubernalis* ved *Hirdmand* og *meus c.* som *min Hirdfælle*, saaledes som Gertz har gjort. Men her støder vi paa to Vanskeligheder. Først vil man spørge: Var Svend Aggesen da Krigsmand? Næppe i egentlig Forstand. Den omfattende videnskabelige Dannelse, han sad inde med, der, som Gertz rigtigt har oplyst, maa være erhvervet gennem et Studieophold i Frankrig, viser, at han var uddannet til Gejstlig og præsteviet. Som vi ovenfor[2] saa, udelukker dette imidlertid slet ikke, at han har gjort Tjeneste i Kongens eller en Stormands Hird som scriba, altsaa er gaaet den samme Vej som Saxo. Spørgsmaalet bliver da, i hvilken Hird han har gjort Tjeneste. Da han kalder Saxo *min Hirdfælle*, ligger det jo nær at tænke sig, at begge tilhørte samme Hird nemlig Absalons. Men af flere Grunde forekommer dette mig dog lidet troligt. Svend Aggesen stammede fra en berømt Stormandsæt; hans nære Slægtning var den afgaaede Ærkebiskop Eskil, der, som bekendt, stod i et meget spændt Forhold til sin Eftermand. At tage Tjeneste hos Hviderne maatte for Svend være næsten det samme som at bryde med sin egen Æt, hvad der dengang var saagodt som utænkeligt; thi Ætten var Mandens Retsværn. Hertil kommer ogsaa, at, hvis Absalon virkelig havde været hans Herre, saa vilde Bispens Person sikkert have spillet en langt mere fremtrædende Rolle i Svends Værk, end Tilfældet er. Derfor anser jeg denne Mulighed for udelukket.

---

[1] Sven Aggesøns historiske Skrifter oversatte af Gertz. S. 66, Anmk. 1 samt Script. hist. Dan. minores 1, 64,4 og 68,6. Dog maa det i Anledning af det dér sagte tilføjes, at ogsaa i Saxo's Text finder vi *contubernium* brugt i Betydningen *Hird* og *contubernalis* = *Hirdmand*. Jvnfr. Saxo ed. Holder 345,8 (om Knud den stores Hird): Itaque militaris alacritas, cuius maxime premiis honos alitur, certatim in eius *contubernium* defluebat (ɔ: strømmede kappevis til hans Hird); *contubernalis* har vi 122, 38; 125, 22; 182,26; 223,2 (det sidste Sted er der Tale ikke om en Konges, men om en Stormands Hirdmænd). [2] S. 187 ff.

Derimod mener jeg Opmærksomheden bør fæstes ved et Indicium, som peger i en helt anden Retning. I de allerførste Aar af 80'erne, antagelig inden Kong Valdemars Død 1181, blev Bestemmelserne i den gamle danske Hirdskraa (lex curialis, Gaardsretten) gennemgaaet og samlede paany af den unge Kongesøn Knud i Forening med Ærkebiskop Absalon. Sandsynligvis var det Hensigten paa Grundlag af det saaledes tilvejebragte Materiale at skabe en ny Lovgivning paa dette Omraade; men dengang blev, saavidt man kan se, Tanken ikke realiseret. Det eneste Minde, som er bevaret om denne Virksomhed, er ialt Fald kun en historisk Materialsamling, som kort gør Rede for Vederlagsrettens Tilblivelse og Bestemmelser under Knud den store samt dens senere Skæbne eller Vanskæbne under de for Kongemagten svære Tider, som fulgte efter.

Sin oprindelige Sprogform har denne Redegørelse ikke bevaret — vi ejer den tidligst i en Codex fra Begyndelsen af 15. Aarhundrede[1] — men der er ikke fjærneste Grund til at tvivle om, at den foreliggende Redaktion i alt væsentligt er identisk med den oprindelige, altsaa *ikke noget Udtog* — der savnes intet, og Redegørelsen svarer fuldstændig til det, Indledningsordene melder om Skriftets Indhold[2]: »Thette ær withirlaxret. ther knut konung. waldemars søn oc absalon ærkebiscop skriwa ⟨lothe⟩ *swa som war i gambla knuts dagha*«. Netop om denne *gamle* Vederlov og dens senere Skæbne handler nu et af Svend Aggesens Skrifter meget udførligt[3]. Læser man hans Fremstilling igennem, synes det indlysende, at han maa have haft endog særdeles god Lejlighed til at gøre sig bekendt med det betydelige Materiale, som laa til Grund netop for den bevarede Redegørelse; *ad anden Vej har han umuligt kunnet skaffe sig dette saare righoldige Stof.* Derfor synes det mig en nærliggende Formodning, at han har

[1] Univ. Bibl. Donat. var. 136. 4to.

[2] Citeret efter Saml. af gamle danske Love, udg. af Kolderup-Rosenvinge. T. V, p. 2. [3] Script. hist. Danic. min. I, 64 ff.

været virksom Deltager i selve Arbejdet som Sekretær, og da det er udelukket, at han kan have fungeret som Absalons Sekretær, er der kun den Mulighed tilbage, at han var scriba hos Kongesønnen Knud. Fra Christoffers Skriver Lucas véd vi jo, at Prinserne dengang i en meget ung Alder fik deres eget Hof og egen Sekretær, som vel tillige var en Slags politisk Mentor for dem. Det er jo ogsaa gennem andre Vidnesbyrd godtgjort, at Svend maa have været nært knyttet til det danske Hof og særlig til Knud. Han var saaledes ombord paa Kongeskibet, da Bugizlav aflagde Hyldingseden 1185 (Brevis hist. c. XX), hvilket ikke godt er tænkeligt, medmindre han som scriba hørte til Kongens Hird.

Vender vi os nu fra Svend Aggesen til Saxo, vil det ud fra det, som her er sagt, ikke vække Forundring ogsaa i hans Værk at finde en vidtløftig Redegørelse for den gamle lex castrensis, tydeligt nok skrevet med Benyttelse af det samme Materiale, som stod til Svend Aggesens Raadighed (Saxo ed. Holder 351, 38—358, 23). Dette kan som sagt ikke undre; Forklaringen er den ganske naturlige, at ligesom Knud benyttede Svend som sin Sekretær ved dette Arbejde, saaledes anvendte Absalon ogsaa sin Skriver, Saxo, dertil. Det nøjere Bekendtskab mellem de to Forfattere, som vi paa Grundlag af Svend Aggesens Udtalelse maa forudsætte, skriver sig da formentlig netop fra dette Samarbejde i Vederlovskommissionen, for at bruge en meget moderne Betegnelse. Ud fra det her angivne Synspunkt maa da ogsaa Udtrykket *contubernalis meus* forstaas. Det kan kun oversættes *min Hirdfælle*, men contubernalis er her brugt i en noget udvidet Forstand ganske svarende til den moderne Anvendelse af Ordet *Kollega* om en Mand, der indtager samme Stilling i Samfundet, men ikke tjener samme Herre.

Foruden det her omtalte Sted hos Svend Aggesen, der hidtil er regnet for det eneste direkte samtidige Vidnesbyrd om Saxo's Forfattervirksomhed, findes der ogsaa et andet, der omtaler ham som en berømt Skribent, og som ejer en

langt større Tilforladelighed og en langt stærkere Beviskraft, end man hidtil har tillagt det. Dette Vidnesbyrd er foranlediget ved hans Død og bevaret i det korte Udtog af Liber daticus Roskildensis[1], som Langebek har aftrykt i Script. rerum Danic. T. III, 266 ff. efter en Afskrift i femte Bind af Samlingen Bartholiniana paa Universitetsbiblioteket. Udtoget giver kun forholdsvis faa, men tildels ret vigtige Data fra det paagældende nu tabte Haandskrift og blandt dem følgende:

IV Kal. Aug. (ɔ: 29. Juli) obiit Saxo huius ecclesiæ præpositus.

Med en yngre Haand var hertil føjet denne Oplysning: Nota diligenter: de *Saxone Grammatico* viro dum vixit supra omnem scribendi aleam longe et undecunque doctissimo, idcirco Epitaphium positum:

Invida cur tantum rapuistis fata magistrum,
Cujus ob interitum docta Minerva dolet?
Sed heu! nec doctis, nec parcis stemmate claris,
Sed cunctis, mors, es insidiosa viris!

Gavebogens Note om Provst Saxo's Død er ganske sikkert indført kort efter dennes Bortgang, saaledes som alle den Slags Notater i slige Gavebøger. Kun Dødsdagen, ikke Aaret er angivet, hvilket ogsaa stemmer med Datidens Skik. Aaret var nemlig ikke af nogen væsentlig Betydning for dem, som skulde benytte Optegnelserne[2]; de havde kun Interesse af at kende den Dag, da Vedkommendes Anniversarium skulde fejres af de Efterlevende med Bøn og Messe. Uden Tilføjelsen vilde det derfor være umuligt at identificere Manden, da der ved Roskildekirken muligvis kan have været flere Provster af dette i Middelalderen ikke ualmindelige Navn[3]. Noten,

---

[1] Haandskriftet, hvoraf Udtoget blev gjort, var sikkert et Necrologium.

[2] Det maa dog bemærkes, at *Udtoget* Liber daticus Roskildensis paa dette Punkt undertiden afviger fra det, der for den ældre Tid maa betragtes som Regel i disse Gavebøger eller Necrologier.

[3] Man kunde maaske sige, at hvis Roskildekirken virkelig havde haft to Provster af dette Navn, hvad der ikke er sandsynligt, og hvorom vi intet véd, kunde det jo være meget tvivlsomt, om Notens Forfatter havde

der med saa stor Sikkerhed fastslaar den gamle Provsts Identitet med den berømte Historieskriver Saxo, var imidlertid tilføjet af en senere Haand, kan altsaa ikke gælde for et samtidigt Vidnesbyrd, saa tilsyneladende svæver denne Efterretning alligevel i Luften, kan kun betragtes som Udtryk for Forfatterens Overbevisning, der ikke nødvendigvis behøver at være rigtig. Hvilken Vægt der bør tillægges den, vil derfor først og fremmest afhænge af, fra hvilken Kilde den er øst, tildels ogsaa bero paa, hvem Tilføjelsen skyldes.

Jeg er her kommet ind paa et Omraade, hvor Danmarks betydeligste Historiker i det 19. Aarhundrede, Casper Paludan-Müller, har gjort en stor Indsats i sit mesterlige 'Stridsskrift': *Hvad var Saxo Grammaticus? og hvor er hans Grav?* Da jeg ganske kan slutte mig til hans Anskuelse og underskrive hans Resultater, kunde det maaske synes tilstrækkeligt at nøjes med en Henvisning til hans Skrift. Men det, Paludan-Müller træder i Skranken for og med Rette kræver respekteret, er et Sagn, en gammel ærværdig Tradition, for hvis Rigtighed meget taler, og som der ingen Grund er til letsindigt at rejse Mistanke mod. Det, jeg her vil, er blot at underbygge denne Tradition yderligere, paavise, at den hviler paa et samtidigt Vidnesbyrd, og at dens Rigtighed derfor kan hævdes med endnu større Ret, end Paludan-Müller antog.

Notens Ophavsmand kalder de to Disticha, han citerer, for et Epitaphium, en Gravskrift. Det har de sikkert aldrig været; den Slags middelalderlige Gravskrifter kendes overhovedet ikke, der som denne priser en Mand i høje Toner *uden at nævne hans Navn eller gør opmærksom paa, at her var hans Grav, uden at anføre, hvilken Tid han tilhørte, hvor han havde hjemme, eller hvad han havde udrettet.* Øjensynlig mangler der fra Meningens Side slet intet, hvormed dog ikke

---

fundet den rette af disse to i Necrologiet. Ja, det kunde maaske være tvivlsomt; men for Notens Værdi som Kilde er dette usigelig ligegyldigt; thi Identifikationen maa jo være foretaget paa Grund af en Angivelse i Dokumentet, der betegnede Historieskriveren som Provst i Roskilde.

skal være sagt, at vi her har *hele* Mindedigtet. Den, som citerede Verset i Gavebogen, maatte alene af den Forbindelse, hvori han fandt disse to Disticha, med Sikkerhed kunne slutte, at de netop galdt Roskildeprovsten Saxo. Han har altsaa haft for sig et Dokument — i Afskrift eller Original — hvori det paa en eller anden Maade udtrykkelig var angivet, *at disse Disticha var skrevne om Saxo.* Originalens Alder er nu let at bestemme. Det kan med Vished siges, at den blev *digtet og nedskrevet ganske kort Tid efter Saxo's Død.* Kort Tid efter, f. Ex. ved Modtagelsen af Dødsbudskabet er det nemlig paa sin Plads at klage og sørge over den store Mands Bortgang, over det Tab, man nylig har lidt. Fjærner vi os blot 20 Aar fra den sørgelige Begivenhed, bliver et Udbrud som dette: »Misundelige Skæbne, hvorfor har du røvet en saa udmærket Lærermester, over hvis Død den lærde Verden sørger?« simpelthen latterligt. Men hvad har det vel været for et Originaldokument fra Tiden lige efter Saxo's Død, hvori et Sorgens og Klagens Udbrud som dette passende kunde finde Plads? Til Orientering skal jeg citere et Vers af lignende Art om en anden dansk Aandens Høvding, hvis Død ligeledes falder i Begyndelsen af 13. Aarh., omend lidt senere end Saxo's. Det er digtet og skrevet i Anledning af Ærkebiskop Anders Sunesens Bortgang og findes i det ældste Parti af den Sjællandske Krønike, som jo i det hele taget indeholder mange værdifulde Citater af ældre Skrifter. Da nu denne Del af den Sjællandske Krønike maa være ældre end 1282, fremgaar heraf, at Verset er fra 13. Aarh., og selve Indholdet viser yderligere, at det er affattet ved Modtagelsen af Budskabet om Ærkebiskoppens Død.

Ordlyden er:[1]

Tu flos dulcoris, tu vas, tu fructus honoris,
presul es, Andrea, tu Scaniensis honor.

---

[1] Verset citeres her efter Gertz's Udgave af den Sjællandske Krønike i Script. hist. Danic. minores II, 63—64, dog med tre Afvigelser, for hvilke nedenfor gøres Rede.

Tu virtute vir es[1], placidoque vigore virilis
nominis exponis significata tui.
Dulce tibi nomen, vir dulcis, amabile, carum:
carus, amabilis es, religione sacer.
Tu vas non vacuum, sed plenum nectare, plenum
vas oleo, retinens balsama, mella, merum.
Es celum celsum, qui, amystide[2] que didicisti,
celica verba doces, dogmata vera tenens.
Es flos natiuo candore nitens, quia virgo:
munere diuino flos tua munda caro.
Heu mihi, quod nostro flos hic non creuit in horto!
deperit, et leso dampna pudore fero:
O felix, qui fece cares fetoreque carnis,
cuius amoma putens[3] spirat amicus odor!
Felix tu, tellus Syalandia, flore venusto,
terra ferax de qua prodiit iste decor!

Forfatteren af den Sjællandske Krønike citerer en Del Mindevers af lignende Art, der alle i Lighed med Verset over Saxo i Liber daticus betegnes som Epitaphia (Gravskrifter). Dette kan for et Par Stykkers Vedkommende maaske være rigtigt nok, for andres ikke[4]. Digtet over Anders Sunesen har Krønikeskriveren formodentlig ikke selv betragtet som en

---

[1] Overleveringen har *vires* skrevet i ét Ord, ikke *virens*. Det forekommer mig at være den rimeligste og letteste Rettelse — hvis det da ellers kan kaldes en Rettelse — at dele det meningsløse *vires* i to Ord. Oversættelsen lyder da: 'Ved din Dyd er du en Mand, og mandig ved din rolige Kraft viser du i Gerningen dit Navns Betydning'. Andreas er afledet af det græske Ord *ἀνήρ* ɔ: Mand.

[2] Forbindelsen mellem de to Vers i dette Distichon gaar øjensynlig i Stykker, hvis man følger Krønikens Læsemaade 'quia mystica, que didicisti'. Antagelig skrev Digteren 'qui, amystide que didicisti'. Oversættelsen bliver da: 'Du er den høje Himmel, fordi du lærer fra dig himmelske Ord, som du i fulde Drag (amystide) har indsuget'.

[3] Den overleverede Text *amena patent* forstaar jeg aldeles ikke. Med Rettelsen lyder Oversættelsen: 'O du lykkelige, som er fri for Kødets Bærme og Stank, du hvis tiltalende Liglugt aander Duften af Amomum. Ligesom *balsamum* bruges *amomum* af Kejsertidens Digtere ofte i Flertallet uden Ændring i Betydningen. Disse Linier sigter naturligvis til den gængse Tro, at Helgeners Lig lugtede balsamisk, se Saxo ed. Holder 385,27.

[4] Forøvrigt er han jo ikke ene om at bruge dette Ord om Mindedigte, der aldeles ikke kan være Gravskrifter.

Gravskrift; thi det indledes med Ordene 'Unde versificator'. Hvorfra Citatet er hentet, siges ikke; men Versets Karakter viser, at det er ganske af samme Art som Verset over Saxo og skrevet umiddelbart efter Andreas' Bortgang; hverken de højtstemte rosende Udtryk eller Beklagelsen over hans Død vilde i modsat Fald være paa sin Plads. Det kan ikke henføres til nogen af Lundekapitlets Medlemmer. Forfatteren var aabenbart en Mand, der havde hjemme i et andet Klostersamfund (Heu mihi, quod nostro flos hic non creuit in horto).

Ser vi os nu om efter Paralleler til de to Mindedigte for derigennem at fastslaa, af hvilken Art de Originaldokumenter var, hvori disse og andre Digte af lignende Slags[1] oprindelig hørte hjemme, finder vi kun Sidestykker til dem 'in situ' et eneste Sted nemlig i de gamle Rotulusvers fra det 12. og 13. Aarh. Jeg skal anføre et Par Stykker, og man vil strax gennem dem kunne genkende Typen[2]:

O mors crudelis, nullique probata fidelis,
O mors immitis, nigri soror impia Ditis,
Quid sic egisti? Quid sic matrem rapuisti?
O mater dilecta nimis, reverenda magistra,
Tu decus omne tuis, postquam te fata tulerunt,
Qualiter ecclesiæ cecidit robusta columna! (cet.).

Pacis opus Vitalis eras. Nunc clausus in antro,
Dampna, dolor, patriæ, fratribus ipse iaces.
Si tibi mors pretio iam vellet parcere, pro te
Hermi danda foret dives arena sibi.
Sed mors divitias non unquam curat habere,
Æquaque divitibus pauperibusque venit. (cet.).

---

[1] Til denne Art regner jeg f. Ex. Versene i Anledning af den hellige Bernhards og den hellige Thomas' Død, der citeres i den Sjællandske Krønike (Script. hist. Dan. min. II, 30 og 47).

[2] Les rouleaux des morts du IX au XV siècle par Léopold Delisle. Paris 1866. S. 190 og 286. Disse Vers ligner alle hverandre, saa det er unødigt at citere flere. Som Analogi til de to sidste Linier af Saxoverset skal dog anføres følgende Distichon (l. l. 256):

Nec parcis dominis, nec parcis, mors, dominabus;
Omnia mortificas, exceptis, mors, animabus.

Som man ser, fattes heller ikke her de klassiske Hentydninger eller Klagerne over Dødens Grusomhed, som i en middelalderlig kirkelig Gravskrift vilde være utænkelige. Begge disse to Mindedigte er citerede efter bevarede franske Døderuller fra det 12. Aarh.'s første Halvdel, og jeg betænker mig ikke paa at hævde, at Versene om Saxo og Anders Sunesen oprindelig er tagne fra Originaldokumenter af ganske lignende Art; dér hørte de hjemme, dér passer alle de ejendommelige Træk, der karakteriserer dem som kirkelig Poesi af en egen skarpt udpræget Type.

Om disse Døderuller og den dertil knyttede Poesi er talt udførligt ovenfor[1]. Jeg skal ikke gentage, hvad der er sagt, men kun minde om, at det ved bestemte Vidnesbyrd kan paavises[2], at det ogsaa her i Danmark formedelst Broderskabsforbindelser med andre hjemlige og fremmede gejstlige Samfund (Kapitler og Klostre), der forpligtede til gensidig Forbøn for de Afdøde, var Skik og Brug at udsende saadanne Ruller. Formodentlig er de to Digte om Anders Sunesen og Saxo nu de eneste bevarede Rester fra Danmark af slige Dokumenter, som efter den lange Rundrejse *i udfyldt Stand bragtes tilbage til det Sted, Kloster eller Kapitel, hvorfra de var udgaaede, og indlemmedes i Arkivet.* Hyppigst omfattede disse Ruller vistnok en hel Række afdøde Medlemmer af det paagældende Samfund f. Ex. dem, der var gaaede bort i Løbet af et Aar. Men drejede det sig om en berømt Mand eller Kvinde, Døden havde ramt, udsendtes gærne en særlig Meddelelse, *der indledes med en ret udførlig Levnedsskildring af Vedkommende.* Flere af den Slags er bevarede fra Frankrig,

---

[1] S. 103 ff.

[2] Smlgn. *Necrologium Lundense* ed. L. Weibull S. 44; 126—127 samt Fortalen LXI—LXVI, endvidere min Afhandling i Aarbøger for nord. Oldkyndighed 1897, 367 ff. Dødemllerne benævnes i N. L. *breve* og var vel ogsaa ofte affattede i Brevform; Betegnelsen *rotulus* forudsætter et Dokument af større Omfang, bestemt til at udfyldes af en stor Mængde Broderskaber.

og til denne Gruppe har sikkert ogsaa de Ruller eller Breve hørt, som udgik i Anledning af Saxo's og Anders Sunesens Død.

Saxorullen maa vi altsaa tænke os *opbevaret i Kapitlets Arkiv i Roskilde,* og man kan roligt gaa ud fra, at det *Vita*, den indeholdt, var Middelalderens eneste Kilde[1] til Kundskab om den store Skribents Livsforhold og Person, selv om ikke alle de, der omtaler Saxo, har benyttet den direkte. Fra den stammer — dog vistnok ad en Omvej — den Sjællandske Krønikes Kendskab til hans Stilling hos Absalon (clericus ɔ: scriba) og til hans Slægtsnavn (Longus)[2], selvfølgelig ogsaa — men utvivlsomt direkte — Noten i Gavebogen fra Roskilde. Ved Affattelsen af denne er nemlig baade Indledningen til Rullen med Saxo's Vita benyttet (derfra skriver sig Tilnavnet Grammaticus) og de enkelte Klostres Paaskrift, hvorfra Verset er taget.

Der krævedes et særegent Talent og ikke ringe Øvelse for at improvisere Digtene til disse Døderuller paa en tilfredsstillende Maade, og alle har de et noget ensformigt Præg. Ser man nøjere til, bliver det klart, at disse Versifikatorer for det meste hentede Motiverne fra det forudskikkede Vita. Det var det eneste Middel, de havde, til at give Sørgeverset et lidt individuelt Anstrøg. Den samme Iagttagelse kan gøres ved de to 'danske' Digte af denne Art, som næppe er forfattede herhjemme, men rimeligvis skriver sig fra et eller andet fransk Kloster, med hvilket der var indgaaet Broderskabsforbindelse,

[1] Det eneste, der skaffede ham Berømmelse fremfor hans Standsfæller, var det Værk, han fik lagt sidste Haand paa, faa Aar inden han døde. Medens han levede, var der altsaa ingen Grund til at omtale ham, til at berette om hans Slægt eller hans Liv, og da han højt bedaget vandrede heden, fandtes der næppe uden for det Kapitel, han tilhørte ifølge sin Stilling, noget Menneske, som kunde give sikker Besked om Oldingens vita anteacta, med Undtagelse af Ærkebiskop Andreas, og han er vist ikke blevet interviewet i den Anledning.

[2] Sjæll. Krønike i Script. hist. Dan. min. II, 27. Ogsaa det Digt i leoninske Vers, som Stephanius (Proleg. c. XV) fortæller, at han havde fundet i et gammelt Hdskr., og som jeg med Paludan-Müller aldeles ikke betænker mig paa at henføre til 13. Aarh., er øst af denne Kilde.

og hvis Poeta formodentlig havde den ringest mulige Forestilling om, hvad Saxo og Anders Sunesen betød for Danmark. Dog ser man, at vedkommende Digter tilsyneladende er godt kendt baade med Anders Sunesens asketiske Levned og hans abstruse theologiske Poesi, selvfølgelig fordi begge Dele i Indledningen var hævet til Skyerne. Ligeledes har Forfatteren af Saxoverset været paa det rene med *dennes Virksomhed som Lærer i Latin,* ellers vilde han ikke have brugt Udtrykket: Invida cur *tantum* rapuistis fata *magistrum?* Et saa indgaaende Kendskab til Saxo's Liv hos denne Digter vilde staa som en ren Gaade, hvis ikke hans Videns Kilde var af ganske lignende Art. Man har hidtil været af den Anskuelse, at Forfatteren af den Jyske Krønike, der, som Gertz har paavist, ligeledes er Forfatter til Udtoget af Saxo, var den egentlige Kilde til Saxo's Tilnavn Grammaticus og Efterretningen om hans sjællandske Herkomst[1]; men selvfølgelig har ogsaa han øst hele sin Viden om Saxo's Person fra det samme Dokument, som Noten i Gavebogen gaar tilbage til.

Denne sidste maa stamme fra den katholske Tid, da Gavebogen endnu var en Brugsgenstand, nødvendig ved den daglige Tjeneste, og Notens Hensigt var sikkert at gøre Kannikerne opmærksom paa en lokal Berømthed, hvis Person dengang var glemt af de fleste, i hvert Fald som fordums Medlem af Roskildekapitlet. Gavebogens Original er jo tabt, saa det er umuligt at bestemme Haandskriftens Alder, men vi har en vis Ret til at gaa ud fra, at Noten skriver sig fra Renaissancen. Den røber levende Beundring for den gamle Historiker, og i Middelalderen var, som ovenfor vist, hans Stjærne dalet næsten under Horizonten.

Den her givne Tidsbestemmelse vinder Sikkerhed ved Hjælp af det Sprog, hvori Noten er affattet. Den siger om Saxo, at han var '*supra omnem scribendi aleam* longe et undecunque doctissimo'. Dette underlige Udtryk er en tydelig Efterligning af et Sted i Plinius den ældres Hist. natur. Præfat.,

[1] Script. hist. Dan. minor. I, 216 ff.

hvor det om Cicero hedder: 'Tullius *extra omnem ingenii aleam* positus'; men Plinius' Naturhistorie hørte ikke til de klassiske Værker, der læstes i Middelalderen. Skriftet bliver først almindelig bekendt i Slutningen af 15. Aarhundrede, saa Noten stammer næppe fra et tidligere Tidspunkt end Begyndelsen af 16. Aarhundrede. Nu véd vi, at den højt dannede Lage Urne, der havde været Chr. II's Kansler og 1511 som Electus blev designeret til Biskop i Roskilde, langt før den Tid nærede en brændende Beundring for sit Lands største Historieskriver og hans Værk. Selv siger han desangaaende[1]: Cuius (ɔ: Saxonis) dignissimas laudes et præconia: cuius disertissimum ac facundissimum scribendi genus sicuti nos studiosissimo honore *semper excoluimus et amplexati sumus cet.* Vi véd ogsaa, at han, rimeligvis strax efter sin Tiltrædelse af Embedet, anstillede Efterforskninger for at paavise Saxo's Gravsted i Roskildekirken, hvad der formodentlig kun lykkedes ham gennem Studier i Kirkens Arkiv, og kundgjorde for Eftertiden Resultatet af sine Undersøgelser gennem en Tavle med en versificeret Indskrift, der blev ophængt paa Muren ved Graven[2]. At Resultatet er rigtigt, har vi ikke fjærneste Grund til at tvivle om. Hvorfor spille vantro Thomas overfor en udtrykkelig Erklæring fra en Mand, der havde den gunstigst mulige Lejlighed til at anstille nøjagtige Undersøgelser og slet ingen Anledning til at bekendtgøre sit Resultat med Brask og Bram, hvis det ikke var sikkert.

At Noten i Gavebogen er indført af ham, maa betragtes som givet — den skriver sig fra Begyndelsen af 16. Aarh., og det vilde være mere end mærkeligt, hvis der dengang var to Mænd knyttede til Roskildekirken, som begge var ivrige Saxobeundrere og begge anstillede Efterforskninger om hans Liv i Kirkens Arkiv. Thi det Dokument, af hvilket Noten er udskrevet, stammer fra Arkivet. Dér og intet andet Sted

---

[1] Saxo ed. Holder S. XVII.

[2] Verset er aftrykt af Stephanius i Proleg. cap. XV.

blev naturligvis den paagældende Rulle, som ovenfor bemærket, efter den lange Rundrejse opbevaret. Derfra har Bispen fremdraget den, og det maa være sket, før Brevet til Christiern Pedersen blev afsendt (10/5 1512)[1]; thi i det møder vi første Gang nogle af de Oplysninger, han fandt i Dokumentet. Saxo benævnes to Gange *noster* som den, der hører Roskildekirken til, og det udhæves tillige, at han stammede fra Sjælland. At Christiern Pedersen og gennem ham Ascensius fik nøje Underretning om Bispens lykkelige Fund, det fremgaar for det første af Saxoudgavens Titel, hvori alle de af Bispen fundne Oplysninger *ostentativt* er fremhævede[2], endda saaledes at den oprindelige Titel helt forsvandt. Den kommer dog frem lige i Slutningen af Særtitlen over Fortalen[3], saa det var ikke, *fordi Udgiverne ikke kendte den*, at den blev forbigaaet i Hovedtitlen. Især bliver det dog tydeligt for enhver, der kender disse højtstemte Renaissancefortaler til den *betalende Patron,* der næsten træder i Stedet for en Kvittering for Beløbet, at Ascensius har været vidende om de Oplysninger, Bispen ved Fundet af Rullen i Arkivet var kommet i Besiddelse af. Ellers vilde han ikke anstrengt have ransaget sine klassiske Auctores for at forherlige netop Tilnavnet Grammaticus og skrue dets Betydning op til noget extraordinært storartet. Til Slutningen siger han derom følgende, som ikke er til at tage fejl af: »*Curaui* itaque Saxonem non eo fraudandum titulo, *quem tanto iudicio sibi delegisse visus fuerit*«. Det er altsaa ham, der har draget Omsorg for at dette Tilnavn kom ind i Bogens Titel; han mener til Forsvar

---

[1] Dengang Bispen affattede sit Mindedigt, var han endnu næppe truffet paa Rullen; thi i Digtet kaldes Saxo kun *Danus.*

[2] Danorum Regu herouqꝫ | Historię stilo elegati a Sax | one Grammatico natione | Sialandico necno Roskildensis ecclesię pręposito | abhinc supra trecentos an | nos coscriptę et nūc primu | literaria serie illustratę ter | sissimeqꝫ impressę.

[3] Doctissimi et eloquentissimi Saxonis Gramatici Sialandici, Insignis Ecclesiæ cathedralis Roskildensis olim Prępositi: In gesta Danorum Præfatio.

herfor at kunne gaa ud fra, at Tilnavnet *stammer fra Saxo selv*; men dette er en Oplysning, som han kun kan have faaet fra Lage Urne[1].

Om Saxo's Stilling i Absalons Hird er ovenfor talt udførligt[2]. Selv betegner han sig ikke som hans scriba undtagen ét Sted[3], hvor vedkommende Persons Navn slet ikke nævnes. Derimod siger han i Fortalen: 'Danorum maximus pontifex Absalon ... michi, comitum suorum extremo, ceteris operam abnuentibus, res Danicas in historiam conferendi negocium intorsit'. Hvorledes Stedet skal forstaas, kommer jo an paa, hvilken Betydning Ordet *comes* her har. Stephanius gennemgaar i sin Note til Stedet med sædvanlig Lærdom den klassiske Sprogbrug og sammenstiller dernæst Ordet med det nordiske félagi. Men selv om félagi paa mange Steder kan have samme Betydning som comes, saa er det ikke Tilfældet her. Saxo betegner dermed den, som hører til vedkommende Stormands Følge, altsaa *en Hirdmand i snævrere og mere intim Forstand.* Saaledes anvender han det flere Steder (258, 22; 618, 10; 619, 8), ogsaa i følgende Vers, der lægges i Munden paa den gamle Starkad (ed. Holder 205, 8—11)

Quando Frothonis comes annotabar,
Militum semper medius resedi
Ede sublimis, procerumque primus
Prandia duxi.

og i Analogi hermed skriver Svend Aggesen i sin Lex castrensis cap. II: Cedit enim honori principis, si cetus eum, contubernii corona stipatum, comitetur herilis. Det at høre

[1] Der er baade fra dansk og svensk Side gjort ivrige Forsøg paa at kuldkaste den Tradition, som hævder, at Saxo var knyttet til Roskildekirken, ved Hjælp af en saare løst begrundet Formodning om, at Saxo hørte Lundekirken til. Mod denne sidste Antagelse kan der, som allerede Paludan-Müller har gjort, hentes tungtvejende Indicier fra selve Gesta Danorum, og naar det, som jeg tror at have godtgjort, kan paavises, at Noten i Gavebogen gaar tilbage til et samtidigt Dokument, forekommer det mig, at Hypothesen om Saxo's Forhold til Lundekirken maa betragtes ikke blot som usandsynlig, men som stridende mod Overleveringen.

[2] S. 187 ff. [3] Saxo ed. Holder 595, 12.

til comites er altsaa noget fornemmere end at høre til de almindelige Hirdmænds Kres, og naar Saxo kalder sig den ringeste af Absalons comites, saa angiver han dermed simpelthen, at han lige til sin kære Herres Død betragtede sig som hørende til hans Hird i snævrere Forstand. Den, der tager Anstød af hans Ord og tror, at han dermed vil betegne sin Stilling som ringe og ussel — hvad forøvrigt allerede Stephanius rigtigt har advaret mod — glemmer helt, at i Middelalderen lagde selv Samfundets Spidser en overdreven Beskedenhed og Ydmyghed for Dagen, naar de officielt omtalte sig selv. Paverne kalder sig i deres Dokumenter 'Servus servorum dei' — ringere kan det jo ikke være, og Kongerne sidder ikke inde med deres Herskermagt gennem Arv eller personlig Dygtighed, men i Kraft af Guds Naade. Derfor vilde heller ikke nogen middelalderlig Læser finde det mærkeligt, at Saxo, om endog han havde beklædt en Domprovsts mægtige Stilling, kaldte sig selv den ringeste af Ærkebiskoppens comites. Han fulgte heri sin Tids Sæd, men der er, som bekendt, intet Nutidens Historikere har vanskeligere ved at forstaa end Fortidens Tænkemaade og de deraf afhængige Skikke og Traditioner. Selv betegner Saxo sig altsaa ikke direkte som Ærkebispens scriba (ɔ: Kancellichef), men udtrykker det samme paa en anden Maade: han hørte til hans comites, hvoraf altsaa fremgaar, at disse scribæ regnedes med til Hirden i snævrere Forstand.

En anden Betegnelse for scriba er clericus. Saaledes kaldes Saxo baade i den Sjæll. Krønike og i Absalons Testamente[1]; men ogsaa her har en nyere Historiker — efter mit

[1] Absalons Testamente, der jo kun er andres Notater om hans sidste Vilje, blev efter Sperlings Udg. optrykt i Script. r. Dan. V, 422—456 og senere af Kr. Erslev i Testamenter. 1901. Stykket om Saxo lyder (S. r. D. V, 425; Testam. S. 5, 7) saaledes: Saxoni clerico suo duas marcas argenti et dimidiam concessit (archiepiscopus), quas sibi donavit. Saxo debet duos libros, quos archiepiscopus ei concesserat, ad monasterium de Sora referre. — I den Sjællandske Krønike (Script. hist. Dan. minores II, 27) hedder det: Saxo, cognomine Longus, mire et urbane eloquentie clericus.

Skøn uden nogensomhelst gyldig Grund — ytret Tvivl om Identiteten, formodet, at Testamentets Saxo ikke var den samme som Historieskriveren. Om Betydningen af Ordet clericus, der ingenlunde betegner en ringe Mand, har Paludan-Müller (l. l. S. 29) sagt det fornødne. Identiteten mellem Testamentets clericus og Historieskriveren er vistnok ogsaa indrømmet af de fleste, særlig paa Grund af de to laante Bøger, den samme Saxo skal bringe tilbage til Klostret i Sorø. Det drejer sig øjensynlig om de to ovenfor omtalte Codices af Valerius Maximus og Justinus, som engang tilhørte Marieklostret i Sorø og bar en Paaskrift om, at de var skænkede dertil af Ærkebispen. Indtil Universitetsbibliotekets Brand 1728 var begge i Behold. Nu existerer kun Justinushaandskriftet paa det Kgl. Bibliotek (Gl. Kgl. Saml. 450 Fol.). Da nu disse to Haandskrifter netop er benyttede stærkt — hver paa sin Maade — i Saxo's Gesta, skal der jo et Overmaal af Tvivlesyge til for at hævde, at den Saxo, der ifølge Testamentet havde to Codices tillaans fra Ærkebispen, som maa være identiske med disse, ikke er den samme Saxo, som netop har benyttet disse to Forfattere paa en saadan Maade, at de sætter utvetydige Spor i hans Stil.

Heller ikke om Muligheden af at forene Stillingerne som Provst ved Roskildekirken og som scriba hos Biskoppen, senere hos Ærkebiskoppen, kan der være Tvivl; Paludan-Müllers Beviser synes mig uigendrivelige (l. l. S. 31). At Saxo faktisk var Provst ved Roskildekirken, mener jeg ovenfor at have tilvejebragt fornøden Hjemmel for ved Paavisning af den Kilde, fra hvilken Noten i Gavebogen stammer.

Derfor vil der ogsaa efter mit Skøn være god Grund til, saaledes som allerede Stephanius og efter ham Paludan-Müller har gjort, at identificere den Provst Saxo, som Absalon sendte ned til St. Genovevas Kloster for at hente den senere Abbed Vilhelm til Danmark, med Historieskriveren. Om denne Begivenhed hedder det i Abbed Vilhelms Levned, at Absalon, der længe med Sorg havde set de forargelige For-

hold, som herskede i Klostret paa Eskilsø[1], reminiscitur tandem familiaritatis et amicitie, quam cum Willelmo, uiro religioso, olim pepigerat, cum Parisius studendi gracia moraretur; attendensque eum uirum honestum, uirum utique prouidum et discretum et sanctis moribus adornatum, complacuit in illo anime sue, ut ei accito daret locum supra memoratum. Misso itaque nuntio, uidelicet Saxone preposito, uiro honesto, ad ecclesiam beate Genouefe, uirum sepius nominatum, scilicet dominum Willelmum, cum alijs tribus fratribus instanter et obnixe suis litteris sibi deposcit delegari etc. Levnedsbeskrivelsen beretter yderligere, at Provst Saxo med Vilhelm og de tre Brødre, som fulgte ham, efter en heldig Rejse kom til Sjælland og traf baade Kong Valdemar og Absalon i Ringsted, hvorfra de drog til Roskilde og kort efter til Eskilsø.

Af dette Vita faar vi altsaa Besked om, at Absalon fra sit Studieophold i St. Genoveva kendte Wilhelm personlig. Ovenfor blev det vist, at Saxo, før han 1158 blev optaget i Absalons Hird, lang Tid studerede og virkede som Lærer i Paris. Fra disse Aar maa Absalons Kendskab til Saxo skrive sig, og Forbindelsen mellem dem er efter al Sandsynlighed indledet i St. Genovevas Kloster. Det forekommer mig derfor, skøndt intet Vidnesbyrd direkte fortæller os, at Historieskriveren, Absalons clericus, Roskildeprovsten Saxo var den samme som den Provst, der blev sendt til Paris for at hente Abbed Vilhelm, taler alt *ogsaa Saxo's Pariserophold* for Identiteten, og intet imod. Modstanderne af denne Opfattelse nødes jo til at konstruere en anden Roskildeprovst af Navnet Saxo, en ren imaginær Størrelse, og Foranledningen dertil er ganske vilkaarlige kronologiske Kombinationer om Historieskriveren Saxo's Alder, som ikke har ét eneste afgørende og tilforladeligt

[1] Vitae sanctorum Danorum ed. M. Cl. Gertz. 1908—12. p. 320. Vilhelms Ankomst til Danmark sættes her til 1161; andre tilforladelige Vidnesbyrd, deriblandt Brudstykke af et Brev fra Vilhelm selv, viser (smlgn. H. Olrik, Danske helgeners levned. 1893-94. S. 215 Anmk. 3), at den faldt 1165.

Vidnesbyrd at støtte sig til[1]. Den samme Dom mener jeg med fuld Ret kan gælde om de Forsøg, der er blevet gjorte paa at hævde, at det ikke er Historieskriveren Provst Saxo's Underskrift, vi finder under tre Odensedokumenter fra Aarene 1180 og 1183, som Stephanius har aftrykt i sine Prolegomena c. XI rimeligvis efter en gammel Brevbog fra St. Knuds Kloster, som nu ikke existerer længer[2]. Man kan med god Grund spørge dem, der forfægter denne Anskuelse: Hvem skulde det vel ellers være? Vis os en Efterretning, hvoraf det med Sikkerhed fremgaar, enten at der var to Provster af Navnet Saxo ansatte ved Roskildekirken i sidste Halvdel af det 12. Aarhundrede, eller at afgørende kronologiske Grunde — ikke løse og vilkaarlige Kombinationer — forbyder at identificere Historieskriveren Saxo med den Provst Saxo, der omtales i Levnedsbeskrivelsen af Abbed Vilhelm og i de ovenfor nævnte Odensedokumenter.

Kun ét Sted i hele sit Værk taler Saxo i første Person om sig selv, nemlig i Fortalen, som er skrevet sidst og danner Slutstenen paa den stolte Bygning, til hvis Opførelse han havde viet sit Liv. Paa en Maade kan man altsaa sige, at han her for første og sidste Gang præsenterer sig personlig for Læseren og beretter, ganske vist ikke om sit Liv, men dog om den Gerning, der var hans Liv, og som trods al formel Beskedenhed fylder hans Sjæl med Stolthed. Stoltheden er berettiget. Hvor vilde ikke vor latinske Middelalderliteratur være fattig uden ham? Lutter ganske almindelige Graaspurve og kun denne ene straalende Svane!

Fortalen maa, som vi ovenfor saa[3], være skrevet efter 1208, thi først i dette Aar udstrakte Kong Valdemar sit Herredømme hinsides Elben ved Erobringen af Harburg, rimeligvis dog ikke synderlig længe efter. Saxo var dengang naaet højt op i de graanende Dage, havde vel fyldt en sex og halv-

[1] Paludan-Müller l. l. 31 ff. Danske helgeners levned, ved Hans Olrik 214 Anmk. 3. [2] Paludan-Müller l. l. 16 ff. [3] S. 251.

fjerds Aar eller saa, men endnu gennemgløder Ungdommens Fyrighed og Kraft hans højtsvungne Rhetorik; ikke et Iota har han tilsat af sin Ungdoms glimrende Stilkunst. Et Held er det for os, at Skæbnen undte ham et langt Liv, saa det trods alt blev ham muligt ikke blot at føre Værket til Ende, men at afslutte det med denne Fortale, der er lige monumental i Anlæg og Indhold, et ejendommeligt og uhyre énsidigt Stykke Førsterangskunst, som aabner os et dybt Indblik i Forfatterens Syn og Tænkemaade og er vel egnet til at føre den moderne kritiske Forsker paa Vildspor.

Æren og Ansvaret for Værket er helt igennem hans kære afdøde Herres. Absalon, Danorum maximus pontifex, har trykket ham Pennen i Haanden; selv har han kun fulgt den givne Befaling, udført den, saagodt hans ringe Kræfter formaaede. Havde Ærkebispen ikke, bevæget af Kærlighed til Fædrelandet, grebet ind og med sin mægtige Haand sat Hjulet i Gang, vilde intet være sket. Nu som før vilde Fædrelandet ikke have ejet noget Minde om sin berømmelige Fortid[1].

Man maa vel lægge Mærke til det Syn paa Sagen, Forfatteren gør gældende og med Eftertryk stiller i Forgrunden. I det kommer nemlig den Opfattelse til Orde, som helt behersker ham selv, og ud fra hvilken han ønsker, at ogsaa Læseren skal se paa det fuldendte Værk. Den er tillige Nøglen, som lukker op for Forstaaelsen af denne Fortales mange Gaader: *Saxo har i sine egne Øjne slet ingen Forgængere.* Alt det, som tidligere var skrevet paa Latin om Rigets Historie, er simpelthen Luft for ham[2]; han kender det overhovedet ikke. Lad være, at der gemmer sig en god Del Selvbevidsthed under en saadan Udtalelse, den vilde næppe have faaet en saa paradoxal Form, vilde næppe være traadt saa stærkt

---

[1] Saxo ed. Holder 1,13—16: At ubi cum sacrorum ritu Latialis eciam facultas accessit, segnicies par impericie fuit, nec desidie minora, quam antea penurie, vicia extitere.

[2] Endnu bevaret er f. Ex. Roskildekrøniken og Svend Aggesens Historia brevis; Lucas' Krønike, som han ogsaa har kendt, er jo gaaet tabt og formodentlig mer end den.

frem i Værket selv, hvis han ikke netop med Styrke havde villet pege paa Absalon som Værkets egentlige Skaber; hans urokkelige Autoritet er den faste Klippe, paa hvilken det hele hviler.

Et Nutidsmenneske vil vel nærmest være tilbøjelig til at betragte dette som en fix Idé, har i hvert Fald meget svært ved at forstaa denne Form for Pietet, der reducerer Forfatteren til et lydigt Redskab, som sætter sin Herres Tanker i Stil. Der er efter vor Smag for meget Middelalder i den, for lidt Selvhævdelse. Men Saxo har jo gennemført den med Konsekvens i alle sine 16 Bøger; han nævner med velberaad Hu aldrig sine Hjemmelsmænd. Absalon er den eneste Autoritet, han overfor sit Publikum anerkender, og selv den løseste Formodning, hans Herre fremsætter, stemples som en selvfølgelig Sandhed[1].

Særdeles lærerig — ogsaa med Hensyn til hans egen Ungdomsgerning i Paris — er den uhyre Betydning, han tillægger Latinen og det ikke blot her i Fortalen. Efter hans uforgribelige Opfattelse er al virkelig Fremstillingskunst ubetinget bundet til Romerrigets og Kirkens Sprog. Den, der ikke behersker det med Virtuositet, er tiltrods for de Fortrin, han ellers kan være i Besiddelse af, som Skribent nærmest at regne for en Undermaaler[2], og for literære Produkter paa Modersmaalet har Saxo egentlig kun et medlidende Skuldertræk tilovers[3]. De er *i denne Skikkelse* intet værd; hvor betydningsfulde de kan blive ved at gengives paa Latin, det er en anden Sag.

Der er naturligvis her ikke Tale om at fælde Dom over Saxo's Standpunkt; enhver Dom om svundne Tiders Mening og Tro er naiv. Hvad det gælder om, er blot at konstatere

---

[1] Smlgn. Saxo ed. Holder 237. 20--25; 385, 40.

[2] Smlgn. Saxo ed. Holder 583, 22.

[3] Smlgn. Saxo ed. Holder 3, 11; 117, 13: Quod si patriam hanc fortuna Latino quondam sermone donasset, innumera Danicorum operum uolumina tererentur.

med Sikkerhed, hvordan han saa paa Tingene, og saadan, som her er sagt, var nu engang hans Syn ikke blot paa Grund af det Milieu, hvori han levede, men fordi han, ukritisk og stemningsstærk, drog de fulde Konsekvenser af den i Datidens toneangivende Krese herskende Anskuelse.

Saxo's elskede, højtbeundrede Herre oplevede ikke at se Værket fuldendt; derfor lægger han dets Skæbne i de Mænds Haand, som var Absalons værdige Arvtagere. Den højtidelige Tiltale til den danske Kirkes Primas og til Rigets unge, magtfulde Hersker afspejler hans egne høje Idealer. Saaledes skulde en ret Kirkefyrste, en Konge af Guds Naade være! Begge havde, hver paa sin Vis, hejst Kransen over den Bygning, der var Absalons stolte Livsværk, Fædrelandets Genrejsning efter lange Tiders dybe Fornedrelse. Nu lyste Solen atter over Danmarks gamle Rige! Nu var Stunden inde til at løfte Sløret, som dækkede Fortiden!

Oplysningerne om, hvorfra Stoffet er hentet, danner Bindeleddet mellem Henvendelsen til Ærkebispen og Tiltalen til Kongen. Han overrækker dem et Arbejde, som tilsyneladende nyskaber Rigets Historie ud af det rene Intet. Derfor er det uundgaaelig nødvendigt for ham i det mindste her at paavise, at det ingenlunde drejer sig om et literært Mirakel, fuldbyrdet udelukkende ved Hjælp af Forfatterens egen frodige Fantasi. Nej, hvad han har skrevet om fjærne Tider, er øst af de sikreste Kilder: Fra uforgængelige Fortidsmindesmærker, hugne i Sten, fra gamle islandske Manuskripter, fra Absalons egen Mund stammer hans Viden om Rigets berømmelige Historie[1].

Med Undren læser man denne Redegørelse, der saa at sige intet har med Virkeligheden at gøre. At Saxo i stor Udstrækning har kendt og benyttet gamle nordiske Vers, er

---

[1] Saxo ed. Holder 3,5—11; 3,24—28; 3,28–32. I det sidste Stykke angives udtrykkelig, hvilke Partier der skyldes Absalon: que vel ipse gessit, uel ab aliis gesta perdidicit; men i disse Ord ligger slet ikke, at alt det, Saxo meddeler om Absalon, er hørt af hans egen Mund.

hævet over enhver Tvivl, men ligesaa urokkelig sikkert er det, at ingen af dem stammer fra Runemindesmærker, indhugne paa Klipper og Sten. Jellingehøjene omtaler han ganske vist, véd ogsaa, at i dem ligger Kong Gorm og Dronning Thyra begravet samt, at Sønnen Harald Gormsøn rejste Høj over dem[1]. Endvidere berører han udtrykkelig i Fortalen det forgæves Forsøg, som Kong Valdemar 1'ste gjorde paa at faa tydet den Runeindskrift, man dengang antog fandtes paa Klipperne ved Runamo[2]. Beskrivelsen af Lokaliteterne viser, at hans Kundskab er øst af en Førstehaands Kilde og rimeligvis stammer fra en af de Mænd, som havde deltaget i Expeditionen. Sikkert var det de bedste Runeexperter, Kongen raadede over, som ved den Lejlighed blev sendte af Sted. Formodentlig stammer hans Viden om Jellingeindskriftens Lydende fra en lignende Kilde[3]. Havde han kunnet tolke de tidt meget vanskelige Runeindskrifter, vilde han dog rimeligvis have berørt andre end netop denne og under alle Omstændigheder ikke have udtalt sig saaledes om dem, som han har gjort her i Fortalen. Han maatte jo, hvis han selv kunde tyde dem, gaa ud fra, at andre af hans Landsmænd sad inde med en lignende Kundskab, og falske fantastiske Paastande, som han kunde vente vilde blive mødte med Mistro og Tvivl, har det sikkert ikke været hans Hensigt at fremføre, især ved denne Lejlighed. Under disse Omstændigheder synes det mig rimeligst at forudsætte, at ikke blot han selv, men ogsaa adskillige af hans Samtidige svævede i den Tro, at Runeindskrifterne i det mindste for en Del indeholdt gamle Digte af historisk Indhold.

Han fremhæver endvidere med Eftertryk, hvor ivrigt han har udnyttet de islandske Sagnfortællinger om ældre dansk

[1] Saxo ed. Holder 329,6 ff. [2] Saxo ed. Holder 5,24 ff.

[3] Samme Viden som Saxo sad Svend Aggesen inde med; smlgn. Brevis hist. cap. VII, Slutn.: Haraldus Blatan ... iuxta ritum gentilium in tumulis quasi gemellis et paribus secus regis curiam in Ialang, quasi masoleis illustribus, utrumque parentem fecit inhumari.

Historie. Skal hans Ord tages bogstaveligt, havde han læst og studeret dem i Manuskript[1]. Men da det fremgaar af hans Værk, at han ikke forstod Islandsk, kommer man ikke uden om den Kendsgerning, at Gengivelsen af de islandske Fortidssagaer, som ovenfor vist[2], hviler paa et helt andet Grundlag. Mere stemmende med Virkeligheden, men dog ikke helt rigtigt, er det, at Fortællingen om den samtidige og det nærmest foregaaende Aarhundredes Historie for Størstedelen er bygget paa de Oplysninger, Absalon gav ham. Ganske det samme Synspunkt gjorde han jo gældende overfor Svend Aggesen med Hensyn til Svendssønnernes Regering[3]. Det var altsaa en Fiktion, han konsekvent opretholdt, formodentlig ogsaa for at kunne støtte sin Fremstilling af de historiske Partier paa en uangribelig Autoritet; thi givet er det, at han for det paagældende Afsnits Vedkommende tillige øste af andre baade mundtlige og skriftlige Kilder. De sidste blev vistnok ofte benyttede paa en ret vilkaarlig Maade.

Hvorfor, vil man maaske spørge, har Saxo søgt at bibringe Læseren saa falske og vildledende Forestillinger om sine Kilder? Lad saa være, at han selv virkelig har troet paa disse Drømme, at Runestenene gemte gamle danske Fortidsdigte; han maa dog have været klar over, at hans Oversættelser ikke var gjorte efter denne imaginære Kilde. Ja, det er sikkert nok. Men Sagen er, at han vilde netop skuffe. Vi møder hos ham akkurat den samme Fremgangsmaade som hos adskillige historiske Forfattere fra Middelalder og Renaissance, ikke just de ringeste: de udvælger uden mindste Betænkning ligesom en Kvinde, der plukker Blomster ved Grøftekanten, fra Forgængernes Værker det Stof, de har Brug for, og skærer det vilkaarligt til efter eget Tarv — nu er det deres. Resultatet af denne Arbejdsmaade ser vi i et for hans Værk gennemgaaende Træk: han kender ingen Hjemmelsmænd, naturlig-

[1] Saxo ed. Holder 3,24: Quorum thesauros historicarum rerum pignoribus refertos curiosius consulens cet.

[2] S. 163 ff. [3] Svend Aggesen, Brevis historia cap. X.

vis med Undtagelse af Absalon, hvis Autoritet anføres for de mest fantastiske Paastande. Har Bispen sagt det, saa staar det fast. Til Værkets Taushed om Hjemmelsmænd og Kilder svarer nøje den direkte Udtalelse i Fortalen: han er sig ikke bevidst at have nogen Forgænger. Men derfor kunde han jo godt have lært Originalerne til de gamle Digte at kende ad samme Vej som Fortidssagaerne, ved Studium af islandske Manuskripter — her spillede jo Hensynet til Absalon ingen Rolle. Nej, det var umuligt. Han hævder nemlig overalt, ikke blot i Fortalen, at Originalerne til disse Sange om Danmarks Fortid *var danske*[1] — hvad han i en vis Forstand i alt Fald for en Dels Vedkommende maaske slet ikke har Uret i, selv om den Form, hvori han lærte dem at kende, nærmest maa kaldes en Bearbejdelse i et beslægtet, men fremmed Sprog.

Denne rent impulsive Opfattelse, der slet ikke hviler paa rationel Kritik, var en ligefrem Følge af hans udprægede Nationalstolthed, og under denne Forudsætning var Saxo naturligvis afskaaret fra at opgive en islandsk Skjald som den Hjemmelsmand, fra hvem hans Kendskab til Digtene stammer. I Betragtning heraf maa da Henvisningen til Runestenene siges at være en velvalgt, baade sindrig og virkningsfuld Løsning af Dilemmaet.

Naar han ikke med en Stavelse taler om eller henviser til *gamle danske Sange, som endnu paa hans Tid levede i mundtlig Overlevering,* saa er det utvivlsomt, fordi enhver af hans Samtidige vilde være i Stand til at konstatere, at dette var en Skrøne. Overfor Runestenene løb han ikke denne Risiko, og hvilken imponerende rhetorisk Gestus laa der ikke i at pege paa disse Stenkolosser: *Han* havde raadet disse gaadefulde Minder og endelig bragt de tause Stene til at tale.

Paa Saxo's Tid var islandske Sagamænd hyppige Gæster i Kongers og Stormænds Gaarde, hvor formodentlig de Sagaer, som paa en eller anden Maade stod i Forbindelse med Lan-

[1] Saxo ed. Holder 67,3.

dets egen Fortid, fandt mest Paaskønnelse hos Tilhørerne. Han kunde derfor regne med, at en Del Mennesker i det Samfundslag, han tilhørte, vidste, at disse Fortællinger stammede fra Sagamænd. Det var altsaa ikke godt muligt paa dette Punkt med Anstand at fornægte Islænderne, skubbe dem rent til Side; men det har aabenbart tiltalt Saxo's Forfatterstolthed ogsaa overfor denne Kilde at stille sig i Positur som den selvstændige Forsker, der henter sin Viden fra Urkilden, fra gamle tilforladelige Manuskripter. De var dog, som enhver kunde sige sig selv, meget mer paalidelige, langt at foretrække for saadan en Sagamands løbske Fantasier. Desuden stillede det sig jo saa heldigt, at heller ikke paa dette Punkt kunde nogen af hans Samtidige kontrollere Rigtigheden af hans Paastand.

Ud fra disse Forudsætninger og Synspunkter maa altsaa Saxo's Værk og hans egen Stilling til Kilderne bedømmes. Gesta Danorum er som saa mange andre historiske Arbejder noget af et *Advokatindlæg,* skrevet til Forherligelse af den danske Nation og Rigets Redningsmand Ærkebiskop Absalon. Forfatteren er baade med Hensyn til sit moralske Standpunkt og sit Syn paa Tingene i høj Grad stavnsbundet af den i Samtiden herskende Opfattelse. Derfor maa man ikke vente her at finde en Omvurdering af dens aandelige Maalestok, eller en omhyggelig Prøvelse af Overleveringens Troværdighed. Tværtimod, han har rimeligvis ofte, ubevidst, næppe med velberaad Hu, tilrettelagt sit Stof, saaledes som det tog sig bedst ud for hans Formaal. Men alligevel er Saxo's Værk en Kilde af enestaaende Værd; han har fra sidste Halvdel af det 12. Aarhundrede gennem sine Optegnelser givet os en straalende Række livfulde Samtidsbilleder fra Valdemarernes Storhedstid af uvurderlig Betydning, der gør denne stolte Periode, som enhver dansk Mand kunde have godt af at fordybe sig i, anskuelig og forstaaelig som ingen anden selv efter Aarhundreders Forløb. Tænker vi os dansk Historieskrivning uden den, saa vilde, som Herodot siger, 'Foraaret

være taget ud af Aaret'. Dette er hans uvisnelige Fortjeneste, og dette Afsnit kan i strengeste Forstand kaldes hans eget personlige Værk. Men dernæst har han sat et stort Arbejde ind paa at samle, hvad der dengang overhovedet var bevaret om Nationens fjærne Fortid i islandsk Tradition. Lad saa være, at der i dette Parti af Værket er indblandet en Række fremmede Bestanddele, som virker forstyrrende i Ensemblet, uden ham vilde dog det meste af det, han beretter, nu være tabt for bestandig. Dette nordiske Sagnstof har han med Anspændelse af alle sine Evner og i fuld Bevidsthed om paa dette Omraade at være Foregangsmand støbt i en kunstnerisk Form, der trods alle sproglige Laan er hans egen, og som er enestaaende i Datiden, hvilken Maalestok man end anlægger. Disse to Afsnit af hans Gesta Danorum, Begyndelsen og Slutningen, gør det til et Storværk i dansk Historieskrivning, 'et dyrebart Eje for alle kommende Tider, ikke en Øjeblikkets Pragtblomst'. Resten af Fortalen er i Indhold helt forskellig fra Begyndelsen, men ingenlunde mindre værdifuld, tværtimod i høj Grad bemærkelsesværdig.

Den er rettet til Læseren og kun ved en yderst kort, ret formel Overgang (4, 17—19) løst forbundet med den forudgaaende Henvendelse til Kongen. Det synes, som om Saxo i Anlæget af denne Fortale har fulgt et dengang velkendt klassisk Forbillede, Historikeren Sallusts Indledning til Skildringen af den jugurthinske Krig[1] — bortset naturligvis fra den højtidelige Henvendelse til Ærkebiskop Andreas og Kong Valdemar. Ogsaa Sallust begynder med en Skildring af sin egen Person og en Udvikling af de Motiver, der har bevæget ham til at gribe Pennen og berette om Fortiden. Ligesom Saxo gennem Omtalen af Kilderne gør Rede for det Grundlag, hans Fremstilling hviler paa, for at Læseren skal kunne forstaa Værket, saaledes giver Sallust et kort Rids af de nærmest foregaaende Aars Historie som Basis for sin Fortælling.

[1] Der findes i Saxo's Latin sikre Vidnesbyrd om, at han har læst Sallusts Catilina og Jugurtha.

Derefter sluttes Indledningen med en summarisk Skildring af Afrika, Begivenhedernes Skueplads, og dets Befolkning. Den er tilføjet *saa godt som eller snarere helt uden Overgang*[1], og ganske paa samme Vis ender Saxo's prefacio med en Beskrivelse af det Land, hvis Historie han fortæller, som kun løst og overfladisk er knyttet til det foregaaende. Denne Beskrivelse er ganske vist blot en flygtig Skitse. Fra Forfatterens Side er den ogsaa kun tænkt som Skitse; men den ejer en ejendommelig Kraft i Linieføringen, hele Selvsynets Klarhed. Her som overalt, hvor Saxo stilles overfor noget konkret, der kan iagttages med to skarpt seende Øjne — det være sig nu et Landskab eller en Begivenhed — er hans Fremstilling hverken svævende eller vidtløftig, men koncis og anskuelig.

Ogsaa Nordens øvrige Lande faar en kort Omtale, men for deres Vedkommende melder han aabenbart om Ting, som kun er hørte, ikke sete med egne Øjne. Beliggenheden af Skandinaviens Lande er rigtigt angivet, Beskrivelsen derimod yderst stedmoderlig. Udførligere dvæler han egentlig kun ved de allernordligste Egne, der for Datiden stod i Eventyrets Lys; hans Beretning er en flygtig Reflex af de islandske Sagamænds Kundskab om det yderste Norden, Sneens og Isens Verden, et Væv af Fantasi og Virkelighed, hvori det vidunderlige med Forkærlighed fremhæves. Dog maa det betones, at den Kilde, han øste af, var et Vildskud af en Tradition, som til Udgangspunkt havde gamle Beretninger om Rejser til Nordhavets fjærne, af truende Farer opfyldte Egne[2], og trods alle fantastiske Udvæxter sad denne Tradition inde med langt rigtigere *geografiske* Forestillinger om Ishavets Regioner end den senere Middelalders og Renaissancens Videnskab.

---

[1] Sall. Jug. c. XVII: *Res postulare videtur* Africae situm paucis exponere et eas gentis, quibus cum nobis bellum aut amicitia fuit, attingere.

[2] Jeg tænker her paa Fortællinger i Lighed med Ottars Rejseberetning til Kong Alfred, som vistnok er det eneste bevarede *literære* Monument af denne Art.

Det er ogsaa værd at lægge Mærke til — fordi det kaster et skarpt Lys over Hovedkilden til hans Sagnhistorie — at, *skøndt det for Forstaaelsen af hans Værk slet ikke var nødvendigt,* spiller Island alligevel en Hovedrolle i hans Beskrivelse af Nordens Riger og Lande. Et saadant Kendskab til den fjærne Sagaø's Naturforhold, som det Saxo her lægger for Dagen, og som med Rette har vakt moderne Videnskabsmænds udelte Beundring, er aldeles uden Sidestykke ikke blot i Middelalderen, men langt ned i Renaissancen. Først i Olaus Magnus' Carta marina fra 1539 med de dertil hørende Forklaringer, findes en Skildring, der, hvad Naturbeskrivelserne angaar, vel ikke kan staa Maal med Saxo's, men i Henseende til Enkeltangivelser og Beretning om Kulturforhold er langt fyldigere. Hverken Saxo's eller Olaus' Skildring hviler paa Selvsyn. Den førstes Kilde var aabenbart en indfødt Islænding, der rimeligvis havde hjemme paa Nordlandet, hvor Drivisen næsten hver Vinter lægger sine kolde uhyggelige Lænker om Øens Kyster. Vel kendte denne Mand formodentlig gennem Rejser ogsaa de mange særlig for Datiden mærkelige Fænomener fra Øens vulkanske Indre, men Drivisen har han øjensynlig længe levet i Nærheden af, hørt alle de uhyggelige, jamrende, brølende og klagende Lyde, den udsender, og deri fundet Bekræftelse for den Folketro, at Drivisen var Sæde for de fordømtes Aander, som her under frygtelige Lidelser og øredøvende Hyl maatte bøde for deres Misgerninger.

Atter her, ligesom i Sagnhistorien og de eventyrlige Beretninger om de nordligste Lande, hører vi da den Mands Røst, som Saxo paa sin Vis har været Tolk for, den Mand hvis Viser og Fortællinger danner det rige nordiske Islæt i hans Sagnhistorie, Absalons trofaste Hirdmand og Ven, Skjalden og Sagamanden Arnaldr Þorvaldsson.

AARSBERETNING FOR 1925.

Det Kgl. Nord. Oldskrift-Selskabs Møder i 1925.

Møde den 28. Januar paa 100 Aars Dagen for Selskabets Stiftelse.

Hs. Majestæt *Kong Christian X*, det Kgl. Nord. Oldskrift-Selskabs Præsident, indtog Forsædet og behagede allernaadigst at rette en Udtalelse til Selskabet i Anledning af Mindedagen.

Professor Dr. Finnur Jónsson gav en Udsigt over Selskabets Virksomhed i de forløbne 100 Aar.

Fh. Museumsdirektør Dr. Sophus Müller fremførte Udtalelse fra Oldforskningens Side og forelagde derefter Undersøgelser vedrørende Stenalderens Ornamentik.

En Udtalelse af Museumsdirektør Dr. M. Mackeprang fra den middelalderlige Arkæologis Side og en Meddelelse af Samme om det saakaldte Kong Christian I.s Rejsealter i Nationalmuseet maatte paa Grund af den fremrykkede Tid udgaa.

Maanedsmøde den 24. Februar.

Forslag til Budget for 1925 forelagdes.

Museumsinspektør Hans Kjær forelagde nye Fund af Hustomter paa Jærnalders Bopladsen ved Ginnerup i Thy.

Slotsforvalter ved Rosenborg, Museumsinspektør Bering Liisberg meddelte yderligere Oplysninger om det Oldenborgske Horn.

Maanedsmøde den 17. Marts.

Professor Dr. Erik Arup: Hvad fortæller Klagedigtet fra 1329 os om Tidens Stemninger i Danmark?

Museumsinspektør Chr. Axel Jensen: Helene Grav ved Tisvilde. Traditionen og Mindesmærket.

Møde i Korsør og Slagelse-Egnen den 21. Juni.

Meddelelser bleve givne i Korsør af Museumsdirektør Dr. M. Mackeprang om Fæstningen; i Slagelse af Overbibliotekar Carl S. Petersen om den gamle Kirkelade, senere Latinskolebygning, ved Skt. Mikkels Kirke og om Træk af Latinskolens Historie; paa Antvorskov af Dr. Poul Nørlund om Klosterets og Slottets Historie og om Ruinen fra Kloster- og Slotstiden; ved Slots-Bjergby af Museumsinspektør Hans Kjær om de to Gravhøje Galgebakken og Hashøj; i Gerlev Kirke af Museumsdirektør Dr. Mackeprang om Kirkebygningen og dens Kalkmalerier; samt ved Landsgrav af Cand. mag. Gunnar Knudsen om Hellig Anders'.Høj.

Maanedsmøde den 17. November.

Professor Dr. Helge Kjellin, Lund, og Underinspektør ved Nationalmuseet Mag. Hugo Matthiessen forelagde de i Somren 1925 stedfundne Undersøgelser af Bygningsmindesmærker fra Dansketiden i Reval. Helge Kjellin: Slottet og Bybilledet. Hugo Matthiessen: Bymuren.

Maanedsmøde den 15. December.

Til Selskabets Revisorer for Aaret 1926 gjenvalgtes Greve T. Ahlefeldt-Laurvigen og fh. Statsbanedirektør Th. Raben.

Professor Dr. Knud Fabricius: Skipper Klement ved Svenstrup.

Museumsdirektør Dr. M. Mackeprang: Kong Christian I.s Rejsealter i Nationalmuseet.

Oldskriftselskabets Bestyrelse og Medlemmer
den 31. December 1925.

Selskabets Præsident:

HS. MAJESTÆT KONG CHRISTIAN X TIL DANMARK OG ISLAND.

Vicepræsident: Professor ved Universitetet, Dr. phil. Finnur Jónsson.

Midlertidig Sekretær for Udgivelsen af Oldskrifterne: Professor ved Universitetet, Dr. phil. Finnur Jónsson.

Sekretær for Udgivelsen af de arkæologisk-historiske Tidsskrifter: Inspektør ved Nationalmuseet Carl Neergaard.

Kasserer: Departementschef, Statsgældsdirektør P. O. A. Andersen.

Æresmedlem: fh. Museumsdirektør, Dr. phil. Sophus Müller.

Oldskrift-Afdeling.

Henrik Bertelsen, Undervisningsinspektør, Dr. phil.
Verner Dahlerup, Professor ved Universitetet, Dr. phil.
Valtýr Guðmundsson, Professor ved Universitetet, Dr. phil.
Finnur Jónsson, Professor ved Universitetet, Dr. phil. (Formand).
Bogi Th. Melsted, Mag. art.
Carl S. Petersen, Overbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek.
Vilh. Thomsen, Hs. Exc., fh. Professor ved Universitetet, Dr. phil.

Oldsag-Afdeling.

Francis Beckett, Direktør ved Kunstmuseet, Docent, Dr. phil.
Chr. Blinkenberg, Professor ved Universitetet, Dr. phil.
Kr. Erslev, fh. Rigsarkivar, Dr. phil.
M. Mackeprang, Direktør for Nationalmuseet, Dr. phil.
Sophus Müller, fh. Direktør ved Nationalmuseet, Dr. phil.
Carl Neergaard, Inspektør ved Nationalmuseet (Formand).
Thomas Thomsen, Inspektør ved Nationalmuseet.

A. Medlemmer i Norden).*

Hs. Majestæt Kong Christian X.

Müller, Sophus, fh. Museumsdirektør, Dr. phil., Selskabets Æresmedlem.

Aagaard, C. V., Docent ved Kunstakademiet, Kunstmaler, Ballerup.
Aakjær, Svend, Underarkivar i Rigsarkivet, Cand. mag., Kjøbenhavn.

*) S. B.: har ydet Bidrag som stiftende Medlem, B. B.: har ydet Bidrag for bestandig, V. B.: er ved Bestyrelsen foreslaaet til Medlem. Alle øvrige Medlemmer yde aarligt Kontingent.

Aarep, S. P., fh. Godsforvalter, Valby .... B. B.
Abrahams, Nic., Direktør for Det kgl. Klasselotteri, Kjøbenhavn.
Abrahamsen, E., Docent ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Adler, B. D., Grosserer, Nærum .... B. B.
Ahlefeldt-Laurvig, Carl Greve, Overretssagf., Direktør, Rungsted. B. B
Ahlefeldt-Laurvigen, A. T. E. Greve, Rungsted.
Ahlén, A., f. d. Lektor, fil. dr., Stockholm.
Almgren, Oscar, Professor ved Universitetet, fil. dr., Uppsala.
Althin, Ernst, Kyrkoherde, Glemminge.
Alstrup, Th. Andersen, Generaldirektør for Statsbanerne, Kjøbenhavn.
Ammonsen, C. C., Inspektør ved Farmaceutisk Læreanstalt, Kjøbenhavn.
Ammundsen, Vald., Biskop, Dr. theol., Haderslev.
Andersen, J. Oskar, Professor ved Universitetet, Dr. theol., Kjøbenhavn.
Andersen, O., Godsejer, Ingeniør, til Vissinggaard.
Andersen, P. O. A., Departementschef i Finansministeriet, Statsgældsdirektør, Kjøbenhavn.
Andrup, Otto, Inspektør ved Det nationalhist. Museum paa Frederiksborg Slot, Mag. art., Frederiksborg.
Angelo, A. R., Direktør f. Nordsjæll. Sporvejsselsk., Ingeniør, Hellerup.
Annerstedt, Claes, fh. Univ.-Bibliotekarie, fil. dr., Uppsala.
Appel, J., Højskoleforstander, Askov.
Appelgren-Kivalo, H., Direktør ved Nationalmuseet, Statsarkæolog, fil. dr., Helsingfors .... V. B.
Arnborg, John, fil. kand., Lund.
Arne, Ture J., Antikvarie v. Vitterhets Akademien, fil. dr., Stockholm.
Arntz, Sophus, Læge, Kjøbenhavn.
Arup, Erik, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Baller, V., Dommer, Sorø.
Barfod, A., Kontorchef i Undervisningsministeriet, Kjøbenhavn.
Bardenfleth, V., Kammerherre, fh. Stiftamtmand, Vejle .... B. B.
Barfred-Pedersen, G., Godsejer, Nærum.
Bech, A., Godsejer, til Krusesminde.
Becker, Sv. A., Provst, Dr. theol., Ølstykke.
Beckett, Francis, Direktør ved Statens Museum for Kunst, Docent ved Universitetet, Dr. phil., Gjentofte.
Beck-Friis, H. J. Friherre, overordentl. Gesandt og befuldm. Minister for Sverige, Kjøbenhavn .... B. B.
Behrens, Carl, Redaktør, Kjøbenhavn.
Berg, R., fh. Kontorchef, Kjøbenhavn.
Berner, Ebbe, Kunstmaler, Kjøbenhavn.
Berner-Schilden-Holsten, A. C. Lensbaron, Kammerherre, Hofjægermester, til Holstenshus, Clausholm m. m.
Bertelsen, Henrik, Undervisningsinspektør, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Bertram-Larsen, Taarnurfabrikant, Kjøbenhavn.

Bidstrup, Mathias, Professor, Arkitekt, Rønne.
Bille Gram, J., Professor v. Farmac. Læreanstalt, Kjøbenhavn... V. B.
Billeskov Jansen, H., Overretssagfører, Thisted.
Bing, Anton, Redaktør, Kjøbenhavn.
Bisgaard, Holger, Læge, Glamsbjerg.
Bjerge, Poul, Højskolelærer, Askov.
Bjerrum, Niels, Professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Bjørn, Anathon, Konservator ved Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
Blinkenberg, Chr., Professor ved Universitetet, Dr. phil., Hellerup.
Blom, A. A., Postmester, Kjøbenhavn.
Blom, G. V., Kunstmaler, fh. Docent ved Kunstakademiet, Kjøbenhavn.
Blöndal, Sigfus, Bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Bobé, Louis, kgl. Ordenshistoriograf, Lektor, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Bohr, Niels, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Bojsen, Frede, fh. Højskoleforstander, Cand. theol., Rødkilde, Stege.
Bonde, A., Cand. pharm., Kjøbenhavn.
Borch, Christen, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Borch, Martin, Arkitekt, fh. kgl. Bygningsinspektør, Kjøbenhavn.
Bracht, H. N. v., Boghandler, Kjøbenhavn.
Bramsen, Eigil, Direktør f. Nye d.ske Brandfors.selsk., Cand. jur., Valby.
Brandorff, J. O., fh. Kæmner, Kolding.
Brems, Joseph, Biskop, apostolisk Vikar for Danmark, Valby .. B. B.
Brix, Hans, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Hellerup.
Brockenhuus-Schack, F. A. V. Greve, Hs. Exc., fh. Overhofmarskal, Kammerherre, Direktør f. De d.ske Kongers kron. Saml. paa Rosenborg, Kbhn.
Broholm, H. C., Underinspektør v. Nationalmus., Cand. mag., Kbh. B. B.
Brorson, Carl J., fh. Bankdirektør, Kjøbenhavn............... S. B.
Brummer, Carl, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Brusendorff, Aage, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Bruun, Daniel, Kaptain, Hellerup.
Bruun, Gudmund, Sognepræst, Hesselager.
Brøgger, A. W., Professor ved Universitetet, Dr. phil., Oslo.
Brøndal, Viggo, Dr. phil., Charlottenlund.
Brøndsted, Georg, Adjunkt, Cand. mag., Aabenraa.
Brøndsted, J., Underinspektør ved Nationalmuseet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Brøndum-Nielsen, Johs., Docent ved Universitetet, Dr. phil., Hellerup.
Bugge, Alexander, fh. Univ.-Professor, Dr. phil., Kviteseid, Telemarken.
Bundgaard, A., Billedhugger, Kjøbenhavn.
Bure, Kr., Underarkivar i Udenrigsministeriet, Kjøbenhavn.
Busck, August, Ingeniør, Kjøbenhavn.
Busse, Otto, fh. Direktør ved Statsbanerne, Kjøbenhavn.
Bühring, C., Professor, Læge, Kjøbenhavn.
Bülow, W. F., Sparekassedirektør, Kjøge.

Byskov, J., Seminarieforstander, Gjedved.
Castenschiold, H. F., Generalmajor i Rytteriet, Kjøbenhavn.
Cederfeld de Simonsen, H. C. F. V., Kammerherre, Hofjægermester, til Erholm og Søndergaarde.
Cederschiöld, G., fh. Professor, fil. dr., Lund.
Christens, Sophus, Læge, Kjøbenhavn .... S. B.
Christensen, Charles, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Christensen, Chr. Petresch, Fuldmægtig ved Kjøbenhavns Byret, Kbhn.
Christensen, Fr., Direktør, Kjøbenhavn.
Christensen, Georg, Forstander for Statsseminariet, Haderslev.
Christensen, Harry, Cand. phil., Kjøbenhavn.
Christensen, J. C., fh. Minister, Hee .... S. B.
Christensen, Will., Arkivar i Rigsarkivet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Christiansen, Carl S., Arkivar i Rigsarkivet, Charlottenlund.
Claudius, Carl, Generalkonsul, Kjøbenhavn.
Clausen, H. V., Lektor, Mag. art., Valby.
Clausen, Julius, Bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, Kjøbenhavn.
Clemensson, G., Landsarkivarie, Göteborg.
Clément, Adolphe, Ingeniør, Cand. polyt., Kjøbenhavn .... S. B.
Clemmensen, Mogens, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Cold, T. F., fh. Kontorchef i Marineministeriet, Kjøbenhavn.
Colding, T. A., Ingeniør, Cand. polyt., Kjøbenhavn.
Collet, Holger, Kammerherre, Hofjægerm., til Lundbygaard og Katholm.
la Cour, L. F. B., Akademikasserer, Cand. mag., Sorø.
la Cour, Vilh., Redaktør, Adjunkt Mag. art., Birkerød.
Dahl, Frantz, Professor ved Universitetet, Dr. juris, Kjøbenhavn.
Dahl, Paul, Godsejer, til Holbæk Slots Ladegaard.... .... B. B.
Dahl, Svend, Overbibliotekar ved Universitetsbiblioteket, Kjøbenhavn.
Dahlerup, Verner, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Dannesboe-Andersen, C., Cand. pharm., Kjøbenhavn.
Daugaard-Jensen, J., Direktør for Grønlands Styrelse, Kjøbenhavn.
Dedekam, Hans, Museumsdirektør, Oslo.
De la Gardie, R. Greve, fh. Landshøvding, Malmø........... S. B.
Dessau, Benny, Direktør for De forenede Bryggerier, Hellerup.. B. B.
Dirckinck-Holmfeld, E. F. Baron, Adjunkt Cand. mag., Haderslev.
Duepetersen, Th., Læge, Lou.
Dumreicher, C., Underbibliotekar v. Universitetsbibl., Cand. theol., Kbhn.
Dyggve, Ejner, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Døssing, Th., Biblioteksdirektør, Humlebæk.
Edelfeldt, Aug., Fabrikör, Stenstorp, Sverige.
Ekholm, Gunnar, Docent ved Universitetet, fil. dr., Uppsala.
Elfelt, P., kgl. Hof-Fotograf, Kjøbenhavn.
Ellekilde, Hans, Arkivar i Dansk Folkemindesamling, Mag. art., Holte.
Engelstad, Ejvind, Museumsassistent, Oslo.

Erichsen, B. V. A., Bibliotekar ved Universitetsbiblioteket, Kjøbenhavn.
Ernst, Axel, Sagfører Cand. juris, Odense .... B. B.
Erslev, Kr., fh. Rigsarkivar, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Fabricius, Knud, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Falbe-Hansen, Viggo, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Fang, Arthur, Direktør, Roskilde.
Feilberg, C. A., Professor, Læge, Kjøbenhavn.
Fenger, H. M., kgl. Konfessionarius, Provst, Dr. theol., Kjøbenhavn.
Ferslev, C. V., fh. Dommer, Kjøge.
Fett, Harry, Riksantikvar, Dr. phil., Oslo .... B. B.
Finsen, John, Dommer, Kjøbenhavn.
Fischer-Møller, K., Læge, Horsens.
Flensborg, H., Banechef ved Statsbanerne, Kjøbenhavn.
Fløytrup, E. St., Forstassistent, Tranekjær.
Fontenay, Fr. le Sage de, overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister for Danmark, Reykjavík.
Forsberg, Hilmer, Patron, Linköping.
Fossing, P., Cand. mag., Kjøbenhavn.
Frandsen, C. S., Justitsraad, fh. Godsforvalter, Skibby.
Freuchen, Peter, Polarforsker, Forfatter, Kjøbenhavn.
Friderichsen, Carl, Bureauchef i Rigsdagen, Overretssagf., Klampenborg.
Friderichsen, Knud, Arkitekt, Lyngby .... B. B.
Friderichsen, Viggo, Cand. juris, Kjøbenhavn............... B. B.
Fries, G., Rentier, Charlottenlund.
Friis, Aage, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Friis, Holger, Tandlæge, Hjørring .... B. B.
Frijs, Krag-Juel-Vind-, F. Greve, Hofjægerm., til Juellinge, Halstedkloster.
Frödin, Otto, Antikvarie v. Vitterhets Akademien, fil. dr., Stockholm.
Fugl, I. F., Cand. pharm., Kjøbenhavn.
Fürst, Carl M., fh. Professor ved Universitetet, med. dr., Lund.
Galster, Georg, Inspektør ved Nationalmuseet, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Gertz, M. Cl., fh. Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Gjellerup, F. L., fh. Distriktslæge, Kjøbenhavn.
Gjørup, K., Sognepræst, Kjøge.
Glahder, Jørgen, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Graae, Christian, Sognepræst, Karrebæk.
Grandjean, P. B., Underarkivar i Rigsarkivet, Kjøbenhavn.
Grieg, Sigurd, Konservator ved Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
Groes-Petersen, N. C., Direktør, Kjøbenhavn.
Grunth, P., Professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Kbhn.
Grüner, K., Overretssagfører, Horsens.
Grønbech, H. E., Lektor ved Statsskolen, Rønne.
Grønlund, Martin, Stabslæge, Vedbæk.
Grönwall, K. A., Professor ved Universitetet, fil. dr., Lund.

Gudmand-Høyer, L., Redaktionssekretær, Kjøbenhavn.
Guðmundsson, Valtýr, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kbhn.
Guildal, Ejner G., Direktør, Kjøbenhavn.
Hagerup, Eiler H., Forlagsboghandler, Kjøbenhavn.
Hallström, G., Amanuens v. Vitterhets Akademien, fil. lic., Stockholm.
Halvorsen. E., Ritmester, Korsør Søbatteri.
Hammer, Valdemar H., Arkitekt, Kjøbenhavn.
Hammerich, Angul, Professor, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Hammerich, K. A., Direktør f. Købstædernes alm. Brandforsikring, Kbhn.
Hammerich, Kai Fr., Landsdommer, Sønderborg.
Hammershøi, Svend, Kunstmaler, Kjøbenhavn.
Hansen, Aksel, Billedhugger, Kjøbenhavn.
Hansen, Andreas N., Grosserer, Birkerød.
Hansen, C. B. V., Etatsraad, fh. Herredsfoged, Kjøbenhavn ..... B. B.
Hansen, Carl Martin-, Billedhugger, Kjøbenhavn.
Hansen, F. C. C., Professor ved Universitetet, Dr. med., Kjøbenhavn.
Hansen, Hannibal, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Hansen, H. J., Overlærer, Kjøge.
Hansen, Henning, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Hansen, Henning, Arkitekt, Murermester, Hellerup.
Hansen, K., Statskonsulent, Inspektør ved Landbrugsmuseet, Lyngby.
Hansen, Niels, Billedhugger, Lyngby.
Hansen, Oscar, Docent, Dr. phil., Skodsborg.
Hansen, Robert L., Biblioteksinspektør, Mag. art., Kjøbenhavn.
Hansen, Søren, Politilæge, Kjøbenhavn.
Harild, C. V., Arkitekt, Palæforvalter, Kjøbenhavn.
Hartmann, F., Sekretær i Charlottenborg-Udstillingskomite, Kbhn. B. B.
Hartmann, Hjalmar, Grosserer, Kjøbenhavn.
Hartz, N., Direktør, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Haslund, Theodor, Postmester, Kjøbenhavn.
Hassel, August, Billedhugger, Hellerup.
Hatt, Gudmund, Underinspektør ved Nationalmuseet, Lektor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn .... B. B.
Hauberg, A., Rektor ved Frederiksberg Gymnasium, Kjøbenhavn.
Hauberg, G., Statsskovrider, Tokekøb.
Hauberg, P., fh. Inspektør ved Nationalmuseet, Kjøbenhavn.
Haugsted, Ejler, Bibliotekar ved Statsbiblioteket, Cand. mag., Aarhus.
Havning, Thomas, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Hede, Holger, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Hedemann, Carl, Oberst, fh. Guvernør i Vestindien, Kjøbenhavn.
Heise, Carl, Brygger, Helsingør.
Helper, V., fh. Direktør ved Statsbanerne, Kjøbenhavn.
Hendriksen, Holger, Ingeniør, Cand. polyt., Kjøbenhavn.
Henning, Ivar Persson, Direktør, Helsingborg.

Henningsen, Imm., Handelshøjskoleforstander, kgl. Translatør, Aarhus.
Henriksen, M., Kunstmaler, Kjøbenhavn.
Henriques, Arthur, Overretssagfører, Hellerup.
Hermansen, C., Kaptain, Civilingeniør, Kjøbenhavn.
Hermansen, V., Mag. art., Kjøbenhavn.
Hermannsson, Halldór, Professor, Forstander f. D. arnæmagn. Saml., Kbhn.
Hertel, H., Kontorchef v. Det kgl. d. Landhusholdningsselskab, Kbhn.
Hetsch, Stefan, Overretssagfører, Kjøbenhavn.
Hindborg, Poul, Fabrikant, Vejle.
Hintze, V., Inspektør ved Mineralogisk Museum, Kjøbenhavn.
Hiort, N. B., Afdelingsbestyrer i Sparekassen f. Kbh. og Omegn, Hellerup.
Hjejle, T., Arkitekt, Kjøbenhavn.
Hjelmqvist, Theodor, Lektor, fil. dr., Lund.
Hjorth, Robert, Prokurist, Charlottenlund .... B. B.
Hjorth-Nielsen, H., Postkontrolør, Kjøbenhavn.
Hoff-Hansen, H. P., fh. Rektor, Kjøbenhavn.
Hofman-Bang, N. E., Hofjægermester, til Hofmansgave.
Holck, A., Amtsforvalter, Maribo.
Holck, Mogens Lensbaron, til Holckenhavn.
Holck Colding, P. A., Departementschef i Minist. f. offentl. Arb., Kbhn.
Hollnagel-Jensen, O. C., Generalsekretær ved Postvæs., Charlottenlund.
Holm, Gustav, Kommandør, fh. Lodsdirektør, Kjøbenhavn.
Holm, P., kgl. Translatør, Museumsinspektør, Aarhus.
Holm, Viggo, fh. Kantor, Kjøbenhavn.
Holm, V. Eilschou, Kommunelæge, Kjøbenhavn.
Holmdal, C., Kontorchef i Finansministeriet, Kjøbenhavn.
Holme, J. Gudmund, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Holstein, Bent Greve, Hofjægermester, Folketingsmand, til Holsteinborg.
Holstein, C. F. F. v., fh. Kontorchef i Skattedirektoratet, Kjøbenhavn.
Holsøe, Poul, Stadsarkitekt i Kjøbenhavn, Valby.
Holta, H. H., Konsul, Skien .... B. B.
Hoppe, J. C., Kammerherre, fh. Amtmand, Kjøbenhavn.
Hougen, Bjørn, Konservator ved Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
Hvass, H. H., Dommer, Aarhus.
Høffding, Hans, Lektor ved Svanholm Gymnasium, Hellerup.
Hørring, Otto, Læge, Kjøbenhavn.
Høyer, Alfr., Bibliotekar ved Universitetsbiblioteket, Kjøbenhavn.
Ilsted, P., Figurmaler, Kjøbenhavn.
Irgens-Larsen, Brage, Museumsassistent, Oslo.
Isager, Kr., Sanatorielæge, Dr. med., Ry.
Jacobsen, Helge, Direktør for Ny Carlsberg Glyptotek, Kjøbenhavn.
Jacobsen, Holger, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Janse, Olov, fil. dr., Norrköping.
Janse, Otto, Antikvarie v. Vitterhets Akademien, fil. dr., Stockholm.

Jensen, Chr. A., Grosserer, Kjøbenhavn.
Jensen, Chr. Axel, Inspektør ved Nationalmuseet, Mag. art., Kjøbenhavn.
Jensen, Holger, Direktør, Ramlösa.
Jensen, J. Vinther, Overretssagfører, Svendborg.
Jensen, Johs. V., Forfatter, Kjøbenhavn.
Jensen, Theodor, Grosserer, Charlottenlund.
Jernell, M., Rektor, Lidköping.
Jespersen, Chr., Proprietær, Dyrehaven, Skjelskør.
Jessen, A., Statsgeolog, Cand. polyt., Kjøbenhavn.
Jessen, Knud, Afdelingsgeolog, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Johansen, K. Friis, Inspektør ved Nationalmuseet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Johnsson, J. W. S., prakt. Læge, Kjøbenhavn.
Jónsson, Finnur, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Jünger, Otto, Ingeniør, Vedbæk.
Jürgensen, Chr., Professor, Dr. med., Hellerup.
Jørgensen, Chr., Bankdirektør, Aalborg.
Jørgensen, F. C., Cand. mag., Kommunelærer, Kjøbenhavn.
Jørgensen, Johs., Proprietær, Søborggaard.
Jørgensen, O. Kaalund, Lektor ved Østre Borgerdydskole, Kjøbenhavn.
Jørgensen, P. J., Professor ved Universitetet, Kjøbenhavn.
Jørgensen, Thorvald, kgl. Bygningsinspektør, Charlottenlund.
Kall, Joh. Chr., Bibliotekar ved Universitetsbiblioteket, Kjøbenhavn.
Kall, Rolf, Oberst i Artilleriet, Kjøbenhavn .... B. B.
Kannik, E. P., Postexpedient, Charlottenlund.
Kaper, E. C., Borgmester i Kjøbenhavn, Dr. phil., Hellerup.
Kehler, Henning, Forfatter, Magister, Kjøbenhavn.
Kemner, G. Sture, Disponent, Ystad.
Kerrn, H. Chr., Kontorchef i Generaldirekt. f. Postvæsenet, Kbhn.. B. B.
Kier, Chr., Overretssagfører, Linaa Storskov.
Kjellin, Helge, Professor, fil. dr., Lund.
Kjellmark, Knut, Folkskoleinspektör, fil. dr., Växjö.
Kjær, Hans, Inspektør ved Nationalmuseet, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Klem, Knud, Stud. mag., Kjøbenhavn.
Klercker, John af, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Knudsen, Gunnar, Cand. mag., Charlottenlund.
Knudsen, Johs., Redaktør, Cand. mag., Vanløse.
Knudsen, K. A., Gymnastikinspektør, Cand. theol., Kjøbenhavn.
Knudsen, Morten, Stabslæge, Kjøbenhavn.
Knuth, Henrich M. Greve, Kammerherre, Kjøbenhavn.
Koch, J. P., Oberst, Chef for Hærens Flyverkorps, Kjøbenhavn.
Kock, Axel, fh. Professor ved Universitetet, fil. dr., Lund.
Koefoed, Ove, Amtmand, Rønne.
Kongstad, Kristian, Kunstmaler, Hillerød.
Konow, H. J., fh. Konsul, Kammerjunker, Springforbi.

Konow, J. J. W., Stud. juris, Kjøbenhavn.
Konow, W., Ingeniør, Kjøbenhavn.
Koppel, Henrik, Forlagsboghandler, Kjøbenhavn.
Koren, Kr., Riksarkivar, Oslo.
Kornerup, Thorvald, Postmester, Kjøbenhavn.
Krag, R., Kammerherre, Kjøbenhavn.
Krarup, Adolph Thortsen, Direktør, Hellerup.
Krarup, Alfred, Bibliotekar ved Universitetsbiblioteket, Kjøbenhavn.
Kristensen, Frode, fh. Lærer, Tørring.
Kristensen, Martin, fh. Seminarieforstander, Brunde.
Kyhl, Olaf, Oberstlieutenant i Fodfolket, Fredericia .... B. B.
Køcher, Arthur, Mag. art., Kjøbenhavn.
Lakjer, C., Lektor ved Rungsted Statsskole, Rungsted.
Langballe, Otto, Arkitekt, Kjøge.
Langballe, P., Lektor, Charlottenlund.
Lange, H. O., Lektor ved Universitetet, fh. Overbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, Dr. phil., Gjentofte.
Larsen, Alfred, Kunstmaler, Kjøbenhavn.
Larsen, Knud, Arkitekt, Slagelse.
Larsen, Laurits, Gaardejer, Ravnstedhøj, Møen.
Larsen, Otto, Postmester, Kjøbenhavn.
Larsen, Sofus, fh. Overbibliotekar ved Universitetsbibl., Dr. phil., Kbhn.
Larsson, L., Lektor, fil. dr., Växjö.
Laursen, L., Rigsarkivar, Kjøbenhavn.
Lausen, Vald., Ingeniør, Aarhus .... B. B.
Lemche, Johan H., Kredslæge, Lyngby.
Lemche, Søren, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Lemming, Axel E., Overretssagfører, Valby.
Lidén, Oskar, Rektor, Ljungby.
Liisberg, H. C. Bering, Slotsforvalter, Inspektør ved De danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg, Kjøbenhavn.
Lindhard, Aage, Adjunkt, Cand. mag., Birkerød.
Lindqvist, Sune, Docent, fil. dr., Stockholm.
Lindroth, Hjalmar, Professor v. Göteborgs högskola, fil. dr., Göteborg.
Linvald, Axel, Raadstuearkivar, Mag. art., Kjøbenhavn.
Lorenzen, M., Mag. art., Holte.
Lorenzen, Vilh., Adjunkt, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Lund, C. C., Teatermaler, Kjøbenhavn.
Lund, Edmund, Postmester, Kjøbenhavn.
Lund, O., fh. Kjøbmand, Kjøbenhavn.
Lundbye, C. P. C., Skoleinspektør, Mag. art., Kjøbenhavn.
Lundbye, J. T., Professor ved Polyteknisk Læreanstalt, Kbhn. B. B.
Lunding, Elias, Forpagter, Kjøbenhavn.
Lunn, Chr., Kaptain i Artilleriet, Kjøbenhavn.

Lunn, Knud, Overlæge, Haderslev.
Lunn, Sigismund, Godsejer, til Knabstrup.
Lynge, Herman, Boghandler, Kjøbenhavn.
Lützen, Erhard, Kontorchef i Politikontoret, Kjøbenhavn.
Løber, Jacob, Skoleinspektør, Cand. theol., Kjøbenhavn.
Løfting, Chr., Fiskeriinspektør, Mag. scient., Kjøbenhavn.
Lønberg, J., Ingeniør, Cand. polyt., Kjøbenhavn.
Lønborg-Jensen, H., Arkitekt, Kjøbenhavn .... B. B.
Løvenskiold, C. Baron, Hofjægermester, til Løvenborg.
Maar, Vilh., Professor ved Universitetet, Dr. med., Kjøbenhavn.
Mackeprang, M., Direktør for Nationalmuseet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Madsen, Henrik, fh. Politiinspektør, Kjøbenhavn.
Madsen, Victor, Bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, Kjøbenhavn.
Madsen, Victor, Direktør f. Danm. geol. Undersøgelse, Dr. phil., Kbhn.
Magdahl-Nielsen, J., kgl. Bygningsinspektør, Hellerup.
Mailand, Carl, Læge, Kjøbenhavn.
Malmström, Oscar, Lektor, fil. dr., Helsingborg.
Marcus, Aage, Biblioteksassistent, Cand. juris, Kjøbenhavn.
Marstrand, Vilhelm, Ingeniør, Cand. polyt., Lyngby.
Mathiassen, Therkel, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Mathiesen, Aage, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Matthiessen, Hugo, Underinspektør v. Nationalmuseet, Mag. art., Kbhn.
Meldahl, K. G., fh. Skibsbygnings-Direktør, Fredensborg .... B. B.
Meldgaard, L., Sognepræst, Odder.
Melsted, Bogi Th., Mag. art., Kjøbenhavn.
Meyer, S. O. R., Oberst, Kjøbenhavn.
Milthers, V., Statsgeolog, Cand. polyt., Kjøbenhavn.
Mogensen, Mogens, Stud. polyt., Kjøbenhavn.
Moltesen, L., Dr. phil., Folketingsmand, Charlottenlund.
Moltke, Eiler Greve, til Basnæs.
Moltved, Georg, Læge, Skævinge.
Moresco, Carl, Grosserer, Ordrup.
Mortensen, Carl, Billedhugger, Hellerup.
Mowinckel, Rolf, Konservator ved Universitetets Oldsaksamling, Oslo.
Munthe af Morgenstierne, B. v., fh. Professor ved Univ., Dr. jur., Oslo.
Munthe af Morgenstierne, O. v., Kammerjunker, Fuldmægtig i Kongeriget Danmarks Hypotekbank, Kjøbenhavn.
Müller, P. E., Expeditionssekretær u. Magistraten, Cand. jur., Kjøbenhavn.
Müller, P. E., Kammerherre, Hofjægerm., fh. Overførster, Dr. phil., Kbhn.
Müller, Sven, Overlæge, Odense.
Møller, Erik, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Møller, Helge B., Arkitekt, Kjøbenhavn.
Møller, J. S., Kredslæge, Kalundborg.
Møllmann, C. C., Malermester, Kjøbenhavn.

Nannestad, L., Stiftsforvalter, Vallø.
Neergaard, Carl, Inspektør ved Nationalmuseet, Kjøbenhavn.
Neergaard, F. de, Godsejer, Cand. juris, til Gunderslevholm.
Neergaard, P. J. de, Godsejer til Aunsbjerg, Apoteker, Odense.
Nielsen, Axel, Politiassessor, Kjøbenhavn.
Nielsen, H. A., Professor, Dr. med., Kjøbenhavn.
Nielsen, K. Brünnich, Overlæge, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Nielsen, S. Vestergaard, Cand. theol., Kommunelærer, Aars.
Nordal, Sigurður, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Reykjavík.
Nordman, C. A., Docent ved Universitetet, fil. dr., Helsingfors.. B. B.
Nordmann, V., Statsgeolog, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Norgaard, Alexander, Kaptain, Landinspektør, Kjøbenhavn.
Norgaard, Axel, Læge, Dr. med., Kjøbenhavn................ B. B.
Nyrop, Kr., Professor ved Universitetet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Nystrøm, Eiler, Underarkivar i Rigsarkivet, Dr. phil., Vanløse.
Nørlund, Poul, Underinspektør ved Nationalmuseet, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Olesen, Anders, Sagfører, Nørresundby.
Olrik, Jørgen, Inspektør ved Nationalmuseet, Cand. mag., Kjøbenhavn.
Olsen, F. J. J., fh. Overpostkontrolør, Kjøbenhavn.
Olsen, Johannes, Inspektør ved Svendborg Amts Museum, Svendborg.
Olsen, K. V., Rodemester, Valby.
Olsen, Magnus, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Oslo.
Olsen, O., Kredslæge, Maribo.
Oppermann, Th., Direktør for Thorvaldsens Museum, Vedbæk.
Ostenfeld, Knud, Postkontrolør, Kjøbenhavn.
Ottesen, C. H. J., Forstander f. Vajsenhuset, Cand. theol., Kjøbenhavn.
Oxholm, W. H. Th., Kammerherre, Stiftamtmand, Nykjøbing F.
Pedersen, Laurits, Overlærer, Helsingør.
Pedersen, Thorvald, Fabrikant, Kjøbenhavn.
Petersen, Albert, Tegner ved Statsbanerne, Lyngby.
Petersen, A. Erhard, Slotsforvalter, Arkitekt, Kjøbenhavn...... B. B.
Petersen, Axel, Landsdommer, Kjøbenhavn.
Petersen, C. G. Joh., Direktør f. Biolog. Station, Dr. phil. et jur., Hellerup.
Petersen, Carl S., Overbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, Kjøbenhavn.
Petersen, Emil, Konservator ved De danske Kongers kronologiske Samling paa Rosenborg, Kjøbenhavn.
Petersen, Jan, Direktør for Stavanger Museum, Dr. phil., Stavanger.
Petersen, Knud, Arkitekt, Odense.
Petersen, Martin, Bogholder, Kjøbenhavn.
Petersen, Otto Koefoed, Mag. art., Kjøbenhavn.
Petersen, Sigwart, Bibliotekar ved Universitetsbiblioteket, Oslo.
Petersen, Th., Museumsbestyrer, Trondhjem.
Petersen, Vilh., kgl. Bygningsinspektør, Odense.
Poulsen, Svenn, Redaktør af Berlingske Tid., Overretssagfører, Hellerup.

Poulsen, V. B., fh. Møntmester, Kjøbenhavn.
Prytz, Harald, Politiassessor, Kjøbenhavn.
Pürschel, Vilhelm, Overretssagfører, Holte.
Quennerstedt, A., f. d. Professor zool., fil. dr., Lund......... B. B.
Qvist-Pedersen, A., Godsforvalter, Hammel.
Raaschou, Frederik, Ingeniør, Kjøbenhavn.
Raben, Th. A., fh. Direktør ved Statsbanerne, Kjøbenhavn.
Raben-Levetzau, F. C. O. Lensgreve, Kammerherre, Hofjægermester, til Christiansholm.
Rafn, Aage, Arkitekt, Kjøbenhavn .... B. B.
Rasmussen, J. P., Læge, Faxe.
Reimer, Viggo, Bankdirektør, Nakskov.
Repsdorph, H., Overretssagfører, Hellerup.
Reventlow, C. E. Lensgreve, Kammerherre, Hofjægermester, til Christianssæde og Brahetrolleborg .... S. B.
Ricard, Chr., Landsretspræsident, Sønderborg.
Ridiger, Parmo, fh. Kontorchef i Marineministeriet, Kjøbenhavn.
Riis, Hans Chr., Lektor ved Købmandsskolen, Kjøbenhavn.
Riise, Fred., Generalkommissær, Kjøbenhavn.
Risom, Sven, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Roepstorff, A. S., Dommer, Odense.
Rohde, Ivar Tidemand, fh. Postassistent, Kjøbenhavn.
Roos, C., Underbibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, Dr. phil., Kjøbenhavn.
Rosen, Anton, Professor, Arkitekt, Kjøbenhavn.
Rosenberg, G., Konservator ved Nationalmuseet, Kjøbenhavn.
Rosenkrantz, H. C. O. Lensbaron, Kammerherre, Hofjægermester, Nationalbankdirektør, til Rosenholm, Hellerup.
Rothe, Eigil, Figurmaler, Konservator ved Nationalmuseet, Kjøbenhavn.
Rydbeck, O., Professor v. Univ., fil. dr., Forstander f. Hist. Museet, Lund.
Rørdam, Erling, Redaktør, Cand. mag., Hellerup.
Rørdam, Kr., Professor v. kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Dr., Hellerup.
Rørdam, Valdemar, Forfatter, Birkerød.
Sahlgren, Jøran, Docent v. Lunds Universitet, fil. dr., Lund .. B. B.
Salin, Bernhard, fh. Riksantikvarie, fil. dr., Stockholm.
Sandvad, Holger, Mag. art., Kjøbenhavn.
Santesson, O. B., Lektor, Uppsala.
Sarauw, Georg F. L., Intendent ved Göteborgs Museum, fil. dr., Göteborg.
Saxild, P. C., Amtmand, Holbæk.
Schmidt, Holger Chr., Overingeniør, Dr. techn., Kjøbenhavn... B. B.
Schmidth, Chr., Landsdommer, Kjøbenhavn.
Schou, H. H., Direktør, Kjøbenhavn .... B. B.
Schultz, Sigurd, Kunsthistoriker, Kjøbenhavn.
Schultz-Lorentzen, C. W., Provst, Kjøbenhavn.
Sehested, A., Læge, Dragør.

Seidelin, Andr., fh. Direktør ved Rigshospitalet, Kjøbenhavn.
Seligmann, J. E. V., Civilingeniør, Horsens.
Severinsen, P., Sognepræst, Bringstrup.
Shetelig, Haakon, Professor, Dr. phil., Bergen.
Sibbernsen, A. E., Apoteker, Vester Skjerninge.
Slomann, Vilh., Direktør for Det danske Kunstindustrimuseum, Kbhn.
Smidt, C. M., Arkitekt, Cand. phil., Lyngby.
Smith, Otto, Kaptain, Museumsinspektør, Kjøbenhavn.
Snorrason, E., Kontorchef, Kjøbenhavn.
Sommer, F. C. V., Kontorchef i Kreditforen. f. industr. Ejendomme, Kbhn.
Sponneck, L. Greve, Kaptain, Kjøbenhavn.
Sprinchorn, Karl, fh. Rektor, fil. dr., Malmø.
Steensen-Leth, C. L. A., Kammerherre, Hofjægermester, Silkeborg.
Steenstrup, Joh., fh. Professor ved Universitetet, Dr. jur. et phil., Kbhn.
Stemann, G. C. V. H. v., Kammerherre, fh. Stiftamtmand, Haderslev.
Stein, Joh., Højesteretssagfører, Kjøbenhavn.
Stephensen, Knud, Amanuensis ved Zool. Museum, Cand. mag., Kbhn.
Stilling, N. Jensen, Stationsforstander, Faarvang.
Struckmann, Erick, Kunstmaler, Kjøbenhavn.
Sydow, C. W. v., Docent ved Universitetet, fil. dr., Lund.
Sørensen, Alfred, Etatsraad, Kjøbenhavn .... S. B.
Tegner, G. E., Fuldmægtig ved Søndre Landsret, Sønderborg.
Termansen, C. N., Stiftskontrolør, Ribe.
Thejll, K., Rektor ved Nørre Gymnasium, Kjøbenhavn.
Thierry, Aug., fh. Distriktslæge, Gilleleje.
Thomsen, Albert, Kommunelærer, Holbæk.
Thomsen, Thomas, Inspektør ved Nationalmuseet, Kjøbenhavn.
Thomsen, T. S., Apoteker, Kjøbenhavn.
Thomsen, Vilh., Hs. Exc., fh. Professor v. Universitetet, Dr. phil., Kbhn.
Thomsen, Vilhelm, Kontorchef i Marineministeriet, Kjøbenhavn.
Þórarinsson, Benedikt S., Kjøbmand, Reykjavík.
Thorup, Viggo, Landsdommer, Hellerup.
Tidemand-Dal, J., Arkitekt, Næstved.
Tolstrup, F. L., fh. Palæforvalter, Kjøbenhavn.
Tryde, E. C., fh. Overlærer, Mag. scient., Rønne .... B. B.
Tscherning, M., fh. Professor ved Universitetet, Dr. med., Kjøbenhavn.
Tulinius, E. T., Læge, Snertinge.
Uldall, Kai, Underinspektør ved Nationalmuseet, Kjøbenhavn.
Ulrik, Axel, fh. Stadslæge, Kjøbenhavn.
Ussing, V. Thorlacius, Underinspektør ved Statens Museum f. Kunst, Kbhn.
Varming, K., kgl. Bygningsinspektør, Kjøbenhavn.
Vedel, A., Kammerherre, Amtmand, Næstved.
Vedel, Helge, fh. Underdirektør ved Orlogsværftet, Charlottenlund.
Vibæk, Marius, Forstander for Købmandsskolen, Kjøbenhavn.

Vogel, Christopher, Kjøbmand, Grenaa.
Vogel, C. C. C., Kredslæge, Nykjøbing Mors.
Volqvartz, J. C., Grosserer, Kjøbenhavn .... B. B.
Wåhlin, Th., Domkyrkoarkitekt, Lund.
Wad, G. L., fh. Landsarkivar, Cand. polit., Odense.
Wallem, Fr. B., Museumsdirektør, Dr. phil., Trondhjem.
Walter, Emil, Presse-Attaché, Stockholm .... B. B.
Wandel, C. F., Hs. Exc., Viceadmiral, Kjøbenhavn.
Wandel, Einar, Konsul, Grosserer, Klampenborg.
Wandel, Sigurd, Professor ved Kunstakademiet, Kunstmaler, Hellerup.
Weberg, Oscar, Maskiningeniør v. Statsban., Cand. polyt., Kbhn. B. B.
Weibull, Curt, Docent v. Universitetet, fil. dr., Lund.
Weibull, Lauritz, Professor ved Universitetet, fil. dr., Lund.
Wenck, Heinrich, Professor, fh. Overarkitekt v. Statsb., Charlottenlund.
Wenck, Preben, Arkitekt, Charlottenlund.
Werner, Joh., Overretssagfører, Hellerup.
Werner, Sigvart, Grosserer, Kjøbenhavn.
Westerby, Erik, Cand. juris, Charlottenlund.
Westergaard, P. B. C., Sekretær v. Nationalmuseet, Cand. theol., Kbhn.
Widner, Nils, Pastor, Saltsjöbaden, Stockholm.
Wilcke, J., Kontorchef i Landbrugsministeriet, Dr. polit., Kjøbenhavn.
Winther, J., Kjøbmand, Rudkjøbing.
With, J., fh. Kontorchef ved Kjøbenhavns Havneforvaltning, Kjøbenhavn.
Worsaae, G., Kammerherre, Oberstlieutenant i Livgarden, Gjentofte.
Wrangel, E., Professor ved Universitetet, fil. dr., Lund.
Zahle, Erik, Stud. mag., Kjøbenhavn.
Zahlmann, F. C. C., Dommer, Borgmester, Hillerød .... B. B.
Zangenberg, H., Underinspektør ved Nationalmuseet, Arkitekt, Lyngby.
Ødum, Hilmar, Mag. scient., Kjøbenhavn.
Østergaard, J., Urmager, Nykjøbing Mors.

*B. Medlemmer udenfor Norden.**

Abbott, C. C. M., Dr., Trenton, New Jersey .... V. B.
Anderson, R. B., Professor, Madison, Visc. .... B. B.
Anucin, Dmitrij Nikolajevič, Professor ved Universitetet, Moskva. V. B.
Auden, George A., MA. MD., Birmingham .... B. B.
Baye, J. Baron de, Paris .... S. B.
Beltz, R., Museumskustos, Professor, Dr., Schwerin .... V. B.
Bobrinski, A., Comte, Leningrad .... V. B.
Boer, R. C., Professor ved Universitetet, Dr. phil., Amsterdam... V. B.

*) S. B.: har ydet Bidrag som stiftende Medlem. V. B.: er ved Bestyrelsen foreslaaet til Medlem. B. B.: har ydet Medlemsbidrag for bestandig.

Boule, M., Professor ved Musée d'hist. natur., Paris .... V. B.
Brabrook, Edward, Sir, Director, London .... B. B.
Capellini, G., Professor, Senatore del Regno, Bologna .... V. B.
Capitan, Professor ved École d'Anthropologie, Dr., Paris...... V. B.
Chlingensperg-Berg, M. v., Dr., München................. S. B.
Coutil, Léon, Anc. Président de la Société préhist. franç., Saint Pierre du Vauvray .... V. B.
Curle, James, Bibliotekar ved Soc. Antiqu. Scotl., Melrose..... B. B.
Dragendorff, H., Professor, Dr., Direktør for »Römisch-germanische Kommission«, Frankfurt a. M........................ V. B.
Dupont, E., Dr., Direktør for det naturhist. Museum, Bruxelles. V. B.
Evans, Arthur J., Keeper of the Ashmolean Museum, Oxford .. V. B.
Fondouce, P. Cazalis de, Licencié ès-Sciences, Montpellier.... V. B.
Garstang, J., Prof., Director of Departement of antiquities of Palestine, Jerusalem....................................... V. B.
Gosselin, Hellier R. H., T. P. for HerFs., Bengeo Hall, Hertford B. B.
Guimet, E., Direktør for Musée Guimet, Paris .... V. B.
Götze, A., Prof., Dr., Kustos ved Museum f. Völkerkunde, Berlin V. B.
Heger, Franz, Hofrat, Wien .... V. B.
Heusler, Andreas, Professor, Dr., Basel .... V. B.
Hildebrand, Charles, Hs. Exc. Minister, Professor, Dr., Altona . B. B.
Huchet, Léon, Advocat, Vannes .... B. B.
Johnston, A. W., Esq., London .... B. B.
Knorr, Fr., Direktør ved Museum vaterl. Altertümer, Dr., Kiel.. V. B.
Kossinna, Gustaf, Geh.-Regier.-Rat, Univ.-Prof., Dr., Berlin ... V. B.
Meissner, Rudolf, Prof. i tysk Sprog og Literatur, Dr., Bonn.. V. B.
Mogk, Eugen, Prof. i Nordgerm. Sprog og Literatur, Dr., Leipzig V. B.
Mortillet, Adrien de, Prof. à l'École d'Anthropologie, Paris ... V. B.
Nerman, Birger, Professor ved Universitetet, fil. dr., Dorpat.
Orsi, Paolo, Direktør ved Museo Nazionale, Siracusa .... V. B.
Petrie, W. M. Flinders, Professor of Egyptology, London ..... V. B.
Phillpotts, Bertha S., M.A., Hampstead, London............. B. B.
Read, Charles H., Keeper of brit. antiquities, Brit. Museum.... V. B.
Reinach, S., Prof., Direktør ved Musée des Antiquités nationales, Saint-Germain-en-Laye .... V. B.
Schuchhardt, C., Direktør v. Mus. f. Völkerkunde, Prof., Dr., Berlin V. B.
Seger, Hans, Direktør ved Schles. Museum, Prof., Dr., Breslau . V. B.
Sievers, E., Geh.-Rat, fh. Prof. i tysk Sprog og Literatur, Dr., Leipzig V. B.
Siret, Louis, Ingénieur, Anvers .... V. B.
Staïs, V., Direktør ved Nationalmuseet, Athen................ V. B.
Symons, B., fh. Prof. i tysk Sprog og Literatur, Dr., Groningen. V. B.
Szombathy, Josef, Hofrat, Museumskustos a. D., Wien .... V. B.
Tillisch, Henry, Ingeniør, Hamburg......................... B. B.
Troedsson, Alex., udsendt dansk Vicekonsul, Hamburg.

Truhelka, Ciro, Kustos ved Landes-Mus., Dr., Sarajevo ..... V. B.
Tylor, Sir E. B., Professor ved University of Oxford .... V. B.
Tzountas, Chr., Professor ved Universitetet, Athen........... V. B.
Verneau, René, Prof. ved Musée d'hist. nat., Paris........... V. B.
Woolsey, T. S., Prof. ved Yale University, New Haven, Connect. S. B.

Lærde Selskaber og videnskabelige Anstalter,

med hvilke Det kgl. nord. Oldskrift-Selskab er i Bytteforbindelse.[1])

Danmark og Island.

Godthaab: *Laanebogsamlingen paa Grønland.

Reykjavík: Hið íslenzka Fornleifafjelag.
— *Landsbókasafn Íslands.

Amerikanske forenede Stater.

Albany: New York State Library.
Berkeley: University of California.
Boston: American Academy of Arts and Sciences.
— Boston Society of Natural History.
Cambridge (Mass.): Harvard University.
Chicago: Field Museum of Natural History.
Davenport: Davenport Academy of Sciences.
Decorah: *Luther College.
Honolulu: Bernice Pauahi Bishop Museum.
New York: *The New York Public Library.
Philadelphia: Academy of Natural Sciences.
— American Philosophical Society.
— Historical Society of Pennsylvania.
Saint Paul: Minnesota Historical Society.
Washington: The Congress. House of representatives.
— Smithsonian Institution.

Argentina.

Buenos Aires: Museo Nacional de Historia Natural.

---

[1]) Fortegnelsen omfatter de lærde Selskaber og videnskabelige Anstalter, til hvilke Oldskriftselskabet paa Grund af bestaaende Bytteforbindelse sender Skrifter, ikke derimod de Selskaber og Anstalter, fra hvilke Oldskriftselskabet uden bestaaende Bytteforbindelse modtager Skrifter. Tillige omfatter Fortegnelsen en lille Række Selskaber og Anstalter, til hvilke Oldskriftselskabet sender sine Skrifter uden fra dem til Gjengjæld at modtage Skrifter; disse Selskaber og Anstalter ere i Fortegnelsen mærkede med *.

Belgien.

Anvers: Académie Royale d'Archéologie de Belgique.
Bruxelles: Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique.
— *Bibliothèque Royale de Belgique.
— Société d'Anthropologie de Bruxelles.
— Société Royale d'Archéologie de Bruxelles.
Mons: Société des Sciences, des Arts et des Lettres du Hainaut.
Namur: Société archéologique de Namur.

Det britiske Rige.

Bombay: Bombay Branch of the Royal Asiatic Society.
Calcutta: Asiatic Society of Bengal.
Cambridge: Cambridge Antiquarian Society.
Colchester: Essex Archæological Society.
Cumberland: Cumberland and Westmorland Antiquarian and Archæological Society.
Dublin: Royal Irish Academy.
— Royal Society of Antiquaries of Ireland.
Edinburgh: Society of Antiquaries of Scotland.
Kirkwall: Orkney Antiquarian Society.
Lewes: Sussex Archæological Society.
Liverpool: Literary and Philosophical Society of Liverpool.
London: Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
— Society of Antiquaries of London.
— Royal Archaeological Institute of Great Britain and Ireland.
— Royal Geographical Society.
— Royal Historical Society.
— Royal Numismatic Society.
— Viking Society for Northern Research.
Manchester: Manchester Literary and Philosophical Society.
Newcastle-upon-Tyne: Society of Antiquaries of Newcastle-upon-Tyne.
Ottawa: Department of Mines. Geological Survey.
Queensland: Royal Geographical Society of Australasia.
Sydney: *Public Library of New South Wales.
Toronto: Canadian Institute.
— University of Toronto.

Czekoslovakiet.

Prag: Société Royale des Sciences de Bohême (Classe des Lettres).
— Národní museum (Collection archéologique).
— Společnost československých praehistoriku.

Danzig.

Danzig: Naturforschende Gesellschaft in Danzig.
— Staatliches Museum für Naturkunde und Vorgeschichte.

Estland.

Dorpat: Gelehrte Estnische Gesellschaft.
Pernau: Altertumforschende Gesellschaft zu Pernau.
Reval: Estländische Literärische Gesellschaft in Reval.
— *Tallinna Eesti Muuseum.

Finland.

Helsingfors: Finska Fornminnesföreningen.
— Finska Historiska Samfundet.
— Finska Literatursällskapet.

Frankrig.

Aix: Université d'Aix-Marseille.
Beaune: Société d'Archéologie de Beaune (Côte-d'Or).
Bordeaux: Académie nationale des Sciences, Belles-Lettres et Arts.
Caën: Société des Antiquaires de Normandie.
Chalon-sur-Saône: Société d'Histoire et d'Archéologie.
Dax: Société de Borda.
Dijon: Commission des Antiquités du département de la Côte-d'Or.
Grenoble: Société Dauphinoise d'Ethnologie et d'Anthropologie.
Lyon: Section d'Anthropologie de la Société Linnéenne de Lyon.
Montpellier: Académie des Sciences et Lettres de Montpellier.
Paris: L'Anthropologie.
— Bibliothèque d'Art et d'Archéologie de l'Université de Paris.
— *Bibliothèque Ste-Geneviève.
— Musée Guimet.
— Société des Américanistes.
— Société d'Anthropologie de Paris.
— Société nationale des Antiquaires de France.
— Société de Géographie.
Poitiers: Société des Antiquaires de l'Ouest.
Saint-Germain: *Musée des Antiquités nationales.
Strasbourg: Société pour la Conservation des Monuments Historiques d'Alsace.
Toulouse: Société archéologique du Midi de la France.
Tours: Société archéologique de Touraine.
Vannes: Société polymatique du Morbihan.

Grækenland.

Athen: *Ἡ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία.*

Italien.

Firenze: Società Italiana d'Antropologia e Etnologia.
Milano: Reale Istituto Lombardo di Scienze e Lettere.
Roma: *Bibliotheca apostolica Vaticana.
— Reale Accademia Nazionale dei Lincei.
— R. Museo preistorico-etnografico.
Torino: Società Piemontese d'Archeologia e Belle Arti.

Jugoslavien.

Agram: Die kroatische archaeologische Gesellschaft.

Letland.

Riga: Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde zu Riga.

Luxemborg.

Luxembourg: Institut grand-ducal de Luxembourg, Section historique.

Mexico.

Mexico: Museo Nacional de Arqueologia, Historia y Etnografia.

Nederlandene.

Amsterdam: Koninklijke Akademie van Wetenschappen.
Batavia: Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.
Leiden: Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde.
— Rijks-Museum van Oudheden.
Leeuwarden: Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde.
Utrecht: Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Norge.

Bergen: Bergens Museum.
Oslo: Det kgl. Frederiks Universitet.
— Riksarkivet.
— Universitetets Oldsaksamling.
— Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo.
Stavanger: Stavanger Museum.
Tromsø: Tromsø Museum.
Trondhjem: Det kgl. Norske Videnskabers Selskab.

Peru.

Lima: Museo de Arqueología de la Universidad Mayor de San Marcos.

Polen.

Krakow: Polska Akademja Umiejętności.
Posen: Institut préhistorique de l'Université de Poznań.
— Société des amis des sciences de Poznań.
— Staatsarchiv (Historische Gesellschaft für Posen).
Warschaw: Corps des Conservateurs d'État des Monuments Préhistoriques.

Portugal.

Lisboa: Academia das Sciencias de Lisboa.
— Museu Etnológico Português.

Rumænien.

Bukarest: Academia Romana.
Kolozwar: Erdélyi Nemzeti Múzeum.

Schweiz.

Bern: Bernisches Historisches Museum.
Genève: Musée d'Art et d'Histoire de Genève.
Solothurn: Schweizerische Gesellschaft für Urgeschichte.
Zürich: Antiquarische Gesellschaft.

Sovjetrepublikerne.

Leningrad: Académie des sciences de Russie.

Spanien.

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
— Universidad de Barcelona. Seminario de Prehistoria.
Madrid: Junta Superior de Excavaciones y Antigüedades.
— Real Academia de la Historia.
— Sociedad Española de Antropologia, Etnografia y Prehistoria.
Solsona: Musæum archæologicum dioecesanum.

Sverige.

Göteborg: Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförening.
— Göteborgs Museum, arkeologiska avdelningen.
Hälsingborg: Hälsingborgs museum.
Härnösand: Föreningen för norrländsk hembygdsforskning.
Jönköping: Norra Smålands fornminnesförening.
Kalmar: Kalmar Läns Fornminnesförening.
Linköping: Östergötlands Fornminnes- och Museiförening.
Lund: Arkiv för nordisk filologi.
— Kung. Carolinska Universitetet.
— Namn och Bygd.

Malmö: Malmö museum.
Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
— Nordiska Museet.
— Samfundet St. Erik.
— Kung. Samfundet för Utgifvande af Handskrifter rör. Skandinaviens Historia.
— *Stockholm högskolas arkeologiska bibliothek.
— Svenska Landsmål ock svenskt Folkliv.
— Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi.
Uppsala: Upplands fornminnesförening.
— Kungl. Vetenskaps-Societeten.
Örebro: Föreningen Örebro Läns Museum.
Östersund: Jämtlands läns fornminnesförening.

Det tyske Rige.

Augsburg: Historischer Verein für Schwaben und Neuburg.
Bamberg: Historischer Verein für die Pflege der Geschichte des ehemaligen Fürstbistums Bamberg.
Berlin: Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte.
— Staatliches Museum (Prähistorische Zeitschrift).
— Verein für Geschichte der Mark Brandenburg.
Bonn: Verein von Altertumsfreunden im Rheinlande.
Bremen: Historische Gesellschaft des Künstlervereins.
Breslau: Schlesischer Altertumsverein.
— Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur in Dresden.
Darmstadt: Historischer Verein für das Grossherzogtum Hessen.
Dresden: Sächsischer Altertumsverein.
Frankfurt a. M.: Deutsches Archäol. Institut, Römisch-Germanische Kommission.
Guben: Niederlausitzer Gesellschaft für Anthropologie und Altertumskunde.
Görlitz: Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften.
Halle: Thüringisch-Sächsischer Geschichtsverein.
— Landesanstalt für Vorgeschichte.
Hannover: Historischer Verein für Niedersachsen.
Heidelberg: Historisch-Philosophischer Verein.
Hohenleuben: Vogtländischer Altertumsforschender Verein.
Jena: Verein für Thüringische Geschichte und Altertumskunde.
Kassel: Verein für Hessische Geschichte und Landeskunde.
Kiel: Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte.
Königsberg: Physikalisch-ökonomische Gesellschaft.
— Altertumsgesellschaft Prussia.

Landsberg a. W.: Verein für Geschichte der Neumark.
Leipzig: Gesellschaft für Erdkunde.
Lübeck: Verein für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde.
München: Bayerische Akademie der Wissenschaften in München.
Nürnberg: Germanisches Nationalmuseum.
Oldenburg: Oldenburger Verein für Altertumskunde und Landesgeschichte.
Regensburg: Historischer Verein von Oberpfalz und Regensburg.
Schwerin: Verein für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde.
Stettin: Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Altertumskunde.
Stuttgart: Württembergischer Altertumsverein.
Tübingen: Urgeschichtliches Forschungsinstitut.
Ulm: Verein für Kunst und Altertum in Ulm und Oberschwaben.
Wernigerode: Harz-Verein für Geschichte und Altertumskunde.
Wiesbaden: Verein für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung.
Würzburg: Historischer Verein von Unterfranken und Aschaffenburg.
Zwickau: Altertumsverein für Zwickau und Umgegend.

Ungarn.

Budapest: Anthropologia Hungarica.
Szegedin: Das Archaeologische Institut der Franz-Josef Universität.

Uruguay.

Montevideo: Direccion general de Estadística.

Østerrig.

Graz: Historischer Verein für Steiermark.
Linz: Oberösterreichischer Musealverein.
Wien: Akademie der Wissenschaften in Wien.
— Anthropologische Gesellschaft in Wien.
— Wiener prähistorische Gesellschaft.

AARBØGER

FOR

NORDISK OLDKYNDIGHED OG HISTORIE,

UDGIVNE AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1925.

III. RÆKKE. 15. BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION I DEN GYLDENDALSKE BOGHANDEL, NORDISK FORLAG.

H. H. THIELES BOGTRYKKERI.

Af Oldskrift-Selskabets eller de med dets Understøttelse udgivne Skrifter ere følgende i Kommission hos den Gyldendalske Boghandel, medens Medlemmer af Selskabet kunne faa dem for ²/₃ af Bogladeprisen, naar de derom henvende sig til Selskabet, Prinsens Palais, Kbhvn. B; (hvor Formatet ikke angives, er dette 8vo)

Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie. 1866—1919. Hver Aargang 4 Kr. 1920—25, à 6 Kr. Fortsættes med et Bind aarlig, à 6 Kr. (Aargangene 1916, 1918 og 1920 ere udsolgte.)

Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie. 1836—45, 5 Bind; 1846—63, 18 Bind. Hvert Bind 4 Kr. 1864—65, Register til Aarg. 1836—63, 1 Bd., 2 Kr. (1844—45, 1847, 1852 og 1859 udsolgte.)

Antiquarisk Tidsskrift. 1.—7. Bd. 1843—63. Hvert Bind 4 Kr.

Antiquités de l'Orient, par C. C. Rafn. 1ère livraison. 1856. 4 Kr.

Antiquités Russes (selon la rédaction de C. C. Rafn). T. I—II. 1850—52. 4to. 40 Kr.

Antiqvitates Americanae sive Scriptores septentrionales rerum Ante-Columbianarum in America, 1837, 4to. Med fransk Résumé (Antiquités Américaines), 1845, 4to. Ved C. C. Rafn. 20 Kr.

Atlas for nordisk Oldkyndighed (med 22 Tavler). 1857. Fol. 20 Kr.

Breve fra og til C. C. Rafn. Udgivet af B. Grøndal. 1869. 3 Kr. 50 Ø.

Egilsson, S., Lexicon poëticum antiquæ linguæ septentrionalis. [1860. Udsolgt]. Ny Udg., ved Finnur Jónsson. 1913—16. 20 Kr.

Gröndal, B., Clavis poëtica antiquæ linguæ septemtr. 1864. 4 Kr.

Guide to northern archæology. London 1848. 1 Kr. 50 Øre.

Hauksbók, udgiven efter de Arnamagnæanske håndskrifter no. 371, 544 og 675, 4to, samt forskellige papirshåndskrifter. 1892—96. 12 Kr.

Íslendínga sögur. 3. Bd. Njála, 1ste Bind. 1875. 8 Kr.

— — 4. Bd. Njála, 2det Bind. 1889. 6 Kr.

Jonsson, E., Oldnordisk Ordbog. 1863. 8 Kr.

Konungs skuggsjá, Speculum regale. 1920—21. 12 Kr.

Kornerup, J., Kongehøiene i Jellinge. 1875. Fol. 15 Kr.

Landnámabók I—III (Hauksbók, Sturlubók, Melabók). 1900. 6 Kr.

Landnámabók Íslands, udg. efter de gamle håndskrifter. 1925. 10 Kr.

Leitfaden zur Nordischen Alterthumskunde. 1837. 1 Kr.

Mémoires de la Société royale des Antiquaires du Nord. 1836—39, 1840—44, 1845—49, 1850—60, 4 Bind à 4 Kr. 1866—1919, hver Aargang 1 Kr. 1920—25, hver Aargang 1 Kr. 50 Øre. 6 Aargange udgjøre et Bind.